

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET BEZBEDNOSTI

Marija J. Vukadinović

**Regionalna bezbednosna saradnja
država Zapadnog Balkana
tokom migrantske krize (od 2014. do 2016. godine)**

doktorska disertacija

Beograd, 2024.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY

Marija J. Vukadinović

**Regional Security Cooperation
of Western Balkan Countries
during the Migrant Crisis (from 2014 to 2016)**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2024

Podaci o mentor i članovima komisije

Mentor:

dr Vladimir Ajzenhamer, vanredni profesor
Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Članovi komisije:

Datum odbrane doktorske disertacije: _____

IZJAVA ZAHVALNOSTI

Želim da zahvalim Fakultetu bezbednosti i profesorima Zoranu Jeftiću i Žarku Obradoviću na podršci tokom mojih studija. Veliku zahvalnost dugujem i profesoru Branku Krgi, koji me je još na osnovnim studijama bodrio da nastavim sa usavršavanjem. Na neki način, profesor Krga je jedan od razloga što sam upisala doktorske studije, jer mi je govorio da mogu mnogo više nego što mislim.

Iako sam tokom doktorskih studija naučila da pišem naučne radove, kao i da vrlo uspešno obrađujem podatke, izgrađujem stavove i artikulišem misli, nemerljiva je zahvalnost za pomoć i smernice mom mentoru, profesoru Vladimiru Ajzenhameru. Imajući privilegiju i čast da budem njegov prvi doktorand, uverena sam da je ova disertacija ogledalo mojih sposobnosti i znanja. Pisana je godinama, te sam možda previše subjektivna kada mislim da je baš zbog toga posebna.

Razmišljam o godinama koje su prošle dok su trajale moje doktorske studije i shvatam: najveću zahvalnost, ipak, osećam prema svojim precima. Volela bih da mogu da ispišem sva njihova imena kako bih ih bar na papiru *oživel*a. Umesto toga ispričaću nešto što mi je deda pričao.

Bio je najmlađi i jedini živi muški potomak porodice kada je vodio bolesnog oca, sam, iz Crne Gore u Beograd na lečenje. Imao je tada svega dvanaest godina. Ne želeći da prihvati da nema leka, krenuo je s ocem na dalek put nadajući se i verujući da će ga spasti. Ležeći u bolničkom krevetu, otac mu je rekao: *Mislim da se mi više nećemo videti, Ljubo. Želim da ti kažem nešto... Idi uči. Idi u školu. Video sam kako gospoda žive. Kad prođe rat, seljaku treba više vremena da vrati krov; oni koji su učili, brzo sagrade celu kuću.* I zbilja, nikada se posle toga nisu videli. Ljuba je bio suviše mlad, nije razumeo da će mu oca sahraniti pod nekim brojem, i nikada nije mogao da mu ode na grob. Ali poslušao je oca i učio je. Školovala ga je Jugoslovenska narodna armija. Bio je odličan govornik, vešt sa rečima, postao čak i generalni sekretar Savezne skupštine SFRJ.

Pošla sam tvojim stopama, deda. Učila sam, i nastaviću da učim. Idem korak dalje, jer i dalje osećam tvoju podršku.

Ovu disertaciju posvećujem i svojim potomcima.

Nikša, sine, imao si nepune dve godine kada si svima govorio kako mama *radi projekat*. Trčao si oko stola dok sam pisala. Godine su prolazile a mama se trudila da se posveti i tebi i ovom *čedu*. Izvini ako si nekad pomislio da si manje bitan.

Evo, kćeri, tebe sam u naručju držala razmišljajući ponekad o nekim izmenama u disertaciji koje bi unele boljitak u naučni doprinos. Uvek su mi najbolje ideje dolazile baš kada bi se ti umirila i zaspala na mojim grudima.

Ukrala sam, deco, ponekad naše vreme da bih napisala ovu disertaciju. Možda je nećete nikada pročitati, ali nadam se da će do vas dopreti makar ova posveta. Želim da znate da sam blagoslovena, zaista, što ste moja deca. Volim vas.

In memoriam, 8. avgust 2022. Ljubomir Petar Bulatović

Nijedno organizovano društvo ne može postojati bez strukturiranja razlika u svom jezgru.

Žak Attali: Buka – ogled o političkoj ekonomiji muzike

Jacques Attali, *Noise, The Political Economy of Music*, 1985:17.

Regionalna bezbednosna saradnja država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize (od 2014. do 2016. godine)

Sažetak:

Ova doktorska disertacija temelji se na analizi regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine. U tom periodu zemlje regiona suočile su se s bezbednosnim izazovima i pretnjama izazvanim migrantskom krizom. Istraživanje koje je pred vama zasniva se na kvalitativnoj analizi različitih modela bezbednosne regionalne saradnje država Zapadnog Balkana, sa posebnim naglaskom na one države koje nisu članice Evropske unije. Teorijski okvir disertacije, uključujući teoriju bezbednosne zajednice Karla Dojča (Carl Deutsch), teoriju stabilnog mira Čarlsa Kapčana (Charles Kupchan) i teoriju sekuritizacije, pruža dublje razumevanje međudržavnih odnosa i saradnje u specifičnom kontekstu migrantske krize. Mikroanaliza se fokusira na reakcije svake pojedinačne države, mezoanaliza se bavi usklađivanjem spoljnih politika, dok makroanaliza donosi uvid u širu regionalnu dinamiku. Kroz holistički pristup istraživanje identifikuje različite faktore koji su oblikovali dinamiku saradnje i odnosa među državama tokom kriznog perioda. Istraživanje ima za cilj da proveri i unapredi odabrani teorijski okvir istražujući nove aspekte i predlažući inovativan konceptualni model za regionalnu saradnju na Zapadnom Balkanu, usmeren ka očuvanju stabilnog mira. Društveni ciljevi disertacije ogledaju se u pružanju temeljnog tumačenja bezbednosnih aspekata migrantske krize na Zapadnom Balkanu, uzimajući u obzir kako kratkoročne tako i dugoročne implikacije na stabilnost i saradnju među državama regiona. Rezultati istraživanja ne samo da prepoznaju nedostatak optimalnog odgovora na migrantsku krizu u ovim državama, već postavljaju temelje za dalje razumevanje dinamike međunarodnih odnosa, istovremeno naglašavajući potrebu za efikasnom regionalnom saradnjom u situacijama krize.

Ključne reči: migracije, migrantska kriza, bezbednosna regionalna saradnja, Zapadni Balkan, sekuritizacija, bezbednosna zajednica, stabilan mir

Naučna oblast: nauke bezbednosti

Uža naučna oblast: regionalna bezbednost

***Regional Security Cooperation of Western Balkans Countries
during the Migrant Crisis (from 2014 to 2016)***

Summary:

This doctoral dissertation analyzes regional security cooperation among Western Balkans countries during the 2014-2016 Migrant Crisis, a period marked by significant security challenges in the region. The study utilizes qualitative analysis to examine diverse models of regional security cooperation, focusing especially on non-European Union member states within the Western Balkans. The dissertation's theoretical framework draws from established theories such as Karl Deutsch's Theory of Security Community, Charles Kupchan's Theory of Stable Peace, and the Securitization Theory. These theories offer valuable insights into interstate relations and cooperation within the specific context of the Migrant Crisis. The analysis includes a detailed examination of individual state reactions at the *micro* level, an evaluation of foreign policy alignment at the *meso* level, and insights into broader regional dynamics at the *macro* level. Employing a comprehensive approach, the research identifies significant factors that shaped cooperation and relations among states during the crisis period. The study aims to validate and strengthen the selected theoretical framework, exploring new dimensions and proposing an innovative conceptual model for promoting regional cooperation in the Western Balkans, specifically aimed at maintaining stable peace. The main goals of this dissertation are to provide a comprehensive analysis of the security aspects pertaining to the Migrant Crisis in the Western Balkan region, considering both short-term and long-term implications for stability and interstate cooperation among states. The findings of this research not only acknowledge the shortcomings in the optimal response to the Migrant Crisis in these countries but also contribute to a deeper understanding of the dynamics of international relations. Furthermore, the research emphasizes the critical necessity for effective regional cooperation during crisis situations.

Keywords: *migration, Migrant Crisis, regional security cooperation, Western Balkans, securitization, security community, stable peace*

Scientific field: Security Studies

Scientific subfield: Regional Security Studies

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj doktorske disertacije	2
1.1.1. Predmet istraživanja	2
1.1.2. Vremenski i prostorni okvir istraživanja	7
1.1.3. Istraživačko pitanje	9
1.1.4. Popis varijabli	10
1.1.5. Indikatori istraživačkog problema	11
1.1.6. Tri nivoa analize	14
1.2. Naučni i društveni značaj istraživanja	15
1.2.1. Naučni značaj istraživanja	15
1.2.2. Društveni značaj istraživanja	16
1.3. Polazne hipoteze u istraživanju	17
1.3.1. Opšta hipoteza istraživanja	17
1.3.2. Posebne hipoteze istraživanja	17
1.4. Metode primenjene u istraživanju	19
1.5. Pregled i klasifikacija korišćene literature	21
2. TEORIJSKO-POJMOVNI OKVIR DOKTORSKE DISERTACIJE	23
2.1. Pojmovno definisanje migracija	23
2.1.1. Vrste migracija	23
2.1.2. Razlika između migranata i izbeglica	25
2.1.3. Razlika između azilanata i iregularnih migranata	26
2.2. Osobnosti migrantske krize	28
2.2.1. Države i regioni iz kojih dolaze migranti	28
2.2.2. Razlozi za napuštanje države porekla	31
2.2.3. Rute migratornog kretanja	33
2.3. Pojmovno određenje regionalne saradnje u migrantskoj krizi	35
2.3.1. Pojmovno definisanje regionalne saradnje	35
2.3.2. Potreba za regionalnom saradnjom u migrantskoj krizi	37
2.3.3. Problemi regionalne saradnje u periodu migrantske krize	38
2.4. Izabrani teorijski okvir doktorske disertacije	40
2.4.1. Sekuritizacija migrantske krize	40
2.4.2. Teorija bezbednosne zajednice Karla Dojča	42
2.4.3. Koncept stabilnog mira Čarlsa Kapčana	44
3. EVROPSKA UNIJA I MIGRANTSKA KRIZA	47
3.1. Pravni okvir Evropske unije o migracijama	48
3.2. Zemlje Evropske unije kao željena destinacija	52
3.3. Odgovor Evropske unije na migrantsku krizu	54

3.4. Reakcija Evropske komisije na migrantsku krizu	56
3.5. Odgovor EU okruženja Zapadnog Balkana na migrantsku krizu	58
3.5.1. Odgovor Republike Mađarske	58
3.5.2. Odgovor Republike Grčke	61
3.5.3. Odgovor Republike Bugarske	66
3.5.4. Odgovor Republike Rumunije	68
4. ZAPADNI BALKAN I MIGRANTSKA KRIZA	70
4.1. Pripremljenost zemalja Zapadnog Balkana za migrantsku krizu (2014–2016)	70
4.2. Pregled migratornog kretanja po zemljama Zapadnog Balkana koje jesu članice EU	71
4.2.1. Republika Hrvatska	71
4.3.2. Republika Slovenija	72
4.4. Pregled migratornog kretanja po zemljama Zapadnog Balkana koje nisu članice EU	73
4.4.1. Republika Albanija	73
4.4.2. Republika Bosna i Hercegovina	75
4.4.3. Republika Crna Gora	76
4.4.4. Republika Severna Makedonija	78
4.5. Odgovor zemalja Zapadnog Balkana na iregularne migracije	80
4.5.1. Republika Albanija	81
4.5.2. Republika Bosna i Hercegovina	82
4.5.3. Republika Crna Gora	84
4.5.4. Republika Severna Makedonija	85
4.5.5. Komparativna analiza uspešnosti delovanja bezbednosne zajednice EU i zemalja Zapadnog Balkana	86
5. ANALIZA REGIONALNE SARADNJE DRŽAVA ZAPADNOG BALKANA TOKOM MIGRANTSKE KRIZE 2014–2016. SA STANOVIŠTA ODABRANIH TEORIJSKIH KONCEPATA	109
5.1. Sekuritizacija migrantskog pitanja tokom migrantske krize (2014–2016)	109
5.1.1. Sekuritizacija migracija u državama Zapadnog Balkana koje nisu članice EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora)	117
5.1.2. Sekuritizacija migracija u državama Zapadnog Balkana koje su članice EU (Hrvatska, Slovenija)	124
5.1.3. Države EU u neposrednom zapadnobalkanskom okruženju (Bugarska, Mađarska, Rumunija)	127
5.2. Slučaj Zapadnog Balkana kao primer izostanka Dojčove bezbednosne zajednice u kontekstu krize (2014–2016)	131
5.3. Migrantska kriza (2014–2016) na Zapadnom Balkanu posmatrana kroz prizmu Kapčanovog koncepta stabilnog mira	135
6. SRBIJA I MIGRANTSKA KRIZA	141
6. 1. Odgovor institucija Republike Srbije na iregularne migracije	142
6.1.1. Narodna skupština Republike Srbije	144
6.1.2. Vlada Republike Srbije	146
6.1.3. Bezbednosni organi Republike Srbije nadležni za upravljanje migracijama	149
6.1.4. Komesarijat za izbeglice RS	152

6.2. Odgovor Republike Srbije na iregularne migracije	153
6.3. Doprinos Republike Srbije pri saniranju posledica iregularnih migracija	155
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	159
7.1. Potencijalna regionalna saradnja i bezbednosna zajednica država Zapadnog Balkana – teorijska generalizacija nalaza	159
7.2. Mogući pravci daljeg istraživanja	164
8. LITERATURA	166
Izjava o autorstvu	200
Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada	201
Izjava o korišćenju	202

1. UVOD

U teoriji postoji relativno jasna distinkcija između pojmova nacionalne i međunarodne bezbednosti, međutim kada je reč o bezbednosnoj praksi granice između ova dva koncepta znatno su poroznije i manje rigidne (Kostić, 2016:77). Moglo bi se primetiti kako je u savremeno doba odnos nacionalne i međunarodne bezbednosti zapravo nalik odnosu simbioze i međuzavisnosti, jer državama sve češće „nedostaje sposobnost da jednostrano postupaju” (Kostić, 2016:82). U pregledu savremene naučne literature o redefinisaju odnosa nauke o bezbednosti prema pitanju savremenih (i)migracija Ljeposava Ilijić i Nikola Vujičić navode da se savremena nacionalna bezbednost ne odnosi samo na zaštićenost stanovništva i prostora, već podrazumeva „bezbednost društva (bez obzira na etničko, versko, rasno i ideološko opredeljenje članova) i bezbednost države”, (Ilijić, Vujičić, 2020:115–125), ali i njihovu integraciju u međunarodni i globalni sistem bezbednosti (Ilijić, Vujičić, 2020).

Proces koji je za to zaslužan, neizostavan u razmatranju svih društvenih pojava od pada Berlinskog zida do današnjeg dana, jeste globalizacija. Globalizacija je migracije učinila prvorazrednim bezbednosnim pitanjem pre svega zahvaljujući nezaustavljivom tehnološkom razvoju koji se javlja kao njen najprepoznatljiviji epifenomen: „smanjenjem troškova prevoza, informaciono-tehnološkom revolucijom, globalnim dosegom medija i, sledstveno, sve izraženijom svesti o razlici u životnom standardu između bogatih i siromašnih zemalja” (Ilijić, Vujičić, 2020:127).

U narednom poglavlju biće više reči o različitim teorijama međunarodnih migracija, a ovde napominjemo da se one često grupišu u tri nivoa istraživanja: makro, mezo i mikro (Boswell, 2002:3). Makro teorije bave se strukturalnim faktorima kao što su „odbijanje” (push) i „privlačenje” (pull) (Boswell, 2002:3). U slučaju, na primer, ekonomskih migracija, faktori odbijanja obično uključuju ekonomske uslove u matičnoj zemlji, kao što su nezaposlenost, male zarade ili nizak dohodak po glavi stanovnika u odnosu na zemlju odredišta (Boswell, 2002:3). Faktori privlačenja uključuju migraciono zakonodavstvo i situaciju na tržištu rada u zemljama prijema (Boswell, 2002:3). Mezo nivo podrazumeva da su za razumevanje migracionih tokova zaslužne složene veze između država, njihova interakcija i sadejstvo, dok su mikro orijentisane teorije fokusirane na faktore koji utiču na odluke pojedinaca o preseljenju (Boswell, 2002:3).

Razlozi za sve veće migracije ka ratom neugroženim i materijalno bogatijim državama Zapada biće deo posebne analize u okviru ove disertacije, ali već na samom početku treba istaći da se pri istraživanju talasa seoba tokom takozvane migrantske krize¹ koja je započela 2014. godine, kao neizostavan problem nameće potreba za utvrđivanjem precizne klasifikacije različitih vrsta migranata; na primer, telo Evropske komisije zaduženo za migracije i unutrašnje poslove (*DG HOME*) pravi jasnu razliku između „ekonomskih migranata” i „izbeglica” (*EU Home Affairs*). Da li je osoba koja napušta zemlju porekla to učinila isključivo iz ekonomskih razloga, „kako bi tražila materijalna poboljšanja u svom životu” (Ilijić, Vujičić, 2020:125), ili kako bi izbegla progon bilo koje vrste jeste u prvom redu političko pitanje, ali je i od sekundarnog značaja sa stanovišta nauke o bezbednosti.

Stranci, naročito iz zemalja sa drastično drugačijim obrascima ponašanja od onih u državama u koje dolaze, uvek će kreirati ekonomske i socijetalne tenzije koje mogu da se ispolje i kroz narušavanje nacionalne bezbednosti. S druge strane, pojedini autori, poput Megi Ibrahim (Maggie

¹ Pojam „migrantska kriza” u naučnoj literaturi nameće se kao najadekvatnije terminološko rešenje za označavanje (novonastale) krizne situacije izazvane masovnim migratornim kretanjima s prostora Podсахarske Afrike, Bliskog istoka i Srednje Azije ka kontinentalnom delu Evrope. Ono što ovu situaciju čini „kriznom” jeste nepripremljenost državnih i regionalnih sistema (aparata) da preventivno i planski reaguju na (neočekivano) veliki priliv migranata.

Ibrahim), navode da je upravo polje „kulturoloških razlika” odgovorno za sve veći značaj migracija kao percipiranog bezbednosnog problema (Ibrahim, 2005:166).

Prema njenim rečima, migracije nisu uvek bile povezane s bezbednosnim pretnjama, već su igrale „posredničku ulogu u proizvodnji i razvoju” (Ibrahim, 2005:166). Ista autorka dodaje da se migracije smatraju pretnjom po društvo i kada se posmatra „kako će migranti transformisati identitet zemlje-domaćina” (Ibrahim, 2005:166). Sekuritizacija² migranata doživela je reafirmaciju 2001. godine posle napada terorista na njujorške kule bliznakinje u Sjedinjenim Američkim Državama (skr. SAD) 11. septembra. Tada je „(taj) diskurs zacementiran strahom da bi migranti mogli da budu pristalice (oružanih) pobuna” (Ibrahim, 2005:166). Tek nakon tog događaja, u kom je poginulo oko 3.000 ljudi, u zemljama bogatog Zapada „stranac”³ biva označen kao potencijalni terorista.

Treba naglasiti da je istorija međunarodnog terorizma i pre 20. veka bila povezana s dijasporom i iseljeničkim zajednicama (Byman et al. 2001:41–55), ali se njena uloga svodila pretežno na pružanje logističke podrške akcijama koje su sprovedene u drugim, matičnim državama. Početak 21. veka označilo je i bacanje negativnog svetla potencijalne „pretnje” na sve veće zajednice migranata u SAD, Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj itd. Humana bezbednost ipak nije zamenila nacionalnu bezbednost, već je „integrisala nove bezbednosne dimenzije, kao što su zaštita ljudskih prava, ekonomski razvoj i bezbednost pojedinca” (Ilijić, Vujičić, 2020:127).

Milovan Subotić u svojoj monografiji *Migracije i ekstremizam* razmatra dva moguća scenarija budućnosti fenomena migracija, od kojih je jedan optimistički, a drugi odražava trenutnu realnost (Subotić, 2022:14). Kako on naglašava, populistički diskursi u Evropi iskoristili su priliku da predstave (i)migraciju kao pretnju od islamizacije kontinenta, posebno naglašavajući činjenicu da su mnogi migranti muslimani (Subotić, 2022:14). Imajući na umu ovakvu *realnost*, indirektni cilj ove disertacije jeste da doprinese stvaranju *optimističnije* budućnosti, posebno kroz analizu regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana i njenog potencijala za unapređenje stabilnosti i prosperiteta u regionu.

1.1. Predmet i cilj doktorske disertacije

1.1.1. Predmet istraživanja

Međunarodno kretanje stanovništva početkom 21. veka neretko se povezuje i poistovećuje s terorizmom i trgovinom odnosno švercom ljudi, dakle oblicima organizovanog kriminala. Samim tim neminovno se pri proučavanju ovog društvenog fenomena, kao i političkog i bezbednosnog odgovora na njega, otvaraju brojna pitanja u oblasti nauke o bezbednosti. Kako su migranti i migracije dosada bili tema uglavnom socioloških, demografskih i statističkih istraživanja dok s bezbednosnog aspekta ostali nedovoljno izučeni, predmet istraživanja u ovoj doktorskoj disertaciji upravo je bezbednosni aspekt savremenih migracija.

Tokom 2014. i početkom 2015. godine skoro šezdeset miliona ljudi napustilo je svoje domove zbog oružanih sukoba na području Bliskog istoka. Prvo utočište najveći broj njih potražilo je u „zemljama regiona (Turska, Egipat, Liban, Jordan i Irak” (IOM, 2015:59). Problem je nastao kada su se kapaciteti izbegličkih kampova popunili. Tada je oko 1,9 miliona izbeglica zatražilo azil u

² Teorija sekuritizacije biće detaljnije objašnjena u II poglavlju, u segmentu posvećenom izabranim teorijskim okvirima.

³ Za dodatna pojašnjenja videti: Nataša Jovanović Ajzenhamer: *Još jedno čitanje klasičnih koncepata: reaktuelizacija Zimelovog stranca i neprijatelja na primeru savremenih migracija sa Bliskog istoka* (2019), gde je *Esej o strancu (Exkurs über den Fremden, Georg Simmel, 1908: 509–512)* korišćen kako bi se objasnio „proces mogućeg prelaska iz domena stranosti na teren otvorenog neprijateljstva” radi boljeg razumevanja „odnosa domicilnog (evropskog) stanovništva prema novopridošlicama sa Bliskog istoka” (Jovanović Ajzenhamer, 2019:211).

zemljama Evropske unije (*European Union*, u daljem tekstu EU). Ovom talasu migracija pridružilo se i oko pola miliona migranata iz Avganistana, Iraka, Nigerije i Pakistana (IOM, 2015:59).

Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama (*The European Border and Coast Guard Agency*, u daljem tekstu Fronteks) samo tokom jula 2015. godine registrovala je 107.500 lica u masovnim migracijama ka Evropskoj uniji. Prema podacima Evropske kancelarije za statistiku (*European Statistical Office*, u daljem tekstu Evrostat), više od 2,4 miliona migranata prešlo je granicu iz država koje nisu članice EU u one koje to jesu. Ujedinjene nacije registrovale su u periodu april 2011 – avgust 2016. godine u državama Evrope 1.798.865 migranata (UNHCR, 2016). Masovne migracije sa Bliskog istoka, iz Avganistana i Severne Afrike donele su Evropskoj uniji i regionu Zapadnog Balkana alarmantan broj migranata, ali i postavile pred njih nove bezbednosne izazove.

Protivterorističke politike sprovedene nakon 11. septembra 2001. godine imale su ozbiljne posledice po određene etničke i verske grupe, koje je šira javnost identifikovala kao bezbednosne pretnje. Ove politike zajednički su proizvele ono što je tada postalo poznato kao „sekuritizacija upravljanja migracijama” (Tatalović i Malnar i 2015). Od tog trenutka sve je jasnije da zapadne političke elite, javno mnjenje i mediji migrante konstruišu kao bezbednosnu pretnju. Naravno, političke elite i mediji nisu jednostrano i zdušno sekuritizovali pitanje migracija, ali je bezbednosno-migraciona veza nastala na osnovu negativnih stereotipa u javnom diskursu legitimizovala brojne bezbednosne politike te povezanost migracija muslimana sa bezbednošću postaje vrlo izražena.

Spočetka se sekuritizacija migracija odvijala pretežno prema konceptu nelegalnih migracija, usled očigledne veze s organizovanim kriminalom, krijumčarenjem ljudi i krivičnim delima povezanim s tom protivpravnom radnjom. Nakon 11. septembra 2001. godine SAD kreira novi sistem nacionalne bezbednosti i sprovodi pojačane protivterorističke „aktivnosti s posebnim naglaskom na sprečavanju moguće infiltracije terorista iz inostranstva u SAD” (Tatalović i Malnar, 2015). Tada pod lupu nacionalnih bezbednosnih službi dolazi „rast broja nelegalnih migranata iz sigurnosno indikativnih država povezanih s terorizmom, poput Sirije, Libana, Irana i Jemena” (Tatalović i Malnar, 2015). Zvanični Vašington usled toga usvaja i više mera za kontrolu granica, poput one o izgradnji „1.200 kilometara duge i pet metara visoke ograde duž granice sa Meksikom (Tatalović i Malnar, 2015).

Proučavanje veze migracija i terorizma relativno je mlado i dinamično polje istraživanja, a budući da zavisi od različitih naučnih disciplina (kao što su političke nauke, ekonomija, sociologija, nauka o bezbednosti) praćenje veza dodatno je otežano. Zasad se kauzalnost teško očitava; relativno je malo dokaza da migracija ima direktan efekat na proliferaciju terorizma, osim u skaliranju nivoa migracija (Helbling, Meierrieks, 2020:16). Međutim, migracija može dovesti do terorizma pod nepovoljnim društvenim okolnostima, „posebno kada su državni kapaciteti i socijalno-ekonomski uslovi u zemljama domaćinima loši i štetni za integraciju migranata, a posebno izbeglica“ (Helbling, Meierrieks, 2020:16). Na primer, neprijateljski uslovi u izbegličkim kampovima „mogu biti povezani sa izbijanjem različitih oblika transnacionalnog terorizma” (Helbling, Meierrieks, 2020). Dodatno, nakon „deideologizacije” političkih pitanja padom komunizma, uzroci za izvođenje terorističkih napada sve češće postaju pojedinačni i identitetski (kao što su vera, nacija itd.) pa je „motivisane pristalice moguće naći među pripadnicima verskih ili etničkih zajednica kojima izvršio pripadaju” (Blagojević, 2018:56). Do tada su, na primer, u Evropi glavni izvori terorističkih pretnji druga, treća ili starija generacija migranata, a ne doseljenici koji su iz bezbednosnih ili ekonomskih razloga krenuli put država relativno većeg blagostanja.

Povezujući pitanje migracija s terorističkim napadom 11. septembra koji su izvršili nedržavni akteri, Vladimir Ajzenhamer u svom radu *Migranti na meti – sekuritizujući narativ Donalda Trampa* ističe kako su stoga vlade zapadnih zemalja „vaskrsle argument Hladnog rata da bi bezbednost trebala podrazumevati i borbu protiv nevojnih pretnji” navodeći da je „među nevojne pretnje nacionalnoj

bezbednosti uključena migracija, vođena idejom da liberalni režimi migracija unapređuju prekogranične rizike npr. terorizam, trgovinu drogom i ljudima – dok restriktivniji režimi minimiziraju takve pretnje i poboljšavaju državnu/nacionalnu i socijetalnu bezbednost” (Lazaridis, Wadia, 2015:1–2, preuzeto iz: Ajzenhamer, 2020:155–156). Dalje, on navodi da je „strepnja od novih terorističkih napada Al Kaide gurnula američki državni aparat u zagrljaj islamofobije⁴, usmerene kako na strane državljane koji dolaze u SAD, tako i na američke građane muslimanske vere” (Finley, Esposito, 2020:4, preuzeto iz: Ajzenhamer, 2020: 158).

Sekuritizacija migrantske populacije svakako je bila potpomognuta i ratovima u Avganistanu i Iraku koji su usledili u godinama nakon terorističkog napada 11. septembra, s obzirom na to da su ratna razaranja izazvala ne samo talase izbeglica već i obilje drugih bezbednosnih problema, poput jačanja vebahističkih ideja, izmeštanja puteva trgovine i šverca narkotika, a kulminirala je nastankom (proglašenjem) Islamske države Iraka i Sirije neposredno pre izbijanja „evropske migrantske krize” u prvoj polovini 2014. godine (Desmond, 2023:315). Kako bi se razumeo uspon ove, u tom periodu „globalne bezbednosne pretnje” (Desmonnd, 2023:315), mora se istaći da je njen koren malo stariji i leži u političkim procesima koji su dobili objedinjeni, kolektivni naziv „arapsko proleće” (Desmond, 2023:315).

Prema Ajzenhameru, arapsko proleće „započelo je eskalacijom građanskog nezadovoljstva u Tunisu, koje je rezultiralo prvom (u nizu) ’revolucijom’ arapskog proleća” (Ajzenhamer, 2017:247). Niz povezanih revolucija i protesta od 2010. godine započeo je kaskadno rušenje autokratskih režima u arapskim zemljama Magreba i Bliskog istoka (Ajzenhamer, 2017). U roku od nekoliko nedelja doživotni predsednici Tunisa Zin al Abidin ibn Ali i Egipta Hosni Mubarak bili su primorani na odlazak s vlasti (Ajzenhamer, 2017). U talasu sukoba do kraja godine s vlasti su otišli i Ali Abdullah Saleh iz Jemena i Muamer el Gadafi iz Libije, mada su uspesi demokratizacije u ove četiri države upitni s obzirom na to da je u roku od nekoliko godina zabeležen ili povratak oblicima autoritarne vladavine ili nastavak nasilja (Ajzenhamer, 2017).

U 2011. godini broj iregularnih migranata koji su stizali švajcarskim čamcima na obale mediteranskih zemalja EU znatno se povećao u poređenju s onim u prethodnim godinama. Iako je taj fenomen davno uočen, od 2013. godine broj se praktično ne smanjuje (Attina, 2018:61). Upravo u tom periodu vidni su obrisi politike koju će EU usvojiti i u predstojećoj krizi, odnosno učvršćivanje kontrole granica i rad sa zemljama porekla tražilaca azila, kao i zemljama tranzita.

Usled nastojanja međunarodne zajednice da proces migracija stavi pod kontrolu tako što će migrante zadržati u zemljama njihovog porekla ili u granicama neposredno susednih država, jedan deo migranata odlučuje da krene ilegalnim (iregularnim) putem ka razvijenim zemljama Evropske unije. Pored brojnih formalnopravnih problema s kojima se tada susreću, ovim migrantima prete i razne sankcije, kao i prinudno vraćanje u države iz kojih su upravo došli. Akcenat u ovoj doktorskoj disertaciji stavljen je upravo na taj oblik migratornog kretanja – iregularne migracije.

Pojedini autori, kao što je Mejson Riči (Mason Richey), zastupaju stanovište da posledice migracija iz Severne Afrike nakon revolucija arapskog proleća 2011. godine govore o činjenici da su naponi EU i država njenih članica da smanje priliv iregularnih migranata kroz saradnju sa tamošnjim političkim i bezbednosnim akterima bili uspešni samo kratkotrajno (Richey, 2012:4). Riči dalje navodi da događaji koji su usledili nakon 2011. godine „više ukazuju na stratešku neusklađenost

⁴ Ajzenhamer ovu tvrdnju potkrepljuje činjenicom da je SAD 2001. godine usvojio Patriotski zakon (*Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT) Act of 2001*), „koji su Federalni istražni biro i druge savezne agencije iskoristile za legitimisanje targetiranja muslimanskih zajednica u cilju intenzivnijeg [bezbednosnog] nadzora” (Ajzenhamer, 2020).

evropske imigracione politike nego na dobro organizovani režim ulaska u zemlje EU [...] koji oslobađa Evropu od obaveza u pogledu ljudskih prava” (Richey, 2012).

U istom periodu sve rasprostranjeniji izraz u političkim deliberacijama postaje „tvrđava Evropa”, rezultat kreiranja šengenske zone, koji podrazumeva niz proceduralnih ali i tehničkih načina za sprečavanje iregularnih migracija. Ovakva „tvrđava” doživela je svoj pravi test nekoliko godina kasnije, o čemu će biti više reči u III poglavlju – *Evropska unija i migrantska kriza*, međutim, ovde treba istaći da su se institucije Evropske unije kao i njena politika prema „susedstvu” (*neighbourhood policy*) znatno promenile neposredno nakon arapskog proleća, koje je bilo možda i poslednji blagovremeni signal da će se potreba za upravljanjem migracijama uvećati.

Makar deklarativno, najvažniji cilj svih politika prema regiji Mediterana dotada bilo je promovisanje demokratije, vladavine prava, poštovanja ljudskih prava i dobre uprave (Tömmel, 2013:20), često isključivo kroz finansijsku pomoć. Dotadašnja podrška usmerena ka mediteranskim arapskim zemljama nije pomogla ni stabilizaciji ni demokratizaciji regiona, jer su države EU morale da sarađuju s pretežno autoritarnim režimima, nezainteresovanim za poboljšanje kvaliteta državnih institucija (Tömmel, 2013:20).

Kada su prevrati i smene vlasti u arapskom svetu doveli do pada autoritarnih vlasti u Tunisu, Egiptu i Libiji, EU je počela da, preko Evropske komisije i Visokog predstavnika za spoljnu politiku i bezbednost (u tom trenutku relativno nove kancelarije), inicira nov pristupljeno tom regionu (Tömmel, 2013). Tako se politika EU prema Južnom Mediteranu postepeno transformisala, udaljavajući se od normativnih ciljeva kakvi su bili do 1990-ih i ranih 2000-ih godina (demokratija, vladavina prava itd.), kao i u pogledu multilateralne saradnje (prelaskom na bilateralnu), dok su sve prominentniji bili sopstveni interesi EU, pre svega oni koji se odnose na bezbednosna pitanja (Tömmel, 2013).

Uprkos ograničenoj ulozi islamističkih pokreta u arapskom proleću, pojedini autori (Katerina Dalakura, Mihaela Martin, Husein Solomon) ubrzo prepoznaju da će oni od njih potencijalno imati najveću političku korist (Dalacoura, 2012; Gelvin, 2021). Taj diskurs ojačan je nakon Gadafijevog pada s vlasti i nastavka građanskog rata uprkos smeni režima. Ali ni u jednoj državi nasilne posledice arapskog proleća nisu došle do izražaja kao u Siriji, gde su se prvobitni protesti protiv vladajuće partije i predsednika Bašara el Asada pretvorili u građanski rat koji i dalje traje, čitavu deceniju od početka ratnih dejstava (Gelvin, 2021:244).

U bezbednosnom vakuumu koji je nastao u sukobu više strana u Siriji Islamska država bila je pridošlica. Njen uspeh počeo je u susednom Iraku, kada je grupa naoružanih islamista u junu 2014. godine zauzela Mosul, drugi po veličini grad u Iraku, isteravši sve iračke snage (kojima dominiraju šiiti) (Martin, Solomon, 2017). Tada se zvala Islamska država Iraka i Levanta (ISIL), signalizirajući tako svoje teritorijalne pretenzije. Osim osvajanja dela Sirije, Islamska država počinje i da sponzorise terorističke napade, pozivajući muslimane širom sveta da joj se ili pridruže na frontu kao ratnici ili da borbu protiv nevernika sprovode u drugim državama (ako su u državama Zapada, odnosno neprijatelja) (Gelvin, 2021:242-261).

Ekstremistička oružana grupa počinila je, prema navodima međunarodne humanitarne organizacije Hhuman rajts voč (*Human Rights Watch*, u daljem tekstu HRW), širokorasprostranjene i sistematske zloupotrebe u oblastima pod svojom kontrolom u Siriji, Iraku i Libiji (Human Rights Watch [HRW], 2021:9-65). Islamska država je takođe preuzela odgovornost za smrtonosne napade u skoro 20 drugih zemalja, uključujući Avganistan, Egipat, Francusku, Indoneziju, Tadžikistan i Ujedinjeno Kraljevstvo (HRW, 2021:9-65). U Siriji se Islamska država optužuje za genocid nad Jazidima (Lederer, 2021), monoteističkom nemuslimanskom manjinom iz Kurdistana, a u svim područjima pod svojom kontrolom uvodila je stroga šerijatska pravila i vršila odmazde nad civilnim

stanovništvom. Upravo između 2014. i 2015. godine, koje su postale sinonim za talas migracija usmerenih na Evropu, dolazi do naglog skoka broja tražilaca azila.

Veliki broj migranata sa Bliskog istoka, iz Severne Afrike i Podsaharske Afrike usmeren ka zemljama članicama EU pokrenuo je 2015. godine najveću humanitarnu krizu s kojom se Evropa susrela još od Drugog svetskog rata (Junemann, et. al, 2019). Uopšteno gledano, obrasci globalnih migracija znatno su se promenili u periodu od 2013. do 2017. godine. Turska, Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD, Južna Afrika, Uganda, Oman, Malezija, Kuvajt, Kanada, Ruska Federacija, Angola i Francuska su, primera radi, u 2017. prihvatile, u apsolutnim brojevima, pola miliona migranata više nego 2013. godine (Junemann et. al, 2019).

Četiri države su 2017. godine bile krajnja destinacija zapravo deset miliona (naravno, deo je repatriiran) migranata: SAD, Nemačka, Saudijska Arabija i Ruska Federacija. Još deset zemalja (Ujedinjeno Kraljevstvo, Ujedinjeni Arapski Emirati, Kanada, Francuska, Australija, Španija, Italija, Ukrajina, Indija i Turska) predstavljalo je odredište za pet–deset miliona migranata, što znači da je ovih 14 zemalja zajedno bilo cilj za više od 57% ukupne globalne migracije (Junemann, et. al, 2019).

Eskaacijom migrantske krize takozvana zapadnobalkanska⁵ ruta postala je jedna od dve najčešće korišćene migracione trase ka zemljama Evropske unije. Fronteks je registrovao porast broja nelegalnih prelazaka spoljne granice EU između Srbije i Hrvatske ili Srbije i Mađarske od 1.700% (Bukowski, 2020: 105). Srbija, sa svojom pozicijom u centru Balkana, nije odmah osetila sve efekte evropske migrantske krize. Ipak, tokom 2015. godine „u Srbiju je dnevno ulazilo oko 1.000 migranata, pa ih je u jednom momentu u našoj zemlji bilo gotovo 70.000. Oni su prolazili kroz pet centara (Krnjača, Banja Koviljača, Bogovađa, Tutin i Sjenica) za traženje azila” (Simović, 2017: 211).

Pregledom literature na temu migrantske krize i analizom javnih podataka uočava se naglasak na značaju regionalne saradnje i regionalnih integracija radi uspešnog „upravljanja” migracijama. Na teritoriji Zapadnog Balkana kraj XX veka obeležili su etnički, politički i vojni sukobi. Kratka vremenska distanca od sukoba '90-ih i iz njih proizišli brojni nerešeni međudržavni sporovi, koji predstavljaju potencijal za buduće sukobe, razlog su za to što se Zapadni Balkan i danas prepoznaje kao područje podložno bezbednosnoj destabilizaciji i obnavljanju regionalnih konflikata (Roudometof, 2001: 175).

Tokom druge decenije XXI veka, naročito u poslednjih nekoliko godina, pojačani su naponi da Zapadni Balkan postane region stabilnosti i saradnje. Države ovog područja (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija) na dobrom su putu da prevaziđu sukobe iz prošlosti i krenu u izgradnju mira uz međusobno uvažavanje. Opređeljujući se za poštovanje vrednosti parlamentarne demokratije kao što su višestranački sistem, vladavina prava, uvažavanje individualnih i kolektivnih ljudskih prava, kao i tržišnu privredu, međusobnu saradnju i udruživanje, ove zemlje stoje pred istim strateškim ciljem, a to je pristupljanje Evropskoj uniji.

Savremena Evropska unija kreće se “u pravcu od Evrope država ka Evropi regiona” (Lilić, 2009:12). Zbog toga ideju o regionalizaciji treba posmatrati kao model u skladu sa evropskim vrednostima i vrednostima Ujedinjenih nacija. Ovakvu evropsku praksu podržava i Povelja

⁵ Usled prelivanja istočnomediterranske migrantske rute, tražioci azila su preko država Balkana put Evrope krenuli pretežno kopnenim putem. Tranzitna migracija, kojoj je u ovoj disertaciji posvećena posebna pažnja, kritična je pojava ne samo u državama koje nisu članice EU ali se nalaze na njenim granicama, već i u zemljama Evropske unije. „Tranzitna migracija” predstavlja značajan fenomen koji oblikuje stvarnost mnogih migranata i bezbednost zajednica u kojima, barem privremeno, žive, ali predstavlja i teško pitanje za proučavanje, jer „migranti u tranzitu” nisu priznata pravna kategorija (Tausch, 2019: 83). Arno Tauš (Arno Tausch) u svom radu *Migration from the Muslim World to the West: Its Most Recent Trends and Effect* navodi da „za razliku od tražioca azila, izbeglice ili maloletnika bez pratnje, tranzitni migrant ne odgovara istom nizu zakona ili prava” (Tausch, 2019: 83).

Ujedinjenih nacija (*United Nations Charter*), čiji član 52 počinje tekstem: „Ova Povelja ničim ne isključuje postojanje regionalnih sporazuma ili agencija koji se bave onim pitanjima održanja međunarodnog mira i bezbednosti koja su podesna za regionalnu akciju...” (United Nations [UN], 1945). Osim što bi zemlje regiona imale koristi od regionalnog dogovora koji bi ih, između ostalog, obavezivao na podjednaku međugraničnu i bezbednosnu kontrolu sopstvene teritorije, taj dogovor bi ujedno doprineo i jačanju bezbednosti same Evropske unije, koja je konačno odredište većine migranata. Kako uspostavljanje „funkcionalne regionalne saradnje kroz nadnacionalnu koncepciju regionalnog saveza ne ugrožava suverenitet, teritorijalni integritet i vladavinu prava” (Ajzenhamer, 2014:255) država članica, ovaj vid regionalizma posmatra se kao „oprobani” model koji bi zemljama Zapadnog Balkana omogućio jačanje ekonomskog, političkog i bezbednosnog sistema svakoj ponaosob, ali i njihov zajednički odgovor na izazov koji za te sisteme predstavlja migrantska kriza (Ajzenhamer, 2014).

Po pitanju hvatanja ukoštac s izazovima migrantske krize Evropska unija ocenila je Republiku Srbiju kao lidera u regionu. Stoga je u ovoj disertaciji izdvojeno zasebno poglavlje – *Srbija i migrantska kriza*, u okviru analize regionalne bezbednosne saradnje Zapadnog Balkana tokom migrantske krize. Naime, Republika Srbija je u Izveštaju Evropskog parlamenta iz 2016. godine (*The Briefing European Parliamentary Research Service in 2016*) istaknuta kao „ključni partner u pronalaženju održivog rešenja za migrantsku krizu” (Lilyanova 2016:1). Primenom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane (skr. SSP) od 1. septembra 2013. godine podržan je napredak Srbije u pristupljanju Evropskoj uniji. Započet je proces evrointegracije, odnosno harmonizacije prava, politika i praksi s onima koji važe u EU, a regionalna saradnja postaje jedan od strateških ciljeva Republike Srbije, koji se „ostvaruje aktivnim učešćem u brojnim regionalnim inicijativama i procesima i jačanjem odnosa sa susedima” (Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, 2022).

Predmet istraživanja prezentovanog u ovoj disertaciji jeste, dakle, analiza regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana u jeku tzv. migrantske krize (od 2014. do 2016. godine), s posebnim osvrtom na postupanje Republike Srbije pri upravljanju migrantskom krizom. Kroz analizu bilateralne i multilateralne saradnje država regiona nastojaćemo da raščlanimo faktore koji su se pokazali kao izvor opterećenja ili destabilizacije odnosa u regionu prilikom upravljanja migrantskom krizom. Važno je napomenuti da u dosadašnjoj istraživačkoj praksi migrantska kriza, kao pojava novijeg datuma, još nije dovoljno istražena, kao ni njen uticaj na države pomenutog tranzitnog regiona. Takođe, potreba za opsežnijom naučnom analizom ovog društvenog fenomena nije uslovljena isključivo akademskom težnjom za uvećanjem fonda naučnog znanja, već je ujedno i direktna posledica političkih i bezbednosnih implikacija datog fenomena na države Zapadnog Balkana.

1.1.2. Vremenski i prostorni okvir istraživanja

Od osnivanja EU sve do terorističkog napada u SAD 11. septembra 2001. godine pitanje migracija nije bilo sekuritizovano (Tatalović i Malnar, 2015:24) niti su postojale bezbednosne politike pri upravljanju migracijama. Stoga se u disertaciji kao vremenski okvir posmatranja fenomena migracija u širem kontekstu uzima period nakon što je on determinisan kao bezbednosni problem.⁶ U

⁶ Uticaj terorističkog napada u SAD 11.9.2001. na kreiranje novih migracionih politika biće detaljnije opisan u poglavlju *Evropska unija i migrantska kriza*. Prelomni momenat u teorijskom razmatranju bezbednosnog aspekta migracija zasnovan je, između ostalog, na Izveštaju Evropske komisije, Paragraf 6 Rezolucije 1373, koju je Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija usvojio na svom 4.385. sastanku 28. septembra 2001. godine (*Report by the European Union to the Committee established under paragraph 6 of Resolution 1373 adopted by the Security Council at its 4385th meeting on 28 September 2001*). U ovom izveštaju naglašeno je da azilni sistem može uskratiti pravo na međunarodnu zaštitu i prebivalište svim osobama za koje se misli da mogu biti teroristi ili da predstavljaju terorističku pretnju; takođe, predočeno

nešto užem smislu vremenski okvir obuhvata period neposredno pre i neposredno nakon špica migrantske krize. Izvor indikatora za definisanje najužeg vremenskog intervala, koji predstavlja vrhunac migrantske krize, baziran je na podacima Evrostata iz 2014–2016. godine, s posebnim osvrtom na 2015. godinu, u kojoj je evidentirano „1.255.640 zahteva za azil u zemljama Evropske unije” (Eurostat, 2020).

Mada u naučnoj literaturi dosada nije tačno definisana vremenska odrednica za početak migrantske krize, u disertaciji kao relevantni period postavljamo 2011. godinu, kada je kulminirala narodna pobuna poznata kao arapsko proleće. Ova zapaljiva smeša društvenih nemira, revolucionarnih previranja i građanskih sukoba veoma brzo se prenela na čitav prostor Severne Afrike i Bliskog istoka. Promene režima u ovom regionu nisu dovele do stabilizacije političkih i ekonomskih prilika, već upravo do radikalizacije, daljeg razvoja nestabilnosti i, naposljetku, oružanih sukoba. Nekoliko godina kasnije eskalirao je sukob u Siriji, što je za posledicu imalo pokretanje nepreglednog migratornog talasa usmerenog ka Evropi. U kratkom vremenskom roku priliv migranata prerastao je u bezbednosni izazov, koji ne predstavlja samo humanitarno pitanje zbrinjavanja ugroženog stanovništva već i sve veći gubitak kontrole nad daljim razvojem događaja.

Za vremensku odrednicu kraja migrantske krize u disertaciji smo opredelili početak 2020. godine, kada je Svetska zdravstvena organizacija (*World Health Organization (WHO)*, u daljem tekstu SZO) proglasila pandemiju teškog akutnog respiratornog sindroma koronavirusa 2 (*Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus Two*, u daljem tekstu Sars-Cov-2). Obrazloženje za izbor ovakve vremenske postavke bazira se na činjenici da je data epidemiološka situacija direktno uticala na tok migrantske krize (Komljenović, 2020).

Prostor koji je ovim istraživanjem obuhvaćen u najširem smislu čine države porekla, države rute i države destinacije migranata, u nešto užem odnosi se na teritoriju EU i države u najbližem okruženju Zapadnog Balkana, a u najužem smislu ograničava se na države zapadnobalkanske migrantske rute, uz poseban osvrt na države regiona koje nisu članice Evropske unije.

Pri definisanju prostornog okvira bitno je napomenuti da „Zapadni Balkan podrazumeva regiju koju čine novonastale države na prostoru bivše SFRJ, iz kojih je izuzeta Slovenija a pridodata Albanija” i da je primenjivanje pojma Zapadnog Balkana „najpre bio neformalan, da bi u kratkom vremenu bio opšteprihvaćen kao zvaničan naziv u međunarodnoj politici, pa i pojedinim međunarodnim dokumentima” (Vuletić, 2018:41). Ne gubeći iz vida različita određenja regiona Zapadnog Balkana, u disertaciji polazimo od definicije Međunarodne organizacije za migracije (*International Organization for Migration*, u daljem tekstu IOM), koja je države Zapadnog Balkana svrstala u region na osnovu kretanja migranata zapadnobalkanskom rutom, nastalom prelivanjem istočnomediteranske rute.

U disertaciji su predstavljene sve rute kretanja migranata u toku migrantske krize, s fokusom na poslednjoj, i dalje otvorenoj, zapadnobalkanskoj ruti, koju čine Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo*⁷, Severna Makedonija, Slovenija i Srbija (IOM, 2017:5). Georegije kretanja migranata analizirane su podjednako u svim državama koje čine zapadnobalkansku rutu kretanja, uz poseban osvrt na države koje nisu članice EU. Istovremeno, na osnovu komparativne analize reagovanja opisano je kako je region odgovorio na izazove migrantske krize i da li je regionalna bezbednosna saradnja bila na optimalnom nivou.

je da su stranci koji ne ispunjavaju određene uslove dužni da napuste teritoriju šengenskih država (Savet bezbednosti UN, *Security Council UN*, S/2001/1297).

⁷ Ovaj naziv (Kosovo*), bez prejudiciranja statusa, u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova (Dogovor o [regionalnom predstavljanju Kosova postignut](#) 24. februara 2012. u Briselu).

1.1.3. Istraživačko pitanje

Budući da u dosadašnjoj istraživačkoj praksi fenomen migrantske krize nije u dovoljnoj mjeri proučen kroz prizmu regionalne bezbednosne saradnje na Zapadnom Balkanu, ovde polazimo od stava da je ta saznanja nužno dalje produbiti. Naime, potrebno je testirati validnost postojećih teorijskih okvira koji se tiču regionalne bezbednosne saradnje, te sprovesti sveobuhvatnu analizu iskustva regiona tokom migrantske krize.

U doktorskoj disertaciji predmet istraživanja predstavljen je kroz pet strukturalnih činilaca, koji ilustruju konstelaciju odnosa država regiona, kao i bezbednosne izazove sa kojima se region susreo tokom migrantske krize.

- Prvi strukturalni činilac predmeta istraživanja obuhvata razmatranje uloge Evropske unije u migrantskoj krizi, sa težištem na pitanjima da li je pravni okvir za delovanje EU u krizama bio adekvatan izazovu migrantske krize, kako je EU odgovorila na izazove migrantske krize i da li je kriza ugrozila funkcionalnost institucija Evropske unije.
- Drugi strukturalni činilac predmeta istraživanja obuhvata razmatranje regionalne bezbednosne saradnje tokom migrantske krize zapadnobalkanskih zemalja članica Evropske unije, pri čemu je akcenat na pitanjima kako su se snašle i nosile s migrantskom krizom, u kojim segmentima društva su ispoljile nefunkcionalnost, te koje su propuste činile u organizaciji prihvata i smeštaja migranata, kao i međusobnoj saradnji u kontroli nad migrantskom krizom. Ovo uključuje i predikciju da li bi prostor Zapadnog Balkana uspeo da se izbori sa izazovima migrantske krize, ili bio uspešniji u toj borbi, ukoliko bi na njemu bila izgrađena integrativna i efikasna bezbednosna zajednica s osnovnom misijom očuvanja stabilnosti i mira u regionu.
- Treći strukturalni činilac predmeta istraživanja odnosi se na regionalnu bezbednosnu saradnju zemalja Zapadnog Balkana koje nisu članice Evropske unije. Težište je ovde na opisu konkretnih oblika saradnje pojedinačnih zapadnobalkanskih država u vreme migrantske krize, kao i oblika njihove saradnje s međunarodnim institucijama i organima, pre svega specijalizovanim institucijama OUN i EU te regionalnim bezbednosnim organizacijama i inicijativama u Jugoistočnoj Evropi i na Zapadnom Balkanu.
- Četvrti strukturalni činilac predmeta istraživanja odnosi se na doprinos Srbije saniranju posledica migrantske krize, uz deskripciju i naučno objašnjenje razmera krize koja je zahvatila Srbiju, pripremljenosti Srbije za krizu, zatim delovanja državnih vladinih i nevladinih organa i organizacija u prihvatu, smeštaju i zbrinjavanju migranata, saradnje među institucijama, organima i organizacijama unutar i izvan Srbije, sve do izazova koji iregularne migracije predstavljaju u rešavanju migrantske krize.
- Peti strukturalni činilac predmeta istraživanja odnosi se na predlog konceptualnog modela zapadnobalkanske regionalne saradnje u izgradnji stabilnog mira u budućim migrantskim krizama u tom regionu.

Uzevši u obzir sve navedene strukturalne činioce istraživanja, osnovno istraživačko pitanje u doktorskoj disertaciji glasi: Da li je bezbednosna regionalna saradnja država Zapadnog Balkana omogućila optimalan⁸ regionalni odgovor na izazov migrantske krize?

⁸ Optimalnost u doktorskom istraživanju podrazumeva usaglašenost sa preporukama IOM-a radi efikasnijeg upravljanja migracijama, tj. stepen implementacije Indikatora upravljanja migracijama IOM-a (*Migration Governance Indicators*), o kojima će biti više reči u segmentu posvećenom indikatorima istraživačkog problema.

1.1.4. Popis varijabli

Zavisne varijable		Operacionalizacija	Izvori podataka	Tip
Saradnja Zapadnog Balkana u toku migrantske krize (2014–2016. godine)	Sekuritizujući diskurs	Neke od država regiona postupile su u skladu s međunarodnim javnim pravom, dok su druge vodile tvrdnu bezbednosnu politiku usvajanjem zakonske regulative kojom su suspendovani određeni evropski propisi i definisan normativni osnov za represivniji pristupljeno u rešavanju problema migracija.	(Simić, 2017: 9)	Kategorički
	Bilateralni odnosi	Ocena nivoa bilateralne saradnje u toku krize. Nacionalne politike država regiona koje zavise od impulsa EU, kao i od talasa migratornog kretanja. Jedinica analize je svaka država zasebno, kao i odnos prema državi s kojom se graniči.	Istraživanje autora	Kategorički
	Multilateralni odnosi	Neusaglašenost pojedinih nacionalnih politika država regiona utiče na dalju desinhronizaciju optimalnog zajedničkog odgovora.	Istraživanje autora	Kategorički
Migrantska kriza (2014–2016)	Intenzitet migratornog kretanja	Broj migranata koji je prošao kroz zapadnobalkansku georegiju. Spoljna politika nepropuštanja migranata može direktno uticati na tok migracija.	Sekundarno analizirani podaci	Numerički
Nezavisne varijable		Operacionalizacija	Izvori podataka	Tip
Migrantska kriza (2014–2016)	Migracije sa Bliskog istoka, iz Avganistana i Severne Afrike	Na masovne migracije ne može se uticati; može se promeniti forma migracija (od regularnih ka iregularnim), ali suština se ne menja.	Sekundarno analizirani podaci	Kategorički

1.1.5. Indikatori istraživačkog problema

Prvi izvor indikatora neophodnih za analizu humanog, nacionalnog i međunarodnog aspekta migrantske krize u doktorskoj disertaciji jeste Okvir za upravljanje migracijama IOM-a (*Migration Governance Framework*, u daljem tekstu MiGOF), koji je formiran radi „uspešnog upravljanja migracionom politikom” (IOM, MiGOF, 2015), kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou (IOM, MiGOF, 2015).

Osnovni principi MiGOF-a su:

I. Pridržavanje međunarodnih standarda i poštovanje prava migranata. Osnovni cilj ovog principa predstavlja poštovanje i zaštita prava migranata „bez obzira na državljanstvo ili pravni status” (MiGOF, 2015). Imperativ ovog principa je zaštita prava pojedinaca, nediskriminatorska politika radi očuvanja „sigurnosti, fizičkog integriteta, dobrobiti i dostojanstva migranata, kao i borba protiv ksenofobije i rasizma” (IOM, MiGOF, 2015). Ovaj aspekt upravljanja migracijama podrazumeva reakciju država u skladu s postulatom jednakosti te migrantima omogućava nesmetani pristupljeno zaštiti.

II. Usaglašenost nadležnih državnih organa (*whole-of-government approach*)⁹ u oblasti upravljanja migracijama. Ovaj princip podrazumeva obavezu država da uspostave niz uzajamno povezanih mera i aktivnosti radi efikasnog upravljanja migracijama. Takođe, države treba da formiraju svoje politike u pogledu migracija na osnovu „činjenica i dobro utemeljenih analiza” (IOM, MiGOF, 2015). Budući da migraciona politika „često predstavlja predmet intenzivne političke rasprave i može se zasnivati na populističkim stavovima” (IOM, MiGOF, 2015), potrebno je da države pribave, analiziraju i koriste verodostojne podatke i informacije o migracionim trendovima te prema njima usklade zakonsku regulativu i politiku.

III. Princip snažnih partnerstava. U skladu s ovim principom trebalo bi obezbediti produktivan međusobni dijalog država u najbližem okruženju, kao i međuvladinih i nevladinih organizacija koje se bave pitanjima migracija i humanitarnim radom. Ovaj princip apostrofira da je za uspešno upravljanje migracijama potrebno uspostaviti adekvatnu saradnju kako bi se razvio sveobuhvatni i efikasni pristupljeno rešavanju izazova koje migracije predstavljaju (IOM, MiGOF, 2015).

U okviru analize prva dva principa MiGOF-a u disertaciji je izloženo koje su države regiona postupile u skladu s međunarodnim javnim pravom (principima), a koje su vodile tvrdi bezbednosnu politiku usvajanjem zakonske regulative kojom su suspendovani određeni evropski propisi i definisan normativni osnov za represivniji pristupljeno u rešavanju problema migracija. Kroz istraživanje je sagledano da li su u postupanju prema migrantima u jeku migrantske krize države regiona prekršile neke od međunarodnih propisa, naročito one koji regulišu osnovna ljudska prava. U skladu s trećim principom, predmet analize je i stepen bilateralne saradnje država regiona kao jedan od oblika diplomatske saradnje u okviru međunarodnih odnosa. Nivou bilateralne saradnje u okviru nacionalne politike država regiona koje zavise od impulsa EU, kao i od talasa migratornog kretanja posvećeno je IV poglavlje ove doktorske disertacije – *Zapadni Balkan i migrantska kriza*. Jedinice analize čine svaka država ponaosob, kao i njen odnos prema državama s kojima se graniči. Preko principa međunarodne saradnje kroz učešće zemalja Zapadnog Balkana ovo istraživanje teži da proveri da li i

⁹ *Whole-of-government approach* predstavlja koncept saradnje različitih ministarstva, javnih uprava i javnih agencija u cilju pronalaženja zajedničkog rešenja za određeni problem. (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2006).

na koji način nacionalne politike država regiona utiču na dalju desinhronizaciju optimalnog odgovora na krizu.

Drugi izvor indikatora za analizu humanog, nacionalnog i međunarodnog aspekta migrantske krize baziran je na osnovu Indikatora upravljanja migracijama (*Migration Governance Indicators*, u daljem tekstu MGI), alata osmišljenog od strane IOM-a radi lakše operacionalizacije MiGOF principa. Primenom MGI države mogu samostalno izvršiti sveobuhvatnu procenu delovanja unutar svojih nacionalnih okvira i tako utvrditi koje bi oblasti trebalo unaprediti radi efikasnijeg upravljanja migracijama (IOM, MGI, 2019).

Oslanjajući se na tri načelna principa MiGOF-a, MGI se sastoji od još tri parametra pri upravljanju migracijama. Prvi dodatni princip tiče se mogućnosti integracije migranata u društvo. Ova dimenzija odnosi se na socijalnu sigurnost migranata, preciznije, priznavanja njihovih obrazovnih i profesionalnih kvalifikacija, kao i na sklapanje bilateralnih sporazuma o radu između država porekla i država prijema migranata. Značaj sledećeg principa ogleda se u stepenu pripremljenosti država tranzita/prijema u pogledu pružanja blagovremene pomoći, kako migrantima tako i domicilnom stanovništvu, tokom i nakon katastrofe. Ova dimenzija pri upravljanju migracijama može se definisati kao faktor mobilnosti krize, koji podrazumeva efikasno manevrisanje kriznim situacijama. Poslednja dimenzija pri upravljanju migracijama tiče se migracione politike u pogledu granične kontrole i sprovođenja zakona, kriterijuma za prijem migranata, spremnosti za slučajeve značajnih i neočekivanih migracionih tokova te postojanosti u njima, kao i borbe protiv trgovine ljudima (IOM, MGI, 2019).

Nakon inicijalnog informisanja predstavnika državnih organa o gorepomenutim principima započinje proces MGI. Zatim sledi faza prikupljanja i analize podataka, koja pospešuje efikasnije međuresorne konsultacije s relevantnim učesnicima – ministarstvima i drugim resorima nadležnim za upravljanje migracijama (IOM, MGI, 2019). U sledećoj fazi sastavlja se zvaničan izveštaj o pozitivnim iskustvima i glavnim izazovima s kojima se susretala država koja je pokrenula MGI proces. Nakon odobrenja od strane nadležnih državnih organa, izveštaj se prosleđuje IOM-ovom Globalnom portalu podataka o migracijama (IOM, Global Migration Data Portal, 2019).

Prednost ovog procesa ogleda se u lakšoj identifikaciji mogućih prepreka i ciljeva, kao i stvaranju integralne strategije pri upravljanju migracijama, koja omogućuje sistematičan način praćenja njene efikasnosti. Iako IOM navodi da svrha MGI-ja nije da „rangira države prema njihovoj (ne)uspešnosti u sprovođenju migracionih politika” (Global Migration Data Portal, IOM), stanovišta smo da je ovaj indikator esencijalan za analizu reagovanja Zapadnog Balkana u upravljanju migrantskom krizom. Bitno je naglasiti da MGI proces doprinosi povećanju stepena transparentnosti u sagledavanju aktivnosti sprovedenih od strane zapadnobalkanskih zemalja, te stoga smatramo da je u okviru doktorskog istraživanja „ocena” država regiona prema stepenu njihove implementacije MGI preporuka od posebnog značaja pri formulisanju optimalnog odgovora na izazove migrantske krize.

Treći izvor indikatora za analizu humanog, nacionalnog i međunarodnog aspekta migrantske krize biće Indeks politike integracije migranata 2020 (u daljem tekstu MIPEX, 2020) (Migrant Integration Policy Index, [MIPEX], 2020), koji je IOM nedavno¹⁰ pokrenuo. MIPEX sistematično analizira položaj migranata u 56 država sveta (MIPEX, 2020). Na MIPEX portalu dostupni su podaci o svim državama u regionu i neposrednom okruženju osim Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Kao indeks koji identifikuje mere koje zemlje mogu preduzeti kako bi stvorile povoljan pravni ambijent u kojem migranti mogu doprineti blagostanju zemlje (MIPEX, 2020), MIPEX pokriva sedam oblasti: „mobilnost na tržištu rada, jedinstvo (spajanje) porodice, obrazovanje, učešće u političkom životu,

¹⁰ Imajući u vidu da je doktorska disertacija prijavljena pre nego što je MIPEX portal kreiran, ovaj izvor indikatora koji vrši analizu integracijskog aspekta migrantske krize dodat je naknadno. Više pažnje ovom indikatoru biće posvećeno u Poglavlju V *Analiza regionalne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize 2014–2016. sa stanovišta odabranih teorijskih konceptata*. Dostupno: Migrant Integration Policy Index 2020, www.mipex.eu

stalno nastanjenje, pristupljeno državljanstvu i anti-diskriminaciju” (Huddleston, 2012:5). Cilj MIPEX-a je „usklađivanje nacionalnih politika sa evropskim i međunarodnim standardima da bi se osigurala jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti za sve stanovnike” (MIPEX, 2020). Mimo ocena stanja statusa migranata u društvu, MIPEX daje preporuke za politike koje su bazirane na istraživanjima i doprinosu civilnog društva, a primenjuju se i tamo gde su minimalni standardi ispunjeni (MIPEX, 2020; Huddleston 2012).

MIPEX koristi 148 indikatora politika kako bi identifikovao važeće zakone i politike kroz konsultacije sa stručnjacima, međunarodnim i evropskim institucijama. Svaki indikator politike odnosi se na određenu komponentu u jednoj od sedam oblasti. Za svaki indikator postoji mogućnost odabira između tri opcije. Najviše bodova (3) dodeljuje se kada politika zadovoljava najviše standarde, 2 poena kada politika delimično zadovoljava najviše standarde, a 1 poen kada je najdalje od najviših standarda. Ako ne postoji politika za određeni indikator u zemlji, dodeljuje se vrednost 1. Unutar svake od sedam oblasti izračunava se prosečan broj poena za četiri segmenta koji ispituju isti aspekt politike. Prosečna vrednost ta četiri rezultata daje konačnu vrednost za svaku od sedam oblasti politike. Prosečna vrednost tih konačnih rezultata za svaku od sedam politika daje ukupni rezultat za svaku zemlju. Kako bi se omogućilo rangiranje i poređenje, početna 1-3 skala pretvorena je u 0-100 skalu za dimenzije i oblasti politike, pri čemu je 100% najbolji rezultat. Kritično nepovoljna za integraciju je 0, 1–20 nepovoljna, 21–40 blago nepovoljna, 41–59 umereno povoljna, 60–79 blago povoljna, 80-100 povoljna za integraciju (MIPEX, 2020).

Gorenavedeni indikatori osnov su analize delovanja država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize s aspekta humane, nacionalne i međunarodne bezbednosti. Izvor indikatora za analizu regionalne bezbednosne saradnje na prostoru Zapadnog Balkana u ovom istraživanju bazira se i na dosadašnjim postignućima Berlinskog procesa. Sto godina nakon izbijanja Prvog svetskog rata, predsednici vlada i ministri spoljnih poslova i ekonomije Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova*, Crne Gore, Severne Makedonije, Slovenije i Srbije sastali su se 28. avgusta 2014. godine s predstavnicima Evropske komisije u Berlinu radi postavljanja temelja za jaču regionalnu saradnju na Zapadnom Balkanu. Završnom deklaracijom usvojenom na Berlinskom samitu utvrđen je program regionalne saradnje za naredne četiri godine. Na Samitu su zemlje Zapadnog Balkana „pokazale spremnost da intenziviraju međusobnu saradnju i jednoglasno potvrdile želju za proširenjem transnacionalne razmene”, te je naglašena „težnja regiona da napreduje ka EU u reformskom procesu, rešavanju otvorenih bilateralnih i unutrašnjih pitanja, kao i u postizanju pomirenja unutar država u regionu i između njih” (*Final Declaration by the Chair of the Berlin Western Balkans Summit, 28 August 2014*).

Međutim, već sledeće godine je, na Bečkom samitu, predočeno da je „ruta Zapadnog Balkana postala mešovita, neregularna, primarna tranzitna ruta migracijskih tokova s Istočnog Mediterana ka Evropskoj uniji” (*Final Declaration by the Chair of the Vienna Western Balkans Summit, 27 August 2015*). Nadležne institucije država Zapadnog Balkana dobile su instrukcije da se moraju posvetiti ovom problemu i svoj rad usaglasiti s funkcionisanjem evropskih institucija te blisko saradivati s Briselom i državama članicama EU radi zaustavljanja i sprečavanja negativnih trendova pomenute masovne migracije. Pariska deklaracija (*Final Declaration by the Chair of the Paris Western Balkans Summit, Paris*) iz 2016. godine naglasila je ozbiljnost migracione krize s kojom se Evropa suočava i pohvalila napore koje su države Zapadnog Balkana uložile da smanje iregularnu migraciju. Sledeće godine je na Samitu u Trstu predočen „kontinentalni izazov” prouzrokovan migracijama i istaknuta potreba za efikasnim reagovanjem u skladu sa „principima solidarnosti, partnerstva, zajedništva i odgovornosti” (*Final Declaration by the Chair of the Trieste Western Balkans Summit, 12 July 2017*). Samit u Sofiji 2018. godine pokazao je da „EU podržava posvećenost partnera sa Zapadnog Balkana nastavku jačanja dobrosusedskih odnosa, regionalne stabilnosti i uzajamne saradnje”, a poseban naglasak stavljen je na „pronalaženje i primenu definitivnih, inkluzivnih i obavezujućih rešenja za njihove bilateralne sporove nasledene iz prošlosti i ulaganje dodatnih napora u pomirenje” (*Final Declaration by the Chair of the Sofia Western Balkans Summit, 17 May 2018*). Evropska unija je na

Samitu Berlinskog procesa 2019. godine u Poznanju potvrdila posvećenost jačanju saradnje s regionom Zapadnog Balkana nizom konkretnih mera, koje se, između ostalog, tiču „jake bezbednosne i dobrosusedske saradnje” (Final Declaration by the Chair of the Poznan Western Balkans Summit, 5 July 2019).

Dodatni izvor indikatora za analizu regionalne bezbednosne saradnje na Zapadnom Balkanu, kao i izazova koje predstavljaju masovne migracije (s posebnim osvrtom na izazove iregularnih migracija), u disertaciji se bazira na gorepomenutim deklaracijama. Analizom godišnjih deklaracija od 2014. godine do danas uočava se naglašavanje značaja koherentnije i efikasnije regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu. Iako je uži vremenski okvir istraživanja ograničen na period između 2014. i 2016. godine, smatramo neophodnim da se analiziraju izveštaji Berlinskog procesa i nakon špica migrantske krize kako bi se verodostojno definisala potreba za jačom regionalnom bezbednosnom saradnjom. Može se primetiti da se značaj bolje saradnje ogleda u činjenici da većina država zapadnobalkanske rute nisu članice EU, pa su samim tim, iako imaju podršku EU, prepuštene (većim delom) samostalnom odlučivanju i reakcijama u skladu sa sopstvenim procenama. To može dovesti do nedovoljne usaglašenosti prilikom suočavanja s izazovima migrantske krize, koja u jednakoj meri pogađa svaku od država pomenutog regiona. Takođe, postoji opravdana bojazan da će aktuelna migrantska kriza, ukoliko se ne iznađe sistematičan, organizovan i specifičan oblik međudržavne saradnje, dodatno destabilizovati već decenijama nestabilan region, koji je sada, ovom krizom, dobio veću odgovornost u očuvanju mira i stabilnosti na evropskom kontinentu.

1.1.6. Tri nivoa analize

Kada su u pitanju analitički nivoi na kojima je sprovedeno istraživanje, doktorska disertacija raščlanjena je na tri nivoa analize: mikro, mezo i makro nivo.

Mikro nivo analize u disertaciji odnosi se na migrantsku krizu posmatranu kroz prizmu teorije sekuritizacije. Teorija sekuritizacije korišćena je u dvostrukom kontekstu: s aspekta humane bezbednosti i s aspekta nacionalne bezbednosti. Referentni objekti u disertaciji s aspekta humane bezbednosti su migranti i domicilno stanovništvo, dok su s aspekta nacionalne bezbednosti referentni objekti države zapadnobalkanskog regiona. Da bi se objasnila višestruka i dinamična društvena stvarnost migrantske krize, neophodno je predstaviti položaj migranata koji se kreću zapadnobalkanskom georegijom i bezbednosne pretnje kojima su izloženi, što nam omogućava teorija sekuritizacije. Prilikom analize stepena sekuritizujućeg diskursa svaku od država Zapadnog Balkana sagledavamo zasebno, da bismo naposljetku komparativnim pristupljenoom, koji takođe omogućava teorija sekuritizacije, uočili (ne)postojanje i stepen sekuritizujućeg diskursa, kao i uticaj na spoljnu politiku analiziranih država.

Mezonivo analize tiče se spoljnih politika država regiona Zapadnog Balkana – njihovog podudaranja i mimoilaženja u reakcijama tokom migrantske krize na ovom prostoru, s posebnim naglaskom na države Zapadnog Balkana koje nisu članice EU. Teoriju regionalnog bezbednosnog kompleksa primenjujemo radi dodatnog opisivanja odnosa država regiona u toku migrantske krize, kao i stepena bilateralne i multilateralne saradnje zapadnobalkanskih zemalja.

Makronivo se odnosi na analizu teorije bezbednosne zajednice Karla Dojča (Karl Deutsch) i teoriju stabilnog mira Čarlsa Kapčana (Charles Kupchan). Kroz elaboraciju Dojčove amalgamirane bezbednosne zajednice i pluralističke zajednice u doktorskom istraživanju nastojimo da prepoznamo formu bezbednosne zajednice koja bi mogla biti primenjena na region Zapadnog Balkana. Kapčanova teorija stabilnog mira je supstantivna teorija, koja omogućava bolje razumevanje značaja uspostavljanja stabilnog mira kao preduslova uspeha nošenja sa krizom. Deskripcija bezbednosnih, geopolitičkih, ekonomskih, razvojnih i sociopsiholoških aspekata omogućuje nam, u teorijskom delu

doktorske disertacije, holistički uvid u društvenu kompleksnost fenomena migrantske krize koja je zadesila tranzitne države zapadnobalkanske migracione rute.

1.1.7. Cilj istraživanja

Kao naučni ciljevi ovog istraživanja postavljeni su: naučna deskripcija regionalne saradnje država Zapadnog Balkana u rešavanju migrantske krize (2014–2016), naučna predikcija, provera i unapređenje izabranog teorijskog okvira, kao i predlog novog konceptualnog modela zapadnobalkanske regionalne saradnje u očuvanju stabilnog mira za vreme migrantske krize.

Društveni cilj istraživanja jeste utvrđivanje postignuća, dometa i ograničenja postojeće zapadnobalkanske regionalne saradnje u vreme migrantske krize, kao i jasna identifikacija vidova i oblika saradnje zemalja u regionu Zapadnog Balkana koja bi omogućila bolje organizovano i brže delovanje u mogućem novom masovnom talasu migracija. Kroz kvalitativnu i kvantitativnu analizu dostupnih podataka, kao i objavljenih naučnih radova na temu regionalnog povezivanja i uspešne bezbednosne saradnje, u doktorskoj disertaciji opisana je konstelacija odnosa država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize i potencijalni prostor za njihovo unapređenje. Dakle, u ovoj disertaciji predstavljeno je objašnjenje novih oblika saradnje zapadnobalkanskih zemalja u rešavanju neke buduće, novonastale migrantske krize, kao i preporuka za optimalni oblik saradnje.

Budući da je predmet istraživanja multidisciplinarnan te spada u polje pravnoekonomskih nauka, discipline i poddiscipline koje disertacija obuhvata su sledeće: međunarodni odnosi, nacionalna i međunarodna bezbednost, međunarodno javno pravo, uporedni pravni sistemi, ustavno i upravno pravo, ekonomska politika, komparativne politike, analiza javnih politika. Kroz naučnu elaboraciju ovako formulisanog problema u doktorskoj disertaciji su primenom kvalitativne analize iskustava država Zapadnog Balkana i analizom sadržaja dostupnih dokumenata definisane bezbednosne pretnje u zapadnobalkanskom regionu i utvrđeni načini, putevi i mehanizmi delovanja na suzbijanju potencijalnih izazova, rizika i pretnji kao pratećih faktora migrantske krize.

1.2. Naučni i društveni značaj istraživanja

1.2.1. Naučni značaj istraživanja

Naučni značaj ovog istraživanja ogleda se, najpre, u preispitivanju uspešnosti regionalne saradnje na prostoru Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine, budući da je praksa pokazala brojne nedostatke kada je u pitanju hvatanje ukoštac s izazovima koje pred region stavlja fenomen masovnih migracija.

U tom smislu, naučni značaj ove disertacije je dvojak. Kao prvo, potrebno je ispitati da li bezbednosne teorije mogu dati adekvatan odgovor na problem migrantske krize. Iako je trenutna kriza izazvana masovnim izmeštanjem stanovništva u pravcu Evrope, sve više globalizovan svet neće ostati imun na slične krize u budućnosti, naprotiv. Kao sledeće, ispitati da li su relevantne nacionalne i nadnacionalne institucije u stanju da ponude adekvatan odgovor na ovaj bezbednosni izazov i, takođe, da li pritisak koji izazivaju masovne migracije utiče pozitivno ili negativno na regionalnu saradnju.

Drugo, u disertaciji se bavimo uticajem fenomena masovnih migracija na nacionalnu bezbednost Republike Srbije kao najvažnijeg aktera u regionalnom kontekstu. Ovim putem ispitana je i adekvatnost savremenog teorijskog okvira nauke o bezbednosti i njegov eksplanatorni potencijal u odnosu na izazove migrantske krize. Pomoću teorije sekuritizacije analiziran je način na koji je proces migracija kratkoročno i dugoročno uticao na Srbiju i druge države regiona.

Istraživanje će doprineti revidiranju postojećih teorijskih koncepata, kao i u podsticanju razvoja dosadašnjih saznanja o predmetu istraživanja. Znatan deo doktorske disertacije može se posmatrati kao pilot-studija slučaja kojom su testirane Dojčova teorija bezbednosne zajednice i Kapčanova koncepcija stabilnog mira primenjenih na području Zapadnog Balkana. Budući da ove dve teorije u naučnoj praksi nisu korišćene u cilju unapređenja regionalne saradnje na području istraživanog regiona, namera nam je da ih modifikujemo i prilagodimo istraživačkom problemu budući da takva postavka pruža prostor da se potvrdi (ili odbaci) svrsishodnost primene koncepata bezbednosnih zajednica i stabilnog mira na zapadnobalkanski region. Studija slučaja (*case study*) Zapadnog Balkana omogućava proveru Kapčanove hipoteze da je geopolitičko rivalstvo moguće staviti u drugi plan zarad kolektivnog prosperiteta. U teorijskom smislu, naučni doprinos postignut je i nadogradnjom teorijskog koncepta bezbednosne zajednice Karla Dojča, koji je bezbednosne zajednice podelio na amalgamirane i pluralističke. Doktorsko istraživanje daje složenije odgovore na pitanje oblika bezbednosne zajednice primenljivog na prostoru Zapadnog Balkana, a argumenti u prilog potencijalnoj reviziji Dojčove teorije pružaju izvestan naučni doprinos.

Po pitanju migrantske krize u naučnoj literaturi primetan je naglasak na teoriji sekuritizacije. Primetna je i proliferacija radova na temu migrantske krize i stavljanje naglasaka na potencijalne izazove, ali ne i na rešenja, što je najviši cilj pretpostavljen ovom doktorskom disertacijom. U cilju postizanja doprinosa holističkoj analizi regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize 2014–2016, disertacija je zasnovana na eklektičkom povezivanju tri teorijska pristupljena: teorije sekuritizacije, teorije bezbednosne zajednice i koncepta stabilnog mira. Doktorsko istraživanje doprinosi sveobuhvatnijem objašnjenju prirode i dometa regionalne saradnje u vreme špica konkretne migrantske krize. Naučni značaj doktorske disertacije stoga se ogleda prvenstveno u težnji da unapredi Dojčovu teoriju bezbednosne zajednice i Kapčanov koncept stabilnog mira. Takođe, u disertaciji težimo da dopunimo i unapredimo pomenuti koncept regionalne saradnje u onom segmentu koji se tiče otklanjanja bezbednosnih rizika i pretnji i preispitamo delovanje faktora koji su u dosadašnjoj literaturi smatrani ključnim za očuvanje mira i regionalne stabilnosti.

Opšti naučni doprinos disertacije ogleda se u unapređenju postojećeg fundusa znanja o migracijama kao i u sticanju novih saznanja o bezbednosnim implikacijama ovog složenog socijalnog fenomena. Dosadašnji naučni radovi posmatrali su međudnos migracija i bezbednosti pretežno parcijalno, analizirajući ga s aspekata borbe protiv terorizma, socijalnog pritiska koji se formira kada migrant stigne do države odredišta ili ekonomskih posledica izazvanih socijalnim davanjima namenjenim za integraciju migranata u društvo domaćina. Doktorsko istraživanje produbljuje mrežu sistematski povezanih pojmova u oblasti bezbednosti kako bi teorijski aparat regionalne saradnje bio dodatno unapređen. U doktorskom istraživanju su testirane postavljene hipoteze, čija potvrda ili opovrgavanje predstavljaju značajan doprinos daljem razvoju nauke o bezbednosti.

1.2.2. Društveni značaj istraživanja

Društveni značaj dokorskog istraživanja ogleda se u ukazivanju na probleme pri rešavanju migrantske krize u regionu Zapadnog Balkana. Na osnovu poređenja s iskustvom EU, koje se na polju bezbednosne saradnje može smatrati uspešnim primerom realizacije Kapčanovog koncepta stabilnog mira, istražene su mogućnosti za uspostavljanje alternativnog modela saradnje koji bi bio prihvatljiv za sve zapadnobalkanske države. Namera nam je da u doktorskoj disertaciji definišemo jedinstveni konceptualni nadnacionalni model bezbednosne saradnje zemalja Zapadnog Balkana koji bi imao kapacitet da posluži kao komponenta pri stvaranju optimalnog regionalnog odgovora na izazove budućih migrantskih kriza i ukažemo na prednosti koje bi primena predloženog regionalnog modela saradnje donela kako ekonomskom tako i socijalnom, političkom i kulturnom napretku nedovoljno razvijenih država u regionu. Analiza regionalne saradnje duž zapadnobalkanske migrantske rute u

vreme krize od 2014. do 2016. godine, kao i predlog njenog unapređenja inovativnim modelom institucionalne saradnje prezentovanim u disertaciji mogao bi donosiocima odluka biti preporuka za konkretne mere u sferi praktične politike.

Društveni doprinos disertacija će pružiti u domenu mogućnosti korišćenja rezultata istraživanja kao svojevrsnih smernica za unapređenje regionalne, bilateralne i multilateralne saradnje zapadnobalkanskih zemalja u uslovima nekih budućih migrantskih kriza, naročito kada su u pitanju iregularne migracije. Doktorsko istraživanje predstavlja osnov za predlog specifičnog modela regionalne bezbednosne saradnje, kao i predlog adekvatnog odgovora na buduće masovne migrantske talase koji bi mogli zahvatiti region Zapadnog Balkana. Svakako očekujemo da rezultati istraživanja saopšteni u doktorskoj disertaciji budu korisna osnova za povećanje svesti, stručnog i naučnog znanja i razumevanja različitih oblika migracionih tokova, posebno u kreiranju i analizi migracionih javnih politika, i pruže značajan društveni doprinos u oblasti unapređenja regionalne i međunarodne saradnje, važan prvenstveno za region Zapadnog Balkana, za koji se može očekivati da će se i u budućnosti suočavati s fenomenom masovne migracije.

1.3. Polazne hipoteze u istraživanju

Hipotetički okvir doktorske disertacije čine jedna opšta i pet posebnih hipoteza istraživanja.

1.3.1. Opšta hipoteza istraživanja

Opšta hipoteza istraživanja u doktorskoj disertaciji glasi: „Postojeća zapadnobalkanska regionalna saradnja država koje još nisu postale članice EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija) nije omogućila valjan multilateralni okvir za usaglašavanje i koordinaciju preduzetih mera tokom migrantske krize, zbog čega je izostao optimalan, uzajamno koordinisan i međunarodnim pravom utemeljen odgovor na bezbednosne izazove pomenute krize.”

1.3.2. Posebne hipoteze istraživanja

Posebne hipoteze od kojih se polazi u istraživanju su sledeće:

I. „Tokom migrantske krize 2014–2016. godine EU nije imala usaglašen odgovor među državama članicama, što je dovelo do preispitivanja funkcionalnosti njenog delovanja.”

Indikatori hipoteze:

- iskazi u dokumentima o delovanju EU za vreme migrantske krize;
- rezultati istraživanja naučnih institucija o delovanju EU u vreme migrantske krize;
- rezultati istraživanja pojedinih svetski priznatih autora o delovanju EU u vreme migrantske krize;
- iskazi uticajnih medija o delovanju EU u vreme migrantske krize;
- statistički podaci o migrantima i migrantskim krizama od nastanka EU.¹¹

¹¹ Od osnivanja EU pitanje migracija nije bilo sekuritizovano niti su postojale bezbednosne politike pri upravljanju migracijama sve do terorističkog napada u SAD 11. septembra 2001. godine, te u disertaciji kao relevantan period analize statističkih podataka o migrantima i migrantskim krizama koristimo podatke koji su javno dostupni od tog napada 11. septembra 2001. do danas.

II. „Tokom migrantske krize 2014–2016. godine države u regionu Zapadnog Balkana koje su članice EU postupale su nekoordinisano i na različite načine, zbog čega je na te zemlje kriza ostavila različite posledice” (što je veći stepen sekuritizacije migrantske krize u državi, to je tvrđa bezbednosna politika same države).

Indikatori hipoteze:

- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Hrvatske tokom migrantske krize;
- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Slovenije tokom migrantske krize;
- statistički podaci o migrantima i migrantskoj krizi u zapadnobalkanskim zemljama članicama EU u jeku migrantske krize 2014–2016. godine.

III. „Tokom migrantske krize 2014–2016. godine države Zapadnog Balkana koje nisu članice EU bile su samo prolazna (tranzitna) ruta migranata iz Severne Afrike i zemalja Bliskog i Srednjeg istoka ka zapadnoj Evropi.”

Indikatori hipoteze:

- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Albanije u toku migrantske krize;
- statistički podaci o broju migranata koji su prošli kroz teritoriju Republike Albanije;
- statistički podaci o broju migranata koji su ostali u Republici Albaniji;
- statistički podaci o broju azilanata u Republici Albaniji;
- statistički podaci o broju migranata vraćenih iz Republike Albanije u zemlje porekla;
- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Bosne i Hercegovine u toku migrantske krize;
- statistički podaci o broju migranata koji su prošli kroz teritoriju Republike Bosne i Hercegovine;
- statistički podaci o broju migranata koji su ostali u Republici Bosni i Hercegovini;
- statistički podaci o broju azilanata u Republici Bosni i Hercegovini;
- statistički podaci o broju migranata vraćenih iz Republike Bosne i Hercegovine u zemlje porekla;
- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Crne Gore u toku migrantske krize;
- statistički podaci o broju migranata koji su prošli kroz teritoriju Republike Crne Gore;
- statistički podaci o broju migranata koji su ostali u Republici Crnoj Gori;
- statistički podaci o broju azilanata u Republici Crnoj Gori;
- statistički podaci o broju migranata vraćenih iz Republike Crne Gore u zemlje porekla;
- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Severne Makedonije u toku migrantske krize;
- statistički podaci o broju migranata koji su prošli kroz teritoriju Republike Severne Makedonije;
- statistički podaci o broju migranata koji su ostali u Republici Severnoj Makedoniji;
- statistički podaci o broju azilanata u Republici Severnoj Makedoniji;
- statistički podaci o broju migranata vraćenih iz Republike Severne Makedonije u zemlje porekla;
- iskazi u dokumentima o postupanju Republike Srbije u toku migrantske krize;
- statistički podaci o broju migranata koji su prošli kroz teritoriju Republike Srbije;
- statistički podaci o broju migranata koji su ostali u Republici Srbiji;
- statistički podaci o broju azilanata u Republici Srbiji;
- statistički podaci o broju migranata vraćenih iz Republike Srbije u zemlje porekla.

IV. „Nedovoljna koordinacija država Zapadnog Balkana i EU u preduzetim merama uticala je na povećanje iregularnih migracija.”

Indikatori hipoteze:

- iskazi u dokumentima Republike Albanije o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja tokom migrantske krize; statistički podaci o iregularnim migracijama;
- iskazi u dokumentima Republike Bosne i Hercegovine o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja tokom migrantske krize; statistički podaci o iregularnim migracijama;
- iskazi u dokumentima Republike Crne Gore o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja tokom migrantske krize; statistički podaci o iregularnim migracijama;
- iskazi u dokumentima Republike Severne Makedonije o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja tokom migrantske krize; statistički podaci o iregularnim migracijama;
- iskazi u dokumentima Republike Srbije o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja tokom migrantske krize; statistički podaci o iregularnim migracijama.

V. „Savremene migracije u regionu Zapadnog Balkana, posebno iregularne migracije, zahtevaju novi model zapadnobalkanske regionalne saradnje tokom migrantskih kriza.”

Indikatori hipoteze:

- iskazi u dokumentima zemalja Zapadnog Balkana o potrebi izgradnje novog modela regionalne balkanske saradnje u periodu migrantske krize;
- iskazi u dokumentima Evropske unije o potrebi izgradnje novog modela regionalne zapadnobalkanske saradnje u periodu migrantske krize;
- rezultati empirijskih istraživanja o nedovoljnoj saradnji država u regionu Zapadnog Balkana u vreme migrantske krize;
- iskazi eksperata o regionalnoj saradnji zapadnobalkanskih zemalja u vreme migrantske krize;
- statistički podaci o regionalnoj saradnji zemalja Zapadnog Balkana u vreme migrantske krize.

1.4. Metode primenjene u istraživanju

U izradi doktorske disertacije korišćen je obiman fond pisane i multimedijalne građe. Sproveli smo analizu različitih vrsta izveštaja, kao što su elaborati, monografije, članci i saopštenja. Tokom istraživanja oslonili smo se prvenstveno na sekundarnu analizu podataka, što podrazumeva korišćenje postojećih skupova podataka i njihovo tumačenje. Analizi postojećih podataka pristupljeno ili smo kritički i na osnovu njih u disertaciji predstavili drugačiji ugao sagledavanja istraživačkog problema, u skladu s teorijskim konceptima za koje smo se opredelili. Prethodno pripremljeni pregled literature bio je osnova analize kako bi se saznanja sistematizovala u cilju preglednijeg prikaza, kritike, kao i eventualne nadogradnje i proširenja postojećih pretpostavki.

Već je istaknuto da se naučni značaj ove disertacije ogleda u proveru, potvrđivanju i dopuni postojećih teorijskih koncepata, prvenstveno Dojčove teorije bezbednosne zajednice u međunarodnim odnosima i Kapčanove koncepcije stabilnog mira. Ovo istraživanje je studija slučaja, u kojoj je na primeru zapadnobalkanske regionalne saradnje u toku migrantske krize 2014–2016. godine trebalo da pomenute teorije budu proverene, potvrđene ili opovrgnute. Ovaj metod u domenu

kvalitativnog istraživanja podrazumeva prevashodno usmerenje na konkretan slučaj, koji *per se* treba da posluži za potvrdu (ili opovrgavanje) teorijskih pretpostavki koje su postavljene.

Jedinstveni karakter migrantske krize na području Zapadnog Balkana u slučaju država regiona koje nisu članice EU, kao i činjenica da je migrantska kriza još uvek nedovoljno istražena u naučnoj literaturi (kako domaćoj tako i svetskoj), definiše ovo istraživanje kao pilot-studiju slučaja, koja bi svojim naučnim doprinosom mogla uticati na unapređenje teorijsko-pojmovnog okvira regionalne saradnje u studijama bezbednosti.

Takođe, studija slučaja korišćena je prilikom utvrđivanja validnosti postavljenih hipoteza. Utvrđivanjem prisustva ili odsustva ustanovljenih indikatora hipoteze su testirane na primeru regionalne saradnje Zapadnog Balkana u jeku migrantske krize. Kako je studija slučaja holistička, produbljena istraživačka strategija, u doktorskom istraživanju koristili smo već pomenute raznovrsne izvore podataka. Stoga je u disertaciji upotrebljen kombinovani metodološki pristup utemeljen na principu triangulacije teorija (sekuritizacije, stabilnog mira i bezbednosne zajednice) i podataka (kvalitativnih i kvantitativnih).

Kritička analiza diskursa takođe ima važnu ulogu u realizaciji dokorskog istraživanja. Ova metoda poslužila je kao instrument za analizu konteksta i značenja obimnog istraživačkog materijala, pre svega državnih dokumenata (npr. bilateralnih i multilateralnih sporazuma država Zapadnog Balkana, strategija nacionalne bezbednosti, izveštaja i transkripata sa zasedanja državnih organa zaduženih za bezbednost i migraciona pitanja), dokumenata i povelja međunarodnih organizacija (npr. UN i EU), podataka relevantnih tela i organa ovih organizacija (npr. Komesarijata za izbeglice UN, nacionalnih komesarijata za izbeglice), podataka međunarodnih humanitarnih organizacija, kao i analiza, statistika i izveštaja brojnih naučnih institucija u zemlji i svetu.

Za potrebe prikupljanja podataka primenjena je metoda ispitivanja i tehnika polustrukturisanog intervjua. Primena ove tehnike ispitivanja podrazumevala je da istraživač postavlja unapred formulisana otvorena pitanja prema unapred pripremljenom instrumentu za prikupljanje podataka – osnovi za naučni razgovor, uz mogućnost postavljanja potpitanja u slučaju da sagovornik nije dovoljno jasno odgovorio na neka od njih. Ova tehnika omogućava lakšu kvantifikaciju podataka pored deskripcije iskustava sagovornika, ali i fleksibilnost u procesu intervjuisanja. Validnost obavljenih intervjua potvrđuje se time što su sprovedeni u skladu sa naučnim uzusima (podaci su deskriptivni, prezentovani isključivo iz ugla respondenta a ne istraživača, sprovedeni u okruženju i kontekstu koji je neodvojiv od miljea koji smo ispitivali itd.).

U istraživanju koje je obuhvatilo ovu disertaciju primenjen je kombinovani pristup prikupljanja podataka. Prvo, sprovedeni su polustrukturisani intervjui s ispitanicima. Ovi intervjui su pružili dublji uvid i kvalitativne informacije, omogućavajući nam osnovno razumevanje teme. Nakon toga, kako bi se dopunili ovi kvalitativni podaci i pružila šira perspektiva, primenjena je kvantitativna metodologija. Kvantitativni aspekt istraživanja obuhvatio je analizu bibliometrijskih podataka. Ova analiza fokusirala se na kvantifikaciju i statističku obradu informacija iz relevantnih izvora, kao što su publikacije, citati, autorske mreže itd.

Naime, kako bismo stekli sveobuhvatan uvid u migrantsku krizu, nužno je bilo istražiti relevantna naučna saznanja koja o ovom fenomenu pruža akademska zajednica. S ciljem izbegavanja pristrasnosti pri odabiru relevantne literature, odlučili smo sprovesti analizu bibliometrijskih podataka korišćenjem softverskog alata pod nazivom *VosViewer* („vizualizacija naučnih pejzaža”) autora Nesa Jana van Eka (Nees Jan van Eck) i Luda Valtmana (Ludo Waltman) iz Centra za naučna i tehnološka istraživanja Univerziteta u Lajdenu (Van Eck; Waltman, 2010). Ovaj softverski alat već je korišćen u brojnim istraživanjima kako bi se vizuelno prikazali bibliometrijski podaci, kao što su radovi Velsteda (Adam Wellstead) (2017), Maskarenjas, Fereire i Marques (2018) (Carla Mascarenhas, João J Ferreira, Carla Marques), Roblek, Meško i Podbregara (2021) (Vasja Roblek, Maja Meško, Iztok Podbregar), te Levija, Pisarevskaje i Sholtena (2020) (Nathan Levy, Asya

Pisarevskaya, Peter Scholten). Analizom bibliometrijskih podataka sproveden je pregled relevantne literature, identifikovani su naučni radovi i teme koje su od značaja za razumevanje migrantske krize. Ovaj pristup omogućio nam je objektivno sagledavanje relevantnih istraživanja i doprineo holističkom pristupljenou proučavanju fenomena migrantske krize.

1.5. Pregled i klasifikacija korišćene literature

Nakon raspada Jugoslavije postojale su brojne regionalne inicijative s ciljem da se pokrene saradnja država Zapadnog Balkana. Tako je i Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope 1999. godine oformljen radi učvršćivanja demokratije, poštovanja ljudskih prava i jačanja mira na Balkanu (*Stability Pact for South Eastern Europe*). U februaru 2008. godine ova regionalna inicijativa prerasla je u Regionalni savet za saradnju (*Regional Cooperation Council*, u daljem tekstu RCC). Ambicije RCC-a zasnivaju se na razvijanju ekonomskog aspekta regionalne saradnje, s težnjom da se uspostavi područje u kojem će se roba, usluge, investicije i radna snaga nesmetano kretati (*Regional Cooperation Council: Factsheet*, n.d.). Značajan podsticaj dala je i EU, koja je ovo intenziviranje regionalne saradnje videla kao „oblik sazrevanja” Zapadnog Balkana, neophodan u cilju lakšeg pridruživanja i pristupljenovanja regiona Uniji (Bilandžić, 2001).

Nešto više od deset godina kasnije, preciznije, u oktobru 2019. godine, potpisivanjem Deklaracije o uspostavljanju takozvanog *Malog Šengena* lideri Albanije, Severne Makedonije i Srbije obavezali su se da će unaprediti regionalnu saradnju u cilju povećanja privrednog rasta, privlačenja investicija i podizanja kvaliteta života građana (Politika¹², 2020). Potpisivanje ovog sporazuma tumačimo kao indikator prve faze Kapčanove teorije stabilnog mira, kao i prvi korak ka konkretnijem regionalnom povezivanju, ali i kao potvrdu da je regionalna saradnja imperativ za opstanak država regiona koje nisu članice Evropske unije.

Iako su veliki naponi uloženi u unapređenje ekonomskog aspekta regionalne saradnje, bezbednosni nivo saradnje daleko je od željenog. To je primetno i u izazovima migrantske krize s kojima se Zapadni Balkan suočava a koji zahtevaju efikasniju saradnju upravo u tom domenu. Prvi kriterijum klasifikacije korišćene literature je jezik na kojem su napisani radovi i zvanični izveštaji organa država Zapadnog Balkana (albanski, bosanski, crnogorski, makedonski i srpski) kako bi se spoznao stepen iskazane potrebe za bezbednosnim regionalnim povezivanjem. Radovi na engleskom i srpskom jeziku korišćeni su radi pojašnjenja izazova migrantske krize i kako bi se obrazložio predstavljeni teorijski okvir (drugi kriterijum), a grupisani su u tri najopštije teorijske kategorije: realizam, konstruktivizam i liberalizam. Na osnovu ovog kriterijuma naučni radovi razvrstani su u dodatne tri grupe: 1) afirmativni, 2) kritički i 3) neutralni.

Treći kriterijum podrazumeva klasifikaciju na osnovu vremenskog okvira rada, gde su analizirani radovi svrstani u tri grupe:

1) radovi koji proučavaju fenomen migracija nakon terorističkog napada 2001. u SAD, s posebnim osvrtom na vremenski period koji je usledio nakon arapskog proleća 2011. godine;

2) radovi koji proučavaju događaje u vremenskom rasponu od prvog talasa masovnih migracija s Bliskog istoka ka Evropi do proglašenja svetske pandemije bolesti kovid-19 prouzrokovane novim koronavirusom (SARS-CoV-2);

3) radovi koji su koncentrisani na period samog vrhunca migrantske krize (2014–2016).

¹² Politika. (2020, 12. septembar). Mini Šengen bi unapredio ekonomske odnose u regionu. Politika. <https://www.politika.rs/sr/clanak/462329/Mini-Sengen-bi-unapredio-ekonomske-odnose-u-regionu>

Migrantska kriza je višedimenzionalni fenomen, koji ima bezbednosnu, demografsku, socijalnu, političku, kulturološku i ekonomsku dimenziju. Savremene međunarodne migracije neizostavan su deo globalnih procesa i predvidljivo je da će se posledice aktuelne krize tek izučavati u narednim godinama. U disertaciji ukazujemo na potrebu konstruktivnije i efikasnije saradnje država Zapadnog Balkana i naglašavamo značaj realizacije bezbednosne zajednice u regionu.

Prezentovani rezultati sprovedenog istraživanja i zaključci izvedeni na osnovu njih ukazuju na prednosti uspostavljanja intenzivnije regionalne bezbednosne saradnje, kao i pogodnosti koje bi primena takve saradnje donela ekonomskom, socijalnom, političkom i kulturnom napretku nedovoljno razvijenih država regiona.

Nažalost, prilikom izrade ove disertacije imali smo i izvesna ograničenja. Prvo, kako je migrantska kriza relativno nov fenomen i još uvek ne postoje dostupne monografije koje se bave bezbednosnom regionalnom saradnjom Zapadnog Balkana tokom migrantske krize, oslonac je nužno bio na naučnim radovima koji se bave opštom perspektivom migrantske krize, a zatim na poređenju i uočavanju razlika među radovima koji se bave reagovanjem bezbednosne zajednice EU i reagovanjem država Zapadnog Balkana. Otežavajuće okolnosti prouzrokovala je i pandemija kovida-19, koja nas je onemogućila da realizujemo planirane dubinske intervjue s tzv. donosiocima odluka (*decision makers*) iz relevantnih međunarodnih, regionalnih i nacionalnih organizacija i institucija, kao i ekspertima u oblasti migratornih politika i kriznog menadžmenta. Naime, pre pandemije smo sproveli polustrukturirane intervjue kao deo našeg istraživačkog plana, ali nakon što su *lockdown*-ovi promenili okolnosti, morali smo prilagoditi naš pristupljeno kako bismo nastavili s istraživanjem.

2. TEORIJSKO-POJMOVNI OKVIR DOKTORSKE DISERTACIJE

Proučavanje migracija i njihovog uticaja na promene u društvu multidisciplinarno je naučno područje, usled čega je nemoguće postaviti univerzalni teorijski okvir istraživanja u datoj oblasti. Među naučnim radovima koji se bave tematikom migracija preovlađuju istraživanja sociološkog i ekonomskog tipa, mada je u poslednjih nekoliko godina primetan rastući trend posmatranja ove društvene pojave kroz prizmu bezbednosnih nauka.¹³

U ovom poglavlju, analiziraćemo različite vrste migracija i srodne pojmove koji su ključni za kontekstualno razumevanje predmeta istraživanja. Poseban akcenat biće stavljen na teoriju sekuritizacije, teoriju Karla Dojča o bezbednosnim zajednicama i koncept stabilnog mira Čarlsa Kapčena. Ove teorije će nam poslužiti kao osnova za analizu regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom trajanja migrantske krize, omogućavajući nam da bolje razumemo mehanizme kooperacije i izazove sa kojima se suočavaju ove države u upravljanju migracijama.

2.1. Pojmovno definisanje migracija

2.1.1. Vrste migracija

Budući da u procesu pojmovnog definisanja migracija takođe ne postoji univerzalni pristupljeno, u disertaciji kao relevantni izvor uzimamo Pojmovnik IOM-a (*Glossary on Migration*), gde su migracije definisane kao „kretanje lica ili grupe lica, bilo preko međunarodne granice ili u okviru jedne države.” (International Organization for Migration [IOM], 2019). Takvom postavkom ova međunarodna organizacija premeštanje ljudi svrstava u dve kategorije i deli ih na: interne (unutrašnje) migracije i međunarodne (spoljne) migracije.

Prema Republičkom zavodu za statistiku Republike Srbije, unutrašnje migracije stanovništva definišu se kao kretanje lica koja su se „trajno preselila iz svog dosadašnjeg mesta (naselja) stalnog stanovanja u drugo mesto (naselje) unutar granica” (Republički zavod za statistiku RS [RZS], 2015). Kako navode Majkl Vajt (Michael White) i Dejvid Lindstrom (David Lindstrom), teorijski pristupljenoj proučavanju unutrašnjih migracija u manjerazvijenim državama razlikuju se od onih u razvijenim, prevashodno zbog toga što su potonje već „prošle kroz demografsku tranziciju stanovništva iz pretežno seoskih u urbana i gradska društva” (Poston, Micklin, 2005:312–316).

Iako je bitnost unutrašnjih migracija nesporna, s obzirom na međunarodni faktor migrantske krize smatramo da je više pažnje potrebno posvetiti pojmovnom definisanju međunarodnih migracija te će u ovom potpoglavlju biti reči o različitim teorijskim pristupljenjima pri definisanju migracija stanovništva preko državnih granica.

Kako navodi IOM, međunarodne migracije predstavljaju „premeštanje lica iz svog uobičajenog prebivališta i preko međunarodne granice u zemlju čiji nisu državljani” (IOM, 2019). Kada je u pitanju kretanje migranata preko državnih granica (iz matične države) prema zemljama destinacije, oni prolaze kroz pojedine „georegije”, pri čemu se definišu kao „migranti u tranzitu” (Vulević, 2018:55).

¹³ U prethodnom poglavlju istaknuto je da je fenomen migracija nakon terorističkog napada u SAD postao čest predmet sekuritizacije; u potpoglavlju *Sekuritizacija migrantske krize* biće više reči o ovom aspektu fenomena migracija.

Kao sastavni deo civilizacijskih tokova, migratorno kretanje je proces oduvek prisutan u svetu. Pokušaji naučne zajednice da definiše uzrok premeštanja lica na globalnom nivou pretežno se baziraju na dva dominantno zastupljena gledišta: jedno je kretanje ljudi kao žrtava ratnih događanja a drugo potraga za boljim uslovima života van matičnih sredina (ekonomske migracije). Prvi pristupljeno pri definisanju povoda za migratorna kretanja podstaknut je događajima po završetku Drugog svetskog rata: Nemci su masovno bili proterivani iz Istočne Evrope, stotine hiljada preživelih Jevreja se vraćalo, a ljudi koji su želeli da „pobegnu” od komunističkih režima takođe su migrirali, većinom u SAD (Zimmermann, 2011:4).¹⁴

Kao referentni period najvećih ekonomskih migracija u naučnoj literaturi se navodi kraj 19. veka, kada su ljudi sa evropskog kontinenta, u potrazi za boljim ekonomskim prilikama, migrirali u SAD (Cohn, 2010: 34).¹⁵ Podstaknut ovim dešavanjima krajem 19. i početkom 20. veka, Everet Li (Everett Lee) izvršio je klasifikaciju migracija pomoću teorije „privlačenja i odbijanja” (eng. *push and pull*) (Lee, 1966; Vulević, 2018; Mandić Kelijašević, 2020:12). Princip „odbijanja” (*push*) implicira da je migratorno kretanje prinudne prirode, dok princip „privlačenja” (*pull*) ukazuje na to da je kretanje uslovljeno potragom za „boljim” uslovima života (Lee, 1966; Vulević, 2018).

Nadovezujući se na ova dva principa (*push and pull*), Roel Dženisen (Roel Jennissen) u svojoj doktorskoj disertaciji „Makroekonomske odrednice međunarodnih migracija u Evropi” (*Macroeconomic determinants of international migration in Europe*) klasifikovao je međunarodne migracije na: 1. ekonomske (radne) – prekogranično kretanje ljudi radi zaposlenja u drugoj zemlji koje uključuje visokokvalifikovane, polukvalifikovane i nekvalifikovane migrante; 2. povratne – migranti koji, nakon što su živeli u stranoj državi, nameravaju da se vrte u zemlju svog porekla i ostanu u njoj najmanje godinu dana; 3. lančane – lica se sele iz jedne zemlje u drugu radi ponovnog sjedinjenja porodice i 4. azilne – lica u stranoj državi traže azil i/ili imaju status izbeglice (Jennissen, 2004:32).

Neretko se u naučnoj literaturi pri teorijskom razmatranju međunarodnih migracija koristi rad Vilijama Petersena (William Petersen), koji migracije klasifikuje na: primitivne, prisilne, nametnute, slobodne i masovne (Petersen, 1958:256–266). Za primitivne migracije uzrok (eng. *activating agent*) je „neki vid ekološkog pritiska, dok je u slučaju prisilnih migracija uzrok država porekla ili neka ekvivalentna funkcionalna društvena institucija unutar nje” (Petersen, 1958). Primarna razlika između prisilnih (eng. *impelled*) i nametnutih (eng. *forced*) migracija jeste mogućnost izbora migranata. U slučaju nametnute migracije osoba napušta svoje prebivalište pod direktnom prisilom i nema mogućnost izbora, dok u drugom slučaju migrant napušta zemlju svojevolejno (Petersen, 1958).

Potrebno je naglasiti da migracije masa (ljudi) nisu isto što i masovne migracije, a razlika se ogleda u spontanosti i (ne)organizovanosti. Kod migracije masa radi se o „zbiru velikog broja pojedinaca” koji se kreću „u velikim migracionim talasima bez jasno definisanog cilja puta” (Fairchild, 1925:2–22; preuzeto iz: Petersen, 1958;256-260). Ove stihijske migracije mogu delovati kao dobrovoljne, ali su u suštini prisilne jer nastaju usled ugrožene bezbednosti (ratni sukobi) ili „loših” društvenih okolnosti (politička nestabilnost) u zemljama porekla. U trenutku kada masa definiše krajnje odredište i razlog svoje odluke, migracije masa prerastaju u masovne migracije (Petersen, 1958). U potrazi za boljim životom mase obrazovanih ljudi kreću ciljano u najrazvijenije zemlje, sa čijim su unutrašnjim prilikama relativno dobro upoznati ili u njima imaju rođake, nadajući se da će dolaskom u novu sredinu steći sigurnost i relativno bolji društveni položaj. Prema Petersonu, značajnu karakteristiku slobodnih migracija čine pozitivni utisci pojedinaca o novoj državi, koji

¹⁴ Za dodatna pojašnjenja videti: Raymond Cohn, *Mass Migration Under Sail, European Immigration to the Antebellum United States*, Rejmond Kon (2008), str. 14–39.

¹⁵ U svojoj knjizi *Mass Migration Under Sail, European Immigration to the Antebellum United States*, Rejmond Kon (Raymond Cohn) predstavio je statističke podatke prema kojima se, između ostalog, navodi da je u periodu 1820–1860. godine na američki kontinent pristiglo 1,6 miliona nemačkih imigranata.

stvaraju impuls da i njihove porodice, prijatelji i ljudi iz šireg okruženja odluče da emigriraju na isto mesto (Petersen, 1958).

„Novi” trend posmatranja međunarodnih migracija, kroz prizmu bezbednosnih nauka, uslovio je i njihovu klasifikaciju u odnosu na bezbednosne pretnje koje one mogu predstavljati. Tako je Centralni evropski forum za migraciona i populaciona istraživanja (*Central European Forum for Migration and Population Research*, u daljem tekstu CFMR) međunarodne migracije klasifikovao vezujući ih za sledeće bezbednosne pretnje: rizik po unutrašnju bezbednost (poput više stope kriminaliteta među migrantima u odnosu na domicilno stanovništvo), delovanje međunarodnih kriminalnih mreža koje se bave prodajom droge i oružja, trgovina ljudima, teroristi koji koriste i legalnu i ilegalnu migraciju kao kanale za prodor u zemlju (Kicinger, 2004:3).

Pored gorenavedenih bezbednosnih pretnji, budući da u obzir treba uzeti i zdravstvenu dimenziju masovnih migracija, CFRM-ovoj klasifikaciji neophodno je dodati i zdravstvene pretnje. U naučnoj literaturi pojam „migrant” neretko se odnosi na heterogenu populaciju koja „uključuje izbeglice, azilante i ekonomske migrante koji potiču iz zemalja u kojima prevalenca zaraznih bolesti, socioekonomski standard i zdravstvena zaštita mogu biti drugačiji u poređenju s evropskim zemljama koje su njihove destinacije” (Eonomopoulou, Pavli, Stasinopoulou, Giannopoulos, Tsiodras, 2016:14). Stoga treba imati na umu da se prevalence (određenih) zaraznih bolesti kao ključno zdravstveno pitanje u vezi s migrantima bitno razlikuju u zavisnosti od zdravstvene situacije u državama njihovog porekla (Eonomopoulou et al.).

Informativna mreža Svetske zdravstvene organizacije „namenjena za donosioce javnozdravstvenih odluka u evropskoj regiji”, preciznije Mreža zdravstvenih podataka (*Health Evidence Network*, u daljem tekstu HEN) u svojim godišnjim izveštajima navodi da „ne postoji sistematska i uzročno-posledična veza između migranata ili izbeglica i obolevanja od zaraznih bolesti” (Health Evidence Network [HEN], 2018; Komljenović, 2020:189).

Kada je u pitanju zdravstvena dimenzija migrantske krize u Republici Srbiji, podaci Instituta za javno zdravlje Republike Srbije „Dr Milan Jovanović Batut” kazuju da je „zbog velikog broja migranata logično bila pojačana spremnost nadležnih organa, ali epidemioloških pretnji nije bilo” (Komljenović, 2020). Na osnovu godišnjih izveštaja ovog instituta zaključeno je „da je zdravstveni sistem Srbije bio uspešan u sprečavanju i suzbijanju potencijalnih novih i pretećih zaraznih bolesti” (Komljenović, 2020). Budući da je u naučnoj literaturi zdravstvena dimenzija masovnih migracija oskudno istražena, evidentno je da se ovaj segment mora dublje izučiti.

U ovom potpoglavlju navedeni su samo neki od pristupljenoa pri određivanju vrsta međunarodnih migracija, ali, kao što je već istaknuto, nemoguće je identifikovati i usvojiti jedan teoretski okvir. Isti problem javlja se i kada je u pitanju sam pojam „migrant”, za koji ne postoji opšteprihvaćena definicija te će u narednom segmentu disertacije biti predstavljena dva glavna pristupljenoa njegovom pojmovnom uobličavanju, jedan čiji je zagovornik IOM i drugi koji zastupa UNHCR.

2.1.2. Razlika između migranata i izbeglica

Prema navodima IOM-a, termin „migrant”¹⁶ „nije definisan međunarodnim pravom a podrazumeva lica koja se presele iz svog uobičajenog prebivališta, bilo u zemlji ili preko međunarodne granice, privremeno ili trajno, iz različitih razloga” (IOM, 2019:133).

¹⁶ Napominjemo da postoje dve kategorije migranata koji napuštaju svoju otadžbinu: iseljenik (*émigré*), koji napušta svoju državu privremeno i čeka momenat kada će moći u nju da se vrati, i useljenik (*immigrer*), koji u stranoj državi teži trajno da se naseli.

Pravno utemeljenje pojam „izbeglica” ima u Ženevskoj konvenciji iz 1951. godine (*Geneva Convention*) kao „lice koje prebegne na stranu teritoriju usled progona na rasnoj, verskoj i nacionalnoj osnovi ili svog političkog shvatanja i pripadnosti određenoj društvenoj grupi (...) i, s obzirom na odnos prema sopstvenoj zemlji, na razloge zbog kojih je morao da napusti zemlju, lišen je diplomatske zaštite koju međunarodno pravo predviđa posredstvom država” (UNHCR, 1951; Avramov, 2011:382). Kako navodi UNHCR, „izbeglice su ljudi koji beže od oružanih sukoba ili progona”, uz dodatak da su „sve izbeglice migranti, ali nije svaki migrant izbeglica” (IOM, *Glossary on Migration*, 2019:133).

Uzimajući u obzir gorenavedene definicije migranata i izbeglica, primetna su dva dijametralno različita stava. Prvi, inkluzivistički pristupljeno,¹⁷ koji koristi IOM, termin „migrant” definiše kao „krovni pojam koji obuhvata sve oblike kretanja” (IOM, 2015; Carling, 2017), dok rezidualistički pristupljeno (koji koristi UNHCR) iz pojma „migrant” isključuje „lica koja beže od ratova ili progona” (*Glossary on Migration*, 2019: 133, IOM; Carling, 2017).

Inkluzivističko gledište postulira lica koja su se preselila iz svog uobičajenog mesta prebivališta bez obzira na njihov pravni status i razlog za preseljenje, pri čemu „izbeglice, strani radnici, žrtve trgovine ljudima, supružnici, međunarodni studenti i mnoge druge manje ili više precizne kategorije pojedinaca” podjednako čine migrantsku populaciju (Carling, 2017). Svaki migrant, smatra IOM, „ima pravo na međunarodnu zaštitu prema Konvenciji UN o izbeglicama iz 1951. godine” (Carling, 2017).

Nasuprot tome, po rezidualističkom gledištu (koje zastupa UNHCR) migranti ne mogu biti obuhvaćeni UN konvencijom o izbeglicama i nužno je „održati determinisanje uzroka i karaktera izbegličkih kretanja da se ne bi izgubile iz vida po međunarodnom pravu posebne obaveze prema izbeglicama” (Carling, 2017). Dalje, UNHCR na svom zvaničnom veb-sajtu precizira da se „migranti opredeljuju za preseljenje ne zbog direktne pretnje progonom ili smrću, već uglavnom radi poboljšanja svog života” (Edwards, 2015). „Za razliku od izbeglica, koje se ne mogu bezbedno vratiti kući, migranti se ne suočavaju s takvom preprekom za povratak” (Edwards, 2015).

Ovo diferenciranje ne znači da migranti, čija se prava, prema stavovima UNHRC-a, ne mogu obuhvatiti Ženevskom konvencijom o izbeglicama, nemaju osnovna ljudska prava zagwarantovana Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (*Universal Declaration of Human Rights*), već implicira da ne bi trebalo da imaju isti status kao izbeglice, koje su žrtve progona (UNHCR, 1951).

Egzistiranje dva suprotna stava prilikom određivanja pojma „migrant” (inkluzivistički i rezidualistički) otežava proces usvajanja jedne, opšteprihvaćene definicije. U uvodnim razmatranjima smo se prilikom definisanja bezbednosnih pretnji prouzrokovanih migrantskom krizom držali inkluzivističkog pristupljenoa i heterogenu populaciju koja je pristigla na evropski kontinent 2014. godine (ekonomski migranti, tražioci azila i izbeglice sa Bliskog istoka, iz Podсахarske Afrike i Srednje Azije) smestili pod krovni pojam „migrant”. Ipak, budući da je pri definisanju pojma „migrant” od naučnog značaja¹⁸ korišćenje i rezidualističkog pristupljenoa, naredno potpoglavlje posvećeno je deskripciji i diferencijaciji pojmova „tražilac azila” i „iregularni migrant”.

2.1.3. Razlika između azilanata i iregularnih migranata

¹⁷ Termine inkluzivistički i rezidualistički (pristupljeno) definisao je profesor Jorgen Karling na Institutu za studije Mira u Oslu (*Jørgen Carling, Research Professor at the Peace research Institute Oslo* (PRIO, 2017). Za dodatna pojašnjenja videti njegov internet portal: <https://meaningofmigrants.org/>, (*J. Carling, What is the meaning of migrant?*), pristupljeno 22.5.2021.

¹⁸ U izvorima indikatora u uvodnom poglavlju naznačeno je da je najveći izazov za države Zapadnog Balkana upravo proliferacija iregularnih migranata; stoga se u predmetnom istraživanju rezidualistički pristupljeno nameće kao svrsishodan.

Prema Pojmovniku UNHCR-a iz 2006. godine, azilant je „svako lice koje traži međunarodnu zaštitu”, u državama sa „individualizovanim postupcima azilant je lice koje je podnelo zahtev za azil i o čijem zahtevu još nije doneta konačna odluka”, odnosno „svako lice za koje se utvrdi da je izbeglica na početku procesa odobrenja njegovog zahteva na utočište” jeste tražilac azila (UNHCR, 2006).

Veliku ulogu u određivanju načina postupanja sa azilantima ima Dablinska konvencija (*Dublin Regulation*) iz 2003. godine (druga po redu)¹⁹. Kriterijume utvrđene ovom konvencijom koji se odnose na određivanje države koja je nadležna za sprovođenje procedure dobijanja azila čine: „princip spajanja porodica, država koja je licu koje traži azil odobrila ulazak ili boravak, koja je prva zemlja članica EU u koju je lice koje traži azil ušlo” (Regulation EU No 604/2013). Prema Uredbi Saveta EU o utvrđivanju kriterijuma za odlučivanje o zahtevu za dobijanje azila, „ukoliko nije moguće odrediti koja je država članica nadležna za odlučivanje o zahtevu za dobijanje azila na osnovu postavljenih kriterijuma navedenih u ovoj uredbi, biće nadležna ona država kojoj je prvooj podnet zahtev za dobijanje azila” (*Dublin Regulation II*).

Treća Dablinska konvencija, koja je stupila na snagu 2015. godine, omogućila je velikom broju zemalja Evropske unije da izbegnu obrađivanje zahteva za azil (Nascimbene, 2016:105). Treće zemlje, ili zemlje sa periferije EU, došle su u nezavidnu situaciju suočavajući se s problemima koje nosi ovako velika migrantska kriza samim tim što Konvencija određuje da je za obradu ovih zahteva odgovorna ona država u koju je tražilac azila prvo ušao a ostale imaju pravo da ga vrata u tu zemlju (*Dublin III Regulation*, Nascimbene, 2016).

Najveći broj azilanata nije podnosio zahtev za azil u Grčkoj ili Italiji, već su oni koji su odlučili da krenu zapadnobalkanskom rutom to uradili (ili nameravali da urade) u Mađarskoj, a kasnije, kada je ta zemlja zatvorila kopnenu granicu, u Hrvatskoj. Ovo je bio način, s aspekta zemalja članica EU, da se spreče zloupotrebe koje su postojale, da iseljenici traže azil u nekoliko zemalja. Sprečavanje takvih zloupotreba funkcionisalo bi na taj način, ali samo kada bi postojao zajednički utvrđen sistem, da zemlje EU daju azil po istoj proceduri i pod jednakim uslovima. Tada bi azilanti, kada dobiju status izbeglica, mogli slobodno da izaberu zemlju u kojoj žele da borave ili žive. Zbog svog geografskog položaja nekoliko zemalja uvek će biti te koje će morati prve da prime azilante, a neke druge će uvek imati mogućnost da te azilante vrata. Države u koje tražioci azila prvo ulaze su države sa najmanjom stopom usvajanja zahteva za azil – Mađarska 9%, Hrvatska 11% i Grčka 15% (European Observatory on Homelessness, 2016:23).

Kada jednom budu odbijeni po svom zahtevu za azil, tražioci azila ne mogu da odu u drugu zemlju i tamo ponove zahtev. Iz tog razloga Dablinska konvencija nailazi na mnoge kritike (Nascimbene, 2016). Mišljenje je da Konvencija zapravo sprečava lica da zatraže azil u zemljama u kojima je najverovatnije da će im se priznati progon, da će njihovi zahtevi za azil biti prihvaćeni i da će na taj način steći status izbeglica (Nascimbene, 2016; Radovanović i Kosmina, 2015:2).

Iregularne migracije pak podrazumevaju da se migratorno kretanje „odvija mimo zakona, propisa ili međunarodnih sporazuma koji regulišu ulazak ili izlazak iz države porekla, tranzita ili odredišta” (IOM, 2019). U pitanju je kompleksan društveni fenomen koji obuhvata različite modalitete ulaska stranih državljana u pojedinačne zemlje.

Međunarodna organizacija rada (*International Labour Organization*, u daljem tekstu MOR), IOM i EU koriste termin „iregularni” kao pravilniji, širi i precizniji od izraza „ilegalni” ili „nedokumentovani”. Naime, odrednica „ilegalni” implicira da je migrant povezan s kriminalom, za šta ne postoje validni podaci. Termin „nedokumentovan” takođe nije odgovarajući; mogao bi se primeniti samo u situaciji kada migrant nema adekvatne dokumente o poreklu ili ukoliko nije registrovan. Dakle, iregularna migracija uključuje lica koja na teritoriju druge države ulaze bez

¹⁹ Konvencija je prvobitno usvojena i stupila na snagu 1997. godine.

adekvatnog prava (sa falsifikovanim dokumentima), ostaju u drugoj državi u suprotnosti s priznatim pravom (istekle su im vize kojima se reguliše trajanje njihovog boravka u drugoj državi), kreću se uz posredovanje krijumčara migranata, žrtve su trgovine ljudima i lica koja svesno zloupotrebljavaju azilni sistem jedne države.

Prema dokumentima UN, „iregularni migrant²⁰ jeste svako lice koje prelazi državnu granicu i koje se ne pridržava neophodnih zahteva i procedura pravno ustanovljenih od strane države na čiju teritoriju ulazi” (UN, 2000). Istovremeno je bitno naglasiti da je praćenje iregularne migracije veoma teško, te raspoloživi podaci više kazuju procenu nego objektivno stanje na terenu.

Iregularne migracije su, takođe, definisane i kao migracija „određenog lica koje je u jednom momentu svog migracionog kretanja prekršilo pravila ulaska u drugu državu ili boravka u njoj” (Kraler, Vogel, 2008:37). Prema navedenom, iregularna migracija predstavlja bezbednosni izazov u pogledu kontrole i upravljanja graničnim prelazima te praćenja kretanja migranata. Jedan od najtežih vidova ugrožavanja bezbednosti od strane migranata jeste organizovani kriminal, posebno u državama koje čine tranzitnu rutu. U želji da preko država tranzita stignu do države konačnog odredišta često se dešava da iregularni migranti budu deo kriminalnih mreža koje se bave trgovinom ljudima, krijumčarenjem ljudi preko državnih granica, trgovinom ljudskim organima, radnim i seksualnim eksploatacijom, a neretko i učestvovanjem u oružanim sukobima.

Stav Evropske komisije jeste da iregularne migracije predstavljaju bezbednosnu pretnju po države jer direktno ugrožavaju bezbednost njenih granica (pravo svih suverenih država). Iregularne migracije izazivaju ugrožavanje bezbednosnog sistema države tranzita i države krajnje odrednice vršenjem kaznenih ili protivpravnih radnji, a to su: ilegalni prelazak državne granice, čime se ugrožava spoljna bezbednost države, te krivična dela protiv imovine, krivična dela falsifikovanja dokumenata i ostala krivična dela i prekršaji kojima se ugrožava nacionalna bezbednost države (Zečević i Gasmi, 2016:57–75).

U zavisnosti od strategije nacionalne bezbednosti države i njene politike prema izazovima iregularne migracije, država svoje granice može da štiti povećanjem broja pripadnika bezbednosnih snaga i službi duž ugroženih državnih graničnih linija ili čak podizanjem fizičkih barijera, što otežava ili onemogućava migrantima ulazak na teritoriju pojedinačne države (Zečević i Gasmi, 2016). Međutim, IOM naglašava da, iako se iregularni migranti kreću mimo „regularnih” migracionih tokova, to ne lišava države obaveze da štite njihova ljudska prava zagarantovana Poveljom UN (u Preambuli i čl. 1, 8, 13, 55, 56, 62, 68 i 76). Ipak, mnoge države EU tokom migrantske krize nisu postupile u skladu s međunarodnim javnim pravom, o čemu će biti više reči u poglavlju *Evropska unija i migrantska kriza*.

2.2. Osobnosti migrantske krize

2.2.1. Države i regioni iz kojih dolaze migranti

U svojim izveštajima za 2013. godinu, barem tokom prvog kvartala, Fronteks naglašava da je 2012. godina bila rekordna po svim indikatorima iregularnih migracija. Trendovi koji će obeležiti „evropsku migrantsku krizu” već tada počinju da se uočavaju.

Glavni alat kojim se ovo telo Evropske unije služi pri obavljanju dužnosti predstavlja *Frontex Risk Analysis Network* (u daljem tekstu FRAN), odnosno izveštaji koji kvartalno i godišnje prate osam indikatora migracija: otkrivanje ilegalnih prelazaka granice između graničnih prelaza,

²⁰ Kao što je slučaj sa pojmom „migrant”, tako i pojam „iregularni migrant” nema pravno utemeljenu definiciju.

otkrivanje ilegalnih prelazaka granice na (konkretnim) graničnim prelazima, otkrivanje osumnjičenih facilitatora (krijumčara ljudi), otkrivanje ilegalnih boravaka, broj odbijenih ulazaka, broj registrovanih aplikacija za azil, otkrivanje lažnih dokumenata, odluke o vraćanju državljana trećih zemalja koji ilegalno borave (u predmetnim državama), vraćanje (repatrijacija, deportacija) državljana trećih zemalja koji ilegalno borave u nekoj od država (FRONTEX, 2022). Te podatke prikuplja 31 organ za kontrolu granica država članica EU u okviru Fronteksove mreže za analizu rizika. Podaci Fronteksa oslanjaju se na mesečne statistike, koje razmenjuju države članice putem mreže za analizu rizika (FRAN) te institucije (FRONTEX, 2022).

U godišnjem izveštaju za 2013. godinu Fronteks navodi da je broj otkrivenih ilegalnih prelazaka spoljnih granica Evropske unije naglo povećan u periodu između 2012. i 2013. godine, sa približno 72.500 na 107.000, što predstavlja međugodišnji rast od 48 odsto. Iako je tadašnji godišnji porast bio znatan, nivo iz 2013. uporediv je sa stanjem koje su države članice EU prijavile u 2009. i 2010. godini, a i dalje je niži od ukupnog broja detektovanih neregularnih prelazaka u jeku arapskog proleća 2011. godine (kada je zabeleženo oko 141.000 takvih prelazaka). Osim ovog uzlaznog trenda, 2013. godinu su, prema Fronteksu, obeležila tri fenomena: „veliki porast nelegalnih prelazaka granica od strane Sirijaca koji su potom podnosili zahtev za azil, stalan protok migranata koji su dolazili iz Severne Afrike (pretežno Libije i Egipta) preko Sredozemnog mora, kao i nagli porast prelazaka koji je Mađarska prijavila na svojoj granici sa Srbijom” (FRONTEX, Western Balkans Annual Risk Analysis [WB-ARA], 2014:7).

Zvanično su u tom periodu najveći broj ilegalnih prelazaka granice izvršili Sirijci, Eritrejci, Avganistanci i Albanci, koji su zajedno činili 52 odsto svih detektovanih slučajeva (ukupno oko 55.400), a samo Sirijci su činili skoro četvrtinu ukupnog broja ovih prekršaja. Zapravo, balkanski pravac migracija zabeležio je najoštrij rast iregularnih migranata, od preko 200 odsto (sa oko 6.400 u 2012. godini na 19.500 u 2013. godini), zbog čega je Fronteks izdao posebnu publikaciju o rizicima koji po bezbednost spoljnih granica EU predstavlja ovaj region (WB-ARA, 2014). Od naredne, 2014. godine institucija Evropske unije, zbog sve većeg značaja koju balkanska migrantska ruta ima za porast iregularnih prelazaka granice, pored godišnjeg, počinje da izdaje i kvartalne izveštaje posvećene Zapadnom Balkanu.

Prema zbirnim podacima prikupljenim sa zvaničnog veb-sajta Evrostata po godinama i zemljama odredišta (vidi tabelu 1), migrantska kriza doživela je vrhunac 2015. i 2016. godine (Eurostat, 2014–2020).

Tabela 1: Države EU i podnosioci (prvi put) zahteva za azil – godišnji zbirni podaci (zaokruženo)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
EU (28 država članica)	626.965	1.322.850	1.260.920	712.250	664.410	744.810	:
Belgija	22.710	44.665	18.280	18.340	22.530	27.460	16.710
Bugarska	11.080	20.390	19.420	3.695	2.535	2.150	3.525
Češka	1.145	1.515	1.475	1.445	1.690	1.915	1.160
Danska	14.680	20.935	6.180	3.220	3.570	2.700	1.475
Nemačka	202.645	476.510	745.160	222.565	184.180	165.615	121.955
Estonija	155	230	175	190	95	105	50

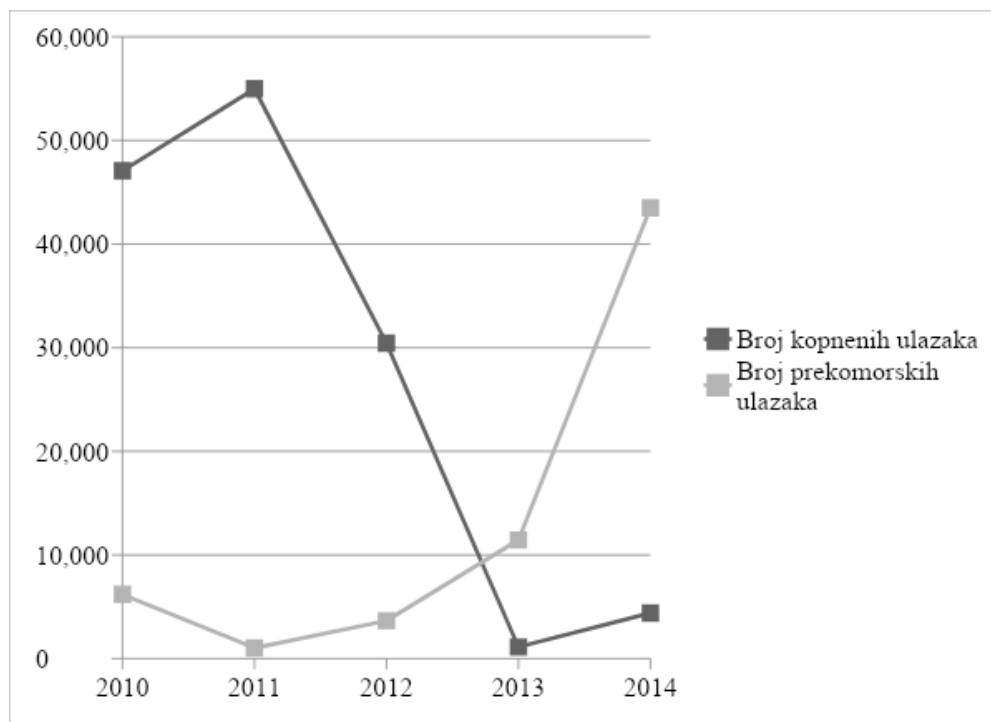
Irska	1.450	3.275	2.245	2.930	3.670	4.780	1.565
Grčka	9.430	13.205	51.110	58.650	66.965	77.275	40.560
Španija	5.615	14.780	15.755	36.610	54.050	117.800	88.530
Francuska	64.310	76.165	84.270	99.330	137.665	151.070	93.200
Hrvatska	450	210	2.225	975	800	1.400	1.605
Italija	64.625	83.540	122.960	128.850	59.950	43.770	26.535
Kipar	1.745	2.265	2.940	4.600	7.765	13.650	7.440
Letonija	375	330	350	355	185	195	180
Litvanija	440	315	430	545	405	645	315
Luksemburg	1.150	2.505	2.160	2.430	2.335	2.270	1.345
Mađarska	42.775	177.135	29.430	3.390	670	500	115
Malta	1.350	1.845	1.930	1.840	2.130	4.090	2.480
Nizozemska	24.495	44.970	20.945	18.210	24.025	25.200	15.255
Austrija	28.035	88.160	42.255	24.715	13.710	12.860	14.760
Poljska	8.020	12.190	12.305	5.045	4.110	4.070	2.785
Portugalija	440	895	1.460	1.750	1.285	1.820	1.000
Rumunija	1.545	1.260	1.880	4.815	2.135	2.590	6.155
Slovenija	385	275	1.310	1.475	2.875	3.820	3.550
Slovačka	330	330	145	160	175	230	280
Finska	3.620	32.345	5.605	4.995	4.500	4.520	3.190
Švedska	81.185	162.450	28.795	26.330	21.560	26.255	16.225
Island	170	370	1.125	1.085	775	845	640
Lihtenštajn	65	150	80	150	165	50	35
Norveška	11.415	31.115	3.490	3.520	2.660	2.265	1.375
Švajcarska	23.560	39.445	27.140	18.015	15.160	14.195	10.990
Ujedinjeno Kraljevstvo	32.785	40.160	39.735	34.780	38.840	46.055	:

Izvor: *Asylum and first time asylum applicants – annual aggregated data (rounded) 2014–2020.*

Što se tiče zemalja porekla migranata duž zapadnobalkanske rute od 2014. do 2020. godine, zbirni podaci sa zvaničnog veb-sajta Fronteksa predstavljeni su grafikonom 1. Kako navodi Fronteksova migratorna mapa, iako je najveća pojedinačna država porekla Sirija, u kojoj rat i dalje traje, najveća pojedinačna kategorija je „nepoznato” (preko 600.000 prelazaka), ali su putnici dolazili

i iz Bangladeša, Irana, kao i sa Kosova* (koje je treća najčešća zemlja porekla, nakon Sirije i Avganistana).

Grafikon 1: Zbirni podaci o zemlji porekla, zapadnobalkanska ruta 2014–2020.

Izvor: Fronteksova migratorna mapa (2021)

U sledećem potpoglavlju nastojaćemo da definišemo neke od razloga koji su nagnali migrante da napuste zemlje porekla.

2.2.2. Razlozi za napuštanje države porekla

Antonio Gutereš (Antonio Guterres), visoki komesar UNHCR-a, identifikovao je sledećih sedam razloga za migriranje ljudi prema EU: „gubitak nade da će u njihovoj zemlji biti uspostavljen mir, siromaštvo, ograničena mogućnost zaposlenja, nedovoljna pomoć i zdravstvena zaštita, nemogućnost obnavljanja izbegličkog statusa u Libanu i Jordanu i nesigurnost u zemljama u okolini Sirije” (Tadić, Dragović i Tadić, 2016:22).

Na osnovu pregleda naučne literature na temu Lijeve teorije odbijanja i privlačenja,²¹ Univerzitet u Maastrichtu (*University of Maastricht*), u saradnji sa Globalnim centrom za analizu podataka o migracijama (*Global Migration Data Analysis Centre*), pružio je svoje viđenje razloga

²¹ U potpoglavlju 2.1.1. *Vrste migracija* već je navedena teoriju Evereta Lija (*push and pull factors*) te će na ovom mestu više reči biti o dodatnim principima odbijanja i privlačenja.

zašto ljudi napuštaju zemlje porekla. U ovom izveštaju, čiju je izradu podstakla Evropska kancelarija za podršku azilu (*European Asylum Support Office*, u daljem tekstu EASO), na azilne migracije utiču sledeće determinante: (bolji) socioekonomski uslovi i/ili politička stabilnost u državi prijema, demografska, kulturološka, istorijska i/ili geografska bliskost sa zemljama (finalne) destinacije, težnja ka bezbednijom životnom sredinom, povoljne migracione politike u državama destinacije, kao i stimulatívne ekonomske prilike u istim (*European Asylum Support Office [EASO], 2016:24–30*).

Radi bolje preglednosti, u tabeli 2 predstavili smo neke *push and pull* faktore navedene u ovom izveštaju.

Tabela 2: Faktori odbijanja i privlačenja

Faktori odbijanja	Faktori privlačenja
● nezaposlenost	● mogućnost zaposlenja
● nepovoljni uslovi za život	● bolji kvalitet života
● nebezbedno društveno okruženje	● bezbedno okruženje
● zabrinutost zbog visoke stope kriminaliteta	● niske stope kriminaliteta
● poplave / suša / loša žetva	● manji rizik od prirodnih nepogoda
● siromaštvo	● mogućnost zarade
● ratno stanje	● politička stabilnost

Izvor: *European Asylum Support Office - EASO, (2016)*

Svakako, analize fenomena migracija ostaju jalove ukoliko se zanemare razlozi zbog kojih su ljudi spremni da rizikuju svoje živote i bezbednost već u samom pokušaju da pređu hiljade kilometara na kopnu i preko Sredozemnog mora, dolazeći u sukob sa zakonom i izlažući opasnosti ne samo sebe već i članove svojih porodica.

Kao relevantne izvore za navođenje razloga za migraciju navodimo viđenje visokog komesara UNHCR-a i zaključke EASO, mada su u naučnoj literaturi razlozi za masovno iseljavanje ljudi i dalje predmet istraživanja. Podaci koji su dostupni potiču ili od strane međunarodnih humanitarnih organizacija ili od država koje sprovode politike azila, često disparatnog kvaliteta. Humanitarne organizacije se u svom radu neretko oslanjaju na metode intervju, te je kvalitet podataka koje dobijaju često upitan.²²

Primeru radi, Timoti Haton (Timothy Hatton) utvrdio je analizom metapodataka da su najvažnije varijable koje se tiču zemlje porekla postojanje političkog terora i nedostatak građanskih sloboda (Hatton 2009, 2017). S druge strane, isti autor navodi i da postoje „slabije uzročno-posledične veze, da manji prihod u zemlji porekla po glavi stanovnika dovodi do većeg broja zahteva za azil, što

²² Na primer, *Human Rights Watch*, američka međunarodna nevladina organizacija koja se bavi ljudskim pravima u svetu, na svojoj internet stranici objavila je tekst u kojem se oslanja na anonimizovane intervju i podatke prikupljene od drugih organizacija sa terena. Kvantitativna analiza je, barem u ovoj analizi dostupnoj javnosti, uglavnom izostala. Videti i: <https://www.hrw.org/report/2015/06/19/mediterranean-migration-crisis/why-people-flee-what-eu-should-do>, pristupljeno 27.5.2021.

nudi kontraargument stavu da je ekonomska migracija bila dominantna i tokom migrantske krize” (Hatton, 2020). U prilog tome idu izveštaji koji ukazuju na to da preko polovine svih „migranata” na celoj planeti dolazi iz tri države pogođene internim sukobima (Sirija, Avganistan, Somalija) (UNHCR, Global Trends, Forced Displacement 2015). Od tih 8,7 miliona ljudi iste godine je dva miliona podnelo zahtev za azil, i to oko četvrtine je zatraženo u Nemačkoj. Sirija je i dalje najveći pojedinačni izvor migranata koji utočište traže unutar EU (European Parliament, 2020).

Sociopolitički faktori, tako, objašnjavaju najveći deo migracija, za kojim slede ekonomski faktori. Analizu dodatno otežava postojanje fenomena iregularnih migracija, gde su brojevi prelazaka puka projekcija bezbednosnih institucija.

2.2.3. Rute migratornog kretanja

Prema izveštajima Fronteksa, ka Zapadnoj Evropi kao odredištu migranata i izbeglica iz Srednje Azije, Severozapadne i Podсахarske Afrike i sa Bliskog istoka vodi pet glavnih migrantskih ruta (vidi mapu 1):

1. zapadnoafrička,
2. zapadnomediteranska,
3. centralnomediteranska,
4. istočnomediteranska i
5. istočnoafrička.

Zapadnoafričku rutu koriste „uglavnom migranti iz Maroka, Gvineje, Senegala i Obale Slonovače, koji morskim putem, preko Kanarskih ostrva, nastoje da se dokopaju obala Španije i Portugala” (Lipovac i Đurić, 2015:71).

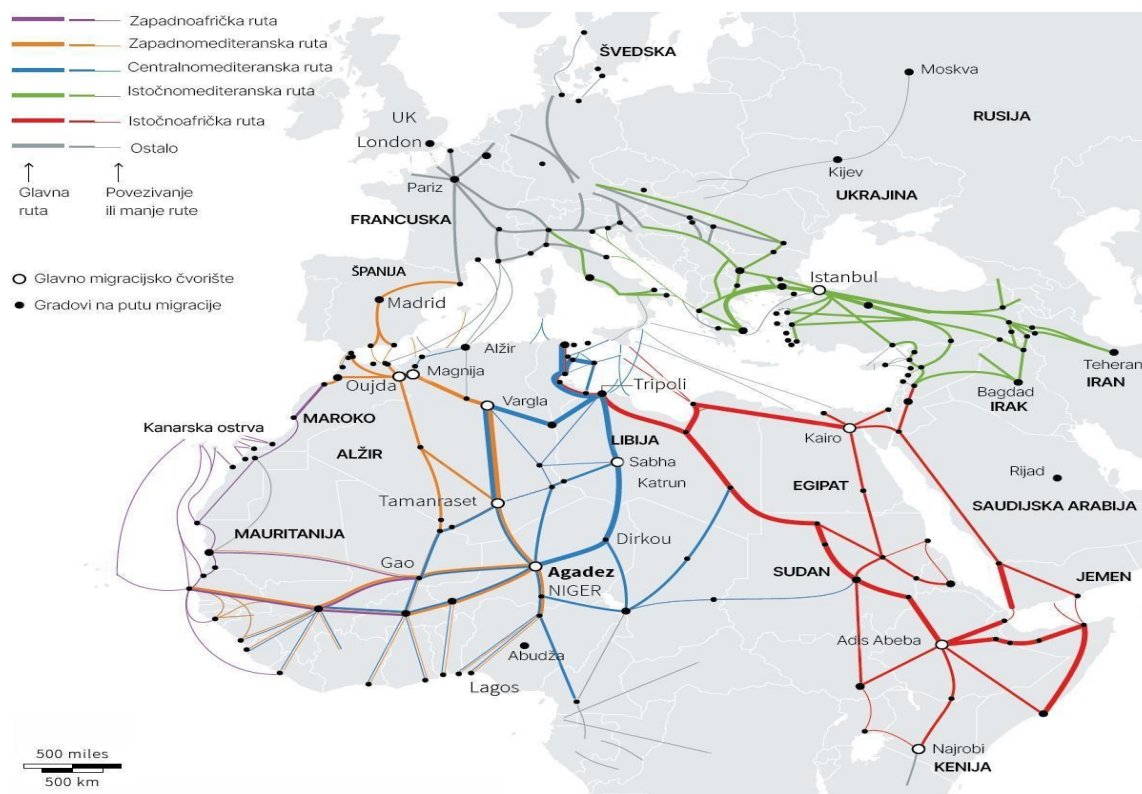
Zapadnomediteranska ruta je takođe pomorska trasa. „Povezuje sever Afrike sa Pirinejskim poluostrvom”, a njome se kreću „migranti iz Libije, Alžira, Malija, Nigerije, Kameruna” (Lipovac i Đurić, 2015:72).

Centralnomediteransku rutu koriste „mahom migranti iz Tunisa, Nigerije, Somalije i Eritreje, koji preko Malte i Sicilije pokušavaju da se dokopaju evropskog kopna, uglavnom Francuske i Italije” (Lipovac, Đurić, 2015).

Istočnomediteranskom rutom idu migranti „iz Sirije, Somalije, Avganistana, Pakistana, Irana i Iraka”. Ova ruta „se račva na dva ’kraka’, od kojih jedan vodi preko Grčke i Bugarske, dok drugi vodi preko Turske i Kipra” (Lipovac i Đurić, 2015:73).

Istočnoafrička je posebna ruta kretanja migranata iz Kenije, Somalije, Etiopije, Sudana, Libije i Tunisa.

Mapa 1: Grafički prikaz najvažnijih ruta migracija ka Evropi

Izvor: Reuters Graphics (2016)

Preostala, zapadnobalkanska ruta (vidi mapu 2), koja je od posebnog značaja za predmet ovog istraživanja, nastala je usled preliivanja istočnomediterske rute a vodi preko Albanije, Crne Gore, Severne Makedonije, Kosova*, Srbije, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Hrvatske ka željenim destinacijama u EU (Matrica za praćenje kretanja, *Displacement Tracking Matrix*, u daljem tekstu DTM).

Mapa 2: Zapadnobalkanska ruta

Izvor: European Parliamentary Research Service (ECPRD) (2021)

U prethodnom poglavlju naglašen je značaj ove migrantske rute za predmet istraživanja i predstavljeni su izvori indikatora koji ukazuju na potrebu ovog geografskog regiona ka uspostavljanju jače regionalne saradnje. Stoga će u sledećem potpoglavlju pažnja biti posvećena pojmovnom određenju regionalne saradnje u migrantskoj krizi.

2.3. *Pojmovno određenje regionalne saradnje u migrantskoj krizi*

2.3.1. Pojmovno definisanje regionalne saradnje

Pri pojmovnom određivanju regionalne saradnje neophodno je najpre definisati pojam regiona. U naučnoj literaturi o međunarodnim odnosima nailazimo na različite pristupljene definisanju ove konceptijske strukture²³ (Ajzenhamer, 2014:254). Preko pojma „region” objašnjava se fenomen regionalizacije, pri čemu se koriste dve vremenske odrednice: „kraj Hladnog rata 1960. godine (prvi talas) i 1990-e godine (drugi talas), definisane u naučnoj literaturi kao *stari* regionalizam i *novi* regionalizam” (Baert, Felício, De Lombaerde, 2012:4). Reč je o integracionim procesima na međunarodnoj (političko-ekonomsko-bezbednosnoj) sceni koji su izmenili svetski poredak (Ajzenhamer, 2014:546; Baert et al.).

U ovoj disertaciji vodimo se stavom stručnjakinje za međunarodno pravo Smilje Avramov, koja termin „regionalni” definiše kao geografski pojam „koji se ne upotrebljava u cilju utvrđivanja, preciziranja granica, nego homogenih zona i područja” (Avramov, 2011:572), a u prvom poglavlju predstavili smo i IOM-ovu definiciju zapadnobalkanske rute migratornog kretanja te definisali region Zapadnog Balkana kao geografski bliske države (georegije) koje imaju istovetne probleme prouzrokovane migrantskom krizom, kao i izraženu potrebu za bezbednosnom regionalnom saradnjom.

U naučnoj literaturi pojam regionalne saradnje pretežno podrazumeva da određene države (najčešće u regionu geografski bliskom) uspostavljaju međusobnu saradnju i dijalog kroz neki oblik organizacionih struktura u cilju ostvarivanja zajedničkih interesa (Hettne, Söderbaum 2006:66; Ajzenhamer, 2014:255). Time što pokreću regionalne inicijative države se fokusiraju na jedan glavni cilj, ili dva, od kojih je jedan svakako promovisanje mira unutar regiona a drugi obično liberalizacija ekonomskih odnosa, koje nisu u mogućnosti samostalno da realizuju (Hettne, Söderbaum; Ajzenhamer, 2014). Kada je reč o zajedničkim interesima, tj. motivima regionalne saradnje, „oni mogu varirati u širokom rasponu, od ekonomskih, političkih, bezbednosnih, do kulturnih i ekoloških” (Ajzenhamer, 2014:255).

Regionalna saradnja se u naučnoj literaturi neretko posmatra kroz prizmu ekonomskih beneficija kojima se može doprineti određenom regionu. Najčešće se navode sledeće prednosti ekonomske regionalne saradnje: „proširena tržišta, konvergencija ili divergencija dohotka država regiona, povećanje direktnih stranih ulaganja, kao i integrisana tržišta rada” (Strachan, 2018:2). Ekonomska saradnja može doprineti i političkoj stabilnosti u državama regiona jer se uspostavljaju „redovni politički kontakti koji grade poverenje između zemalja i olakšavaju saradnju koja se tiče bezbednosnih pitanja” (Strachan, 2018). Kako navodi Vladimir Ajzenhamer, „jačanje ekonomske saradnje se uvek posmatra kao snažan garant regionalne stabilnosti” (Ajzenhamer, 2014:255).

Mehanizmi regionalne saradnje prevashodno su inicirani zajedničkim interesima, a ta saradnja može imati dvojak oblik: jednodimenzionalni, koji u fokus stavlja „određene aktivnosti u okviru jednog segmenta saradnje (npr. trgovina ili transport), i višedimenzionalni oblik regionalne saradnje,

²³ Za dodatna objašnjenja videti: *Geopolitičke perspektive savremenog sveta*, Zoran Kilibarda, Miroslav Mladenović, Vladimir Ajzenhamer, 2014, str. 253–255.

koji obuhvata širok spektar namena i aktivnosti” (Malamud, Schmitter, 2007:8; Hettne, Söderbaum 2006: 66). Jednodimenzionalna saradnja podrazumeva ispunjenje određenog „zadatka” (poput finansiranja razvojnih projekata) i ovaj vid regionalne saradnje nema „čvrstu” organizacionu strukturu (Malamud, Schmitter, 2007:8; Hettne, Söderbaum 2006: 66). Višedimenzionalna saradnja uključuje i „stvaranje procesa donošenja odluka kao i uspostavljanje operativnih procedura za rešavanje određenih (zajedničkih) pitanja” (Malamud, Schmitter, 2007:8; Hettne, Söderbaum 2006).

Pri pojmovnom definisanju regionalne saradnje potrebno je pojasniti i srodni pojam „regionalna integracija”. Najjednostavnije rečeno, regionalna integracija podrazumeva normativno složenu, „ciljnu, formalizovanu i institucionalizovanu regionalnu saradnju” (Ajzenhamer, 2014:255). Bitno je napomenuti da regionalna saradnja može biti uspostavljena i bez regionalne integracije, međutim, kada se države opredele za integraciju, to uslovljava uspostavljanje „pravnog i institucionalnog okvira njihove trajne saradnje” (Ajzenhamer, 2014:255). Dakle, tek nakon što se uspostavi „proces povezivanja i organizovanja (...) u kome se države obavezuju da prihvate set zajedničkih pravila i formiranjem zajedničkih institucija” postiže se regionalna integracija (Ajzenhamer, 2014:255). Dalje, regionalna integracija definiše se kao „organizacija sa nadnacionalnim obeležjima, čije odluke imaju direktnu primenljivost i uticaj u državama članicama (kako na fizička tako i na pravna lica), a na koje države članice ne mogu uticati, tj. intervenisati” (Ajzenhamer, 2014:255).

Za područja koja su u prošlosti bila zahvaćena vojnim ili unutarnacionalnim sukobima naročito je bitno unaprediti regionalne odnose. Takvim područjima regionalna saradnja može doneti političku stabilnost i veću bezbednost. Potrebno je napomenuti da je Zapadni Balkan posle Drugog svetskog rata doživeo „znatan pad nacionalnog konflikta, uglavnom zbog snažnog bipolarizma i Hladnog rata” (Roudometof, 2001:72), kao i da su važni događaji na svetskoj političkoj pozornici dodatno marginalizovali ovaj region (Roudometof, 2001:72). Završetkom Hladnog rata ponovo je na prostoru Balkana „došlo do razbuktavanja nacionalizma i secesionizma, što je dovelo do krvavih konflikata” i rezultiralo sve većom regionalnom „neravnotežom” između Zapadne Evrope i Balkana (Roudometof, 2001:73).

Stoga se postavlja pitanje da li će bezbednosni izazovi migrantske krize, ukoliko se ne uspostavi optimalna regionalna bezbednosna saradnja, uticati na ponovnu „marginalizaciju” Zapadnog Balkana. Iako cilj ove disertacije nije predikcija budućeg političkog dijaloga zapadnobalkanskih zemalja, poželjno je imati na umu da nedostatak regionalne saradnje može negativno uticati na bilateralne/multilateralne odnose, kao i strateško partnerstvo država u regionu. Veliki podsticaj unapređenju međususedskih odnosa regionu Zapadnog Balkana daje EU, koja čak napredak zemalja Zapadnog Balkana u evrointegracijskim procesima uslovljava regionalnom saradnjom.

Kada je reč o regionalnom povezivanju na području Zapadnog Balkana, bitno je istaći napore predstavnika Kopenhaške škole i ključne bezbednosne teorijske koncepte, uključujući teoriju sekuritizacije, teoriju regionalnih bezbednosnih kompleksa (TRBK) i sektorsku analizu, koji bi takođe mogli služiti kao analitička matrica za posmatranje regionalne multilateralne saradnje na Zapadnom Balkanu. Koncepti regionalne bezbednosti, prema Bariju Buzanu, predstavljeni su u knjizi *Regioni i sile (Regions and Powers)*, gde se kompleksi definišu kao skupovi jedinica čiji su bezbednosni procesi i dinamike međusobno povezani (Buzan, Waever, 2003: 186–229). Prema TRBK, regionalni bezbednosni kompleks se definiše kao „podstruktura međunarodnog sistema, relativnim intenzitetom bezbednosne međuzavisnosti između grupa jedinica i bezbednosne ravnodušnosti između tog skupa i drugih jedinica” (Buzan, Waever, 2003:47; Lipovac 2016:13).

Koristeći klasifikacije TRBK kao osnov, u disertaciji nastojimo da definišemo region Zapadnog Balkana kao regionalni bezbednosni kompleks sa izraženom međuzavisnošću u toku migrantske krize i tako postavimo temelj za primenu i proveru teorije bezbednosne zajednice u regionu Zapadnog Balkana. Međutim, bitno je naglasiti da se u ovoj disertaciji nećemo rigidno baviti

analizom regionalne saradnje posmatranom kroz TRBK. U disertaciji će biti definisane različite spoljne politike unutar jednog regionalnog kompleksa (Zapadni Balkan), kao i *state-to-state relations* unutar regiona u segmentu koji se bavi analizom nacionalne bezbednosti. Naglasak će biti stavljen na dubinsku analizu javne diplomatije kao ključni instrument koji doprinosi ostvarivanju regionalne saradnje. Ovaj pristupljuje obezbeđuje pragmatičan i konkretniji uvid u dinamiku međunarodnih odnosa, doprinoseći boljem razumevanju načina na koje se javna diplomatija može efikasno iskoristiti za jačanje saradnje među regionalnim akterima.

2.3.2. Potreba za regionalnom saradnjom u migrantskoj krizi

Migracije su globalni fenomen koji se u naučnoj literaturi neretko posmatra kao raskorak između velikog broja pojedinaca koji emigriraju, iz brojnih razloga, i zemalja kao željenih destinacija, koje sprovode sve restriktivnije mere migracione politike. Upravo taj raskorak označen je kao prostor koji međunarodne migracije usko povezuje sa transnacionalnim organizovanim kriminalom i terorizmom, što prouzrokuje bezbednosne rizike na relacijama migracije–društvo, migracije – države kao željene destinacije, migracije – državna bezbednost i, na kraju, migracije – međunarodna zajednica (Rašević, 2018:28). Danas se migracije posmatraju kao transnacionalni problem sa značajnim političkim, ekonomskim, socijalnim i bezbednosnim implikacijama, na koje se mora koordinisano odgovoriti na globalnom, regionalnom i subregionalnom nivou, kao što to čini Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, *Organization for Security and Co-operation in Europe*²⁴.

Usled svog strateškog i geopolitičkog položaja, Zapadni Balkan je 2013. godine postao žarište migracionih kretanja ka EU. Iste godine UNHCR i IOM predstavile su svoj izveštaj o sveobuhvatnom regionalnom pristupljenou pri upravljanju međunarodnim migracijama na Zapadnom Balkanu (UNHCR, 2013). U izveštaju su navedeni zaključci izvedeni na osnovu terenskog istraživačkog rada, koji naglašavaju potrebu da se upravljanje migracijama u regionu unapredi sprovođenjem mera u sledećim segmentima:

1. Unaprediti upravljanje graničnim prelazima i omogućiti im pristupljeno različitim postupcima. Nadležni organi za upravljanje granicama nemaju neophodno iskustvo, kapacitete i alate za adekvatno izvršavanje svojih dužnosti te je potrebno ojačati stručnost, posebno u pogledu utvrđivanja identiteta lica koja stižu na teritorije, pravovremenog utvrđivanja njihovih specifičnih potreba i blagovremene diferencijacije različitih grupa u pokretu (kao što su izbeglice, deca bez pratnje, žrtve trgovine ljudima itd.).
2. Usaglasiti pravni okvir u oblasti migracija. Pojedine države Zapadnog Balkana izvršile su proces harmonizacije nacionalnog zakonodavstva s pravnim tekovinama EU, međutim, normativne praznine i dalje postoje i zahtevaju usklađivanje s pravnim tekovinama EU i relevantnim međunarodnim standardima.
3. Poboljšati sisteme azila i rešenja za izbeglice i druga lica sa posebnim potrebama. Nedostaci u primeni zakona i rupe u institucionalnim kapacitetima utiču na nemogućnost adekvatnog pristupljenoa zaštiti tražilaca azila.
4. Ojačati regionalnu saradnju. Zbog nedostatka usklađenih standarda i koordinisanog odgovora na regionalnom nivou, migranti prelaze na teritorije drugih zemalja u zoni kopnenih granica gde je, kako smatraju, granična kontrola slabija, pa se tako iregularni pritisci prebacuju na susedne zemlje i na taj način ometaju naponi da se sistematski upravlja migracionim tokovima.

²⁴ Organisation for Security and Co-operation in Europe. (n.d.). Homepage. Preuzeto sa <https://www.osce.org/>

Umesto tradicionalnih vojnih pretnji s kojima su se nekada suočavale, danas se države bore sa netradicionalnim, savremenim opasnostima. U izvorima indikatora u prvom poglavlju disertacije pomenute su deklaracije Evropske komisije za Zapadni Balkan i zaključci sa svih održanih samita od 2014. godine, koje se u načelu zalažu za saradnju država regiona, kao i dugotrajni mir i stabilnost. Takođe, istaknut je izazov koji predstavljaju iregularne²⁵ migracije na području Zapadnog Balkana, a koji zahteva zajedničku politiku i jedinstven dogovor svih zemalja regiona.

Takozvanim *Mini-Šengenom* (BPRG, 2020:1-3), deklaracijom o uspostavljanju slobodnog protoka robe, kapitala, usluga i ljudi koju su potpisali lideri Republike Albanije, Republike Severne Makedonije i Republike Srbije (Generalni sekretarijat predednika Republike, 2019), uvode se zajednička carinska kontrola i zajednički inspekcijski nadzor na graničnim prelazima, što ukazuje na potencijalno sistemsko rešenje problema graničnih kontrola i problema iregularnih migracija. Istaknuto je da najveći izazov s kojim se države Zapadnog Balkana susreću čine iregularne migracije te da „nesinhronizovane” spoljne politike dodatno opterećuju region pri reagovanju u toku migrantske krize, iz čega proizlazi jedna od glavnih hipoteza doktorske disertacije – da su loši susedski odnosi pozitivno uticali na proliferaciju iregularnih migracija. Analiza spoljnih politika (odgovora) Zapadnog Balkana biće predstavljena u V poglavlju – *Analiza regionalne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize 2014–2016. godine sa stanovišta odabranih teorijskih koncepata*, u kojem ćemo potvrditi ili odbaciti ovu hipotezu.

2.3.3. Problemi regionalne saradnje u periodu migrantske krize

Migrantska kriza početkom 2015. godine prouzrokovala je „krizu ljudskih, finansijskih i materijalno-tehničkih resursa i normativnog okvira za rad organa i javnih službi država kroz koje migranti prolaze” (Mijalković, Petrović, 2016:2-3). Regionalni plan UNHCR-a za reagovanje na izbegličku i migrantsku krizu za Evropu (januar–decembar 2017. godine) (*Regional Refugee & Migrant Response Plan for Europe*, u daljem tekstu RMRP) ovoj disertaciji služi kao izvor indikatora radi definisanja problema regionalne saradnje u toku migrantske krize. U vremenskom određenju predmeta istraživanja definisan je period od 2014. do 2016. godine kao „vrhunac” migrantske krize, te ovaj plan iz 2017. smatramo relevantnim jer je sastavljen na osnovu problema koji su se pokazali gorećim tokom najvećeg priliva migranata. Ovaj plan baziran je na osnovu propusta država regiona pri upravljanju migrantskom krizom, a formulisan je kroz tri ključna principa:

1. Humanitarne potrebe migranata i ugroženost – pristupljeno zaštiti, teritoriji, azilnim procedurama, registraciji, dokumentaciji te saniranje posledica izazvanih razdvajanjem porodica, seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem, eksploatacijom i trgovinom ljudima.
2. Uspostavljanje strategije reagovanja i prioriteta – obezbeđivanje hrane, smeštaja, neprehrambenih artikala, sanitarnih uslova, zdravstvene zaštite, transporta i logistike, kao i pružanje podrške lokalnim zajednicama, pri čemu ova višesektorska strategija omogućuje pragmatičan i operativan pristupljeno u svakom sektoru.
3. Partnerstvo i koordinacija. RMRP je strategija osmišljena od strane UNHCR-a i IOM-a u saradnji sa još 74 organizacije sa zadatkom da državama Evrope pruže pomoć pri upravljanju krizom uz konsultacije sa vladama-domaćinima, civilnim društvom, lokalnim

²⁵ Na osnovu iskustava stečenih u toku masovne migrantske krize 2014–2016. godine Republika Srbija nastoji da poboljša zakonodavstvo u oblasti migracija (Akcioni plan za sprovođenje nacionalne strategije suprotstavljanja iregularnim migracijama 2018–2020, Strategija suprotstavljanja iregularnim migracijama u Republici Srbiji 2018–2020) i time stvara čvršći temelj za bolju regionalnu saradnju.

zajednicama, donatorima, kao i samim izbeglicama i migrantima (UNHCR RMRP, 2016:81-90).

Gorenavedeni principi pri upravljanju migracijama ukazuju na to da neke od država članica EU nisu imale iste prioritete²⁶ već je reakcija na dinamiku intenzivnih migracija često bila „nelogična i neopravdana: odbijanje prijema izbeglica i tražilaca azila, podizanje zidova i postavljanje policijskih koridora i bodljikavih žica” (Mijalković, Petrović, 2016:5). Kada je reč o postupanju država regiona Zapadnog Balkana, u prvom poglavlju definisali smo da je Zapadni Balkan bio samo georegija tranzita, tj. da su ove države „propuštale” migrante kroz svoje teritorije. Kako se ovaj region nikad nije susretao s međunarodnim²⁷ migracijama, očekivano je da nisu imale iskustva u pružanju međunarodne zaštite; u „većini slučajeva vlasti država regiona dozvolile su tražiocima azila da kontaktiraju predstavnike UNHCR-a, koji su im obezbedili smeštaj i humanitarnu pomoć i radili na pronalaženju njihove krajnje destinacije“ (Krstić, 2017:538). Neplansko propuštanje migranata preko teritorije Zapadnog Balkana izazvalo je nezadovoljstvo i neodobravanje. Mađarska je protestovala zato što Srbija propušta migrante preko svoje teritorije, a onda su sve države okruženja postupile isto – „Slovenija je protestovala protiv Hrvatske, Austrija protiv Hrvatske i Slovenije, Makedonija protiv Grčke itd.“ (Mijalković, Petrović, 2016:13). Pojedine zemlje sprovodile su represivne, pa i nehumane akcije protiv migranata, politizujući proces sekuritizacije.²⁸

U ovom potpoglavlju izdvojen je primer Mađarske (koja će u Poglavlju III imati i svoje zasebno potpoglavlje) kao država koja predstavlja odsakočnu dasku za ulazak u progresivne države EU. Naime, kada migranti uđu u Mađarsku, od ulaska u Nemačku dele ih samo dve administrativne granice. Iako je migrantska kriza izazivala brojne polemike, konfrontacije i diskusije u nacionalnim političkim strukturama i međunarodnim organizacijama, postupanje Mađarske može se tumačiti kao jedan od uzroka „otežane” regionalne saradnje; preciznije, ekstremne mere koje je preduzela Mađarska, „u kojoj je usvojena i zakonska regulativa kojom su suspendovani određeni evropski propisi i definisana normativna osnova za represivniji pristupljenje u rešavanju problema, uključujući kažnjavanje za ilegalni prelaz granice i ovlašćenje vojski za korišćenje tzv. nesmrtonosne sile u suprotstavljanju migrantskoj krizi” (Mijalković, Petrović, 2016; Simić, 2018:9). Preduzete mere dodatno su radikalizovane u junu 2015. godine, kada je Mađarska donela odluku „o izgradnji 175 kilometara duge i četiri metra visoke ograde na granici sa Srbijom i time zatvorila granični prelaz” (Mijalković, Petrović, 2016:7-16; Simić, 2018). Ubrzo nakon toga „Mađarska je najavila izgradnju ograde i na granici prema Hrvatskoj i Rumuniji” (Simić, 2018). Migratorno kretanje je u velikoj meri opalo, ali su ograde i restriktivniji zakoni i dalje na snazi, što znači da je migrantska kriza poslužila kao „opravdanje za restriktivne mere mađarske Vlade” (Simić, 2018).

Stoga, ukoliko uzmemo u obzir političku i bezbednosnu situaciju u državama tranzita uoči početka migrantske krize kao nezavisnu varijablu, postavlja se dodatno istraživačko pitanje: zavisi li sekuritizacija migrantske krize s aspekta nacionalne bezbednosti od toga da li je država tranzita

²⁶ Ova tri principa naglašavaju potrebu da se poštuje koncept zaštite ljudskih prava; stoga ovaj plan tumačimo kao „podsetnik” državama EU da pri upravljanju migracijama treba postupiti u skladu sa zaštitom ljudskih prava, jer je više pažnje bilo posvećeno zaštiti državnih granica. Tome svedoči i „transformacija” Fronteksa 2015. godine, čija je uloga bila čvršća kontrola kopnenih i morskih pojaseva granica, o kojoj će biti više reči u Poglavlju III *Evropska unija i migrantska kriza*.

²⁷ Izbeglička kriza 1990-ih, nakon raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), može se tumačiti kao vid međunarodne migracije, međutim, treba imati na umu da je pristupljeno tokom postjugoslovenske izbegličke krize bio suštinski drugačiji (pružanje privremene zaštite) od pristupljenoa tokom migrantske krize 2014–2016. godine, kada su se dešavale „tranzitne migracije“ (Sardelić, 2017:1). Za dodatna objašnjenja videti: *From Temporary Protection to Transit Migration: Responses to Refugee Crises along the Western Balkan Route*, Julija Sardelić, 2017.

²⁸ U poglavlju III *Evropska unija i migrantska kriza* podrobnije ćemo ilustrovati odgovor država članica EU koje su u neposrednom okruženju Zapadnog Balkana.

članica EU? Iako se kroz teoriju bezbednosne zajednice EU postavlja kao uspešan model međudržavne saradnje, ova organizacija ipak je ispoljila vidna ograničenja. Učeci na propustima u saradnji članica EU u periodu krize mogu se izvući pouke koje bi pomogle Zapadnom Balkanu da unapredi svoju regionalnu saradnju, čime bi izbegao znatno teže posledice (od onih kojima je izložena EU kao uspešna bezbednosna zajednica). Stoga doktorska disertacija teži da, pored naučnog objašnjenja posledica koje su masovne migracije s početka 2015. godine imale po region Zapadnog Balkana, ukaže i na potencijalno rešenje, pomoću jače regionalne bezbednosne saradnje, izazova prouzrokovanih migrantskom krizom, čemu ćemo više pažnje posvetiti u Poglavlju V *Analiza regionalne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize 2014–2016. sa stanovišta odabranih teorijskih koncepata*.

2.4. Izabrani teorijski okvir doktorske disertacije

2.4.1. Sekuritizacija migrantske krize

Koncept sekuritizacije nastao je po završetku Hladnog rata kao teorijski okvir podesan za analizu istraživačkog polja bezbednosti proširenog pitanjima koja istraživači ove oblasti dotada nisu smatrali relevantnim. Okončanjem bipolarne podele sveta stvorena je nova globalna bezbednosna konstelacija, koju postojeći teorijski okviri nisu mogli adekvatno da prepoznaju, opišu i objasne. Takva situacija uticala je na promenu shvatanja bezbednosti, koje je transformisano po širini (osim vojnog, obuhvatila je i druge sektore), kao i po dubini (sa države se spustila na druge nivoe i aktere).

Predstavnici Kopenhaške škole težili su formiranju nove teorijske postavke, koja bi mogla dati odgovor na različite dimenzije fenomena bezbednosti. Njihovi napori rezultirali su formiranjem uticajnih teorijskih koncepata: teorije sekuritizacije, teorije regionalnih bezbednosnih kompleksa i sektorske analize. Jedan od najznačajnijih doprinosa Kopenhaške škole predstavlja ustoličenje pojma „sekuritizacija”, koji je među istraživačima i analitičarima bezbednosti veoma brzo postao jedan od korišćenih koncepata.

Tradicionalni pristupljeni oblasti bezbednosti posmatraju bezbednosne pretnje kao realno postojeće i pretpostavljaju da bezbednosne politike predstavljaju odgovor na objektivno povećanje pretnje i rizika. Proširivanje istraživačkog polja bezbednosti i odustajanje od ideje „da se pojam bezbednosti vezuje samo za referentne objekte (kao što je država)”, odnosno „za određenu vrstu bezbednosnih pretnji (kao što su vojne)” otvara raspravu o tome „koji je to kvalitet koji neko pitanje pretvara u bezbednosno” (Buzan, Wæver, De Wilde, 1998:21).

Sekuritizacija kao pojam o kojem je prvi pisao Ole Viver (Ole Wæver) u svom radu *Identity, integration and security: Solving the sovereignty puzzle in EU studies* 1995. godine „odnosi se na diskurzivnu konstrukciju pretnje” i definiše kao „proces u kojem neki činilac proglašava da pojedina stvar, dinamika ili činilac predstavlja ’egzistencijalnu pretnju’ za pojedini referentni objekat” (Makdonald, 2012:119; Wæver, 1995:389–431). Ukoliko relevantna publika prihvati takav sekuritizujući diskurs, to za posledicu može imati „obustavljanje normalne politike i korišćenje hitnih mera u odgovoru na opaženu krizu” pa je bezbednost u tom smislu „mesto pregovaranja između govornika i publike, iako znatno uslovljena merom u kojoj govornik uživa autoritet unutar pojedine grupe” te, kako tvrdi Viver, uspešna sekuritizacija obično sadrži artikulaciju pretnje ’samo od strane elita, sa specifičnog mesta, kao izraz institucija” (Makdonald, 2012:119).

Prema autorima iz Kopenhaške škole, bilo koja javna tema može biti pozicionirana na spektru koji obuhvata nepolitizovane, politizovane i sekuritizovane pozicije. Nepolitizovano pitanje nalazi se izvan javnog interesa i o njemu se ne vodi javna rasprava. Politizovana pitanja deo su javne politike i zahtevaju državne aktivnosti i alokaciju resursa, ređe neku drugu formu državnog postupanja, a

sekuritizovana pitanja predstavljena su kao egzistencijalne pretnje čije rešavanje zahteva mere i opravdava akcije izvan uobičajenih političkih procedura (Buzan, et. al, 1998:23–24). Problem, situacija ili događaj, često već politizovan, sekuritizovan je onda kada njegovo rešavanje prevazilazi okvire standardnog i svakodnevnog funkcionisanja društva i kada je predstavljen kao opasnost po bezbednost celokupnog društva, a za čije rešavanje je opravdano korišćenje nestandardnih mera i procedura. Diskurs koji preuzima formu prezentovanja nečega kao egzistencijalne pretnje referentnom objektu ne predstavlja sam po sebi sekuritizaciju već je reč o sekuritizujućem potezu, a problem je sekuritizovan tek i jedino onda kada ga publika prihvati kao takvog (Buzan, et. al, 1998:25). Dakle potez koji politiku vodi izvan ustaljenih „pravila igre i neko pitanje tretira kao pitanje posebne vrste politike ili pitanje koje je iznad politike” jeste sekuritizujući potez, a prihvatanje od strane publike zatvara krug procesa sekuritizacije (Buzan et. al.).

U literaturi koja se bavi istraživanjem procesa sekuritizacije navodi se da će uspešan sekuritizujući potez omogućiti iste odgovore i reakcije kod različite publike, što vodi pretpostavci da će publika biti tolerantna spram kršenja pravila i implementacije vanrednih mera. Međutim, ovakav pristup zanemaruje kompleksnost i slojevitost uloge publike. Pretpostavka na kojoj počiva teorija sekuritizacije jeste da bezbednost nije nužno objektivna kategorija već može biti i socijalno konstruisana. Samim tim percepcija bezbednosti od strane publike ima veliki značaj u ovom procesu. Senija Febrica (Senia Febrica) primećuje koliko je pitanje publike često zanemareno u literaturi koja se bavi istraživanjem procesa sekuritizacije. Fokusiranje na publiku pre i tokom sprovođenja sekuritizacije predstavlja najbolji način da se utvrdi verovatnoća uspeha procesa sekuritizacije (Febricia, 2010:570). Dakle čin sekuritizacije nije moguće izvršiti putem prisile; mora postojati generalno prihvatanje (publike) da neki problem treba da bude rešen.

Proces sekuritizacije zahteva razlikovanje tri tipa jedinica uključenih u bezbednosnu analizu: referentni objekat, sekuritizujućeg aktera i funkcionalnog aktera. Referentni objekat je onaj čija je egzistencija ugrožena i koji ima legitimno pravo da opstane. Sekuritizujući akter određeni problem sekuritizuje tako što proglašava da je referentni objekat egzistencijalno ugrožen, a funkcionalni akter utiče na dinamike unutar sektora. Dakle, funkcionalni akter ne predstavlja ni referentni objekat ni aktera koji zahteva očuvanje bezbednosti referentnog objekta, ali je relevantan jer ostvaruje značajan uticaj na donošenje odluka u sektorima bezbednosti (Buzan, et. al, 1998:36).

Kopenhaška škola definisala je bezbednost kao „proces socijalnog konstruisanja pretnji, u kojem ključni akter, obično politička elita, sprovodi sekuritizaciju“ (Buzan, et. al, 1998:34; preuzeto iz: Šulović, 2010:3). Ovaj proces podrazumeva označavanje određenog problema kao „hitnog i pretećeg po opstanak određenog referentnog objekta“ (Šulović, 2010). Kada se ovakvo označavanje prihvati od strane javnosti, opravdava se primena vanrednih mera kako bi se suzbila navodna pretnja. Na taj način pitanje se sekuritizuje, izvlačeći ga iz redovnog političkog okvira i stavljajući ga na dnevni red „politike panike“ (Šulović, 2010). Ovaj mehanizam omogućava određenim pitanjima da postanu pitanja bezbednosti ne zbog stvarne egzistencijalne pretnje, već zato što su ključni akteri u političkoj areni uspešno predstavili to pitanje kao takvu pretnju.

Teorija sekuritizacije u doktorskoj disertaciji korišćena je kroz dva dijametralno suprotna stanovišta; primenjena je kroz aspekt humane bezbednosti – migranti su posmatrani kao ugroženi, tj. referentni objekti (migracije kao pretnja po same migrante) i kao pretnja drugim referentnim objektima (migracije kao pretnja domicilnom stanovništvu). Drugim rečima, na migrante se gleda kao na bezbednosno ugrožene, ali se oni istovremeno „neprekidno sekuritizuju tako što se povezuju s kriminalnim aktivnostima” (Ringmar, 2016:19). Sekuritizujući diskurs koji migranta predstavlja kao kriminalca, vandala i silovatelja, tj. kao pretnju humanoj bezbednosti domicilnog stanovništva, menja stvarnu sliku, a to je da su „migranti često žrtve prekograničnih zločina, na primer, u formi trgovine ljudima” (Ringmar, 2016). Migranti su, takođe, izloženi raznim vidovima zloupotrebe i eksploatacije kada pristignu u države EU koje predstavljaju konačno odredište njihove migracije, posebno na tržištu rada (Ringmar, 2016). U dokumentima EU prisutna je „eksplicitna ambicija da se

poveća sigurnost migranata”, tj. intencija da se oni zaštite od eksploatacije na tržištu rada (Ringmar, 2016).

Međutim, sekuritizacija migrantske krize koja bi akcentovala bezbednost samih migranata nije uspjela, uglavnom zbog toga što su izbeglice i azilanti već „delegitimizovani kao referentni objekti”, tj. kao skup aktera koji traže „posebnu zaštitu” (Hintjens, 2019). Prisustvo izbeglica i migranata u EU već je bilo sekuritizovano na drugi način, zato što su „etiketirani” kao pretnja, tj. kao „ilegalna” ili „lažna” migracija (Hintjens, 2019). Treba imati na umu da, ako su navedeni objekti imenovani sekuritizujućim potezom široko nepopularni u javnosti kroz medije, tada potezi za njihovu zaštitu neće biti široko prihvaćeni (Hintjens, 2019). Potrebno je sagledati situaciju iz oba ugla, pri čemu ne treba izbegavati sagledavanje migranata kao „referentnog objekta” čija je bezbednost ugrožena, niti izbegavati stavljanje migranata u kontekst pretnje drugim „referentnim objektima”.

Kada je reč o migrantskoj krizi s aspekta nacionalne bezbednosti, u disertaciji je teorija sekuritizacije primenjena na način da su države Zapadnog Balkana „referentni objekti”. Jedino ovakvom postavkom može se steći potpuni uvid u migrantsku krizu. Dakle, kroz rizike po nacionalnu bezbednosti naznačen je sledeći argument u sekuritizacijskom diskursu o migracijama: veza između migracije i ugrožavanja nacionalne bezbednosti.

Humana bezbednost nije ugrožena samo s tačke gledišta zemalja tranzita, već i s aspekta ljudi koji se kreću određenom georegijom, tj. s aspekta migranata. Države tranzita koje su se suočile s kompleksnošću i nepredvidljivošću krize reagovala su ishitreno te je aspekt zaštite ljudskih prava prešao u drugi plan. Migranti se, pogotovo oni bez ličnih isprava, susreću s brojnim poteškoćama prilikom pristupljanja „delotvornom pravnom leku za povrede svojih ljudskih prava”, pod pretnjom da će biti deportovani ukoliko se obrate vlastima (Beogradski centar za ljudska prava [BCLJP], 2017:124). Ovo ukazuje na to da je supstantivno pravo migranata bazirano na načelu zabrane proterivanja (*non-refoulement*), koje ne dozvoljava „proterivanje ili vraćanje izbeglice tamo gde će njegov život ili sloboda biti ugroženi”, direktno povređeni (Ktistakis, 2016:83). Stoga se nameće pitanje da li se u slučaju migracija dimenzije nacionalne i humane bezbednosti nalaze u delimičnoj koliziji.

Imperativ bezbednosti nije u sukobu sa zahtevom za poštovanje ljudskih prava. Neke od država regiona vodile su „politiku podizanja barijera” i zatvaranja migranata, a neke su postupile u skladu s međunarodnim javnim pravom. Radi boljeg razumevanja humane dimenzije proučavanog problema a u skladu sa već istaknutom vezom između humanog i nacionalnog aspekta bezbednosti, u sledećem segmentu biće detaljnije definisana veza humano-nacionalne bezbednosti i migrantske krize, budući da smatramo da teorija sekuritizacije može poslužiti kao teorijski pristupljeno podesean za ostvarenje prethodno postavljenih ciljeva istraživanja, naročito u kontekstu spone između dva pomenuta nivoa analize, tj. povezivanja humane i nacionalne dimenzije istraživačkog problema.

2.4.2. Teorija bezbednosne zajednice Karla Dojča

Nacionalna država je u konstantnom traganju za prednošću u odnosu na druge države, a u tradicionalnoj politici odbrane bezbednost znači očuvanje granica i mogućnost odupiranja spoljnoj agresiji. Prema Polu Kenediju (Paul Kennedy), pretnje po nacionalnu bezbednost mogu se definisati kao pojave koje ugrožavaju bilo koju od vitalnih vrednosti države, kao što je „zdravlje stanovništva, ekonomsko blagostanje, socijalna stabilnost ili politički mir” (Kenedi, 1997:148). Bari Buzan nacionalnu bezbednost shvata dvostrano: u užem smislu svodi je pretežno na spoljnu bezbednost države, sprovođenje politike odbrane, odupiranje spoljnoj agresiji i „opstanak, odnosno sve ono što se pod njim podrazumeva: opstanak države, nacionalni opstanak i fizičko samoodržanje” (Williams, 2011:73), a u širem je reč o uvođenju drugih elemenata, kao što su političke, socijalne i ekonomske vrednosti kao suština kvaliteta života i društva, kao i društvene grupe i pojedinci u smislu objekata koje je neophodno zaštititi u slučaju pretnji.

Osnovno načelo međunarodne bezbednosti čini „težnja ka bezbednosti međunarodne zajednice, stabilnosti međunarodnog poretka i harmonizaciji odnosa među državama, pri čemu koncept regionalne bezbednosti predstavlja važnu stepenicu ka ostvarenju navedenih ciljeva” (Ajzenhamer, 2014:255). Ekspanzijom međunarodnih migracija došlo je do poremećaja odnosa i tenzija između država Evropske unije, što je ugrozilo međunarodnu bezbednost. Mnoge evropske države negodovala su i pokušavale da spreče veliki priliv migranata. Prvi razlog za to bio je njihov stav o neprihvatljivosti migracione politike uslovljen shvatanjem da migranti ugrožavaju bezbednost eventualnim terorističkim napadima. Drugi razlog bile su „kvote”, odnosno broj migranata koji je „prihvatljiv” u pogledu mogućnosti da im se pruži utočište s obzirom na to da se očekuje novi priliv.

Teorija bezbednosne zajednice definiše nacionalnu bezbednost kao izrazito zavisnu od „bezbednosti prvih suseda i šireg okruženja” (Deutsch, Burrell, Kann et al. 1957:25; preuzeto iz: Stojanović, 2009:264; Koschut, 2014:520). Odbacivanjem mogućnosti izbijanja rata i upotrebe vojne moći unutar jedne bezbednosne zajednice i naglašavanjem značaja „bezbednosne međuzavisnosti” stvara se temelj za unapređenje stabilnosti i bezbednosti (Deutsch, Burrell, Kann et al. 1957: 25; Stojanović, 2009: 264; Koschut, 2014:520).

Dojč razlikuje dve kategorije bezbednosne zajednice. Prva, amalgamirana bezbednosna zajednica „nastaje usled formalnog ujedinjenja dve ili više prethodno nezavisnih jedinica u jednu jedinstvenu veću jedinicu, sa nekim oblikom zajedničke uprave nastale nakon integracije” (Deutsch, Burrell, Kann et al. 1957:25; Zank, 2009:84; Stojanović, 2009:264). Međutim, amalgamirane zajednice i integracije ne preklapaju se u potpunosti, tako da može doći do spajanja bez integracije ili obratno. Pluralistička bezbednosna zajednica nastaje usled ujedinjenja jedinica koje ispunjavaju tri preduslova: kompatibilnost vitalnih vrednosti; težnja ka mirnom rešavanju konflikata; uzajamno poverenje, transparentnost i predvidljivost delovanja zadržavajući „legalnu nezavisnost odvojenih uprava” (Costopoulos, 1995:5; Deutsch, 1957:25; Zank, 2009:84; Stojanović, 2009:264).

Kako ističe Dojč, za uspešno formiranje amalgamirane bezbednosne zajednice potrebno je ispuniti najmanje tri od devet preduslova: vrednosnu bliskost (kompatibilnost) država uključenih u tu zajednicu, sličnost u načinu života i želju ka formiranju kolektivnog identiteta, pozitivna očekivanja jakih ekonomskih i neekonomskih veza, težnju ka unapređenju svojih političkih i administrativnih sposobnosti, aktivnu „društvenu interakciju” kao i stabilne međudržavne institucije, razvijenu saradnju među političkim i ekonomskim elitama, širok spektar razmene informacija i međudržavnih transakcija, kao i predvidljivost u ponašanju država uključenih u bezbednosnu zajednicu (Deutsch, 1957:25; Zank, 2009).

Već je pomenuta deklaracija *Mini-Šengen*, koju tumačimo kao izvor indikatora težnje regiona za povezivanjem. Na osnovu Dojčovih preduslova za formiranje zajednice, region Zapadnog Balkana (Albanija, Severna Makedonija i Srbija) ovim sporazumom već je stekao osnovne karakteristike pluralističke zajednice.²⁹ Istaknut je podsticaj EU za regionalno povezivanje Zapadnog Balkana, te na Dojčov koncept treba gledati kao „prirodan” vid razvoja regiona. Naime, treba biti svestan činjenice da su, ukoliko se sve države Zapadnog Balkana (koje još uvek nisu države članice EU) pridruže EU, dobra regionalna saradnja i jaki dobrosusedski odnosi sastavni deo koncepta Unije.

Proliferacija naučnih radova na temu postupanja EU u jeku migrantske krize ukazuje na brojne nedostatke kada je u pitanju „sinhronizovan” odgovor svih država članica na izazove migrantske

²⁹ Treba napomenuti da je na prostoru Zapadnog Balkana nekada postojala federacija (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, skr. SFRJ) koja se, prema Dojču, može tumačiti kao (neuspešni) oblik amalgamirane bezbednosne zajednice. Iako se ne vodimo razlozima za raspad SFRJ, korisno je imati polazno gledište da uspostavljanje čvrste amalgamirane bezbednosne zajednice na ovom geografskom regionu, istorijski gledano, nije moguće, jer se već pokazalo kao neodrživo. Isto tako treba uzeti u razmatranje da je, ako je SFRJ kao jedna država defakto bila amalgamirana bezbednosna zajednica, sada, kada se izvestan broj država suočava s istovetnim izazovima prouzrokovanim migrantskom krizom, potreba za amalgamacijom i saradnjom izražena.

krize, ali se u naučnoj literaturi EU ipak pominje kao primer najpribližniji uspešnoj amalgamiranoj bezbednosnoj zajednici. Stoga smatramo da se analizom propusta EU tokom migrantske krize mogu steći saznanja koja bi bila korisna pri stvaranju temeljnijeg koncepta bezbednosne zajednice koncipiranog isključivo za države Zapadnog Balkana.

Imajući u vidu nepredvidljiv karakter migracije, postavlja se pitanje da li će zapadnobalkanski region uspešno upravljati masovnim migracijama ukoliko migranti ostanu na ovom području. Potencijalni rizici savremene migrantske krize, koji države zapadnobalkanskog regiona podjednako ugrožavaju, više su nego jak razlog za započinjanje procesa nove i „konkretnije” integracije. U disertaciji je stoga analizirana potreba za uspostavljanjem bezbednosne zajednice tokom migrantske krize, kao i postojeće inicijative država Zapadnog Balkana.

Dojčovu teoriju bezbednosne zajednice nastojimo ovde da revidiramo i prilagodimo slučaju Zapadnog Balkana. Jedan od indirektnih ciljeva doktorske disertacije jeste da ukaže na prednosti amalgamirane i pluralističke bezbednosne zajednice, te na osnovu analize potreba Zapadnog Balkana predstavi simbiozu ove dve kategorije prilagođenu istraživanom regionu. Doktorska disertacija će, dakle, kroz opsežnu deskripciju amalgamirane bezbednosne zajednice i pluralističke bezbednosne zajednice potvrditi ili odbaciti hipotezu da je izostanak ovakve zajednice na Zapadnom Balkanu doveo do nedovoljno dobrog upravljanja migrantskom krizom.

2.4.3. Koncept stabilnog mira Čarlsa Kapčana

Pri definisanju koncepta stabilnog mira s bezbednosnog aspekta neophodno je osvrnuti se na Milenijumsku deklaraciju UN-a (*United Nations [UN] Millennium Declaration 55/2*) iz 2000. godine. Postoje različiti teorijski pristupljeni da se pruži sveobuhvatna definicija ovog pojma, ali najopštije posmatrano, pod stabilnim mirom u svetu možemo podrazumevati isto što i Ujedinjene nacije, dakle mirno rešavanje sporova, održavanje mira i sprečavanje sukoba (UN, 2000:čl. 8). Ovakva definicija nam u disertaciji služi kao početna tačka prilikom pojmovnog formulisanja koncepta stabilnog mira.

Prema Kapčanu, da bi se uspostavio stabilan mir, nije dovoljno odsustvo sukoba (Kupchan, 2012:2), već je neophodno nastojanje međunarodnih zajednica da iskorene bilo kakvu mogućnost za potencijalni oružani sukob (Kupchan, 2012a). Kapčan je u svojoj knjizi *How enemies become friends: The sources of stable peace* (Kako neprijatelji postaju prijatelji: Izvori stabilnog mira) kroz elaboraciju različitih vremenskih epoha u kojima su države uspevale da prevaziđu loše političke odnose pokušao da objasni na koji način i kada je moguće ostvariti stabilan mir (Kupchan, 2012a).

Prema konceptu politike u kojoj se strane dele na neprijatelje i prijatelje, gde svaka „suštinska” razlika može izazvati neprijateljstvo a neprijateljstvo stvara politike koje su izvor sukoba jer može rezultirati ratom, jedan od glavnih ciljeva politike jeste upravljanje neprijateljstvom (Schmitt, 2007:76). U disertaciji se ne rukovodimo ovakvom teorijskom postavkom, ali je konstruktivno imati je kao polazno, osnovno gledište suštine razmatranja bezbednosti. U bogatoj istoriji Zapadnog Balkana rat je bio česta pojava i može se reći da su upravo suštinske razlike između spoljnih politika država katalizator konflikta. Kao što je Karl Šmit (Carl Schmitt) grupisao „neprijatelje” i „prijatelje”, Kapčan je svojim proučavanjem stabilnog mira ukazao na to da neprijatelji, uprkos početnim razlikama, mogu postati prijatelji. On se u svom radu fokusirao na bezbednosne zajednice, tj. grupe država koje su uspele da izbegnu „geopolitičko rivalstvo” (Kupchan, 2012a:19).

Prema Kapčanu, stabilan mir uspostavlja se kroz proces koji ima četiri faze. Prva faza počinje činom „unilateralnog sporazuma” (Kupchan, 2012a:6). Država suočena s „višestrukim pretnjama nastoji da ukloni jedan od izvora svoje nestabilnosti tako što upražnjava strateško suzdržavanje od sukoba sa drugom državom” (Kupchan, 2012a). Tim činom kreira se „ustupak koji predstavlja

odsustvo neprijateljske namere”, tj. prvi korak ka „prijateljstvu” (Kupchan, 2010:6). Druga faza podrazumeva „praksu recipročnog suzdržavanja od sukoba” (Kupchan, 2012a:6). Države kroz niz ustupaka jedne drugoj pružaju mogućnost da „geopolitička konkurencija ustupi mesto programskoj saradnji” (Kupchan, 2012a). Treća faza početka stabilnog mira podrazumeva „produblјivanje društvene integracije između partnerskih država” (Kupchan, 2012a). Povećavanje transakcije između država doprinosi „intenzivnijim kontaktima između zvaničnika, elite iz privatnog sektora i običnih građana” (Kupchan, 2012a). Na taj način „interesne grupe koje imaju koristi od bliskih odnosa počinju da lobiraju za dalje smanjenje ekonomskih i političkih barijera tokom procesa pomirenja” (Kupchan, 2012a). Četvrta, finalna faza podrazumeva stvaranje „novih narativa i identiteta” (Kupchan, 2012a). U poslednjoj fazi, „kroz stavove elite, popularnu kulturu (mediji, književnost, pozorište) i predmete obojene političkim simbolima, poput povelja, zvaničnih himni, države prihvataju novi domaći diskurs koji menja identitet drugog” (Kupchan, 2012a). Kapčanovim procesom trebalo bi da se uspostavlja homogeni identitet i osećaj solidarnosti, a da se s takvim osećanjem zajedništva stvara početak stabilnog mira (Kupchan, 2012a).

Na osnovu gorepomenutih faza koje je Kapčan naveo, najveći indikator pri stvaranju zone stabilnog mira³⁰ predstavlja njegova tvrdnja da neophodan preduslov pri stvaranju mira nije ekonomska saradnja (uspostavljanje jače trgovine, investicije itd.) već „vešta diplomatija” (Kupchan, 2012:3). Stoga je pri definisanju forme regionalnog povezivanja Zapadnog Balkana u disertaciji više pažnje posvećeno ovom postulatu.

Kako smatramo, diplomatski odnosi na području Zapadnog Balkana uslovlјeni su težnjom regiona za pristupljeno EU, što može biti velika prednost pri stvaranju zone stabilnog mira. Međutim, postoje i određeni rizici ovakve postavke međudržavnih odnosa. Naime, prema navodima prve regionalne mreže na prostoru Balkana, zasnovanoj na organizacijama civilnog društva koje imaju za cilj praćenje tema povezanih s Berlinskim procesom (*The SEE Think Net Network*), države ovog regiona „ne bi trebalo da budu ucenјivane regionalnom saradnjom pri sprečavanju eventualnih migracija u zamenu za dalju integraciju u EU” (Šablić, 2018:21). U njihovom izveštaju iz 2018. godine (*Enhanced cooperation to tackle migration-Western Balkans and the Berlin Process*) naglašava se da u slučaju takvog uslovlјavanja države Zapadnog Balkana mogu zaključiti da predstavljaju samo tampon-zonu koja služi da pruži bezbednost državam članicama EU ali im to ne garantuje i budućnost (članstvo) u njoj (Šablić, 2018:21-2).

Suočavanje država Zapadnog Balkana s ovakim razočarenjem može rezultirati „do licemernih politika zemalja u regionu u kojima će se vladini službenici založiti za podršku politikama EU u sprečavanju migracija, dok će policija na terenu smanjiti svoju kontrolu kao način da ukori sebičnu Evropu” (Šablić, 2018). Drugim rečima, „stabilnost na Zapadnom Balkanu povezana je sa političkim zdravlјem EU (...) Zapadni Balkan deluje kao barometar evropskih poslova: što je stabilnija EU, to je i Zapadni Balkan stabilniji” (Cocco, 2017:295) te u svetlu ove međuzavisnosti pogoršanje odnosa između Zapadnog Balkana i EU može uticati na to da u budućim migrantskim krizama ovakva postavka odnosa izazove destabilizaciju čitave Evrope.

Stoga u disertaciji težimo da, na osnovu opsežne analize dokumentarne građe i inicijativa država Zapadnog Balkana za „produblјivanje” međudržavnih odnosa, proverimo, potvrdimo ili odbacimo koncept stabilnog mira na području ovog geografskog regiona. Kapčanova „mapa puta” za prevazilaženje geopolitičkog rivalstva zarad uspostavljanja stabilnog mira važna je za Zapadni

³⁰ Prema Kapčanu, postoje tri forme pri klasifikaciji zone stabilnog mira. Prva forma je u vidu diplomatskog zbližavanja (eng. *rapprochement*) (Kupchan, 2010:9), kao kada su npr. Francuska i Velika Britanija 1904. godine potpisale sporazum *Entente Cordiale*. Drugi vid formiranja zone stabilnog mira je stvaranje bezbednosne zajednice (eng. *security community*), dok poslednji vid klasifikacije jeste unija (eng. *union*) kao najviša moguća forma zone stabilnog mira (Kupchan, 2010: 9). O ovoj klasifikaciji kao i potencijalnoj primeni zone stabilnog mira na području Zapadnog Balkana biće više reči u potpoglavlju *Migrantska kriza (2014–2016) na Zapadnom Balkanu posmatrana kroz prizmu Kapčanovog koncepta stabilnog mira*.

Balkan jer se, osim što izazovi migrantske krize prevazilaze mogućnosti „samostalnog” delovanja i zahtevaju uspostavljanje zajedničkog postupanja, može takođe desiti scenario vršenja jačeg pritiska na zemlje Zapadnog Balkana, pri čemu je svrsishodnije imati geopolitičkog „prijatelja” nego biti okružen „neprijateljima”.

3. EVROPSKA UNIJA I MIGRANTSKA KRIZA

U kontekstu evropskog odgovora na migrantsku krizu, Nemačka i Mađarska se ističu kao predstavnici dva suprotstavljena modela upravljanja migracijama. Nemačka, sa svojim univerzalističkim i liberalnim pristupom, primenjuje model kontrolisano otvorenih granica, koji naglašava značaj humanitarnih vrednosti, integracije i međunarodne solidarnosti (Subotić, Mitrović, 2022:122). Ovaj pristup podrazumeva prihvatanje velikog broja migranata i pružanje podrške kroz razne integracione programe. Nasuprot tome, Mađarska predstavlja partikularistički i restriktivni model zatvorenih granica, koji se fokusira na zaštitu nacionalnih interesa i bezbednosti. Ovaj model podrazumeva stroge kontrole na granicama, izgradnju fizičkih barijera i primenu oštrih mera za ograničavanje ulaska migranata (Subotić, Mitrović, 2022:125). Ova dva modela ilustruju različite pristupe unutar Evropske unije prema upravljanju migrantskom krizom, odražavajući širu debatu o balansu između humanitarnih obaveza i nacionalne bezbednosti.

Različiti pristupi Nemačke i Mađarske upravljanju migrantskom krizom odražavaju široku debatu unutar Evropske unije o balansu između humanitarnih obaveza i nacionalne bezbednosti. Ova debata je dodatno podstaknuta globalnim događajima, poput terorističkog napada 2001. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, koji je dramatično promenio način na koji su migracije posmatrane u kontekstu bezbednosti. Usvajanjem Rezolucije 1373 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, iste godine, naglašena je potreba za međunarodnom saradnjom u sprečavanju terorističkih napada i uvođenjem koordinisane kontrole kretanja terorista i terorističkih grupa (UN Resolution 1373, 2001). Ova rezolucija je direktno uticala na promene azilnog režima u zemljama potpisnicama Šengenskog sporazuma, što je uključivalo i države članice EU poput Nemačke i Mađarske. Dok je Nemačka nastojala da održi liberalni pristup uprkos novim bezbednosnim izazovima, Mađarska je usvojila restriktivniji stav, što ilustruje kako su različite zemlje reagovala na pritiske za povećanje bezbednosti i kontrole migracija.

U Izveštaju Evropske unije iz 2001. godine, pod stavom 6 Rezolucije 1373 (2001) koju je usvojio Savet bezbednosti na 4.385. sednici 28. septembra 2001 (*Report by the European Union to the Committee established Under paragraph 6 of resolution 1373 (2001) adopted by the Security Council at its 4385th meeting on 28 september 2001*) istaknuto je da azilni sistem može uskratiti pravo na međunarodnu zaštitu i prebivalište svim osobama za koje se misli da mogu biti teroristi ili da predstavljaju terorističku pretnju. U ovom izveštaju se, *inter alia*, predviđa i to da stranci za koje postoje indicije da ugrožavaju nacionalnu bezbednost ili javni poredak država potpisnica Šengenskog sporazuma bivaju lišeni slobode u skladu sa nacionalnim okvirima države u kojoj se nalaze. Takođe, predloženo je da su stranci koji ne ispunjavaju određene „uslove” dužni da napuste teritoriju šengenskih država (Savet bezbednosti UN, *Security Council UN, S/2001/1297; EU to the Committee established under paragraph 6 of the resolution 1373 (2001)*).

U gorepomenutom izveštaju EU iz 2001. godine postignut je i „dogovor o zajedničkom stavu” (*Report by the European Union to the Committee established Under paragraph 6 of resolution 1373 adopted by the Security Council at its 4385th meeting on 28 september 2001*), koji predviđa primenu posebnih mera u cilju borbe protiv terorizma. Ove posebne mere mogu se dvojako tumačiti. S jedne strane, one pospešuju kontrolu i proveru lica za koja postoji pretpostavka da mogu predstavljati bezbednosnu pretnju, ali su, isto tako, ove mere podložne zloupotrebi. Preciznije, ultimativni stav u ovom izveštaju da svako „za koga se misli da može da bude pretnja nacionalnoj bezbednosti ili koji više ne ispunjava uslove koji se primenjuju na teritoriji države potpisnice Šengenskog sporazuma mora napustiti tu teritoriju” (*EU to the Committee, S/2001/1297, 2001:6*) može se tumačiti kao početak označavanja svakog muslimana ili „stranca” kao potencijalnog teroriste.

3.1. Pravni okvir Evropske unije o migracijama

Specifičnost pravnog okvira EU po pitanju migracija uslovljena je pravnim poretkom država članica, koje imaju kontinuiranu tendenciju objedinjavanja, ili makar približavanja, postojećih pravnih normativa (Vuksanović, 2015:10). Cilj ovakvog pristupljenog jeste što veća zaštita lica na koji se ovi pravni okviri odnose. Pretežno se na prostoru EU primenjuje nekoliko različitih ugovora i pravnih akata koji neretko imaju pravno neobavezujuću snagu, deklarativnu ili samo upućujuću ulogu (Vuksanović, 2015). Ovakav pravni okvir se kroz ugovorne aranžmane menja i stvaraju se standardi harmonizacije, najčešće preko klauzule „jednakog prava, sloboda i zaštite” ili „najviše dostignutog nivoa zaštite” (Vuksanović, 2015).

Kada govorimo o pravnom okviru EU o migracijama, pretežno se u naučnoj literaturi izdvajaju uloga i značaj ljudskih prava. Shodno tome, nužno je osvrnuti se na prvu organizaciju koja, od svog osnivanja, teži promovisanju i zaštiti sloboda, demokratskih vrednosti i ljudskih prava, a to je Savet Evrope (*Council of Europe*, u daljem tekstu SE). Oformljena je nakon Drugog svetskog rata i njeni osnivači izrazili su želju da joj pristupljeno sve evropske države. U Statutu SE navedeno je (čl. 3 i 4) da je poštovanje ljudskih prava imperativ za prijem u članstvo (Krstić, 2012: 32–33). U okviru ove organizacije donete su mnoge konvencije, među kojima je najznačajnija upravo Evropska konvencija o ljudskim pravima.

Povelja o osnovnim ljudskim pravima (Povelja o osnovnim pravima Evropske unije (2010/c 83/02) (*Charter of fundamental rights of the European union* (2010 / C 83/02) postala je sastavni deo Lisabonskog ugovora, čime su ostvareni pravno obavezujući uslovi postupanja u okviru sistema UN. Pored ostalih prava, Povelja garantuje nepovredivost ljudskog dostojanstva, pravo na azil, zabranjuje proterivanje i diskriminaciju po bilo kom osnovu (*Treaty of Lisbon*, 2007).

U Lisabonskom ugovoru iz 2007. godine ističe se težnja EU ka „zajedničkom evropskom nasleđu koje počiva na ljudskim pravima, jednakosti i vladavini prava” (*Treaty of Lisbon*, Preamble). U ovom ugovoru izričito se navodi da će se EU boriti protiv „diskriminacije, da će promovisati socijalnu zaštitu i pravdu, da će se boriti za jednakost polova, generacijsku solidarnost i zaštitu prava dece” (član 2 stav 3 Lisabonskog ugovora). Dalje se u Ugovoru navodi da EU u spoljnoj politici mora preduzimati mere za smanjenje siromaštva i zaštitu ljudskih prava (*Treaty of Lisbon*, 2007).

Osim Konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda, statusom i pravima migranata se u okviru EU, a pod zaštitom SE, bave i druge povelje i konvencije, čije su odredbe obavezne za države koje su ih ratifikovale. To su: Evropska socijalna povelja 90 (*European Social Charter*, 1961), Konvencija o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja (*Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, 2007), Konvencija o ostvarivanju prava dece (*European Convention on the Exercise of Children's Rights*, 1996), Konvencija o državljanstvu (*European Convention on Nationality*, 1997), Konvencija o merama protiv trgovine ljudskim bićima (*Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, 2005), Konvencija o repatrijaciji maloletnika (*European Convention on the Repatriation of Minors*, 1970), Konvencija o izbegavanju apatridije u vezi sa sukcesijom država (*Council of Europe Convention on the avoidance of statelessness in relation to State succession*, 2006) i dr.

Pored konvencija, SE usvojio je i niz drugih rezolucija, direktiva i preporuka koje se bave ostvarivanjem prava migratornih grupa a vezani su za status lica i postupanje prema licima koja traže azil, ali i ostalim oblicima zaštite ovih lica (Vuksanović, 2015:26). To su sledeće rezolucije i preporuke:

– Rezolucija Parlamentarne skupštine br. 28 iz 1953. godine, o promociji evropske politike za pomoć izbeglicama,

- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 434 iz 1965. godine, o odobravanju azila evropskim izbeglicama i Preporuka Parlamentarne skupštine br. 1236 iz 1994. godine, o pravu na azil,
- Rezolucija Komiteta ministara br. 14 iz 1967. godine, o odobravanju azila osobama koje su u riziku od progona,
- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 773 iz 1976. godine, o izbeglicama,
- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 817 iz 1977. godine, o pravu na azil,
- Preporuka Komiteta ministara br. 16 iz 1981. godine, o harmonizaciji nacionalnih procedura koje se odnose na azil,
- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 1016 iz 1985. godine, o životnim i radnim uslovima izbeglica i tražilaca azila,
- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 1211 iz 1993. godine, o nezakonitim migracijama, krijumčarima i poslodavcima nezakonitih migranata,
- Preporuka Komiteta ministara br. 13 iz 1998. godine, o pravu na efikasan pravni lek protiv odluke po zahtevu za azil i odluke o proterivanju (u kontekstu člana 3 EKPS),
- Preporuka Komiteta ministara br. 12 iz 1999. godine, o povratku lica kojima je odbijen zahtev za azil,
- Preporuka Parlamentarne skupštine br. 1440 iz 2000. godine, o ograničenjima u pogledu azila u zemljama članicama SE i EU (Vuksanović, 2015:26, preuzeto iz: Bjeković i Vuksanović, 2013).

Evropska unija je 1999. godine, posle Amsterdamskog ugovora (Treaty of Amsterdam, 1997), formirala novi sistem azila, zajednički za sve države članice, *Common European Asylum System* (u daljem tekstu CEAS), te se u narednim godinama radilo na ujednačavanju minimuma za postavljanje zajedničkih standarda u oblasti azila. Formiran je i Evropski fond za izbeglice radi podrške državama koje imaju izbeglice i interno raseljena lica. Godine 2001. SE usvojio je Direktivu o privremenoj zaštiti (Council of Europe DIRECTIVE 2001/55/EC, 2001) i 2003. Direktivu o spajanju porodica (Council of Europe DIRECTIVE 2003/86/EC, 2003). Ove direktive odnose se na građanski rat u SR Jugoslaviji, ali i dalje se primenjuju na izbeglice i migrante.

Zajednička i usklađena politika azila u okviru država članica EU ima za cilj da „svim državljanima trećih zemalja kojima je potrebna međunarodna zaštita pruži odgovarajući status i da im osigura poštovanje načela zabrane prisilnog udaljavanja ili vraćanja u zemlju iz koje su pobjegli” (Vuksanović, 2015:27), upravljajući se prema Ženevskoj konvenciji. U tu svrhu Evropski parlament i Savet Evrope, zakonodavne institucije EU, ustanovljavaju pravila za ulazak i boravište (vize i boravišne dozvole), spajanje porodica, utvrđuju uslove za slobodu kretanja i boravka u drugim državama članicama EU, regulišu procedure u vezi sa nelegalnim boravkom i ilegalnim migracijama i preciziraju načine borbe protiv trgovine ljudima, naročito ženama i decom. Jedinostveni, objedinjeni pristupljeni EU sadržan je u Planu politika o azilu (SEC Policy plan on asylum, 2008), koji je usvojen 2008. godine. Ovaj plan spojio je procedure, zakonodavstvo, praktičnu saradnju, odgovornost i solidarnost kako u okviru država članica EU tako i između EU i trećih zemalja (Vuksanović, 2015:28).

Međutim, u jeku migrantske krize kolektivne obaveze EU koje proističu iz „međunarodnog prava, Povelje EU o osnovnim pravima, ugovorima i zakonima EU” (*CEPS policy brief*, 2015: 2) nisu se pokazale kao dovoljan osnov za unifikovano upravljanje migrantskom krizom, već su neke države parcijalno poštovala ljudska prava. Kada govorimo o pravnom okviru EU o migracijama (pored pravnih (ne)obavezujućih okvira, deklarativnih ili upućujućih pravnih okvira), migrantska

kriza je pokazala da se tumačenje ljudskih prava ipak znatno razlikovalo među državama EU. Stoga smatramo da je nužno predstaviti pravni okvir EU koji je „omogućio” nepoštovanje ljudskih prava u korist nacionalne bezbednosti. Iako će u disertaciji biti posebno potpoglavlje posvećeno sekuritizaciji migrantske krize (u državama EU koje su u neposrednom okruženju Zapadnog Balkana), smatramo da je svrsishodno u ovom potpoglavlju definisati koji pravni dokumenti „pospešuju” sekuritizaciju migranata i potencijalno uskraćuju njihovo pravo na međunarodnu zaštitu.

Andrea Elena Galan (Andreea Elena Galan) u svojoj master tezi pod naslovom *Uticao migrantske krize na Evropsku uniju (The impact of the refugee crisis on the European Union)* ističe da se evropski multikulturalni mentalitet s kraja Drugog svetskog rata znatno razlikuje od trenutnog stanja evropskog društva (Galan, 2018:4). Galan u svojoj tezi konstatuje da tadašnji priliv imigranata nije predstavljao suštinsku pretnju evropskim vrednostima jer su ti ljudi pretendovali da nastave svoj put ka SAD, što sa migrantskom krizom iz 2014. godine nije slučaj (Galan, 2018). Ona u svojoj master tezi tvrdi da izazov migrantske krize „nije u velikom prilivu izbeglica već u nehumanom upravljanju graničnim prelazima” (Kingsley, 2015:295; preuzeto iz: Galan, 2018:10). Pozivajući se na monografiju *Nova odiseja (The New Odyssey)* Patrika Kingslija iz 2015. godine, Galan konstatuje da bi EU svojim pravnim „utopijskim sistemom uspešno upravljala migrantskom krizom samo u slučaju kada bi se izbeglice ubedile da ostanu u zemljama u koje su raspoređene” (Galan, 2018:10).

Moguća veza između terorizma³¹ i migranata u Evropi biva sekuritizovana nizom inicijativa na nivou EU, kao što su *Zajednički stav (Common Position, 2001)* iz decembra 2001. godine i *Okvirna odluka (Framework Decision, 2002)* iz juna 2002. godine. Obe odluke najviših tela EU projektovane su da se ojača saradnja između država članica kako bi se zakonodavstvo EU proširilo na graničnooperativne inicijative, što je rezultiralo postepenim stvaranjem evropske zajedničke poternice, Evropola (kriminalističko-obaveštajne agencije Evropske unije) i Evrodžasta (Eurojust), agencije za suzbijanje prekograničnog kriminala). Strategija EU za borbu protiv terorizma (EU counter-terrorism strategy, 2005) usvojena je u novembru 2005. godine delom kao odgovor na terorističke napade izvedene eksplozivom u Londonu, u kojima je poginulo preko 50 ljudi. Napade su izvela četvorica bombaša-samoubica, trojica pakistanskih migranata uz pomoć još jednog muslimana poreklom sa Jamajke.

Kako pregled savremene literature ukazuje, ne samo vremenski okvir donošenja novih mera EU nego ni opseg mera nije bio definitivno utvrđen u prvoj polovini prve decenije 21. veka. Kao glavne ciljeve novih mera organi EU navode: prevenciju (radikalizacije), zaštitu (građana EU i evropskih vrednosti), gonjenje (terorista i drugih kriminalaca) i odgovor na pretnje (d’Appollonia, 2105:19). Evropska unija sve glasnije zagovara jačanje zaštite svojih spoljnih granica kako bi potencijalnim teroristima otežala ulazak i delovanje unutar EU, a mnoge evropske države su, pored ovih krovnih mera, u nacionalna zakonodavstva uvele i sopstvene protivterorističke strategije i kontramere.

Ovi paketi mera dali su bezbednosnim agencijama i policijskim službama široka ovlašćenja za nadzor pojedinaca osumnjičenih za terorizam, kao i mogućnost krivičnog gonjenja bilo koga ko promovise ili pomaže terorističke organizacije. Primera radi, upravo je Ujedinjeno Kraljevstvo produžilo period pritvora bez formalne optužnice za potencijalne, dakle čak ni formalno osumnjičene teroriste do 28 dana. Kao i u SAD, muslimani su izloženi pojačanom policijskom nadzoru, zabranjivanju verskih i političkih grupa, kao i deportacijama (Ajzenhamer, 2021:15).

Evropska unija je u ovom periodu ostvarila napredak u postizanju ciljeva koje je sebi postavila u oblasti očuvanja granica i borbe protiv terorizma, ali nije uspela da ih ispuni sve niti u prvobitno postavljenim rokovima (Bigo, 2009: 584). Iako je Fronteks uspešno pokrenut i postignut znatan

³¹ Iako predmet ove disertacije nije islamofobija, kao ni terorizam, bitno je napomenuti da sekuritizujući diskurs koji migranta predstavlja kao teroristu utiče na to da su brojne EU države, upravo vodeći se ovakvom pretpostavkom, kreirale svoje „tvrde” migracione politike i odbijale „raspodelu” (dodeljene kvote) migranata.

napredak u jačanju bezbednosti ličnih dokumenata, razmena informacija u vezi s granicama nije se dovoljno poboljšala toliko brzo kao što se očekivalo, zbog tehničkih i finansijskih poteškoća s kojima su se organizacije suočavale tokom razvoja različitih baza podataka. Didije Bigo (Didier Bigo) dodaje da je „u tom periodu jedva zabeležen bilo kakav napredak u pogledu razvoja terorističkih profila i koordinacije ponovnog uvođenja kontrole na unutrašnjim granicama” (Bigo, 2009: 589).

Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama, Fronteks (*Frontex*), osnovana 2004. godine, odgovorna je za koordinaciju granične kontrole. U tom periodu agencija nije imala posebna ovlašćenja, te se uglavnom bavila saradnjom postojećih institucija za čuvanje granica država članica. Glavni zadaci agencije, prema Uredbi Evropskog Saveta kojim je Fronteks osnovan, svodili su se na koordinaciju saradnje u upravljanju spoljnim granicama, pomaganje državama članicama u obučavanju nacionalnih službi za nadzor granica, analiziranje rizika, sprovođenje istraživanja relevantnih za kontrolu i nadziranje spoljnih granica, angažovanje pri tehničkom i operativnom osposobljavanju graničnih službenika država članica, ali i pružanje podrške u organizovanju repatrijacije migranata (EuLex, 2007).

U eskalaciji migrantske krize tokom 2015. i 2016. godine Evropska komisija predložila je da se Fronteks transformiše u punopravnu evropsku agenciju za graničnu obalsku stražu. Ovaj predlog podržao je SE i Evropska granična i obalska straža pokrenuta je u oktobru 2016. godine na spoljnoj granici Bugarske ka Turskoj. To znači da sadašnja agencija nije novo telo koje je zamenilo Fronteks, odnosno zadržala je prethodni pravni subjektivitet. Shodno regulacijama EK kojima je Fronteks dobio dodatna ovlašćenja (EuLex, 2016), ojačan je i materijalni status agencije budući da se dotada finansirala dobrovoljnim davanjima zemalja članica Evropske unije.

Fronteksom upravlja izvršni direktor, čije su funkcije i ovlašćenja definisana Uredbom Evropske komisije iz 2016. godine. Do tri zamenika izvršnog direktora nadgledaju specifične zadatke agencije, a operativne zadatke obavlja devet odeljenja, kabinet koji obuhvata Kancelariju za medije i odnose sa javnošću, Briselsku kancelariju i Kancelariju za registraciju i posebna odeljenja. Nezavisno nadzorno telo, službenik za osnovna ljudska prava, direktno odgovara upravnom odboru agencije u svojoj oblasti (FRONTEX Structure).

Pre internih propisa Evropske unije kojim su Fronteksova ovlašćenja proširena agencija je imala nešto više od 300 stalnozaposlenih, koji u najvećoj meri nisu bili operativci same agencije već „pozajmljeni” službenici iz tela evropskih država. U predstojećim godinama Fronteks ima plan da dostigne broj od 10.000 službenika granične i obalske straže, koji će biti zaduženi za pomoć državama članicama u kontroli granica i upravljanju migracijama (FRONTEX Structure).

Ovde treba napomenuti ono što je već ilustrovano u prethodnom poglavlju, a to je da tokom poslednje migrantske krize utočište u Evropi nisu potražili samo iseljenici iz ratnih područja poput Sirije ili Avganistana. Relevantne evropske službe beležile su pojačan priliv i iz zemalja Severne Afrike, ali i Pakistana i Bangladeša. Ova činjenica ide u prilog tezi da oružani sukobi nisu bili jedini razlog naglog skoka u prilivu migranata. Činjenica da azilanti utočište najčešće traže upravo u najbogatijim državama Zapadne Evrope, poput Nemačke, Francuske, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva umesto u zemljama prvog ulaska, umnogome će obeležiti političke deliberacije unutar EU o ovom problemu. Dok jedan deo političkih opcija tražioce azila nastavlja da naziva „izbeglicama”, drugi deo političkog spektra insistira na terminu „ekonomski migranti”.

Savremena literatura prepoznala je taj problem. Primera radi, istraživanje Visinskijeve, Gere i Bjervačonekove (Mia Caroline Wyszynski, Rita Guerra, Kinga Bierwiazzonek) pokazuju da su „izbeglice” izložene paternalističkim stereotipima, što rezultira znatno većom podrškom domicilnog stanovništva (u ovom slučaju nemačkog) u poređenju sa ekonomskim migrantima (Wyszynski, Guerra, Bierwiazzonek, 2020:10). Takav diskurs ne oblikuju samo političke elite, već i bezbednosne i međunarodne institucije, mediji svojim izveštavanjem o toku migrantske krize, građani koji na osnovu uticaja koji vrše navedene grupe usvajaju stavove, često podeljene po ideološkim linijama

rascepa. Između ostalog, i to je izazvalo zemlje EU da u proteklih dvadesetak godina postepeno smanjuju zaštitu prava migranata kao odgovor na zahteve i interese domaćih političkih aktera i njihovih birača (Wyszynski et al. 2020).

Međutim, treba imati na umu i činjenicu da države EU veoma rado primaju radnike koji nisu iz država članica, posebno one koji imaju visoko obrazovanje ili veštine tražene na tržištu rada, pod uslovom da potpišu ugovor o (privremenom) radu i prihvate iseljavanje iz Evrope čim taj ugovor istekne (Attina, 2018:56). U potpoglavlju koje sledi biće više reči upravo o ekonomskim migrantima, koji teže zaposlenju u državama EU.

3.2. Zemlje Evropske unije kao željena destinacija

Višegodišnja nepovoljna bezbednosna, ekonomska i politička situacija u regionima Bliskog istoka, Severne Afrike i Kavkaza uticala je na to da se veliki broj ljudi opredeli za migraciju ka razvijenim i stabilnim regionima Zapadne Evrope (Blagojević, 2018:52). Zemlje EU kao željena destinacija migranata predstavljaju skup država u kojima je prisutno materijalno blagostanje i promovišu se određene društvene vrednosti. Uopšteno govoreći, jedan od najznačajnijih razloga za migraciju u države EU jeste činjenica da one uspevaju da ostvare „zajedničke ciljeve kao što su: uravnotežen razvoj društva, visok nivo zaposlenosti, zaštita prava i interesa građana” (Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore FORS, 2018:3). Pored toga, Poveljom EU o temeljnim pravima i Lisabonskim ugovorom jemči se ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokratija, jednakost, vladavina prava i ljudska prava (EU, Ciljevi i vrednosti).

U uvodom poglavlju istakli smo da je početka krize razlog za migracije vanevropskog stanovništva u Evropu bio pretežno strah od represije u državi porekla, ali su ubrzo nakon toga usledile ekonomske migracije (Petrović, Tomić Petrović, 2016:96). Takođe smo u potpoglavlju *Pojmovno definisanje migracija* koristeći Dženisenuvu klasifikaciju međunarodnih migracija opisali ekonomske (radne) migracije. Kako navode Mijalković i Petrović, ekonomske migracije se, po pravilu, odvijaju prema „bogatijim” relacijama, dok migracije prema bezbednijem i sigurnijem okruženju do „najbliže bezbedne destinacije u unutrašnjem ili prekograničnom okruženju” (Mijalković i Petrović, 2016:2).

Međutim, važno je apostrofirati istorijsku činjenicu da su mnoge (razvijene) evropske države bile kolonijalne sile, te su stanovnici tih kolonija spoznali način života i rada stanovništva i socijalnu politiku u zemljama Evrope. Tokom procesa dekolonizacije i neposredno nakon njega u evropskim metropolama stvorene su zajednice od stanovnika bivših kolonija, koji su došli privremeno ali su mnogi od njih ostali da žive u Evropi trajno (Petrović, Tomić Petrović, 2016:105).

Sredinom prošlog veka ove zajednice su, tačnije migrantska populacija u evropskim zemljama, vidno ojačale. Tome su doprineli tadašnji liberalni zakoni u Evropi koji se tiču dolaska i ostanka migranata, ali i zakonske odredbe koje omogućavaju da se i porodice migranata dosele privremeno ili trajno u Evropu (Petrović, Tomić Petrović, 2016:95). Istovremeno, migrantsku populaciju karakterisao je i visok prirodni priraštaj, što se pokazalo kao značajno za ojačavanje ovih zajednica. Stabilna socijalna politika evropskih zemalja bila je velikodušna prema ovim ljudima – obezbeđivala im je, uslovno rečeno, stabilan život dok traje njihova integracija u društvo (dok ne nauče jezik, iškoluju se i zaposle). Uz sve navedeno, do poslednje decenije 20. veka najveći broj migranata u zemlje EU mogao je da se svrsta u kategorije „ponovno spajanje porodice”, „radna migracija” ili „azil”. Od 1990-ih godina motivi migracije postaju sve raznovrsniji, uključujući sve veći broj mladih koji migriraju radi sticanja visokog obrazovanja (Van Mol, De Valk, 2016:40). Naravno, zvanične statistike nisu uvek u mogućnosti da zabeleže sve razloge doseljavanja, naročito ako govorimo o neregularnim migracijama. Trendovi migracija se ubrzavaju; američki istraživački centar Pju (Connor et. al, 2018) izračunao je na osnovu podataka Evrostata da je samo tokom prošle

decenije, od 2010. do 2017. godine (neposredno nakon zvaničnog završetka migrantske krize), populacija doseljenika iz Podсахarske Afrike uvećana prilivom od skoro milion podnosilaca zahteva za azil (oko 970.000 ljudi) (Connor et. al, 2018) Podaci o prihvatanju ove populacije u skladu sa zakonskom procedurom vezanom za traženje azila variraju od države do države.

Prema podacima Fronteksa, u toku 2014. godine bilo je ukupno oko 33 miliona ljudi koji nisu rođeni u državama članicama EU, što čini oko 7% ukupne populacije (Fronteks, 2014). Ovaj podatak kazuje nam da se neevropsko stanovništvo i u prethodnom periodu naseljavalo (migriralo) u zemljama EU. Prema istom izvoru, u periodu 2010–2013. godine oko 1.400.000 ljudi ušlo je u zemlje EU koristeći regularne migracijske procedure (tražioci azila i migranti) (Kovač, Lukić, 2018:276). Kada je reč o finalnoj destinaciji migranata, podaci pokazuju da je u 2015. godini najveći broj migranata registrovan u Nemačkoj, čak 441.800 podnosilaca zahteva za azil (prvi put), tj. 35% celokupne migrantske populacije te godine (Eurostat, 2016).

Ovaj podatak ne čudi budući da je Nemačka veliki trud uložila u integraciju migranata na tržištu rada. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*, u daljem tekstu OECD) u svojoj publikaciji *Finding their Way, Labour Market Integration Of Refugees In Germany* iz marta 2017. godine ističe da se „savezni budžet za aktivne politike tržišta rada u okviru osnovnog sistema bezbednosti za lica koja traže posao povećao za 575 miliona evra, na 8,5 milijardi evra u 2016. godini i za 900 miliona evra, na 8,9 milijardi evra u 2017. godini” (OECD, 2017:29). U ovom izveštaju OECD zaključuje da je bio „prisutan znatni porast imigracije u Nemačku mnogo pre velikog priliva tražilaca azila prouzrokovanog migrantskom krizom, podstaknut migracijom radne snage iz EU” (OECD, 2017:31), pri čemu se Nemačka izdvaja kao „druga najvažnija odredišna zemlja na svetu za nove imigrante, posle Sjedinjenih Država” (OECD, 2017:31).

Nemačka je u jeku migrantske krize (2015. godine) primila 1,1 milion migranata i „primetan je konstantni napredak u poređenju s izazovima s kojima se suočavala spočetka krize” (Galan, 2018: 54). Konkretno, Nemačka je ubrzala azilne procedure i uspostavljene su brojne inicijative za lakšu integraciju migrantske populacije te je primetno „znatno olakšavanje tražiocima azila pristupljeno tržištu rada” (OECD, 2017:44). Iako je Nemačka bila zagovornik ovakvog pristupljenoa u svim državama članicama EU, ovaj model delovanja većinom nije primenjen.

Naime, u toku eskalacije migrantske krize (2015/2016. godine) veliki broj migranata je, zbog restriktivne imigracione politike u razvijenim zemljama EU, odlučio da do željene destinacije stigne nelegalnim putem (Petrović, Tomić Petrović, 2016: 100). Koliko je ovakav put dolaska do država članica EU postao rasprostranjen vidi se u podacima iz prve polovine 2015. godine, u kojima se navodi da je došlo „do porasta vanevropskih nelegalnih migracija za 175% u odnosu na isti period 2014. godine” (Petrović, Tomić Petrović, 2016). Procenjuje se da je oko 340.000 ljudi na ovaj način uspelo da dođe do zemalja EU, a „oko 2.000 je izgubilo život prilikom pokušaja da nelegalno uđu u Uniju sa prostora Mediterana u ovom periodu” (Petrović, Tomić Petrović, 2016). To je, na samom početku, izazvalo trvenja unutar ekonomskog i političkog bloka, što je umnogome zavisilo od političkog establišmenta na vlasti u pojedinačnim državama. Zemlje takozvane Višegradske grupe, kao što su Mađarska i Češka, prve su javno govorile da će svoje granice braniti od talasa migranata i mimo provizorno postignutih dogovora na nivou celokupne EU (o ovom i drugim primerima neusaglašenog delovanja EU biće više reči u potpoglavljima koja slede).

Međutim, migracije (bilo regularne ili iregularne) iz arapskog sveta u bogatije države Evrope neće prestati, zbog demografskog pritiska starenja Evrope koje izaziva potrebu za konstantnim prilivom radne snage (Fargues, 2004:1.348), i nastaviće da budu sociopolitički faktor koji će uticati na humanu bezbednost. Treba napomenuti i da, iako politike granične kontrole Unije imaju kao eksplicitan cilj borbu protiv krijumčarenja ljudi, neželjeni efekat militarizacije i ograničavanje sigurnih i legalnih migracija često pojačavaju aktivnosti krijumčara ljudi i stvaraju veću nesigurnost na međunarodnim granicama (Sørensen, Kleist, Lucht, 2017:34).

Ukoliko usvojimo ekonomske (pred)uslove migracija, odnosno „efekte privlačenja” (*pull* faktor) kao glavne u slučaju ekonomskih migranata, koji izražavaju nameru da azil ili stalno naseljenje traže upravo u najrazvijenijim državama Evrope, možemo postupiti iz pozicije nekoliko različitih naučnih pristupljenoa. Migracije su evidentne i u slučaju internih migracija unutar jedne države (distinkcija selo–grad, na primer), ali se tiču i drugih „racionalnih” faktora. Namera da se migrira može se povezati i s postojanjem mreže za podršku (prijatelji, porodica, sunarodnici) (European Asylum Support Office, 2016:12), ali i većim prosečnim zaradama i razlikom u stopi ekonomskog rasta u zemlji odredišta u odnosu na zemlju porekla (European Asylum Support Office, 2016). Ovi faktori su, prema metaanalizi Evropske kancelarije za azil (*European Asylum Support Office*, u daljem tekstu EASO), najizraženiji kod pojedinaca sa nižim stepenom obrazovanja. Visokokvalifikovani radnici motivaciju za migriranje nalaze uglavnom u višem životnom standardu i mogućnosti za upražnjavanje svojih znanja ili specifičnih veština. Rezultati analize Anselma Hagera (Anselm Hager), koji je ispitivao razloge za migriranje iz Libana ka Evropi, kazuju da su faktori „privlačenja”, naročito kulturna otvorenost i mogućnosti zapošljavanja, među presudnima kada je reč o težnjama ispitanika da započnu proces migracije (Hager, 2021).

3.3. Odgovor Evropske unije na migrantsku krizu

Evropska unija preduzimala je prethodne decenije različite korake kada je u pitanju zaštita njenih spoljnih granica, naročito nakon vizne liberalizacije. Jedan od najkonkretnijih rezultata je osnivanje Fronteksa, koji ima status nezavisne i specijalizovane agencije a zadužen je za bezbednost spoljnih granica EU. Osnovan je u skladu sa Ugovorom o osnivanju Evropske unije i osnovni mu je zadatak koordinacija rada nacionalnih graničnih službi (Lipovac i Đurić, 2015:75).

U vreme eskalacije migrantske krize (2015. godine) države članice EU prijavile su više od 1.820.000 ilegalnih prelazaka migranata duž spoljne granice Evropske unije (Frontex Annual Activity Report 2015, 2016:1-7). Ovaj broj šest puta je veći od broja otkrivenih slučajeva ilegalnih prelazaka u 2014. godini. Mesečni rekord u 2015. godine bio je u julu, kada je otkriveno više od 100.000 ilegalnih prelazaka, a što može da se dovede u vezu sa izmenom makedonskog zakona o izbeglicama koji je migrantima omogućio legalan tranzit kroz Severnu Makedoniju ukoliko napuste zemlju u roku od 72 sata ili, u protivnom, moraju da zatraže azil u Makedoniji. Nakon ovih događaja, kada je kontrola ulaska migranata potpuno izmakla kontroli, vlasti u zemljama zapadnobalkanske migrantske rute javno su naložile da se migrantima obezbedi autobuski i železnički prevoz, kako u ovim zemljama tako i u nekim državama članicama EU (Frontex Annual Activity Report 2015, 2016:14). Međutim, situacija se nije smirila do novembra, kada je intenzitet dolazaka donekle opao.

Nije moguće napraviti sistem koji bi mogao da prati ilegalne prelaske, ali na osnovu pretpostavke i procena donetih u vezi sa činjenicom da su migranti koji su otkriveni prvi put kada su prelazili u Grčku otkriveni i drugi put, kada su pokušali da pređu granicu EU iz zemalja Zapadnog Balkana, smatra se da je na teritoriju EU ilegalno ušlo preko milion migranata (Frontex Annual Activity Report 2015, 2016).

Najveći broj otkrivenih ilegalnih migranata zabeležen je na istočnomediteranskoj ruti (885.386), uglavnom između Turske i Grčke (ostrva u istočnom Egejskom moru). Oni nisu podnosili zahtev za azil u Grčkoj, već su preko Makedonije i Srbije prelazili u Mađarsku, gde su podnosili zahtev za azil i dalje nastavljali prema zemljama koje su bile njihovo krajnje odredište. Kasnije, u toku septembra, kada je Mađarska podigla fizičku prepreku na graničnom prelazu, ovaj migrantski tok pomerio se prema granici sa Hrvatskom (Frontex Annual Activity Report 2015, 2016).

Migracije, naročito masovne, dovode do povećanja kriminala, i po obimu i po vrsti. Tu se prvenstveno radi o krijumčarenju migranata, trgovini ljudima, falsifikovanju putnih isprava, ilegalnom prelaženju državnih granica i drugim kriminalnim aktivnostima. Kriminal ove vrste

ugrožava ljudsku ali i nacionalnu bezbednost, jer poprima transnacionalne dimenzije. Kao primer može poslužiti i javno saopštenje Evropola (januar 2016. godine) u kojem se navodi da se više od deset hiljada dece izbeglica „vodi kao nestalo u Evropi“ u poslednje dve godine i da postoji sumnja da su postala žrtve trgovine ljudima (Mijalković i Petrović, 2016:5).

Utvrđeno je da veliki broj migranata putuje bez dokumenata; stoga su aktivnosti kontrole i upravljanja granicama od velike važnosti. Lažne izjave o državljanstvu uobičajena su pojava među migrantima zbog činjenice da je, shodno azilnim politikama zemalja krajnjeg odredišta, malo verovatno da će dobiti azil u zemljama Evropske unije i mogu biti vraćeni u zemlju porekla ili tranzita. Veliki broj njih ima lažna dokumenta pa je, usled postojanja rizika da lica mogu predstavljati bezbednosnu pretnju za Evropsku uniju, neophodna temeljna provera. Zbog velikog broja otkrivenih ilegalnih prelazaka, došlo je i do pojave incidenata na graničnim prelazima (Frontex Annual Activity Report 2015, 2016).

Zbog toga su predstavnici Fronteksa preko Evropske komisije zatražili od država članica Evropske unije i država potpisnica Šengenskog sporazuma da se obezbedi još 269 graničara, koji bi pomogli na graničnim prelazima jer dotadašnjih 320 nije bilo dovoljno za obavljanje tako obimnog posla. Ti dodatni graničari trebalo bi da budu raspoređeni na granicama država zapadnobalkanske rute, tačnije na graničnim prelazima između Grčke i Makedonije i Albanije i između Hrvatske i Srbije (Lipovac i Đurić, 2015:75).

Ovaj zahtev proistekao je iz dogovora sa liderima zemalja zapadnobalkanske rute u oblasti upravljanja granicama, koji uključuje niz zajedničkih aktivnosti u tom smislu. Dogovor je u okviru 17 tačaka sadržavao: finalizaciju i proveru Sporazuma između Evropske unije i Turske o prihvatu izbeglica i liberalizaciju viznog režima, jačanje granične saradnje između Grčke i Makedonije uz pojačano delovanje UNHCR-a i bolje upravljanje kopnom granicom Grčke sa Albanijom i Makedonijom, saradnju svih zemalja zapadnobalkanske rute sa Fronteksom u nadzoru graničnih prelaza, jačanje mreže Fronteksa u analizi rizika na ovoj ruti koja bi podrazumevala pojačanu razmenu informacija, kao i potvrđivanje načela o zabrani ulaska državljanima trećih zemalja koji ne zahtevaju međunarodnu zaštitu (Lipovac i Đurić, 2015: 79).

Želeći da zaštite stanovništvo i teritoriju Evropske unije od terorizma, Evropski parlament i Savet EU donose uredbu o osnivanju sistema Evrodak (*Eurodac*) (Uredba EU br. 603/2013 Evropskog parlamenta i Saveta, 2013). Sistem je zamišljen tako da se, nakon što određeno lice zatraži azil na bilo kojem mestu koje se nalazi na teritoriji država članica EU, otisci njegovih prstiju unose u sistem i upoređuju, što bi radio Evropol, a utvrđeni su i rokovi za prenos ovih podataka. Tako bi se uspostavila baza EU sa otiscima prstiju tražilaca azila, kojoj bi policija imala pristupljeno, i omogućila efikasna primena uredbe o postupku utvrđivanja koja je država članica odgovorna za razmatranje zahteva za međunarodnu zaštitu podnetog u nekoj od EU država od strane državljanina treće zemlje odnosno lica bez državljanstva. Ovaj pristupljeno moguć je „u strogo ograničenim uslovima“ i samo „u cilju sprečavanja, otkrivanja ili istrage najtežih krivičnih dela“ (Uredba EU br. 603/2013 Evropskog parlamenta i Saveta, 2013).

Tokom 2013. godine na nivou Evropske unije došlo je do revidiranja sistema azila u smislu ujednačavanja postupaka u oblasti politike azila. Tako su u 2013. godini donete i određene uredbe i direktive koje detaljnije uređuju standard i kriterijume za postupke utvrđivanja međunarodne zaštite (Vuksanović, 2015:28). Takođe, revidirane su i Direktiva o postupcima azila (donošenje bržih odluka o azilu), Direktiva o uslovima prijema (utvrđuju se osnovni humani uslovi za prihvatanje tražilaca azila ali i primena restriktivnih mera, npr. pritvora), Direktiva o kvalifikaciji (pojašnjen je uslov za odobravanje međunarodne zaštite) (Vuksanović, 2015: 31–32). Revidiranjem Dablinske direktive ojačala je zaštita tražilaca azila i pojašnjena su pravila kojima se uređuju odnosi među državama. Na taj način omogućeno je stvaranje sistema za rano otkrivanje problema u nacionalnim sistemima azila (Vuksanović, 2015: 31–32).

No, bez obzira na revidiranje i usavršavanje propisa koji regulišu ovu oblast, EU nije uspela da u toku nastanka i razvoja migrantske krize pruži sveobuhvatan odgovor na nju. U periodu eskalacije krize stavovi država članica EU bili su suprotstavljeni stavovima EU, ali unutar samih država. Mađarska je zatvorila svoje granice, a nakon nje i Austrija, Slovenija i Hrvatska. Iako je nemačka kancelarka uputila javni poziv migrantima da dođu, Nemačka je želela da se ograniči na prihvatanje samo obrazovanih migranata i onih koji sa sobom nose određeni kapital; ostalu migrantsku populaciju nastojala je da zadrži na teritoriji Balkana (Kovač i Potkonjak Lukić, 2018:276–277). Tokom 2015. godine određen je i broj migranata koje države članice EU moraju da prihvate na svojoj teritoriji. Utvrđene kvote dozvoljenih migracija bile su simbolične, što je doprinelo tome da preostali migranti (stotine hiljada njih) pokušaju ilegalnim (nezakonitim) putem da uđu na teritoriju EU.

3.4. Reakcija Evropske komisije na migrantsku krizu

Nacionalna bezbednost je, prema današnjem shvatanju, „mnogo više od fizičke bezbednosti stanovništva, teritorije i suverene vlasti nad stanovništvom i teritorijom” (Mijalković, 2011:75). Nacionalna bezbednost u današnje vreme obuhvata „bezbednost društva”, što u praktičnom smislu znači da se štite sve vitalne vrednosti i interesi društva koji čine boljim funkciju države, vojnog i civilnog sektora (Mijalković, 2011). Međutim, migrantska kriza je dovela do toga da države članice EU iznova počnu da preispituju ulogu nacionalnog aspekta u okviru nacionalne bezbednosti.

Eskalacija migrantske krize u toku 2015. godine dovela je u „krizu” ljudske, finansijske i materijalno-tehničke resurse, ali i normativni okvir za rad organa i javnih službi država kroz koje tranzitiraju migranti” (Mijalković i Petrović, 2016:5). Naizgled razvijeni sistemi za kontrolu bezbednosti državnih granica nisu najbolje funkcionisali i mnoge države morale su priznati da su „organizaciono” i „funkcionalno” nespremljene da se bore s krizom ovog intenziteta (Mijalković, i Petrović, 2016:6). Odgovor mnogih država članica EU bio je i nelogičan i neopravdan. Odbijale su da prime migrante (i izbeglice i tražioce azila), podizale su zidove, postavljale policijske kordone i bodljikavu žicu (Mijalković i Petrović, 2016:5).

Ova kriza izazvala je ponovno razmatranje već postojećih propisa, diskusiju i sukobe u političkim strukturama, kako u nacionalnim državama tako i u međunarodnim organizacijama. Zbog takvog stava narušeno je političko jedinstvo na svim nivoima. U nacionalnim parlamentima nekoliko država članica EU došlo je do žestokih nesuglasica između opozicije i vladajuće većine povodom pitanja migranata, naročito oko „kvota” koje je EU odredila za svaku zemlju (Nemačka, Francuska, Mađarska, Poljska, Češka) (Mijalković i Petrović, 2016).

Kako bi zadržale i kontrolisale priliv migranata, mnoge zemlje su, usled nedostatka opšteg i obavezujućeg stava EU, preduzele pojedinačne mere. Time je u prvi plan isturena sumnja u demokratski status tih zemalja, ali i skrenuta pažnja na razmimoilaženja po pitanju ustanovljenih principa i pravnih propisa EU i antimigracione prakse (Simeunović, 2015:2).

Nacionalna država, za koju je najavljavano da neće više postojati u svom pravom obliku, pokazala je da i dalje postoji. Ponovo se javljaju nacionalne granice i graničari, i to na teritoriji EU gde ih već odavno nema (Simeunović, 2015:4). Mađarska vlada je u junu 2015. godine donela odluku o podizanju četiri metra visoke ograde u dužini od 175 kilometara na granici sa Srbijom. Obrazloženje je bilo da je potrebno sprečiti nelegalan ulazak migranata u zemlju, ali i da će time Austrija biti oslobođena podizanja takve ograde na granici sa Mađarskom (Lipovac i Đurić, 2015:75–76). Ovakve mere u suštini nisu protivne klauzulama međunarodnog prava; one postoje i u drugim delovima EU (Španija) (Lipovac i Đurić, 2015:76). Uloga ovakvih mera jeste zaštita državne teritorije, a svaka država ima pravo da u tu svrhu primenjuje i ovakve mere, sve dok protok ljudi i roba funkcioniše nesmetano na zvaničnim graničnim prelazima (Lipovac i Đurić, 2015).

Na takav pritisak Evropa je odgovorila odlukom da se za ekonomske migrante proglase sve izbeglice koje ne dolaze iz Sirije, Iraka ili Avganistana. Tim izborom zemlje porekla Evropska unija praktično je diskriminirala migrante i dovela do ugrožavanja prava pojedinaca u azilnim procedurama, pa je i UNHCR reagovao i kritikovao ovakvu odluku EU (Simeunović, 2015:4).

Delovalo je da se Evropska unija ne snalazi najbolje u ovoj situaciji; njena reakcija je kasnila. U septembru 2015. godine održan je neformalni samit u Valeti (11/12.11.2015), na kojem je usvojen Akcioni plan o migracijama. Zaključci sa ovog samita značili su podršku predlozima EK za rešavanje migrantske krize i dogovor zemalja članica EU o ujedinjenom i efikasnom pristupljenom njenom rešavanju (Simeunović, 2015). Predstavljena je Agenda o migracijama i, u okviru nje, Okvirni plan partnerstva o migracijama (Evropska komisija, Uspostavljanje okvira za novo partnerstvo sa trećim zemljama u skladu sa Evropskom agendom o migraciji, 2016). U Agendi je naznačeno formiranje i kopnenih i vodenih granica EU, kao i uspostavljanje vojnobezbednosnog nadzora (Simeunović, 2015: 5). U te svrhe transformisan je Fronteks, a korišćene su i snage NATO-a radi nadgledanja vodenih granica. Kasnije, u oktobru 2015. godine zvanični Brisel potvrdio je pravo Mađarske da podigne zid prema granici sa Hrvatskom; na taj način osnažena je ideja o ograđivanju granica Evropske unije (Simeunović, 2015).

Zakazani sastanak EK i lidera zemalja zapadnobalkanske rute održan je u oktobru 2015. godine. Odluke sa ovog sastanka sadržane su u 17 tačaka (European Commission, 2015). Dogovorene su zajedničke aktivnosti u sledećih osam oblasti: „razmena informacija, ograničavanje sekundarnog kretanja, pružanje pomoći i organizovanje prihvata izbeglica, zajedničko upravljanje migrantskim tokom, upravljanje granicama, suzbijanje krijumčarenja i trgovine ljudima, informacije o pravima i obavezama izbeglica i migranata i praćenje sprovedenih aktivnosti” (Lipovac i Đurić, 2015:78).

Razmena informacija trebalo bi da se obavlja na dnevnom nivou, radi omogućavanja kontrolisanog kretanja ljudi zapadnobalkanskom rutom. Na ovaj način vršila bi se i procena potrebne pomoći EU. Ograničavanje sekundarnog kretanja u stvari podrazumeva uzdržavanje od prebacivanja izbeglica do granice druge države bez obaveštenja. Pružanje pomoći i organizovanje prihvata izbeglica odnosi se na organizovanje i obezbeđivanje većeg kapaciteta privremenih kampova za izbeglice, kao i obezbeđivanje osnovnih namirnica, zdravstvene pomoći i sanitarne opreme. Zajedničko upravljanje migrantskim tokom zahteva obezbeđivanje kadra i tehničkih kapaciteta svih država na zapadnobalkanskoj ruti za registrovanje ulazaka (uzimanje biometrijskih podataka) i praćenje kretanja izbeglica koje stižu. Ova aktivnost vršiće se uz punu saradnju s agencijama EU i Fronteksom.

Upravljanje granicama podrazumevalo je veliki broj zajedničkih aktivnosti, od pojačanog pružanja pomoći pri registraciji izbeglica i uzimanja otisaka na graničnim prelazima Turske, Grčke, Severne Makedonije do nadzora kopnenih granica država na zapadnobalkanskoj ruti i obezbeđivanja dodatnih policijskih službenika na graničnim prelazima. Suzbijanje krijumčarenja i trgovine ljudima podrazumevalo je veću aktivnost u saradnji i uz podršku Evropola, Fronteksa i Interpola. Za informisanje izbeglica o pravima i obavezama koje imaju u zemlji na čijoj teritoriji borave korišćena su sva dostupna sredstva komunikacije. Dogovoreno je da praćenje sprovođenja implementacije ovih odluka bude na nedeljnom nivou, a da EK koordinira rad nacionalnih centara (Lipovac i Đurić, 2015:79–80).

Još jedan sporazum, koji je potpisan 18. marta 2016. godine, bio je najavljivan kao veoma važan. To je sporazum između EU i Turske, čiji je osnovni cilj bio da svi neregularni migranti koji pristignu na grčka ostrva budu vraćeni u Tursku. Ovaj sporazum najavljivan je kao deo napora koji se čine da bi se došlo do drastičnog smanjenja broja ilegalnih migranata i, samim tim, smanjenja broja smrtnih slučajeva. Sporazumom se htelo postići da se obustave akcije kriminalnih grupa koje nelegalno prevoze migrante, kao i da se pošalje jasna poruka migrantima da ne rizikuju živote ukrcavanjem na brodove u Turskoj budući da postoji zakonit način da ostvare svoj cilj (dolazak u zemlje članice EU) i siguran put za preseljenje (Spijkerboer, 2016).

Da bi ovo bilo potvrđeno, moralo bi se dokazati da postoji uzročno-posledična veza između sporazuma i smanjenja broja pristiglih migranata na grčka ostrva, ali i smanjenja broja smrtnih ishoda prilikom tih dolazaka. Sporazum EU–Turska stupio je na snagu 20. marta 2016. godine i očekivano je bilo da se broj migranata poveća neposredno pre toga (budući da je sporazum bio najavljivan nedeljama pre potpisivanja). Podaci UNHCR-a o broju dolazaka (dnevno) na grčka ostrva (UNHCR Regional Bureau Europa, 2016) govore da je vrhunac – 221.374 dolaska – bio u oktobru 2015. godine te nakon ovog perioda dolazi do opadanja (Spijkerboer, 2016). Ako se analiziraju podaci UNHCR-a o nedeljnim dolascima migranata od oktobra 2015. do avgusta 2016. godine (UNHCR Daily Estimated Arrivals per Country - Flows through Western Balkans Route and Italy, 2016.), nijedan podatak ne ukazuje na trend opadanja u periodu nakon 20. marta 2016. godine. Iz ovoga se vidi da je broj dolazaka migranata na grčka ostrva bio u povećanju neposredno pre potpisivanja Sporazuma (20.717 dolazaka evidentirano je 24. februara 2016. godine), ali to se može pripisati činjenici da su migranti čuli za zaključivanje ovog sporazuma i želeli da uđu na tle EU pre nego što bude potpisan (Spijkerboer, 2016). Ovaj podatak može da predstavlja samo malu nepravilnost u stalno opadajućem procesu prelaženja i nema velikog uticaja na ukupan broj prelazaka preko Egejskog mora (Spijkerboer, 2016).

Ono na šta je Sporazum između EU i Turske imao uticaja zapravo je značaj koji proizvodi ovakav sled događaja i koji dovodi u pitanje temeljne vrednosti evropskog društva. Ovaj sporazum potpisan je bez prethodne saglasnosti Evropskog parlamenta i Evropskom sudu za ljudska prava nije data mogućnost da iznese mišljenje o ovom dokumentu, što dovodi u pitanje ustavne vrednosti EU. Sporazum je stvorio tenzije i po pitanju odredaba koje se tiču proterivanja i uslovio složene odnose sa trećim zemljama jer je direktno uticao i doveo do zatvaranja kopnenih granica sa zemljama Zapadnog Balkana. Na ovaj način je EU svoju obavezu pružanja utočišta izbeglicama prebacila siromašnim zemljama Zapadnog Balkana (Šilhej, 2017:3).

3.5. *Odgovor EU okruženja Zapadnog Balkana na migrantsku krizu*

3.5.1. *Odgovor Republike Mađarske*

Mađarska je na osnovu Izveštaja UNHCR-a iz 2012. godine (UNHCR, 2012:12) imala saznanja o prilivu velikog broja migranata koji se očekuje u narednom periodu, ali je, umesto da uvede mere u skladu sa ovim upozorenjima, sve vreme radila na zaplašivanju svog građanstva s ciljem da se uvedu mere koje će migrante i izbeglice ostaviti izvan države. U okviru *Nacionalne konsultacije o imigraciji i terorizmu* 2015. godine mađarske vlasti distribuirale su građanima upitnike (preko osam miliona) tražeći odgovore na pitanje u vezi sa pritvorom ilegalnih migranata (da li je potrebno da bude određen pritvor duži od 24 sata), sprovedene su kampanje uz postavljanje panoa s porukama sledeće sadržine: „Ako dođete u Mađarsku, ne otimajte posao Mađarima”, „Ako ste u Mađarskoj, morate da poštujuete našu kulturu” i sl. (Amnesty International, 2015:6). Razmotrivši zabrinjavajući razvoj situacije u ovoj državi, i Evropski parlament usvojio je Rezoluciju o situaciji u Mađarskoj (UNHCR The UN Refugee Agency, 2016:5).

U punom jeku migrantske krize 2015. godine u Mađarskoj je počela izmena zakona koji regulišu prava azilanata, ali i zakona koji policiji i vojsci daju posebna ovlašćenja u postupanju sa migrantima. Mišljenje UNHCR-a (UNHCR The UN Refugee Agency, 2016:1-2) je da su zakoni i podzakonska akta koje je Mađarska usvojila i počela da primenjuje u 2015. godini imali efekte ograničavanja kretanja migranata i odvracanje od pristupljenoga azilnim procedurama u ovoj zemlji. UNHCR u ovom izveštaju iznosi stanovište da su mnogi aspekti novog mađarskog zakonodavstva (izmenjeni su krivični zakon, zakon o azilu, zakon o policiji i zakon o narodnoj odbrani) narušili

usklađenost sa evropskim i međunarodnim zakonodavstvom u oblasti azilne politike. Ove mere rapidno su sprovedene od jula 2015. do marta 2016. godine i ostvarile sledeće domete:

- Podignuta je fizička prepreka (ograda) duž granice sa Srbijom i Hrvatskom.
- Uveden je novi postupak za tražioce azila – zahtev za azil moraju da podnesu u posebnim (tranzitnim) zonama, u kojima sam postupak za podnošenje zahteva za azil i uslovi prijema nisu u skladu sa zaštitnim merama i slobodom kretanja.
- Planirano je podizanje ograde i duž granice Mađarske sa Rumunijom.
- Koncept „sigurne treće zemlje” primenjuje se na države koje se nalaze na zapadnobalkanskoj ruti (Srbija, Makedonija i Grčka) bez adekvatnih procedura.
- Neregularan prelazak mađarske granice rigorozno će se kažnjavati izricanjem mere do deset godina uslovne kazne ili zatvora ili proterivanja sa svoje teritorije. Zatvorske kazne biće izricane po hitnom postupku i postupak neće biti obustavljen ni u slučaju podnošenja zahteva za azil (UNHCR *The UN Refugee Agency*, 2016: 1–2). Izmenama zakona o policiji i narodnoj odbrani proširuju se ovlašćenja vojske i policije: policija može da blokira puteve, ograničava ili zabranjuje rad javnih institucija, zatvara područja ili ograničava ili zabranjuje ulazak u određena područja ili izlazak iz njih, a vojska podržava policiju u obezbeđivanju graničnih prelaza i u kriznim situacijama može da koristi gumene metke, granate sa suzavcem i pirotehnička sredstva (Amnesty International, 2015:!).
- Smanjeni su stalni kapaciteti prihvatnog centra za azil u Debrecinu (Debrecen) i otvoren zatvorski centar za azil u Kiškunhalašu (Kiskunhalas) (UNHCR *The UN Refugee Agency*, 2016: 1–2).

Parlament je u septembru 2015. godine usvojio rezoluciju³² u kojoj se navodi da bi Mađarska trebalo da svim potrebnim sredstvima brani svoje granice, jer se ilegalnim migrantima ne može dozvoliti ugrožavanje socijalne sigurnosti i radnih mesta mađarskih građana. U Rezoluciji se još navodi da mađarski narod ima pravo na odbranu svoje kulture, jezika i nacionalnih vrednosti (Amnesty International, 2015: 1).

Ubrzo nakon izmene zakona o azilu koji je opunomoćio mađarsku vladu da izradi spisak sigurnih zemalja porekla i sigurnih zemalja tranzita, Srbija, Makedonija i Grčka proglašene su za sigurne zemlje i azilanti su vraćani po ubrzanom postupku. U jednom trenutku, u septembru 2015. godine, došlo je i do delimičnog zatvaranja graničnog prelaza Horgoš, kada su putnici, putnička i teretna vozila onemogućeni da prelaze granicu u periodu od 30 dana, uz obrazloženje da je ta mera u interesu zaštite javne bezbednosti (Amnesty International, 2015:7). Nakon zatvaranja graničnog prelaza sa Srbijom migranti su u Mađarsku počeli da ulaze iz Hrvatske. Stoga je mađarska vlada odlučila da bodljikavom žicom dodatno zaštititi svoju teritoriju te je podignuta oграда uz srpsku i hrvatsku granicu koja treba da onemogući ulazak migranata. Po izmenjenim zakonskim propisima, migranti koji ilegalno uđu na teritoriju Mađarske biće procesuirani i vraćeni na teritoriju Srbije ili Hrvatske (Amnesty International, 2015).

Na ovakav način rešavanja migrantske krize reagovala je Evropska komisija i u oktobru 2015. godine uputila pismo mađarskoj vladi u kojem se postavlja pitanje kompatibilnosti najnovijih zakonodavnih promena u Mađarskoj sa zakonodavstvom EU. Nakon odgovora Mađarske, u novembru 2015. godine, Evropska komisija pokreće postupak za povredu prava u postupcima za tražioce azila, s posebnim osvrtom na pravila za dobijanje azila za lica koja nisu imala mogućnost „pozivanja na nove činjenice i okolnosti”, a naročito na činjenicu da postupci koji se vode protiv

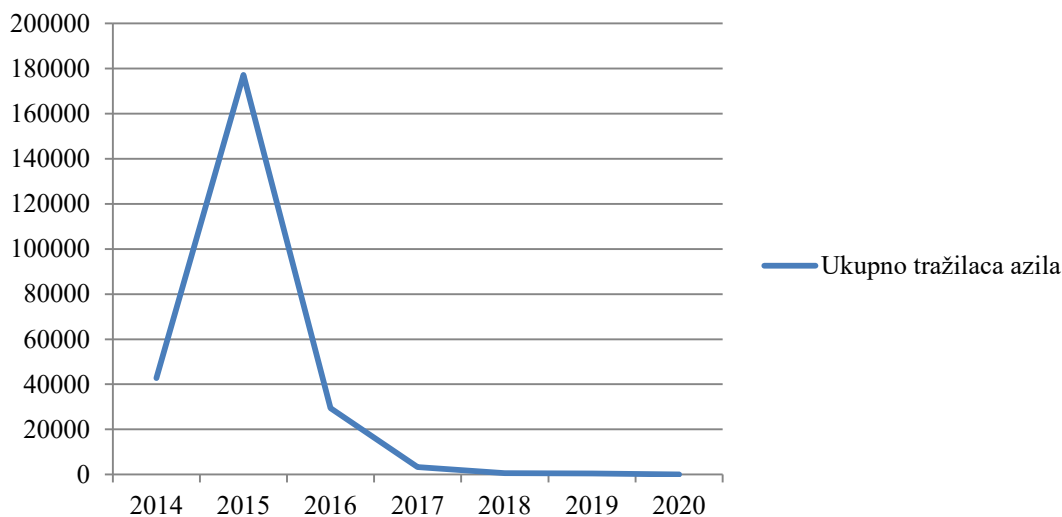
³² Rezolucija je predložena 28. avgusta a usvojena 22. septembra 2015. godine.

tražilaca azila nemaju „automatsko suspenzivni efekat” ukoliko ta lica podnesu zahtev za azil (UNHCR The UN Refugee Agency, 2016:7). Zabrinutost je izražena i zbog nemogućnosti prevoda i tumačenja, zbog sprovođenja ubrzanog krivičnog postupka za ilegalne migrante, zbog odbijanja zahteva za azil bez ličnog saslušanja koji mogu donositi niži sudski službenici koji ne poseduju sudsku nezavisnost (Council of Europe, Commissioner for Human Rights, 2105).

U decembru 2015. godine Savet Evrope, UNHCR i Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (*Office for Democratic Institutions and Human Rights*, u daljem tekstu ODHIR) zajedno pozivaju mađarske vlasti da se uzdrže od politika i praksi koje promovišu netrpeljivost i mržnju, s obzirom na to da je u Mađarskoj vođena javna kampanja koja je prikazivala migrante i azilante kao kriminalce (UNHCR/ODHIR/CoE, 2015). U martu 2016. godine mađarska vlada donela je dve nove uredbe koje se tiču sprovođenja zakona o azilu, kojima su azilantima ukinute neke beneficije (mesečna novčana naknada, dodatak za obrazovanje i finansijska podrška za stanovanje). Dopunjen je i spisak sigurnih zemalja porekla i sigurnih trećih zemalja, tako da se na spisku država u koje migranti mogu biti vraćeni našla i Turska (UNHCR The UN Refugee Agency, 2016:8). U međuvremenu, od 2014. godine, i Mađarska je zabeležila drastičan skok broja tražilaca azila, ali i udela ljudi koji su azil tražili u toj centralnoevropskoj zemlji koji su završavali u pritvoru.

Kao što se vidi na Grafikonu 2, došlo je do znatnog porasta ukupnog broja tražilaca azila tokom 2015. godine. Međutim, nakon ovog intenzivnog rasta primetan je znatan pad u narednim godinama. Ovaj trend ukazuje na to da je donošenje odluke o izgradnji fizičke barijere sa Republikom Srbijom imalo značajan uticaj na dramatično smanjenje broja podnetih zahteva za azil.

Grafikon 2: Broj tražilaca azila u Republici Mađarskoj 2014–2020.

Izvor: Aida, Contry Report: Hungary (2020)

U disertaciji ćemo posebno analizirati odluke izvršne vlasti Republike Mađarske koje su, kako grafikon ilustruje, dovele do izuzetno velikog pada u broju zahteva za azil. Ova analiza omogućiće nam da bolje razumemo i kontekstualizujemo odluke koje su doprinele ovakvom značajnom padu tokom migrantske krize.

3.5.2. Odgovor Republike Grčke

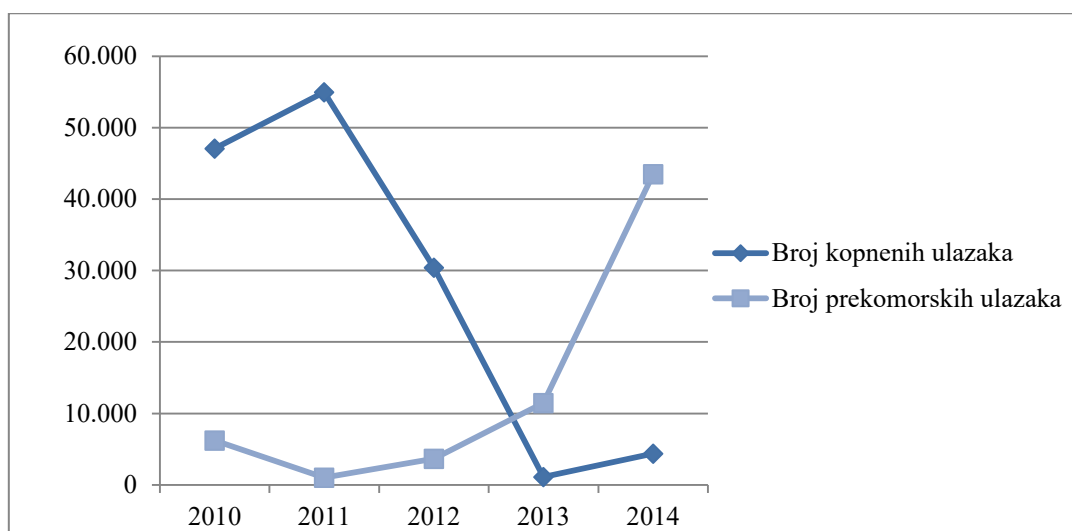
Tokom 2014. godine u Grčku je stiglo 280% migranata više nego 2013, kada ih je bilo oko 43.500 (UN High Commissioner for Refugees, 2014:3). Oko 60% njih došlo je iz Sirije, a ostali deo čine migranti iz Somalije, Avganistana i Eritreje. Budući da je Grčka imala brojne nedostatke u svom azilnom sistemu, 2014. godine započela je njegovu reformu. Usvojen je akcioni plan za upravljanje migracijama, a Grčku su u ovoj reformi podržali Evropska komisija (*European Commission*), Evropski azil – Kancelarija za podršku (*European Asylum Support Office, EASO*), Visoki komesarijat UN za izbeglice (*United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR*) (UN High Commissioner for Refugees, 2014).

U toku 2010. godine uvedena je jača granična kontrola na grčkoj granici, kopnenoj sa Turskom i granici na moru. U periodu 2010–2013. godine desili su se značajni pomaci u postupanju sa uhapšenim migrantima koji su pokušali ilegalnim putem da pređu iz Turske u Grčku. Skraćen je vremenski okvir za presuđivanje u prvostepenim i žalbenim predmetima i učinjen značajan pomak u poštovanju proceduralnih garancija. Služba za azil počela je da daje prioritet procesuiranju zahteva za azil licima koja su uhapšena i registracija i odlučivanje o zahtevima za azil migranata koji dolaze iz Sirije je ubrzano (UN High Commissioner for Refugees, 2014).

U 2013. godini Grčka je preoblikovala kvalifikacionu direktivu, ali nije izmenila direktivu o postupcima za azil i direktivu o uslovima za prijem pa su se javile mnoge poteškoće u samom postupku prijave i registracije migranata. Naime, Grčka je imala problem sa formiranjem regionalnih kancelarija za azil. Zakonom je propisano da ih ima 11, a formirano je samo pet kancelarija. Služba za azil imala je samo 75% zaposlenih, tako da su se javile teškoće prilikom samog podnošenja zahteva za azil, koji je vremenski dugo trajao zbog masovnosti priliva migranata. Tako se dešavalo da lica koja nisu uspela da podnesu zahtev za azil budu pritvorena (administrativni pritvor) kao iregularni migranti. Kada pritvorena lica podnesu tokom trajanja pritvora zahtev za azil, u pritvoru ostaju najkraće dok se zahtev ne registruje, a ta procedura trajala je po nekoliko meseci. Takođe, uočeni su i drugi nedostaci u azilnoj proceduri, kao što su neprimenjivanje procesnih garancija za lica koja traže međunarodnu zaštitu (nepravilno sprovođenje postupaka zakonitosti, neophodnosti i proporcionalnosti u postupcima), što je rezultiralo zadržavanjem migranata u administrativnom pritvoru. Ovo je, kako je utvrđeno, jedan od osnovnih razloga za to što migranti ne žele da se prijave za azil u Grčkoj (UN High Commissioner for Refugees, 2014).

Grčka upravlja značajnim delom spoljnih granica EU. To su i kopnene i morske granice šengenskog prostora koje pružaju mnoge mogućnosti za ulazak migranata (tursko-grčka kopnena granica na reci Evros i morske granice – ostrva u istočnom Egejskom moru). U toku 2010. godine pooštrene su mere da bi se kontrola sprovodila u skladu sa Šengenskim sporazumom (Council of the European Union, 2014:17). Zbog toga je, akcijom Posejdon, Fronteks dao podršku Grčkoj u graničnoj kontroli, u zajedničkim operacijama sa Helenskom obalskom stražom. Kopnena operacija Posejdon obuhvatala je aktivnosti vezane za nadzor kopnenog i vazdušnog prostora pomoću specijalne opreme i sa specijalizovanim timovima ljudi sa službenim psima, koji su bili raspoređeni duž tursko-grčke kopnene granične zone ali su imali i povećane aktivnosti duž bugarsko-turske kopnene granice (FRONTEX, Operations, 2021a). Cilj operacije Posejdon na moru bio je kontrolisanje iregularnih migracija i prekograničnog kriminala iz Turske i Egipta prema Italiji i Grčkoj, ali i sekundarnih migracionih kretanja iz Grčke prema državama EU (FRONTEX, Operations, 2021b).

Grafikon 3: UNHCR Opservacije o trenutnoj situaciji azila u Grčkoj, decembar 2014.

Izvor: UNHCR Observation (2014)

Kao što se vidi na grafikonu 3, UNHCR Opservacije o trenutnoj situaciji azila u Grčkoj, iz decembra 2014. godine, vidimo kako se broj kopnenih ulazaka u Grčku smanjivao tokom godina, dok je suprotni trend zabeležen kod broja prekomorskih ulazaka, koji pokazuje rast. Ova ilustracija može se tumačiti kao indikator da je broj prelazaka iz Turske smanjen nakon potpisivanja određenih sporazuma sa Evropskom unijom (EU), a ovi sporazumi će biti detaljnije analizirani u narednim poglavljima.

U toku 2011. godine Grčka je osnovala Službu za prvi prijem, koja je trebalo da prima migrante i sprovodi postupak identifikacije lica sa specifičnim potrebama. Ipak, zbog manjka zaposlenih i nedostatka novčanih sredstava u 2014. godini radio je samo jedan objekat, u Filakiju (Fylakio) kod Orestijade, i dve mobilne jedinice na ostrvima Lezbos i Samos. Ni takozvani „drugi prijem” nije funkcionisao, zbog nedovoljnih uslova za smeštaj u odnosu na potrebe, tako da su mnogi migranti ostajali van organizovanih prihvatnih centara (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:3–4).

Azilni sistem Grčke imao je još nepravilnosti, poput nepriznavanja prava na spajanje porodica i nesprovođenje politike integracije izbeglica u društvo. Izbeglice jesu bile uključene u nacionalni plan integracije, ali su, kako se pokazalo u praksi, često bile marginalizovane. Takođe, nisu bile primenjivane mere integracije i podrške nakon priznanja statusa izbeglica. Kako Grčka u svom zakonodavstvu nije imala odredbe o socijalnom stanovanju, pronalaženje smeštaja za ovu kategoriju lica bilo je posebno teško, tako da su i oni kojima je odobrena međunarodna zaštita bili suočeni s nemaštinom i beskućništvom. Usled nemogućnosti da dobiju potrebna dokumenta i nepriznavanja njihovih kvalifikacija, problematično je bilo i njihovo učešće u programima zapošljavanja. U društvu je postojao visok stepen ksenofobije, te su i migranti i izbeglice bili predmet verbalnog i fizičkog nasilja.

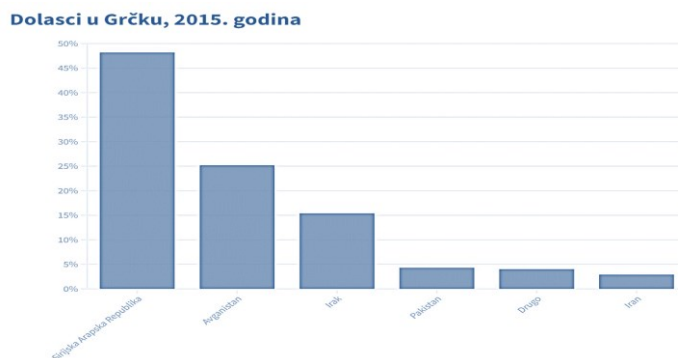
Krajem 2012. godine uveden je i elektronski sistem nadzora duž tursko-grčke kopnene granice i završeno je podizanje ograde (12 km) na delu kopnene granične zone uz reku Evros. Ove mere doprinele su preusmeravanju migrantske rute na more, što je rezultiralo velikim žrtvama. Vlasti u Grčkoj priznale su da sprovode ovakve mere odvratanja migranata, ali uz navode da je to u cilju njihovog demotivisanja da krenu neregularnim putem, kao i da bi se obeshrabrili krijumčari i njihovi pomagači (Hellenic Coast Guard, 2021). U prilog ovim izjavama idu i zvanični podaci koji, prema

policijskoj statistici, kazuju da su u prvih devet meseci 2014. godine na moru presretnute i uhapšene 29.894 osobe, a u 2013. godini 8.052 (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:7).

Zabrinjavajuće je bilo, po svedočenju UNHCR-a, da su 2013. i 2014. godine u 152 slučaja presretnuti migranti bili prisiljeni da se vrte u Tursku bez sprovođenja bilo kakve procedure, što se dešavalo čak i kada bi stigli pred samu Službu za prvi prijem u Filakiju s namerom da se prijave i podnesu zahtev za azil. Postojala su i svedočenja o prekomernoj upotrebi sile i fizičkom zlostavljanju migranata od strane grčkih službenika, ali i nestanku vrednih ličnih stvari prilikom njihovog prinudnog vraćanja. UNHCR je reagovao obrativši se Grčkoj i pisanim putem, ali to nije imalo značajan efekat i zvanične istrage o bilo kakvim incidentima koji su se dešavali nije bilo (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014: 7–8).

Migrantska kriza u Grčkoj koincidira sa smanjenjem broja prelazaka kopnene granice i povećanjem broja prelazaka prekomorske granice u periodu između 2010. i 2014. godine. Broj je, naravno, „eksplozirao” tokom 2015. godine, kada je u Grčkoj zabeleženo oko 880.000 dolazaka migranata (FRONTEX, 2016).

Grafikon 4: Broj* migranata (po nacionalnosti) koji su 2015. ušli u Grčku

**Napomena:* Broj je izražen u procentima.

Izvor: UNHCR Refugees & Migrants Sea Arrivals In Europe (2016)

Kao što prikazuje Grafikon 4, najznačajniji porast broja migranata evidentan je kod osoba poreklom iz regiona pogođenih građanskim ratom, posebno iz Sirije. Suprotno tome, najmanji rast zabeležen je kod migranata iz Irana (25%), Avganistana (25%), Iraka (15%), dok je porast iz Pakistana i drugih susednih država iznosio oko 5%.

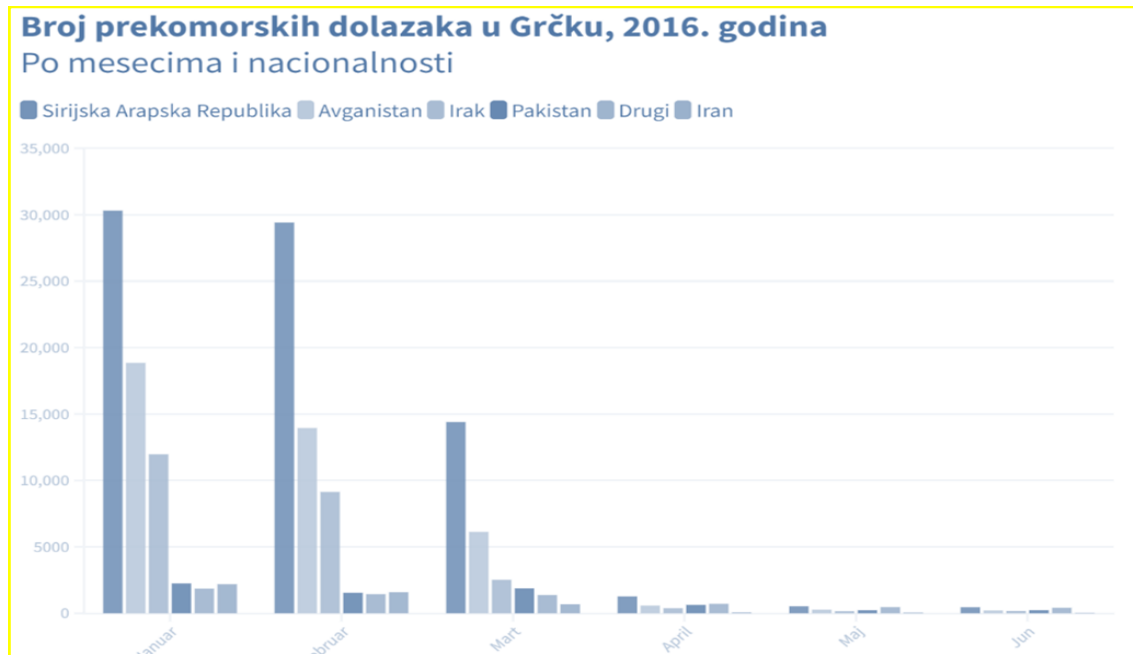
Ukupno su, prema policijskim statistikama, 29.894 osobe presretnute i uhapšene na grčko-turskoj granici na pomorskim rutama samo tokom prvih devet meseci 2014. godine, što je skoro trostruko povećanje u poređenju sa 8.052 osobe u istom periodu 2013. godine. Ogromnu većinu (do 91 odsto) onih koji su stigli 2014. godine činili su Sirijci, Avganistanci, Somalijci i Eritrejci (UNHCR Observations, 2014).

Demografska struktura tražilaca azila detaljno je prikazana na grafikonima 5 i 6 u priloženoj analizi.

Grafikon 5 fokusira se na nacionalnosti tražilaca azila, pružajući uvid u raznolikost grupa koje su podneli zahtev za azil. Prema prikazanim podacima, najzastupljeniji među tražiocima azila su iz

Sirije. Grafikon 6 dodatno proširuje analizu, fokusirajući se na trendove dolazaka tražilaca azila tokom 2016. godine. Sirija se ponovno ističe kao zemlja s najvećim brojem prekomorskih ulazaka. Na ovom grafikonu primećujemo varijacija u broju ulazaka po mesecima. Na primer, u januaru je zabeležen najveći broj ulazaka iz Sirije, dok je u junu zabeležen najmanji broj ulazaka u toku 2016. godine. Ovaj temporalni aspekt pruža dodatni uvid u fluktuacije u migracionim obrascima, što može biti od značaja za razumevanje dinamike traženja azila u datom periodu.

Grafikon 5: Broj migranata (po nacionalnosti) koji su 2016. ušli u Grčku

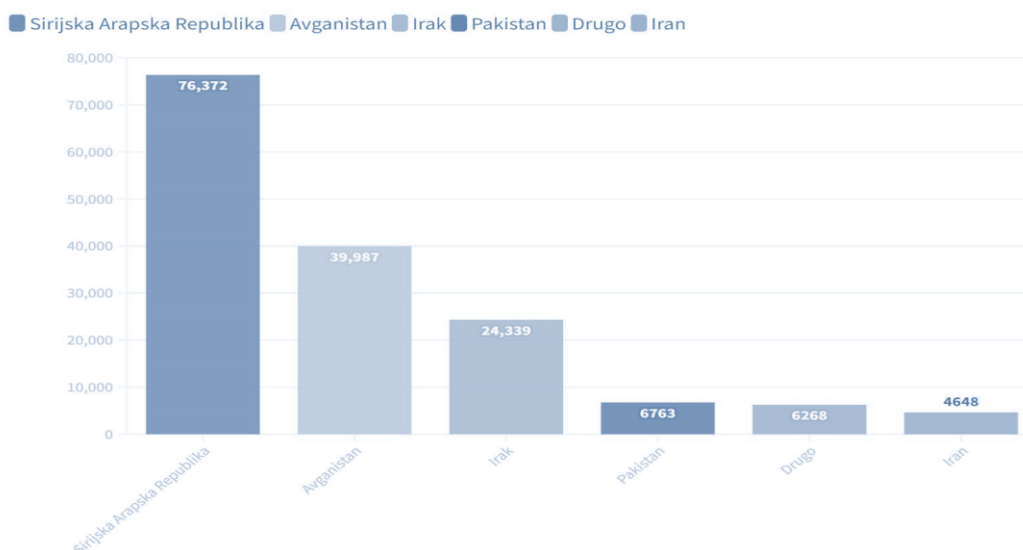

Izvor: Izbeglice i migranti - Dolasci morem u Evropu: Mesečno ažuriranje podataka regionalnog biroa za Evropu. (UNHCR, 2024)³³.

³³ Preuzeto sa <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/49921>

Grafikon 6: Broj migranata (po mesecima i nacionalnosti) koji su 2016. ušli u Grčku

Broj prekomorskih ulazaka u Grčku u 2016. godini, po nacionalnosti

Izvor: UNHCR Refugees & Migrants Sea Arrivals In Europe (2016)

Neregularni ulazak na grčku teritoriju zakonodavstvo ove države tretira kao krivično delo. Lice presretnuto u ovakvom delu prilikom prelaska kopnene granice biva pritvoreno i javni tužilac ima mogućnost da u roku od 48 sati podigne optužnicu. U velikom broju slučajeva javni tužiocci su se uzdržavali od podizanja optužnica protiv lica iz trećih zemalja; ona su bila upućivana u centre za sprovođenje prve procedure koje se tiču prijema: uzimanje podataka, podnošenje zahteva za azil i sl. Kada je u pitanju presretanje iregularnih migranata na moru, ulogu javnog tužioca ima Helenska obalska straža, koja ima obavezu i obezbeđivanja smeštaja za ova lica tokom trajanja postupka.

Kako su, prema izveštajima UNHCR-a, uslovi u tim smeštajnim kapacitetima bili nehumani, 2013. godine UNHCR i Helenska obalska straža potpisale su memorandum o saradnji koji, pored odrednica vezanih za saradnju prilikom presretanja i smeštanja iregularnih migranata, sadrži i klauzulu o efikasnosti u poštovanju principa nevraćanja, kao i važnosti zaštite ljudskih života na moru tokom nadzornih operacija (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:10). Ovaj memorandum se u praksi sprovodio na sledeći način: u regionu Evros (tursko-grčka kopnena granica) migranti mogu da budu zadržani do sedam dana, kada se prebacuju u Prvi prijemni centar u Filakiju. Kretanje im je bilo onemogućeno dok se ne završi prijemni postupak u trajanju do 14, izuzetno 25–28 dana. Grčki službenici pridržavali su se ovih rokova i nije bilo prekoračenja. Dolasci na ostrva Samos i Lezbos administrativno su zajednički obrađivali policija i mobilne jedinice. Ako je ulazak u Grčku bio iregularan, migranti su pritvarani u policijskim stanicama ili lokalnim centrima za identifikaciju i izdavao se nalog za deportaciju.

Prema grčkom zakonu, prvi postupak prijema podrazumeva identifikaciju i registraciju, medicinski i psihosocijalni skrining, kao i pružanje informacija i identifikovanje određenih specifičnih slučajeva (deca bez pratnje, samohrani roditelji, osobe sa posebnim potrebama). Od 2013. godine UNHCR, u saradnji sa partnerskim organizacijama, migrantima pruža informacije o njihovim pravima, obavezama i postupku azila, kao i pomoć u tumačenju, a medicinske usluge pružaju nevladine organizacije. Prvi prihvatni centar u Filakiju je i pored finansijskih teškoća veoma operativan, dok je situacija na ostrvima bila problematična zbog veoma malih kapaciteta i većinu dolazaka obrađivala je policija (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:11–12).

Kada migranti podnesu zahtev za azil, upućuju se nadležnom regionalnom zavodu za azil i ostaju u pritvoru dok njihova prijava ne bude registrovana, što može trajati i po nekoliko meseci. Razlog za ovakvo postupanje leži u činjenici da Grčka ne tretira državljane trećih zemalja kao tražioce azila dok se njihove prijave ne registruju. Ova lica su zaštićena samo od deportacije, jer postoji evidencija o podnetim nalogima za deportaciju. Po izveštaju UNHCR-a i zvaničnim podacima grčkih vlasti, u periodu januar–septembar 2014. godine, od ukupno registrovanih osoba, Služba za prvi prijem uputila je 174 lica zavodu za azil (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:13).

Od juna 2013. godine počela je sa radom služba za azil, koju čine centralna služba za azil i pet regionalnih centara, kao i četiri mobilne jedinice za azil. Zakon predviđa još šest regionalnih službi, koje nisu formirane. Regionalni centar u Atini ima nadležnost da obrađuje sve zahteve za međunarodnu zaštitu sa svih lokacija u Grčkoj koje nisu pod nadležnošću nekog od regionalnih centara. Takođe, novopridošli migranti na granici sa Turskom koji žele međunarodnu zaštitu upućuju se u Prvi prihvatni centar u Filakiju ili u Regionalni centar u oblasti Evros (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR, 2014:15–16).

3.5.3. Odgovor Republike Bugarske

Iako predstavlja jednu od kapija Evropske unije, smeštena u njen jugoistočni ugao, Bugarska nije interesantna kao mogući putni pravac na balkanskom i istočnomediteranskom migracionom putu. Ipak, u pokušajima da stignu do zemalja Severne i Zapadne Evrope, migranti od sredine 2013. godine počinju da koriste i teritoriju ove države.

Sve države Južne i Istočne Evrope migranti posmatraju kao tranzitni koridor, ali Bugarska se nalazi van glavne zapadnobalkanske rute, koja ide iz Grčke, preko Makedonije i Srbije do Mađarske ili Hrvatske. Ovo gledište preovlađuje iz nekoliko razloga. Prvi i možda najvažniji je taj što je migrantska ruta preko zemalja Zapadnog Balkana direktnija te je njome jednostavnije putovati. Jednostavno putovanje odgovaralo je kako migrantima tako i krijumčarima, da bi mogli da razviju svoju kriminalnu mrežu. Drugi razlog leži u tome što Bugarska nije potpisnik Šengenskog sporazuma i ta je činjenica isključuje iz dogovora da migranti nesmetano prolaze iz Grčke ka zemljama Zapadne Evrope bez napuštanja šengenske zone. Takođe veoma važan razlog je i taj što Bugarska iregularne migrante tretira veoma rigorozno, kao i trgovce ljudima i kriminalce koji se bave ilegalnim prevozom migranata. S gledišta bugarskih vlasti ovakav tretman iregularnih migranata ima za cilj da spreči korišćenje teritorije Bugarske kao moguću rutu, tako da i migranti i krijumčari imaju saznanje da prelasci preko ove države članice EU percipiraju mnogo veći rizik (Kyuchukov, 2016:2).

Veoma je mali broj migranata koji su direktno prelazili iz Turske u Bugarsku, jer taj put podrazumeva prelazak celokupne teritorije Turske, što dovodi migrante u veliku opasnost. Budući da su im na raspolaganju mnoga grčka ostrva, iz perspektive migranata izvesnija je mogućnost stizanja do njih morskim putem nego da rizikuju na kopnenoj tursko-bugarskoj granici.

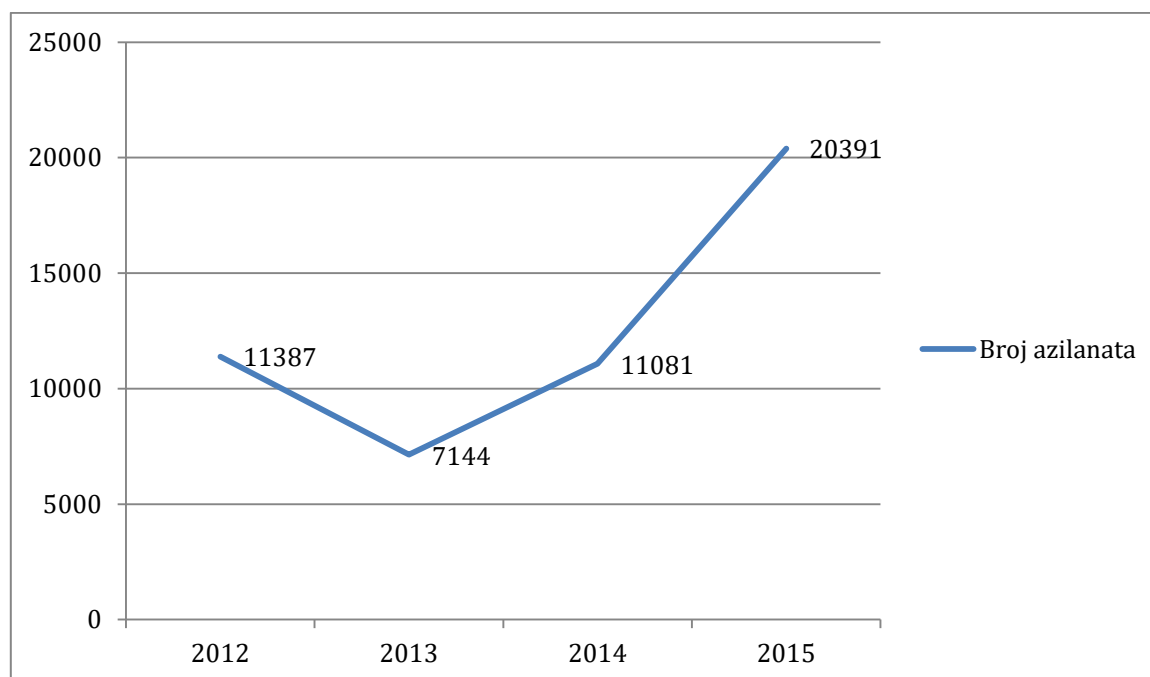
Prema zvaničnim podacima državne agencije za izbeglice Bugarske, broj azilanata koji prolaze kroz Bugarsku je od 2012. godine u porastu. U toku 2012. zabeleženo je 1.387 lica, u 2013. godini 7.144, u 2014. godini 11.081, a 2015. taj broj iznosio je 20.391. U odnosu na ostale zemlje Zapadnog Balkana, ovo su najniže brojke. Takođe, po podacima državne agencije za izbeglice, smeštajni kapaciteti bili su popunjeni samo 15% (Kyuchukov, 2016:3).

U izveštaju bugarskog ministarstva unutrašnjih poslova, u čijoj je nadležnosti praćenje kretanja iregularnih migranata, zabeleženo je da se u toku 2015. godine 8.500 iregularnih migranata kretalo od tursko-bugarske kopnene granice ka bugarsko-srpskoj granici u pokušaju da se domognu trase u šengenskoj zoni i na taj način dođu do neke od zemalja Zapadne Evrope. Izveštaj takođe navodi da su ovo prvenstveno ekonomski migranti, pretežno iz Iraka i Avganistana, te da su u pitanju

muškarci u životnoj dobi 18–34 godine. Dalje se izveštaj fokusira na potencijalne rizike vezane za bezbednost sa kojima Bugarska može da se suoči ukoliko ne generiše izbeglički tok. Kao najveći bezbednosni rizik istaknuto je formiranje međunarodne mreže trgovaca ljudima koji izbegličku krizu pretvaraju u unosan posao. U toku 2015. godine u Bugarskoj je pritvoreno 411 lica pod sumnjom da se bave trgovinom ljudima ili se nalaze u toj mreži, a među njima je bilo i stranih državljana. Kako se navodi u izveštaju, kazne za ova dela su preniske i to je razlog što ne uspevaju da iskorene ovu pojavu (Kyuchukov, 2016).

Grafikon 7 pruža uvid u kretanje broja azilanata u Republici Bugarskoj u periodu od 2012. do 2015. godine. Analiza ovog grafikona otkriva značajne promene u toku četiri godine. U 2012. broj azilanata u Republici Bugarskoj iznosio je 11.387. Taj početni broj predstavlja osnovnu referensnu tačku i pokazuje znatan priliv ljudi koji su tražili azil. Međutim, naredne godine, u 2013, dolazi do znatnog smanjenja broja azilanata na 7.114. Ovo smanjenje može ukazivati na promene u migracionim obrascima, političkim dešavanjima ili drugim faktorima koji su uticali na odluku ljudi da zatraže azil. Izuzetno značajna promena dešava se u 2015. godini, kada dolazi do dramatičnog porasta broja azilanata na 20.391. Ovaj nagli skok ukazuje na značajan događaj³⁴ ili faktor koji je doveo do povećanja broja ljudi koji su tražili azil u Bugarskoj. Analiza ovih podataka omogućava bolje razumevanje dinamike migracija u Bugarskoj tokom datog perioda i pruža osnovu za dalje istraživanje i razumevanje uzroka ovih promena.

Grafikon 7: Broj azilanata u Republici Bugarskoj 2012–2015. godine

Izvor: Kyuchukov, L. (2016)

Stav bugarskih vlasti je da su zainteresovane za usvajanje jedinstvenog sveevropskog pristupljenja, identifikovanja i rešavanja problema migrantske krize. S obzirom na oprečne izjave koje dolaze od strane zvaničnika EU i zvaničnog Brisela, koje ostavljaju utisak da ne postoji dovoljno jasna vizija mogućnosti dugoročnog rešavanja ovog problema, Bugarska je izgradila zaštitni zid na svojoj granici sa Turskom. Takav način rešavanja problema u početku je naišao na neodobranje

³⁴ Već smo prethodno označili 2015. godinu kao vrhunac izbegličke krize.

evropskih vlasti, ali postepeno se pretvorio u jedan od načina regulisanja krize. Ovakve zidove podigla je duž spoljnih granica EU, ali je, uprkos unutrašnjem političkom i javnom pritisku, odbila da to učini duž granica unutar EU (bugarsko-grčka granica). Bugarska nije podržala predlog višegradske četvorke (Mađarska, Slovačka, Češka i Poljska) i Austrije da se izgradi protivizbeglički bedem i na taj način stvori svojevrsna severna granica Grčke sa Bugarskom i Makedonijom (Kyuchukov, 2016:12–13).

Opšti je zaključak da je migrantska kriza ostavila političke i psihološke posledice vidljive u bugarskom društvu. Ekonomski i socijalni pritisak je, ukoliko ga je i bilo, bio veoma slab u poređenju sa zemljama Jugoistočne Evrope. Može se reći da je najveći ekonomski pritisak koji je Bugarska imala bio vezan za raspoređivanje službenika (pre svega dela policije) do kopnenog graničnog prelaza i sprovođenje preventivnih mera duž bugarsko-turske granice. Troškovi koje je ova država imala za logistiku, smeštaj i boravak izbeglica su znatni, ali nisu od presudnog značaja (Kyuchukov, 2016:4).

3.5.4. Odgovor Republike Rumunije

Evropska komisija je 2015. godine utvrdila dvostepeni sistem relokacije migranata – prvi, da se iz Grčke i Italije 40.000 migranata preseli u druge zemlje članice EU, i drugi, da se u toku dve godine 120.000 migranata preseli iz Italije, Grčke i Mađarske.³⁵ Šema preseljenja ima složen algoritam, prema obaveznom ključu distribucije koji koristi objektivne i merljive kriterijume – 40% čini brojnost populacije, 40% BDP, 10% prosečan broj već podnetih zahteva za azil i 10% stopa nezaposlenosti (European Commission, 2015). Dodata je i klauzula o solidarnosti – ako država članica ne može da učestvuje u preseljenju, moraće da uplati finansijski doprinos u budžet EU (0,002% svog BDP-a), ali i deo koji se odnosi na stalno preseljenje za sve države članice (Sebe, 2016:10). Ove mere usvojene su 14. i 22. septembra 2015. godine u okviru Saveta Evropske unije.

U ovakvim uslovima Rumunija je zauzela stav zasnovan na poštovanju ljudskih vrednosti i logističkih ograničenja koje je morala da održi. Rumunski predsednik Klaus Johannis (Klaus Iohannis) izjavio je da solidarnost jeste potrebna i da Rumunija ima uslovnu solidarnost, jer je najbolje da svaka država utvrdi koliko migranata može da primi, da je to način na koji on posmatra dobrovoljne kvote. Naime, glavna i jedina tema nije da se migranti samo prime u prihvatne centre; za Rumuniju postoji veći problem, a to je kako te migrante integrisati u društvo (Iohannis, 2015). Tom prilikom ponovio je da Rumunija može da primi 1.785 migranata. Ovakav stav rumunskih vlasti rezultirao je i činjenicom da su njeni predstavnici glasali protiv obaveznih kvota na Savetu za pravosuđe i unutrašnje poslove (JAI), uz Mađarsku, Slovačku i Češku.

Rumunija je u septembru 2015. usvojila nacionalnu imigracionu strategiju za period 2015–2018. godine, u kojoj je definisala opšte ciljeve migracione politike. Svrha usvajanja strategije bila je stvaranje fleksibilnog sistema prijema migranata, s posebnim usmeravanjem pažnje na zemlje koje imaju migratorni potencijal, kao i na migrante koji mogu negativno uticati na nacionalnu bezbednost Rumunije. Strategija sadrži: „promociju legalne migracije u korist svih strana: rumunskog društva, imigranata i njihovih država porekla; jačanje zakonitosti boravka državljana trećih zemalja u Rumuniji i pravilno sprovođenje restriktivnih mera; poboljšanje nacionalnog sistema azila u cilju poboljšanja standarda i osiguranje usaglašenosti sa nacionalnim, evropskim i međunarodnim pravilima; aktivno učešće Rumunije u naporima međunarodne zajednice i država članica EU u pronalaženju trajnih rešenja za osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita, kao i socijalna integracija državljana trećih zemalja” (Government of Romania, National Immigration Strategy for

³⁵ European Parliament. (2015, 9. septembar). European Solidarity: A Refugee Relocation System Package for immediate action: 1st emergency relocation scheme. Preuzeto sa <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-immediate-action/file-1st-emergency-relocation-scheme>

the period 2015-2018). Socijalna politika integracije državljana trećih zemalja formulirana je tako da je propisano da se integracija omogućava osobama koje imaju prebivalište u Rumuniji i poseduju minimum znanja i veština (koje su stekli putem kurseva rumunskog jezika, programa kulturne orijentacije i savetovanja) da im se može omogućiti pristupljeno socijalnim politikama i uslugama u uslovima koji su slični uslovima koji važe za rumunske građane (Sebe, 2016:15). Zbog toga je oformljena Nacionalna koalicija za integraciju izbeglica, telo koje je objedinilo i državu i nevladine organizacije te na taj način podelilo odgovornost u migrantskoj krizi, uključivši i civilni sektor. Ovo telo imalo je za cilj da poboljša institucionalne i zakonodavne okvire koji će se sprovesti na terenu.

Određivanje stava rumunskih vlasti kada je migratorna kriza u pitanju jasno je izneo rumunski premijer Viktor Ponta (Victor Ponta) na plenarnoj sednici Predstavničkog doma u oktobru 2015. godine rekavši da je Rumunija odlučna u tome da se pridržava svih obaveza koje ima prema međunarodnim konvencijama i svim odlukama koje donosi EU, čak i onih sa kojima se ne slaže. Potvrdio je solidarnost sa ostalim članicama EU i saradnju Rumunije sa njima, ali i istakao da je najveća prednost Rumunije u tome što se nalazi van glavnih migratornih puteva, što rumunskim vlastima daje vremena da pronađu najbolje rešenje u ovoj krizi. Rešenje koje je predložio Predstavničkom domu jeste da se finansijski i logistički pomognu zemlje koje su pružile utočište najvećem broju izbeglica (Turska i Jordan), jer je takvo rešenje „lakše, jeftinije i efikasnije od pravljenja zidova” (Sebe, 2016:19).

U tom periodu došlo je i do promene vladajuće strukture u Rumuniji. Nova rumunska vlada usvojila je program (Romanian Government, Programme for Government, 2015) koji samo pominje migrantsku krizu, bez posebnih odrednica koje se njom bave. U praksi, Rumunija je osposobila devet izbegličkih centara i oformila Međuresorni komitet Nacionalne koalicije za integraciju izbeglica (Interministerial Committee the National Coalition for the Integration of the Refugees, 2015) koji se bavi integracijom izbeglica u rumunsko društvo.

Parlament Rumunije, zbog propisa koji ograničavaju njegovu ulogu u oblasti spoljnih poslova (jer je to uglavnom u nadležnosti predsednika republike), nije bio previše uključen u rešavanje problema koje je izazvala migrantska kriza, osim u domenu odobravanja zvaničnog stava predsedništva i vlade Rumunije. Usvajanjem Odluke broj 59 od 30. juna 2015. godine predstavnički dom ozvaničio je princip solidarnosti i demokratske kontrole predviđenih mera koje su zastupali predsednik i vlada Rumunije (Sebe, 2016:19). Pripreman je i memorandum na nivou EU–Rumunija o predlozima za upravljanje izazovima koji su utvrđeni migracionim fenomenom. U prezentaciji pred zajedničkim odborom za spoljne poslove rumunskog parlamenta iskazana je rezervisana pozicija Rumunije usled teškoća u integraciji afričkih i bliskoistočnih migranata u rumunsko društvo zbog nivoa pripremljenosti rumunskog društva za bavljenje migrantima (Sebe, 2016:20).

Jedna od možda najvažnijih odluka koje je usvojio rumunski parlament jeste Odluka broj 82 iz oktobra 2015. godine. Ova odluka predstavničkog doma ponovo potvrđuje princip dobrovoljnosti, ali postavlja i pitanje neophodnosti trajnog mehanizma preseljenja migranata. U Odluci se zahteva poseban pristupljeno pitanju dece izbeglica i njihovom socijalnom statusu i naglašava da se rešenje ovog problema mora iznaći u saradnji sa Unicefom. U Odluci se još preporučuje smanjenje finansijskog opterećenja državnog budžeta zbog izbegličke krize i podstiče socijalna inkluzija izbeglica (Chamber of Deputies, Decision no. 82/2015, 2015).

Od svih država članica EU Rumunija je imala najmanji procenat ukupne populacije koji čine imigranti – 0,9% (podaci iz 2013. godine) (UN Department of Economic and Social Affairs, 2013). Ovako nizak procenat posledica je malog broja lica koja su ispunila zahtev za azil u Rumuniji. U 2014. godini podneto je 1.506 zahteva, a 713 lica dobilo je status izbeglice ili neki drugi oblik zaštite. U 2015. godini u Rumuniji je podneto 1.266 zahteva za azil (General Inspectorate for Immigration, 2016). Ove brojke biće dopunjene u 2016. i 2017. godini, kada će, shodno odlukama EU, u Rumuniju biti preseljeno ukupno 6.205 izbeglica (Sebe, 2016:9).

4. ZAPADNI BALKAN I MIGRANTSKA KRIZA

Region Zapadnog Balkana se nikada ranije nije susretao sa međunarodnim migracijama ovakvih razmera, što je predstavljalo dodatni izazov za države u ovom području. Iscrpna analiza sprovedena u okviru ove disertacije obuhvata različite aspekte pripremljenosti i odgovora država na migrantsku krizu. Važno je napomenuti da je sama kriza bila nepredvidiva, a javno dostupni podaci koji se tiču njenog vrhunca nisu bili toliko obimni kao oni prikupljeni nakon prvog velikog talasa. Podaci koji se tiču perioda od 2014. godine do 2016. godine bili su često teško dostupni, dok su medijski izveštaji dominirali nad preciznim prikazom stanja na terenu, što je dodatno komplikovalo procenu stvarnog upravljanja migrantskom krizom na zemlji Zapadnog Balkana.

U uvodom poglavlju ove disertacije naveli smo izvore indikatora za analizu humanog, nacionalnog i međunarodnog aspekta migrantske krize: MIGOF i MGI IOM-a, istakli da se prva tri principa MIGOF tiču zaštite prava migranata, zakonodavne aktivnosti državnih organa (*whole of government approach*) i uloge snažnih partnerstva pri upravljanju migrantskom krizom, te konstatovali da MGI služe za produblјivanje ova tri osnovna indikatora. Prvi MGI indikator tiče se humane (ljudske) bezbednosti i akcenat stavlja na njihovu socijalnu sigurnost, dok se drugi i treći indikator bave pripremljenošću pojedine države za upravljanje kriznim situacijama i određivanjem adekvatnih migracionih politika. U ovom poglavlju usredsredićemo se na analizu pripremljenosti zemalja Zapadnog Balkana³⁶ za migrantsku krizu razmatrajući pomenuta tri faktora i tako proceniti uticaj migrantske krize na ove države u smislu kako su se one prilagodile kriznoj situaciji.

4.1. *Pripremljenost zemalja Zapadnog Balkana za migrantsku krizu (2014–2016)*

Kroz analizu dokumentacione građe dostupne podatke razvrstaćemo u tri kategorije: zaštita prava migranata, nacionalne strategije pri upravljanju migrantskom krizom i stepen regionalne (i međunarodne) saradnje u toku krize. Prvo, potrebno je izvršiti analizu izmena zakona i politika pri upravljanju krizom. Što se tiče zakonodavnog okvira u pogledu zaštite prava migranata i pružanja adekvatne pravne pomoći licima koja zahtevaju azil, sasvim je izvesno da je u ovim državama postojala potreba za usklađivanjem zakonodavstava sa propisima država članica EU koje su već imale iskustvo međunarodnih migracija. Drugo, potrebno je analizirati nacionalne strategije koje se tiču suzbijanja i sprečavanja krijumčarenja i ilegalnih aktivnosti (iregularnih migracija), kao i stepen organizovanosti i efikasnosti graničnih snaga. Pri analizi ovog aspekta nastojaćemo da prikazemo preduzete (institucionalizovane) mere za očuvanje nacionalne bezbednosti u uslovima migrantske krize. Treće, izvršićemo procenu stepena regionalne i međunarodne saradnje država Zapadnog Balkana pri upravljanju migrantskom krizom. Potrebno je navesti ulogu i uticaj međunarodnih organizacija poput IOM-a i UNHCR-a kao i pomoć EU državama u regionu pri upravljanju krizom. Vršićemo analizu sredstava (administrativnih, smeštajnih) kojima su države Zapadnog Balkana raspolagale tokom krize i pokušati da definišemo u kom stepenu su primile pomoć međunarodne zajednice.

Međutim, od ključnog je značaja da pre detaljne analize ovih aspekata upravljanja migrantskom krizom istaknemo da su sve države Zapadnog Balkana imale dodatno otežan položaj usled represivnih mera koje su uvele zemlje u neposrednom okruženju, kao što su Mađarska i Bugarska, što je doprinelo stvaranju nestabilnosti u regionu, a pred brojnim izazovima u pružanju adekvatnog odgovora našle su se i zbog toga što su se reakcije EU država znatno promenile od

³⁶ Srbiji će u disertaciji biti posvećeno zasebno poglavlje VI *Srbija i migrantska kriza*.

početka krize 2014. godine do 2016. godine (Webb, 2020:1363-1380). Takođe je važno napomenuti da je migrantska kriza kao noviji fenomen nedovoljno istražen na području Zapadnog Balkana, pogotovu u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, te postoji opravdana sumnja da prilikom analize ovih dveju država nećemo moći da ostvarimo željeni holistički pristupljeno usled nedostatka odgovarajućih podataka (Komljenović, 2022). Kako izveštaji UNHCR-a navode, države Zapadnog Balkana su tokom krize bile suočene s nedostatkom kapaciteta za obradu zahteva za azil i smeštaj migranata, kao i s problemom krijumčarenja ljudi preko svojih granica (UNHCR Global Report, 2016:76). Neke od njih su ovaj problem uspešno prebrodile u saradnji sa zemljama regiona, dok su druge zavisile od pomoći i podrške međunarodnih organizacija.

U potpoglavljima koja slede nastojaćemo da se vodimo ovim indikatorima i dublje istražimo pripremljenost regiona za krizu. Međutim, pre nego što definišemo njegovu (ne)uspešnost da samostalno upravlja krizom, potrebno je predstaviti pregled migratornog kretanja po zemljama Zapadnog Balkana kako bismo mogli da imamo kvantitativne podatke kao osnov za dalju analizu.

4.2. *Pregled migratornog kretanja po zemljama Zapadnog Balkana koje jesu članice EU*

4.2.1. Republika Hrvatska

U disertaciji smo naglašavali ključnu ulogu Mađarske, zbog njenog geografskog položaja, u kontekstu migracija ka državama krajnjih destinacija. Međutim, ulaskom u Evropsku uniju (EU), Republika Hrvatska (skr. RH) takođe je postala značajna evropska kapija u kontekstu migracija. Iako je Hrvatska već ranije bila deo rute prema Zapadnoj Evropi, tokom 2015. godine došlo je do znatnog povećanja migratornog kretanja, naročito kada su migranti iz Sirije, Iraka, Avganistana i drugih zemalja počeli putovati na Zapad preko Turske i Grčke. Hrvatska je postala ključna tranzitna zemlja za ove migrante, a u periodu od 2015. do 2016. godine, prema podacima Međunarodne organizacije za migracije (IOM), u zemlju je ušlo više od 600.000 migranata. Ovaj period obeležen je intenzivnim migracijskim tokovima kroz Hrvatsku, čime je zemlja postala važan akter u migrantskoj krizi koja je tada zahvatila Evropu.

Tokom tog perioda broj nesirijskih izbeglica iz Hrvatske prema susednoj Srbiji počeo je znatno da raste, stvarajući dodatne izazove u upravljanju migracijama na lokalnom nivou (Šarić i Radanović Felberg, 2019:227–250). Prema podacima UNHCR-a iz 2018. godine, između 90.000 i 100.000 ljudi pokušalo je preći Balkan kako bi ušlo u Evropsku uniju, a Hrvatska se nalazila na trasi kojom su mnoge izbeglice prolazile (UNHCR, 2018). Preliminarni podaci Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske za 2020. godinu, u skladu s metodologijom Evrostata, pokazuju da je izdato ukupno 22.095 prvih odobrenja boravka državljanima trećih zemalja (EMN Nacionalna kontaktna točka za Republiku Hrvatsku, 2021:18). Ovi podaci ilustruju različite motive migracija, uključujući rad, spajanje porodice, školovanje i druge, pružajući uvid u kompleksnost migracionih tokova u Hrvatskoj (EMN Nacionalna kontaktna točka za Republiku Hrvatsku, 2021).

Prema izveštajima IOM-a iz 2017. godine, Hrvatska, koja se nalazi na zapadnobalkanskoj ruti, suočavala se sa značajnim izazovima u upravljanju migrantskom krizom, a posebno u organizaciji prihvata i smeštaja migranata (IOM, DM, 2017). Ovaj aspekt predstavljao je ključnu tačku napora za pružanje odgovarajuće podrške ljudima koji su prolazili kroz zemlju i međunarodna pomoć odigrala je ključnu ulogu u poboljšanju uslova humanitarne pomoći migrantima u Hrvatskoj (IOM, 2017). Podrška ovog tipa, između ostalog, doprinela je organizaciji efikasnog prihvata i smeštaja, omogućavajući bolje uslove za ljude koji su prolazili kroz tu zemlju tokom migrantske krize (IOM, 2017b).

Hrvatska se suočavala s izazovima u vezi s pojavom nepravilnih (*iregularnih*) migrantskih ruta. Iregularne migracije su se najčešće odvijale preko granice sa Srbijom, a migranti su često koristili i rute koje prolaze kroz Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. Prema navodima ministra unutrašnjih poslova Hrvatske Davora Božinovića, ovi novi tokovi migracija stvarali su dodatne izazove za hrvatske vlasti u praćenju i upravljanju migrantskim tokovima (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019a).

Hrvatski ministar unutrašnjih poslova Davor Božinović izjavio je 2019. godine da se Republika Hrvatska aktivno bori protiv *ilegalnog* prelaska granice iz Unsko-sanskog kantona i istakao da ovaj trend očigledno ima podršku određenih aktera „koji bi trebali obeshrabrivati takve pokušaje“ (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019b). Ova izjava ukazuje na ozbiljnost i kompleksnost situacije duž granica između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, naglašavajući posvećenost održavanju zakonitog reda i suzbijanju ilegalnih migracija, dok istovremeno konkretno odgovara na optužbe gradonačelnika Bihaća o navodnom dovođenju migranata od strane hrvatske policije (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019a). Takođe, kako je ministar unutrašnjih poslova Hrvatske dodao, „u 2018. godini hrvatska je policija registrirala 8.207 pokušaja nezakonitog prelaska državne granice i ulazaka u Republiku Hrvatsku, što je u odnosu na 2017. godinu povećanje od 70,7%.“ (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019a).

Hrvatske vlasti preduzimale su razne mere kako bi se kontrolisalo ovo migratorno kretanje, uključujući jačanje granične kontrole (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019c). Međutim, u međunarodnoj javnosti pojavili su se navodi o kršenju ljudskih prava od strane hrvatskih vlasti i granične policije u smislu da su migranti bili zlostavljani ili prisiljavani da se vrate u Srbiju ili Bosnu i Hercegovinu (Hameršak, Pleše, 2017; Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2019c). Ministarstvo unutrašnjih poslova RH apelovalo je „na međunarodne i nevladine organizacije koje pružaju humanitarnu pomoć migrantima u državama na tzv. balkanskoj ruti, posebno u Bosni i Hercegovini i Srbiji, da informišu migrante o pravilima zakonitog ulaska u Republiku Hrvatsku“ naglasivši da se neće tolerisati ilegalni ulasci iz BiH i Srbije u RH (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, 2018).

4.3.2. Republika Slovenija

U periodu od 2014. do 2018. godine, broj registrovanih zahteva za azil u Sloveniji značajno je varirao. Prema podacima UNHCR-a, 2014. godine registrovano je 385 zahteva, dok je taj broj 2015. godine opao na 275 (UNHCR, 2020).³⁷ U 2016. godini, broj zahteva dramatično je porastao na 1,310, da bi u naredne dve godine ostao relativno stabilan sa 1,475 registrovanih zahteva 2017³⁸. godine i 2,875 zahteva 2018. godine. Ipak, iako je broj zahteva za azil bio visok, samo je 512 lica u ovom periodu dobilo odobrenje zaštite od strane slovenačkih vlasti. Većina zahteva stigla je iz Maroka, Avganistana, Pakistana, Alžira i Bangladeša (Eurostat, 2015). Budući da je na začelju zapadnobalkanske rute, Slovenija je od 2015. godine videla hiljade izbeglica i neregularnih migranata koji iz Afrike i Male Azije pokušavaju da dođu do Evrope. Iako su ovi migratorni tokovi počeli da opadaju nakon 2017. godine, lokalne vlasti zabeležile su u 2019. novi porast ilegalnih prelazaka u balkanske zemlje.

Migranti bez dokumenata zadržavani su u prihvatnom centru Postojna, a oni koji su zatražili azil smešteni su u Azilantski dom u Ljubljani, koji može da primi do 203 osobe, ili u jednu od tri filijale: Kotnikovu (uglavnom samci), Logatec (porodice i parovi) i studentski dom u Postojni (deca bez pratnje) (Government of Slovenia, 2023). Krajem 2020. godine, Azilantski dom i njegovi ogranci su, uprkos kapacitetu od 400 ljudi, smestili 142 tražioca azila (Government of Slovenia, 2023). Pošto

³⁷ Preuzeto sa <https://www.unhcr.org/ceu/slovenia-facts-on-refugees>. Pristupljeno: 31.1.2020

³⁸ *Ibid.*

mogu da podnesu i zahtev za boravak u privatnom smeštaju, na kraju 2019. godine bilo je 26 takvih tražilaca azila (Integral Human Development, Slovenia, 2023).

Kada je u pitanju reagovanje povodom iregularnih migracija, Slovenija je kao i Hrvatska preduzela represivne mere, pooštravajući svoje granične snage (The Guardian, 2015).³⁹ Prisutno je bilo vraćanje migranata sa ove teritorije, kao i usvajanje određenih politika u vidu zaštite od iregularnih migracija i ilegalnih prelazaka slovenačke granice. Bitno je napomenuti da je Hrvatska bila „agresivnija” u upravljanju iregularnim migracijama, te je Slovenija imala znatno manji broj zabeleženih iregularnih migranata (Čepo, 2019). Kao država od svega 20.273 km, Slovenija nije osetila znatne izazove prilikom migrantske krize, zahvaljujući Hrvatskoj (Keuc, 2020:6).

Slovenija i Hrvatska su kao države članice podjednako pokazale odgovornost prema ostalim državama EU (koje su bile željena destinacija migranata) i reagovala u skladu sa opštim pristupljenom EU država. U narednom poglavlju ove disertacije fokus će biti na analizi sekuritizujućih poteza država članica u okruženju Zapadnog Balkana. U ovom segmentu disertacije bitno je napomenuti da ove dve države, iako (prema IOM-ovoj definiciji zapadnobalkanske rute) po geografskom položaju potpadaju pod Zapadni Balkan, svojom spoljnom politikom ističu da spadaju u geografski region Jugoistočne Evrope.⁴⁰

U izveštaju AIDA o Sloveniji iz 2020. godine (The Asylum Information Database [AIDA], 2020:6-14) navedeno je da uslovi u kojima žive tražioci azila u ovoj državi izazivaju ozbiljnu zabrinutost; ističe se nedostatak privatnosti, a higijenski uslovi i sloboda kretanja predstavljaju kršenje ljudskih prava i evropskih standard (AIDA, 2020). Kako se dalje navodi u ovom izveštaju, ponašanje slovenačkih vlasti u vezi s ovim pitanjem mora biti usklađeno s međunarodnim pravnim obavezama i propisima EU kako bi se osiguralo dostojanstvo i dobrobit zadržanih tražilaca azila. Takođe, preporučeno je hitno sprovođenje mera za poboljšanje uslova i pružanje adekvatne pomoći migrantima.

4.4. Pregled migratornog kretanja po zemljama Zapadnog Balkana koje nisu članice EU

4.4.1. Republika Albanija

Kada su Bugarska i Mađarska odlučile da zatvore svoje granice za dolazeće migrante u martu 2016. godine, Albanija je postala jedna od tranzitnih stanica za tražioce azila, izbeglice, neregularne migrante i žrtve trgovine ljudima iz Sirije, Pakistana, Iraka, Alžira, Libije, Maroka, Palestine, Avganistana, Jemena i Irana koji su pratili balkansku rutu od Turske i Grčke do srca Evrope (IOM, Conference Report, 2023).

Na početku migrantske krize migranti su kretanje kroz Srbiju i Makedoniju preusmerili na druge zemlje, poput Bugarske i Albanije (IOM, Migration Governance Snapshot Snapshot, 2018). Albanija je na kraju postala krajnje odredište za mnoge od ovih ljudi, koji su bili demoralisani zatvaranjem Hrvatske i Mađarske (IOM, Migration Governance Snapshot Snapshot, 2018). Jedan od dokaza za to je povećanje broja zahteva za azil u Albaniji. Iako se ne odlučuju svi koji tu zatraže azil da ostanu na duži rok, broj stranaca sa dozvolom boravka je u 2018. godini, prema podacima Albanskog instituta statistike, bio 14.162 osobe, što je predstavljalo povećanje od 9,7% u odnosu na

³⁹ The Guardian. (2015, 21. oktobar). *Slovenia calls in army as refugee crisis grows on borders of Europe*. Preuzeto sa <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/21/slovenia-calls-in-army-refugee-crisis-borders-europe>

⁴⁰ Pri sprovođenju polustrukturisanih intervjua, koji će biti predstavljeni u ovom poglavlju, pitanja koja se tiču zapadnobalkanske regionalne saradnje morali smo da preformulišemo tako da se radi o saradnji Jugoistočne Evrope sa Zapadnim Balkanom, jer je sagovornik istakao da Slovenija ne pripada zapadnobalkanskom regionu.

2017. godinu (Ministry of Interior of Albania, Migration Profile 2020; Ministry of Interior of Albania, Migration Profile 2018).

Prema podacima *Global immigration detention observatory*, ukupan broj novih zahteva za azil u 2019. godini iznosio je 66, dok je taj broj bio 2.161 u 2016. godini i 427 u 2014. godini (*Global immigration detention observatory*, 2020:16). Ovi podaci upućuju na značajan trend smanjenja broja novih zahteva za azil tokom vremena, preciznije u 2014. godini broj zahteva bio je relativno nizak, zatim je znatno porastao u 2016. godini, da bi se potom smanjio na minimum u 2019. godini (UNHCR, Albania Fact Sheet, 2019:2)

Međutim, broj iregularnih migracija počeo je da raste. Konkretno, selo Trstenik u okrugu Korča (alb. Korçë) jedno je od prvih mesta u koja su došli *ilegalni*⁴¹ migranti sa Bliskog istoka, zahvaljujući blizini grčkih centara za zadržavanje (UNHCR, 2018*d*). U stvari, albanska granična policija i Fronteks svakodnevno su zaustavljali desetine sirijskih i iračkih migranata, ali su oni ipak uspevali da pređu granicu, zastanu u albanskim selima u potrazi za hranom i odećom, a zatim nastavili kretanje.⁴²

U periodu od 2017. do 2020. godine Albanija je zabeležila određene promene u broju odobrenih zahteva za sticanje državljanstva (videti tabelu 3). Tokom 2017. godine zemlja je odobrila ukupno 316 zahteva. Naredne godine broj odobrenih zahteva povećan je na 345, što ukazuje na određeni porast. Zatim, u 2019. godini Albanija je zabeležila značajan skok u broju odobrenih zahteva, dostižući broj od 485. Međutim, u 2020. godini broj odobrenih zahteva smanjen je na 423. Važno je napomenuti da ovi podaci pružaju samo ukupan broj odobrenih zahteva za sticanje državljanstva, ne nudeći dodatne informacije o nacionalnosti ili razlozima podnetih zahteva. Ova tabela služi kao indikator godišnjih promena u oblasti sticanja državljanstva u Albaniji, omogućavajući analizu trendova u toku vremena.

Tabela 3: Broj odobrenih zahteva za sticanje državljanstva u Albaniji

Godina	Broj odobrenih zahteva za sticanje državljanstva u Albaniji *
2017.	316
2018.	345
2019.	485
2020.	423

Izvor: Institute of Statistics of Albania (2023)

Zahvaljujući zajedničkoj operaciji albanske granične policije i Fronteksa, od 2018. godine migranti koji su zaustavljeni šalju se u Prihvatni centar u Babru (Babrru), u blizini glavnog grada,

⁴¹ Već smo definisali razliku između regularnih i iregularnih migracija, odlučujući se za termin „iregularni“. Međutim, primetno je da se u podacima i različitim izveštajima često koristi termin „ilegalni“ umesto „iregularni“. Mi ne možemo sa sigurnošću tvrditi da su svi ti prelasci bili ilegalni, budući da većina izveštaja ne pravi jasnu razliku između ova dva termina. Ovaj nedostatak preciznosti može otežati tumačenje stvarnog stanja na terenu. Važno je napomenuti da se terminologija može razlikovati i da se često koristi kao opisna oznaka bez precizne pravne distinkcije.

⁴² Integral Human Development, Country Profiles: Albania. Preuzeto sa <https://migrants-refugees.va/country-profile/albania/> pristupljeno 2.12.2023.

koji ima oko 170 slobodnih mesta.⁴³ Većina migranata odlučila je da se vrati u Grčku ili ponovo pokuša da izbegne u Zapadnu Evropu; samo nekolicina se zapravo prijavila za zaštitu (IOM; 2018c). Dok su neki zaista nameravali da ostanu u Albaniji, većina ih se nada da će iskoristiti vreme potrebno za pronalaženje rešenja za preseljenje u Bosnu ili Crnu Goru, odakle će kasnije moći da stignu u Nemačku, Dansku ili druge zapadnoevropske države (Integral Human Development, Albania, 2023).

4.4.2. Republika Bosna i Hercegovina

U martu 2016. godine Bosna i Hercegovina (skr. BiH) postaje takođe važna tranzitna stanica za one koji bežeći od rata i progona žele da uđu u Evropu. U 2018. godini, na primer, u BiH je stiglo oko 24.000 migranata, dok je ta brojka porasla na 26.000 migranata 2019. godine (Deutsche Welle, 2019).⁴⁴ Zatim je 2019. godine je nasilni *push back* Hrvatske stvorilo blokadu na granici, ostavljajući ljude da žive u nehumanim uslovima (Jeftić, 2020, Smailbegović, Koraljić, Ahić, et al., 2020).

Protivno konvencijama EU, uključujući Dablinsku, Hrvatska preuzima migrante koji dolaze iz Sirije, Avganistana, Irana i Pakistana koji idu balkanskom rutom, ali ih, umesto da nastavi sa odgovarajućim procesom identifikacije, vraća nazad preko bosanske, slovenačke ili srpske granice, koristeći ekstremnu silu (Muratbegović, 2018:101-115). Kao što je navedeno u izveštaju Evropskog parlamenta, Hrvatska je obećala da će istražiti optužbe za zlostavljanje migranata i izbeglica na svojim spoljnim granicama i redovno obavestavati Komisiju o napretku (Evropski Parlament, 2019).⁴⁵ U istom izveštaju *Felipe González Morales*, Specijalni izvestilac UN-a za ljudska prava migranata, istakao je da pushbackovi krše ljudska prava tih pojedinaca i naglasio da ova praksa nije sprečila ljude u pokretu da se upute ka teritoriji Evropske unije, već je doprinela razvoju mreže krijumčara i organizovanih kriminalnih aktivnosti.⁴⁶

U sličnom kontekstu na granici između BiH i Hrvatske hiljade izbeglica našle su se u privremenim kampovima i nehumanim uslovima. O tome svedoči izveštaj IOM-a iz 2019. godine, gde se navodi da je oko 4.000 ljudi spavalo u napuštenim zgradama u pograničnim gradovima Bihaću, Velikoj Kladaši ili u šatorima u kampu Vučjak, jedinom izbegličkom kampu koji nije vodio IOM (Ahmadi i Purić, 2018). Ovaj kamp izgrađen je kao privremeno rešenje na deponiji u blizini područja punom protivpešadijskih mina. Rizik od požara i eksplozije bio je visok i zbog mogućih podzemnih džepova metana, sanitarnih čvorova bilo je vrlo malo, nije bilo struje, tekuće vode ni medicinske nege (IOM, 2019d). Međunarodna organizacija za migracije izrazila je kritiku prema lokalnim vlastima u Bosni i Hercegovini zbog njihovog dopuštanja drastičnih mera koje su preduzete nakon lokalnih izbora u novembru (IOM, Izjava Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, 2020). Prema navodima IOM-a, kako bi odgovorile na pritisak lokalne zajednice, vlasti u kantonu Una-Sana, koji deli granicu s Hrvatskom, preduzele su korake koji su dodali još 350 ljudi na procenjenih 2.500 osoba koje već borave na otvorenom u Bosni (IOM, Izjava Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini, 2020).

IOM-ova kritika ukazuje na ozbiljne propuste u lokalnom upravljanju migrantskom krizom, gde su lokalne vlasti propustile pružiti adekvatne resurse i podršku migrantima, dopuštajući situaciju koja je zahtevala preduzimanje drastičnih mera. Nedostatak koordinacije i efikasnih strategija za upravljanje migrantskim tokovima postao je posebno izražen budući da odsustvo efikasnog

⁴³ Report on Visit to the Reception Centre for Refugees in Babrru, Albania. Preuzeto sa <https://www.renate-europe.net/wp-content/uploads/2015/10/Report-on-Visit-to-the-Reception-Centre-for-Refugees-in-Babrru-Albania.pdf> pristupljeno: 12.12.2023

⁴⁴ Deutsche Welle. (2019, 6. novembar). *Migrantima na balkanskoj ruti prijeti "bijela smrt"*. Preuzeto sa <https://www.dw.com/bs/migrantima-na-balkanskoj-ruti-prijeti-bijela-smrt/a-51200150>

⁴⁵ European Parliament. (2019). Situation of migrants in Bosnia and Herzegovina (BRIEFING No. PE 644.174). Autor: Branislav Stanicek, Members' Research Service, European Parliamentary Research Service. Preuzeto sa [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI\(2019\)644174_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI(2019)644174_EN.pdf)

⁴⁶ *Ibid.*

upravljanja u Bosni doprinosi nekontrolisanim migrantskim tokovima u Hrvatskoj. Postavljajući ovu situaciju kao osnov za dalju analizu, istražujemo postojanje potencijalnih trendova odbijanja migranata na prihvatu u Bosni i Hercegovini.

U periodu od 2010. do 2019. godine (videti tabelu 4.) zabeležen je dinamičan trend odbijenih ulazaka na granici Bosne i Hercegovine. Tokom prvih nekoliko godina, od 2010. do 2014. godine, postojao je kontinuirani pad u broju odbijenih ulazaka, s najvišim brojem odbijanja evidentiranim 2010. godine sa 3.514 slučajeve. Međutim, ovaj trend se preokrenuo u 2015. godini, kada je zabeležen blagi porast na 2.432 odbijena ulaska. U narednim godinama, od 2016. do 2019. godine, i pored fluktuacija, održao se nivo odbijenih ulazaka na granici BiH. Tokom ovog perioda 2017. godina je imala najmanji broj odbijanja, 2.313 slučaja, dok se 2018. godina izdvaja po daljem smanjenju na 1.853. Ipak, u 2019. godini primećen je porast na 2.342 odbijena ulaska.

Tabela 4: Migracioni profil Bosne i Hercegovine do 2019.

Godina	Odbijeni ulasci u BiH
2010.	3.514
2011.	3.830
2012.	2.998
2013.	2.079
2014.	1.987
2015.	2.432
2016.	2.243
2017.	2.313
2018.	1.853
2019.	2.342

Izvor: Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju (2020)

Ovi trendovi u broju odbijenih ulazaka mogu biti rezultat pooštrenih politika na granicama; s druge strane, smanjenje broja odbijenih ulazaka može ukazivati na uspešne politike kontrole granica ili stabilizaciju situacije u regionu. Ova analiza pruža uvid u dinamiku migracija i bezbednosti granica u Bosni i Hercegovini tokom posmatranog desetogodišnjeg perioda.

Kada analiziramo broj odbijenih migranata na prihvatu u Bosni i Hercegovini, važno je uzeti u obzir da su ovi podaci podložni uticaju stvarnosti terena, gde su se neki od incidenta možda odvijali van zvaničnih statistika. Posebno se to odnosi na sukobe s Hrvatskom, koje smo već opisali u prethodnom potpoglavlju u vezi s incidentima *push back* migranata.

4.4.3. Republika Crna Gora

Kada je 2015. godine migrantska kriza dostigla vrhunac, prva važna mera radi sticanja kontrole nad njom bilo je zatvaranje tranzitnog koridora. Iako je to znatno smanjilo protok migranata, nije u potpunosti osiguralo kontrolu. U tom periodu Crna Gora nije bila bitno pogođena neregularnim migracijama u poređenju sa drugim zemljama Zapadnog Balkana. Od avgusta 2017. godine zabeležen je novi rast priliva migranata, što je rad granične policije usmerio na kontrolu i suzbijanje ove pojave.

Od 2011. do 2015. godine Crna Gora je primila 9.000 zahteva za azil, uglavnom od državljana Sirije, Eritreje, Somalije, Avganistana i drugih zemalja (Vlada Crne Gore, Strategija o migracijama i

reintegraciji povratnika u CG 2021–25, 2020). Crna Gora je preduzela važne korake kako bi se pripremila za potencijalni veliki broj novopridošlih migranata – kroz infrastrukturne projekte, poboljšanje mobilnosti granične policije i unapređenje opremljenosti graničnih prelaza; zemlja je uložila napore u jačanje svojih sistema migracija, azila i granične bezbednosti (IOM, *Strengthening the Capacity of Montenegro’s Police to Address Irregular Migration and Cross-border organized Crime*, 2011). Međutim, iako su preduzete mere, pojačano kretanje migranata preko Crne Gore se nastavilo, posebno ilegalnim prelaženjem granice sa Albanijom (Kajosevic, *Balkan Insight*, 2023).

Migranti koji ulaze u Crnu Goru često koriste ovu zemlju kao tranzitnu tačku na putu prema Bosni i Hercegovini i dalje ka zemljama Evropske unije (IOM, *Displacement Tracking Matrix*, 2018). Crna Gora iskazala je potrebu daljeg unapređenja i jačanja kapaciteta granične bezbednosti i saradnje s drugim zemljama u regionu radi efikasnijeg upravljanja migracijskim tokovima (IOM *Fostering Sub-Regional Cooperation on Migration in South-Eastern and Eastern Europe*, 2021:4-10). Prema navodima MUP-a Crne Gore granična policija kontinuirano radi na poboljšanju sistema za migracije i graničnu bezbednost, uz fokus na preventivne mere, zaštitu i saradnju, za adekvatno suočavanje s izazovima koje migracije donose (Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, 2019).

S obzirom na to da Crna Gora još uvek nema svoj MGI portal, nedovoljno podataka čini ograničavajući faktor prilikom pregleda migratornog kretanja u ovoj državi i primorani smo da koristimo samo gorepomenutu strategiju i Zakon o strancima (Službeni list CG, br. 12/2018)⁴⁷ koje je Crna Gora usvojila. Prema procenama MUP-a Crne Gore postoje problemi pri postupanju sa strancima u Prihvatilištu, koje zahtevaju saradnju s relevantnim akterima, uključujući prevodioce, diplomatske predstavnike i konzulate, kako bi se osigurala adekvatna identifikacija i povratak migranata u skladu s propisima (Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, *Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u CG 2021–25:27-55*).

U periodu od 2016. do 2020. godine Crna Gora je zabeležila znatan broj lica koja su primljena na prihvata, pri čemu se ovi podaci odnose isključivo na osobe koje su prošle kroz proces prihvata u zemlji (videti tabelu 5). Godine 2016. zabeležen je prihvata 259 lica, dok je u 2017. godini taj broj naglo porastao na 799. U narednim godinama trend se nastavlja dramatičnim povećanjem, sa najvećim skokom zabeleženim 2018. godine kada je na prihvata primljeno 4.570 lica. Ova godina pokazuje izrazit porast u odnosu na prethodne i može ukazivati na specifične okolnosti ili događaje koji su uticali na povećan priliv ljudi koji traže prihvata u Crnoj Gori. Naredna, 2019. godina donosi još značajniji skok u broju prihvaćenih lica, sa rekordnih 7.832. Ovaj porast sugerise na dalje intenziviranje migrantskih ili izbegličkih tokova kroz zemlju.

Međutim, 2020. godina pokazuje smanjenje u odnosu na prethodnu, sa 2.702 lica koja su primljena na prihvata. Mogući uzroci ovog smanjenja su promene u merama koje je Crna Gora možda preduzela kako bi regulisala priliv migranata. Potrebno je istaći da ovi podaci ne obuhvataju sve migrante ili izbeglice koji su prošli kroz državu, već se odnose isključivo na one koji su prošli kroz proces zvaničnog prihvata. Ova razlika je važna jer ukazuje da ukupan broj migranata koji su prošli kroz zemlju može biti znatno veći od brojeva navedenih u tabeli .

Tabela 5: Broj lica primljena na prihvata u Crnoj Gori u periodu 2016–2020. godine

Godina	Broj lica primljena na prihvata u Crnoj Gori
2016.	259

⁴⁷ Stupio je na snagu 3. marta 2018. godine i reguliše uslove za ulazak, izlazak, kretanje, boravak i rad stranaca u Crnoj Gori.

Godina	Broj lica primljena na prihvata u Crnoj Gori
2017.	799
2018.	4.570
2019.	7.832
2020.	2.702

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore (2019), str. 45

4.4.4. Republika Severna Makedonija

Severna Makedonija je, kao i u ostale države u regionu, tranzitna tačka na migratornom putu ka državama Zapadne Evrope. Prilikom intenziviranja migratornog kretanja krajem 2015. godine osposobljen je prihvatni centar u Đevdeliji, gde su iz kriznih regiona na Bliskom istoku stizale izbeglice koje traže zaštitu. Međutim, tokom krize tražioci azila su po dolasku na teritoriju ove zemlje transportovane u prihvatne centre u Skoplju, Vizbegovo i Gazi Baba (Integral Human Development, North Macedonia, 2023).

Vlada Severne Makedonije je 2015. godine izdavala privremene boravišne dozvole tokom tranzita kroz Severnu Makedoniju – takve dozvole su davale besplatnu medicinsku negu u bilo kojoj zdravstvenoj ustanovi – i zbog toga je ovaj put do Evropske unije postajao sve popularniji (Integral Human Development, North Macedonia, 2023). Od novembra 2015. samo je državljanima Avganistana, Iraka i Sirije bilo dozvoljeno da uđu u zemlju, zbog politike EU u drugim državama članicama. Da bi rešila ovaj problem, Vlada Severne Makedonije radila je na svojoj zakonskoj regulativi u vezi sa izbegličkim statusom, sve dok 2018. godine nije usvojila izmene i dopune zakona o azilu (Integral Human Development, North Macedonia, 2023).

U Severnoj Makedoniji registrovano je 2020. godine 558 lica bez državljanstva, a njihov položaj bio je usko povezan s raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1990. godine (Integral Human Development, North Macedonia, 2023). Ovi ljudi našli su se praktično u zamci, zarobljeni. Okolnost što roditelji nisu imali dokumenta za dokazivanje svog državljanstva otežavala je i registraciju njihove dece. U mnogim slučajevima ovakva situacija rezultira kombinacijom materijalnog siromaštva i slabog obrazovanja, nedostatkom znanja o procedurama i načinima zahtevima pribavljanja legalnih dokumenata te stalnom diskriminacijom (Integral Human Development, North Macedonia, 2023). Na MGI portalu Makedonije naglašava se upravo otežano dobijanje državljanstva u ovoj državi (Oruc, Raza, Santic, 2020:6-7).

Podaci preuzeti od Ministarstva unutrašnjih poslova Severne Makedonije (videti tabelu 6) pružaju uvid u različite aspekte migracija i imigracije u zemlji tokom perioda 2014–2017. godine. Međutim, bitno je naglasiti da u 2014. godini podaci o broju iregularnih migranata, registrovanih lica u zemlji ili lica registrovanih u centrima za imigraciju nisu dostupni. Ova tabela pokazuje da je 2014. godine odobreno samo 13 zahteva za azil. Godina 2015. donosi znatno povećanje broja iregularnih migranata, čak 750.000. U isto vreme registrovano je 317.507 lica u zemlji, od kojih se 79 nalazilo u centrima za prihvata. Godina 2016. donosi novoregistrovanih 130 lica u zemlji, dok informacije o iregularnim migrantima ili licima registrovanim u centrima za imigraciju nisu dostupne. Broj odobrenih zahteva za azil iznosi 6, što ukazuje na mali broj procesa obrade azilnih zahteva. U 2017. godini podaci o iregularnim migrantima i licima registrovanim u centrima za imigraciju opet nisu

dostupni, ali je zabeleženo da je 79 lica registrovano u zemlji. Informacije o broju odobrenih zahteva za azil takođe nisu dostupne za ovu godinu.

Dakle, nemamo dostupne podatke za sve godine obuhvaćene istraživanjem. Ovaj nedostatak informacija može biti značajan pokazatelj da je situacija na terenu verovatno bila dinamičnija i kompleksnija tokom vrhunca krize. Nedostatak sistematičnog pregleda broja migranata u zemlji za određene godine može ukazivati na to da je Severna Makedonija, možda pod uticajem intenzivnih migracionih priliva, bila nespremna u vođenju optimalne evidencije kretanja migranata. Ovo dalje naglašava potrebu za dodatnim istraživanjem i analizom kako bismo dublje razumeli okolnosti i izazove s kojima se ova zemlja suočavala tokom kritičnih trenutaka migracione krize.

Tabela 6: Broj odobrenih zahteva za državljanstvo u Severnoj Makedoniji (2009–2019)

Godina	Broj iregularnih migranata	Broj registrovanih lica u zemlji	Broj lica registrovanih u centrima za imigraciju	Broj odobrenih zahteva za azil
2014.	-	-	-	13
2015.	750.000	-	317.507	3
2016.	-	130	-	6
2017.	-	79	-	-

Izvor: IOM, Migration in North Macedonia (2022), str. 4-12.

Tabela 7, međutim, pruža informacije o ukupnom broju dodeljenih državljanstava u periodu od 2015. do 2019. godine. Kako bismo bolje razumeli ove podatke, korisno je sagledati ih u kontekstu prethodne tabele koja se odnosi na migracije u Severnoj Makedoniji. Iz prethodne analize saznajemo da je u periodu od 2015. do 2017. godine Severna Makedonija imala znatan priliv iregularnih migranata, naročito u 2015. godini. Takođe, ova tabela nam ukazuje na napore države da pruži pravnu zaštitu onima koji su podnosili zahtev za azil, sa zabeleženim odobrenjem nekoliko zahteva tokom ovog perioda. U tom kontekstu, tabela 7 o dodeljenim državljanstvima može dodatno osvetliti političke, socijalne i ekonomske aspekte migracija.

Tabela 7: Ukupan broj dodeljenih državljanstava u Severnoj Makedoniji (2015–2019)

Godina	Ukupan broj dodeljenih državljanstava u Severnoj Makedoniji (2015–2019)
2015.	950
2016.	1.160
2017.	1.053

Godina	Ukupan broj dodeljenih državljanstava u Severnoj Makedoniji (2015–2019)
2018.	1.068
2019.	985

Izvor: IOM, Migration in North Macedonia (2022)

Povećanje broja dodeljenih državljanstava tokom ovih godina može ukazivati na napore da se integriraju ljudi koji su došli tokom migracionih talasa. Na primer, ako je 2015. bila godina velikog migracionog pritiska, možemo primetiti da je u narednim godinama povećan broj dodeljenih državljanstava (2016. godine – 1.160, 2017. godine – 1.053). To može ukazivati na prilagođavanje politika države kako bi se odgovorilo na potrebe novopridošlih, uključujući i proces dodeljivanja državljanstva kao način integracije u društvo. Iako ovi podaci ne pružaju potpunu sliku, njihovo poređenje sa prethodnom tabelom može nam pomoći da bolje razumemo dinamiku migracija u Severnoj Makedoniji, kao i napore te zemlje da se nosi s izazovima i integriše migrante u društvo.

4.5. *Odgovor zemalja Zapadnog Balkana na iregularne migracije*

Migracijska kriza iz 2015. godine postavila je izazove pred zemlje Zapadnog Balkana, koje su morale brzo reagovati na dolazak velikog broja izbeglica. Potreba za hitnim otvaranjem prihvatnih centara i pružanje humanitarne pomoći bili su ključni koraci u suočavanju s tim izazovima, a pokazala se potreba za regionalnom saradnjom i solidarnošću kako bi se obezbedila efikasna i humano vođena migracijska politika na Zapadnom Balkanu.

Godine 2015. došlo je do znatnih promena u javnom diskursu i medijskom izveštavanju o migracijama u Evropu. Oštra retorika, antiimigrantska raspoloženja i uvođenje restriktivnih mera odražavaju izazove i kontroverze koje su pratile dolazak velikog broja migranata (Oruc et. al, 2020:4–5). Međutim, ova situacija takođe ukazuje na potrebu za objektivnim informisanjem, razumevanjem ljudskih prava i primenu međunarodnih standarda u pristupljenou migracijama. Dijalog, saradnja i zajednički pristupljeno su ključni za rešavanje migracijskih izazova i izgradnju održivog i humano vođenog sistema upravljanja migracijama u Evropi (Oruc et. al, 2020).

Uvođenje restriktivnih mera rezultiralo je promenom migracijskih ruta, povećanim krijumčarenjem ljudi i izazivanjem zabrinutosti u vezi sa ljudskim pravima. Balkanska ruta postala je zona zaštite između Grčke i Bugarske, s jedne strane, i Mađarske i Hrvatske s druge strane, a migranti su se preusmerili ka drugim zemljama na Zapadnom Balkanu (Oruc et. al, 2020). Broj migranata registrovanih u zemljama Zapadnog Balkana dramatično je porastao, a umnožavanje migracijskih tokova pratilo je i povećanje povratka migranata, nasilja i zlostavljanja na granicama. Kako je broj migranata rastao, tako se i broj ilegalnih prelaska na području Zapadnog Balkana povećavao, stoga ćemo na osnovu analitičkog Izveštaja Zapadnobalkanska ruta migracija 2015–2019., *The Western Balkan Migration route 2015-2019*, iz marta 2020. godine u kome su Nermin Oruc, Saima Raza i Danica Santic unifikovali dostupne podatke predstaviti, radi lakše preglednosti, u tabeli 8.

Tabela 8: Ilegalni prelasci na Zapadnom Balkanu

Godina	Ilegalni prelasci na Zapadnom Balkanu
---------------	--

2009.	3.090
2010.	2.370
2011.	4.650
2012.	6.390
2013.	19.950
2014.	43.357
2015.	764.033
2016.	130.325
2017.	12.179
2018.	5.869

Izvor: Prague Process Analytical Report

U protekloj deceniji situacija sa ilegalnim prelascima na Zapadnom Balkanu pokazuje značajan fluktuirajući trend. Od 2009. do 2012. godine broj ilegalnih prelazaka bio je relativno nizak, kretao se od 2.370 do 6.390 godišnje. Međutim, 2013. godine zabeležen je iznenađujući porast na 19.950, a naredne godine taj broj gotovo se udvostručio na 43.357. Najveći skok zabeležen je 2015. godine, kada je broj ilegalnih prelazaka dramatično porastao na 764.033. Tokom 2016. godine došlo je do znatnog pada, na 130.325, ali se situacija stabilizovala u narednim godinama. Godine 2018. zabeležen je dodatni pad na 5.869. Ovi podaci ukazuju na dinamičnu prirodu izazova sa ilegalnim prelascima na Zapadnom Balkanu, s naglim promenama u toku nekoliko godina.

4.5.1. Republika Albanija

Od 2014. do 2020. godine Albanija se suočavala sa znatnim povećavanjem broja migranata koji su pokušavali preći granicu i nastaviti putovanje ka Zapadnoj Evropi. Da bi suzbila ilegalne prelaske, pojačala je nadzor svojih granica povećanjem broja graničnih patrola i uspostavljanjem čvršće saradnje sa Crnom Gorom. Nakon vrhunca krize usvojila je strože zakone i propise da bi otežala delovanje krijumčara i sprečila kretanje iregularnih migranata. Snažnom kontrolom granica i uspostavljanjem oštrog zakonskih propisa Albanija je nastojala suzbiti ilegalne migracije i zaštititi nacionalnu bezbednost. Pokazala je jaku volju za saradnjom, posebno sa Crnom Gorom, čime su ostvareni zajednički ciljevi u borbi protiv ilegalnih prelazaka granica.

Osim sa Crnom Gorom, Albanija je u borbi protiv iregularnih migracija saradivala i sa Evropskom unijom i Fronteksom, obavljala razmenu informacija i preduzimala zajedničke operacije. U cilju pružanja adekvatnog uvida u situaciju na terenu vezanu za migrante koji su podneli zahtev za azil, kao i za uhvaćene migrante na albanskoj granici, koristićemo dostupne podatke Izveštaj Instituta za demokratiju i medijaciju Albanije, *Vulnerable Asylum Seekers and Irregular Migrants in Albania: Trends, Challenges, and Policy Solutions* objavljen u junu 2019. godine (videti tabelu 9).

Tabela 9: Broj privedenih migranta na albanskoj granici i broj azilanata u Albaniji 2009–2018.

Godina	Privedeni migranti na albanskoj granici	Azilanti u Albaniji
2009.	29	nedostaje podatak
2010.	417	nedostaje podatak

2011.	412	nedostaje podatak
2012.	1.126	nedostaje podatak
2013.	1.918	nedostaje podatak
2014.	2.622	132
2015.	2.047	104
2016.	915	240
2017.	1.049	307*
2018.	5.730*	nedostaje podatak

Izvor: Institut za demokratiju i medijaciju Albanije (2019), str. 7.

Svake godine od 2009. do 2018. broj privedenih migranata na albanskoj granici pokazivao je dinamičan trend. Godine 2009. i 2010. zabeležen je relativno mali broj privedenih (29 i 417, redom), dok je od 2011. godine broj postepeno rastao, dostižući vrhunac od 5.730 privedenih migranata tokom 2018. godine. Nagli skok u 2012. godini (1.126) i dalji rast do 1.918 u 2013. godini ukazuju na promene u migracionim obrascima i povećan pritisak na granici Albanije. Iako je broj privedenih migranata opao tokom 2016. godine na 915, ponovo je porastao u 2017. godini na 1.049, pre nego što je zabeležen znatan porast tokom 2018. godine.

Što se tiče zahteva za azil, podaci su delimično bili dostupni. Od 2014. do 2016. godine beležen je postepeni porast (132, 104, 240), dok je u 2017. godini zabeležen znatan skok na 307 tražilaca azila. Nažalost, podaci za azilante nisu bili dostupni za 2018. godinu. U 2018. godini broj privedenih migranata dodatno se povećao, dostigavši vrhunac od 5.730, dok podaci o tražiocima azila za tu godinu nisu dostupni. Ova dinamika ukazuje na promenljivu situaciju na terenu, gde je primećeno izrazito povećanje pritiska na granicu i sistem kontrole migracija tokom 2018. godine, jer su podaci o broju zahteva za azil dostupni samo za prvu polovinu 2017. godine. Dodatno, tokom prvog polugodišta 2019. godine zabeleženo je oko „3.500 dolazaka, od kojih je 2.600 podnelo zahtev za azil“ (Xhano, Lleshi, 2019:6) u pomenutom izveštaju albanskog Instituta za demokratiju i medijaciju iz 2019. godine.

U periodu 2009–2019. godine ukupan broj migranata koji su prošli Zapadnobalkanskom rutom bio je značajan, pri čemu su stotine hiljada ljudi prešle granice, dok je u istom periodu broj azilanata u Albaniji bio zanemarljiv u poređenju sa ukupnim brojem migranata. Iako podaci o privedenim migrantima nisu dostupni za sve godine, uočeno je tokom 2018, tri godine nakon vrhunca krize, da je broj privedenih bio relativno mali u odnosu na ukupan broj migranata na ovoj ruti, ali najviši zabeležen u Albaniji u skoro jednoj deceniji. Ovo sugerise na to da, iako je broj migranata koji je prošao ovom rutom bio znatan, samo je mali deo podneo zahtev za azil.

4.5.2. Republika Bosna i Hercegovina

Kako bismo stekli širu predstavu o graničnoj kontroli na području Zapadnog Balkana, iskoristićemo WB-RAN (Western Balkans Risk Analysis Network) indikatore koje je Fronteks predstavio u svom kvartalnom izveštaju za april–jun 2018. godine (Frontex, Western Balkans Quarterly Q2:7-12). Ovi indikatori predstavljaju skup podataka koji se koriste za analizu rizika i praćenje situacije u vezi sa migracijama na Zapadnom Balkanu i obuhvataju različite aspekte migracija, kao što su zahtevi za azil, ilegalni prelasci granica, boravak migranata, odbijanje ulaska i druge relevantne informacije (Frontex, 2018). Pomoću WB-RAN indikatora može se pratiti kretanje broja zahteva za azil, uključujući promene u odnosu na prethodne periode, kao i prisustvo posrednika i korisnika lažnih putnih dokumenata, i ilegalni prelasci granice na prelazima i između njih (Frontex, Western Balkans Quarterly Q2, 2018), te nam oni omogućavaju da steknemo sliku o ilegalnom

boravku migranata i odbijanjima ulaska kako bismo definisali različite faktore i trendove koji su uticali na migracije u regionu.

U drugom kvartalu 2017. godine do prvog kvartala 2018. godine značajne promene zabeležene su u različitim indikatorima vezanim za migracije (videti tabelu 10). Broj zahteva za azil porastao je za 51%, dostižući broj od 21.702, što ukazuje na povećanu potražnju za mehanizmima zaštite. Posrednici su zabeležili 16% porasta, dok je broj korisnika lažnih putnih dokumenata opao za 30%, signalizirajući promene u pristupljenou ovim nelegalnim sredstvima. Ilegalni prelasci granice na zvaničnim prelazima smanjeni su za 35%, dok je na nezvaničnim mestima zabeležen dramatičan porast od 87%. Povećanje ilegalnog boravka za 296% ukazuje na izazove u kontroli nezakonitog boravka, dok su odbijanja ulaska relativno stabilna, s minimalnim porastom od 0,2% u odnosu na prethodnu godinu. Ovi podaci ukazuju na dinamične promene u migracionim obrascima tokom posmatranog perioda, sa naglaskom na ilegalnim prelascima između zvaničnih prelaza i izazovima u kontroli nelegalnog boravka.

Tabela 10: Iregularni migranti i azilanti u Bosni i Hercegovini 2017–2018. godine (Frontex)

Indikator *	Q2 2017	Q1 2018	Q2 2018	Promena u odnosu na prethodnu godinu	Promena u odnosu na prethodni kvartal
Zahtevi za azil	14.39 3	16.43 6	21.70 2	51%	32%
Posrednici	173	199	200	16%	0,5%
Korisnici lažnih putnih dokumenata	293	534	373	27%	-30%
Ilegalni prelasci granice na prelazima	863	754	560	-35%	-26%
Ilegalni prelasci granice između prelaza	5.384	6.659	10.08 7	87%	51%
Ilegalni boravak	2.255	3.374	8.932	296%	165%
Odbijanja ulaska	12.52 3	11.25 7	12.54 3	0,2%	11%

Izvor: Frontex, Western Balkans Quarterly Q2 (2018)

Napomena: Podaci se odnose na navedene periode, a procentualne promene izračunate su na osnovu poređenja sa prethodnom godinom ili prethodnim kvartalom, kako je naznačeno.

U Fronteksovom izveštaju se dalje navodi da je primećeno prisustvo sve većeg broja osoba izvan regiona koje se ilegalno zadržavaju, posebno u Bosni i Hercegovini, te se ona suočava sa pritiskom kako sa glavne rute koja ide preko Srbije tako i sa podrutom od grčko-albanske granice (Frontex Western Balkan Risk Analysis Network [WB-RAN], 2018). Prema izveštajima IOM-a, broj osoba otkrivenih u ilegalnom prelaženju granice znatno se povećao u BiH tokom 2018. i 2019. godine. Mada je većina migranata iskazala nameru da nastavi putovanje ka Zapadnoj Evropi, prisustvo ilegalnih migranata u Bosni i Hercegovini, posebno u Unsko-sanskom kantonu, predstavlja

izazov za državu u pogledu upravljanja migracijskim tokovima, obezbeđivanja smeštaja i pružanja odgovarajuće podrške tim migrantima (Sulejmanović, 2021; Hromadžić, 2020). Bosna i Hercegovina suočila se s drastičnim porastom broja iregularnih migranata tokom 2018. godine. Povećanje migracijskih tokova pratilo je i povećanje nasilja, zlostavljanja i izveštaja o vraćanjima sa granica (Hromadžić, 2020).

Da bi se BiH što uspešnije nosila s problemom ilegalne migracije i sprečila ozbiljne humanitarne i bezbednosne probleme, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je 15. maja 2018. godine, na predlog Ministarstva sigurnosti BiH, *Informaciju s Akcijskim planom hitnih mjera* koje treba preduzeti u vezi s nezakonitim migrantima i propusnošću granica. Akcijskim planom obuhvaćeno je pet prioriternih područja, 17 mera i 73 aktivnosti (Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Migracijski profil Bosne i Hercegovine, 2021:74-75). Kako bi na adekvatan način odgovorila na izazove u oblasti migracija i azila, BiH poseban naglasak stavlja na jačanje kapaciteta Granične policije, Službe za poslove sa strancima i Sektora za imigraciju Ministarstva sigurnosti radi bolje kontrole granice s ciljem sprečavanja nezakonitih ulazaka na teritoriju BiH i veće efikasnosti u borbi protiv ilegalne migracije, kao i kapaciteta u području azila i readmisije, zatim sprovođenje sporazuma o readmisiji i intenziviranje borbe protiv krijumčarenja migranata (Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Migracijski profil Bosne i Hercegovine, 2021:74-75).

4.5.3. Republika Crna Gora

Jedan od izazova u analizi stanja na terenu i zvaničnih podataka o iregularnim migracijama u Crnoj Gori jeste nedostatak dostupnih podataka. Internet pretraga ograničena je na medijska izveštavanja, Strategiju za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017–2020. godine (Vlada Crne Gore, Strategija za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017–2020, 2017), Zakon o Strancima Republike Crne Gore i Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju Strategije reintegracije lica vraćenih na osnovu sporazuma o readmisiji u 2016. godini, 2017 (Vlada Crne Gore, Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju Strategije reintegracije lica vraćenih na osnovu sporazuma o readmisiji u 2016. godini, 2017:1-10). U prethodnom delu analize već smo detaljno razmotrili prva dva zvanična dokumenta, pa u ovom segmentu nastojimo da predstavimo relevantne podatke koji se dopunjuju navedenim potpoglavljem.

Na osnovu izvora iz maja 2015. godine sa *Balkan Insight*-a (Tomović, 2015), naglašeno je da crnogorska vlada planira donošenje jasnijih pravila za dodelu azila kako bi efikasnije razlikovala one koji su u potrebi za međunarodnom zaštitom od rastućeg broja ilegalnih migranata, naročito iz Azije i Afrike (Tomović, 2015). Kako je u ovom izvoru napisano, nova regulativa Crne Gore usmerena je na sprečavanje zloupotrebe sistema azila, posebno u kontekstu naglog porasta broja tražilaca azila od 235 u 2011. godini na više od 3.500 u 2014. godini (Tomović, 2015). Dodaje se da se očekuje da će novi zakon omogućiti „administrativno zadržavanje“ za tražioce azila ili imigrante koji ilegalno prelaze granicu, zadržavajući ih u policijskim objektima u prestonici do odluke pravosudnih organa o njihovim zahtevima za azil (Tomović, 2015).

Kako je istaknuto u Strategiji, naglašava se da je Ministarstvo unutrašnjih poslova preduzelo aktivnosti na osnivanju Prihvatišta za strance u Crnoj Gori, kapaciteta 46 lica, s ciljem stvaranja uslova za obavljanje poslova kontrole kretanja i boravka stranaca u skladu sa standardima i preporukama EU, kao i za efikasniju prevenciju nezakonitih migracija (Vlada Crne Gore, Strategija, 2017:24). Međutim, ovako ograničen kapacitet prihvatilišta ukazuje na to da je Crna Gora imala relativno mali broj zahteva za azil, a takođe implicira da nije planirala značajne smeštajne kapacitete.

Analizirajući akcioni plan za implementaciju ove strategije možemo videti da je Crna Gora bila *de facto* država tranzita, a prioritet je bio usmeren na upravljanje mogućim iregularnim

migracijama. Konkretno, operacija Božaj bile su zajedničke akcije granične policije s fokusom na otkrivanje neregularnih migracija i sprovođenje intervjua s migrantima duž granice Crne Gore i Republike Albanije (Vlada Crne Gore, Strategija, 2017). Ovaj pristupljuje svedoči o naporima Crne Gore da efikasno kontroliše tokove migracija kroz svoju teritoriju. Od avgusta pa do kraja 2018. i od jula do kraja decembra 2019. godine u osiguranje crnogorske granice bila je uključena i vojska (Vlada Crne Gore, Strategija, 2017).

U Crnoj Gori je, kao i u svim državama u regionu, iskazana potreba za regionalnom saradnjom te je ona aktivno radila na poboljšanju saradnje sa susednim državama, kao što je na primer potpisivanje sporazuma o readmisiji s Republikom Hrvatskom, Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, što je ovim državama omogućilo vraćanje migranata koji su ilegalno prešli granicu iz Crne Gore (Vlada Crne Gore, Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju Strategije reintegracije lica vraćenih na osnovu sporazuma o readmisiji u 2016. godini, 2017).

Crna Gora je takođe aktivno radila na uspostavljanju zajedničkih centara za policijsku saradnju. U Trebinju je otvoren Zajednički centar za policijsku saradnju između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije, dok je u Plavu otvoren Zajednički centar za policijsku saradnju Crne Gore, Albanije i Kosova* (Strategija za integrisano upravljanjem migracijama u Crnoj Gori 2017–2020. godine). Otvaranjem ovih centara vršena je razmena informacija o graničnoj kontroli, iregularnim migracijama i prekograničnom kriminalu (Vlada Crne Gore, Strategija za integrisano upravljanjem migracijama u Crnoj Gori 2017–2020. godine).

4.5.4. Republika Severna Makedonija

Određen broj iregularnih migranata ušao je u Severnu Makedoniju već aprila 2015. godine. Do tada je ova država upravljala migracijskim tokovima tako što je ili sprečavala migrante da uđu na njenu teritoriju ili im je dozvoljavala tranzit prema Srbiji na nedetektovan i neregistrovan način (Drangovski, 2019:5). Zahvaljujući ovoj praksi održavala je zvaničan broj iregularnih prelazaka granice kao relativno mali u poređenju s brojem tranzitnih migranata dokumentovanih u izveštajima Fronteksa, iako je pomagala izbegavanju potrebnih birokratskih procedura (registracija, pružanje informacija, izveštavanje, obrada itd.) i pravnih obaveza vezanih za individualno upravljanje slučajevima (Drangovski, 2019:6-10).

Ovakvim postupanjem smanjeni su troškovi koji bi mogli nastati usled boravka iregularnih migranata i povezane mobilizacije policijskih snaga, uz istovremeno izbegavanje dodatnih komplikacija u vezi s njihovim udaljavanjem (Drangovski, 2019:5). Pristupljeno Severne Makedonije upravljanju iregularnim migracijama rezultovao je nedovoljnom zaštitom migranata, koji su često bili izloženi nasilju, zlostavljanju i drugim opasnostima na svom putu (Drangovski, 2019:5).

U 2018. godini u zemlji su otkrivena 14.943 iregularna migranta, a većina ih je poreklom iz Pakistana, Avganistana, Irana i Indije. Veliki broj iregularnih prelazaka (88,4%) dogodio se na granici sa Grčkom (Migrants Refugee, Migration Profile North Macedonia, 2022:2). Takođe, u 2018. godini podignute su optužnice za krijumčarenje protiv 66 osoba, a 20 osoba, uključenih u 10 slučajeva, osuđeno je na zatvorske kazne zbog trgovine ljudima (Migrants Refugee, Migration Profile North Macedonia). Kako su iregularni migranti i izbeglice ranjiva kategorija u vezi sa trgovinom ljudima, posebno žene i maloletnici bez pratnje, u 2020. godini država je istraživala pet osumnjičenih i jednu kriminalnu grupu zbog trgovine decom te su sudovi osudili devet trgovaca ljudima za eksploataciju dece u trgovini seksom i još dva za trgovinu dece u seksualne svrhe i prisilni rad (Migrants Refugees, Migration Profile North Macedonia, 2022:4-5).

Iako su u Severnoj Makedoniji doneti novi zakoni o azilu koji delimično zadovoljavaju potrebu za usklađivanjem sa *Pravnim tekovinama EU (Acquis Communautaire)*, dijalog ili rasprave

o politikama azila i migracija na Balkanu održavali su se samo sporadično i obično bez uključivanja organizacija civilnog društva (Migrants Refugee, Migration Profile North Macedonia, 2022:7). Severna Makedonija je aktivno saradivala sa drugim zemljama u regionu i međunarodnim organizacijama kako bi se suprotstavila krijumčarenju migranata.

Jedna od mera u vezi sa borbom protiv krijumčarenjem ljudi u Severnoj Makedoniji od decembra 2017. do kraja 2019. godine, bio je projekat pod nazivom “Jačanje nacionalnih kapaciteta u oblasti azila, migracija i trgovine ljudima”, *Strengthening national capacities in the field of asylum, migration and trafficking in human beings* koji je finansirala Evropska unija, sporeden od strane IOM-a zajedno sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom rada i socijalne politike, i Ministarstvom pravde Severne Makedonije.⁴⁸

U periodu od 2018. do 2019. godine, u Severnoj Makedoniji mobilni timovi su se istakli u borbi protiv krijumčarenja ljudima, identifikujući 14 žrtava trgovine ljudima (svi ženskog pola), 190 osoba sa visokim rizikom od trgovine ljudima i 593 ranjive osobe koje su bile izložene opasnostima.⁴⁹ Pored toga, timovi su pružili neposrednu podršku i potencijalnih žrtava, što obuhvata medicinsku pomoć, pravnu pomoć, hranu, higijenske materijale, odeću i podršku u razvoju profesionalnih veština. Ove aktivnosti su doprinele stvaranju svesti o rizicima trgovine ljudima i unapređenju bezbednosti i dobrobiti ranjivih grupa, posebno žena i dece. Potpisivanje *Sporazuma između Vlade Republike Severne Makedonije i Vlade Republike Srbije o saradnji u oblasti borbe protiv krijumčarenja migranata 2019. godine* i učešće u regionalnim projektima takođe svedoče o posvećenosti Severne Makedonije borbi protiv ovog problema i pružanju podrške žrtvama trgovine ljudima.

4.5.5. Komparativna analiza uspešnosti delovanja bezbednosne zajednice EU i zemalja Zapadnog Balkana

Prilikom analize uspešnosti delovanja bezbednosne zajednice EU i zemalja Zapadnog Balkana moramo uzeti u obzir da EU poseduje već razvijenu bezbednosnu zajednicu sa visokim nivoom saradnje i integracije, dok se zemlje Zapadnog Balkana suočavaju sa izazovima u uspostavljanju efikasne međusobne regionalne saradnje (Radanović Felberg, Šarić, 2017:227-250). Iako je EU imala razvijene mehanizme za upravljanje migrantskom krizom, humanitarne tragedije koje su se događale u evropskim teritorijalnim vodama, i u Sredozemnom moru ukazuje na nedostatke u tom pristupljenou. U izveštaju Saveta EU *Unapređenje odgovora na mreže krijumčarenja migranata: sveobuhvatni i operativni set mera* (Council of the European Union, Enhancing the response to migrant smuggling networks: a comprehensive and operational set of measures, 2018) ističu se tri prioriteta:

- 1) Saradnja sa trećim zemljama kako bi se rešila pitanja vezana za uzroke migracija i borbu protiv trgovine ljudima, krijumčarenja migranata i organizovanog kriminala.
- 2) Potreba za boljim upravljanjem pomorskim granicama kroz jačanje Fronteksa.
- 3) Povećanje solidarnosti u pogledu premeštanja migranata i pomoći članicama EU koje su pod velikim pritiskom.

Evropska unija imala je značajnu ulogu u oblikovanju i vođenju diskursa o migrantskoj krizi. Pristupljeno fokusiran na rizike i tehnokratske mere bezbednosti omogućio joj je da poveća uticaj u oblasti unutrašnje bezbednosti. Međutim, takav pristupljeno ispoljio je i svoje mane, kao što je nedostatak sveobuhvatnog sagledavanja pitanja migracija i njihovog uticaja na evropsko društvo. Evropska Komisija je bila „vođena tehničko-nadzornom politikom bezbednosti” (Kauert et al.,

⁴⁸ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Severne Makedonije. (2022, mart). Review of the Implementation Status of the Global Compact for Migration (GCM) in the Republic of North Macedonia. Skoplje.

⁴⁹ *Ibid.*

2014; Van Munster, 2009:str) i prilikom rešavanja izazova migrantske krize nije uspela da uvaži i druge aspekte, kao što su ljudska prava, solidarnost među članicama EU i multidisciplinarni pristupljeni koji uključuje i druge aktere i perspektive.

Preporuka data u Ciklusu politike EU za organizovani i ozbiljan međunarodni kriminal (*EU Policy Cycle for organised and serious international crime*) jeste korišćenje EMPACT-a (Evropska multidisciplinarna platforma protiv kriminalnih pretnji) radi suočavanja s kriminalnim mrežama koje krijumčare migrante u EU i preko njene teritorije. Aktivnosti EMPACT-a (EUROPOL, EU Policy Cycle - EMPACT, 2023) pružaju platformu za saradnju i razmenu informacija, što je ključno za efikasno otkrivanje i suzbijanje organizovanih kriminalnih grupa koje ugrožavaju sigurnost i živote ljudi. Ova inicijativa ima za cilj stvaranje bezbednijeg okruženja i suzbijanje ilegalne imigracije na teritoriju EU, s posebnim naglaskom na aktivnostima protiv onih koji koriste opasne metode i iskorišćavaju ranjive migrante.

Implementacija projekta PeDRA (Processing of Personal Data for Risk Analysis / obrada ličnih podataka za analizu rizika) predstavlja saradnju Fronteksa, Evropola i relevantnih agencija za bezbednost i sprovođenje zakona u EU i državama članicama. Vršena je obrada ličnih podataka migranata koja pruža dodatne informacije i analitičke alate za procenu rizika i unapređenje bezbednosti u migrantskom toku (Council of the European Union, Enhancing the response to migrant smuggling networks: a comprehensive and operational set of measures, 2018:1-5). Pored raznovrsnih napora koje je EU uložila u upravljanje migrantskom krizom, uglavnom su ti naponi bili usmereni na jačanje bezbednosnih kapaciteta radi zaštite granica, dok je manje pažnje posvećeno humano dimenziji upravljanja krizom i zaštiti ljudskih prava.

Nedostatak sveobuhvatne politike upravljanja migracijama na nivou Evropske unije tokom nedavne migrantske krize doveo je do ograničene sposobnosti EU da efikasno upravlja krizom i zaštiti ljudska prava. Trenutni sistem EU usmeren je uglavnom na reagovanje nakon povrede prava, umesto da predupredi kršenje prava tražilaca azila radi obezbeđivanja efikasne zaštite ljudskih prava u kontekstu migracija (Grigonis, 2016:93-98). Imajući u vidu ovakav pristupljeni upravljanju migrantskom krizom može se reći da je politički diskurs EU koji stavlja migraciju u kontekst bezbednosti i tretira je kao pretnju koja zahteva hitne i odlučne mere snažan pokazatelj sekuritizacije. U ovom segmentu istraživanja važno je istaći da je delovanje EU bezbednosne zajednice doprinelo sve većem naglašavanju sekuritizacijskog diskursa u kontekstu migrantske krize, i u sledećem poglavlju biće više reči o ovom fenomenu.

Godišnji samit kojem su prisustvovala sve države Zapadnog Balkana bio je ključan za dobijanje smernica kako se treba nositi s najvećim izazovom – iregularnim migracijama, što je bilo naglašeno u prvom poglavlju ove disertacije. Takođe je važno napomenuti da su države Zapadnog Balkana imale ograničenu međusobnu saradnju, koja nije bila uporediva sa standardima EU, iako su dobile finansijsku pomoć i podršku Fronteksa. Ranije se ovaj region nije suočavao sa zajedničkim izazovima. Migrantska kriza je, prvi put posle raspada Jugoslavije, dovela do toga da države u regionu imaju zajednički cilj i potrebu za saradnjom ove vrste. Stoga smo se odlučili da analiziramo stavove onih koji su u poziciji da donose odluke kako bismo stekli bolji uvid u delovanje bezbednosne zajednice u regionu. Na taj način mogli smo dobiti celovitiju sliku o akcionim planovima i namerama izvršne vlasti, kao i zakonodavne, i bolje razumeti kako je bezbednosna zajednica odgovorila na krizu.

Za potrebe izrade disertacije obavili smo seriju intervjua sa poslanicima nacionalnih parlamenata država duž balkanske migrantske rute. Intervjuisani su predstavnici skupštinskih saziva Slovenije, Albanije, Srbije, Crne Gore, Republike Srpske i Severne Makedonije. Sekretarijati i službe za odnose s javnošću određenih nacionalnih parlamenata pomogli su pri izboru po jednog predstavnika/predstavnice narodnih legislativa koji su u vremenskom okviru istraživanja bili nosioci poslaničkog mandata i u konkretnim parlamentarnim odborima i srodnim telima bavili se međudržavnom, regionalnom saradnjom ili ljudskim pravima.

U pripremnim konsultacijama za sprovođenje intervjua utvrđeno je da su zakonodavna tela imala nesrazmerno malu ulogu u bavljenju tehničkim pitanjima u rešavanju problema izazvanih migrantskom krizom. Parlamenti su delovali *post festum*, odnosno učestvovali su u usvajanju rešenja, tj. izgradnji međunarodnog odgovora na humanitarnu krizu. Upravo iz tog razloga, ali i zbog tehničkih izazova intervjuisanja nosilaca javne vlasti nismo imali mogućnost da obavimo seriju dubinskih intervjua, koji bi ponudili viši stepen naučnog saznanja. Karakter istraživanja je stoga deskriptivan i eksplorativan, pre nego eksplanatoran.⁵⁰

Za potrebe prikupljanja podataka primenjena je metoda ispitivanja i izabran polustrukturisani intervju, koji podrazumeva da istraživač postavlja unapred formulisana otvorena pitanja prema unapred pripremljenom instrumentu za prikupljanje podataka – osnovi za naučni razgovor, uz mogućnost postavljanja potpitanja u slučaju da sagovornik nije dovoljno jasno odgovorio na neka od njih. Tehnikom polustrukturisanog intervjua se „omogućuje više kontrole nad pravcem i sadržajem razgovora, nego u situaciji nestrukturisanog intervjua” (Wattles, 2019:206). Dodatno, ova tehnika omogućava lakšu kvantifikaciju podataka pored deskripcije iskustava sagovornika, ali i fleksibilnost u procesu intervjuisanja.

Validnost obavljenih intervjua potvrđuje se time što su sprovedeni u skladu sa naučnim uzusima (podaci su deskriptivni, prezentovani isključivo iz ugla respondenta a ne istraživača, sprovedeni u okruženju i kontekstu koji je neodvojiv od miljea koji smo ispitivali itd.).

Intervju kao naučna metoda razlikuje se od običnog razgovora po tome što „služi određenoj svrsi koja nije sam razgovor (npr. da se nešto sazna o određenoj temi ili određenom iskustvu učesnika)” (Wattles, 2019:205). Samim tim, ovaj deo našeg istraživanja odudara od puke analize osnova za naučni razgovor kao dokumenta i daje nam uvid u funkcionisanje zakonodavnih tela država Zapadnog Balkana tokom vrhunca migrantske krize.

Zarad sticanja dopunskih saznanja o ishodima i stepenu postkonfliktne izgradnje države sprovedeni su polustrukturisani ekspertske intervjui⁵¹ licem u lice sa šestoro sagovornika. Sam čin intervjuisanja obavljen je u Beogradu u periodu od 13. do 17. oktobra 2019. godine, upravo tokom 141. zasedanja Skupštine Interparlamentarne unije (Inter-Parliamentary Union – IPU), na kojem je tema opšte rasprave glasila: *Jačanje međunarodnog prava: Parlamentarne uloge i mehanizmi i doprinos regionalnoj saradnji*.

Intervjuisanjem licem u lice bili smo u mogućnosti da sagovornicima pružimo sve neophodne dodatne informacije u vezi sa temom istraživanja. Parlamentarci su za potrebe ovog rada anonimizovani, po sopstvenom zahtevu, ali su kompletni transkripti dostupni Nastavno-naučnom veću Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu kao deo ove disertacije. Identiteti sagovornika i snimci intervjua dostupni su u Prilogu I.

Svim sagovornicima postavljena su ista pitanja u strukturisanom delu intervjua:

1. Opšte uzev, kako Vi ocenjujete odgovor regiona Zapadnog Balkana⁵² na izazove migrantske krize?
2. Da li je EU pružila dovoljno pomoći zemljama Zapadnog Balkana u toku migrantske krize?

⁵⁰ U fokusu istraživanja više su bili procesi nego rezultati.

⁵¹ Svi sagovornici učestvovali u stvarnim razgovorima, snimljenim pomoću diktafona. Odgovarali su na srpskom jeziku, osim albanskog poslanika, koji je pitanja dobio na engleskom jeziku. Bitno je istaći da su neki odgovori bili nejasni zbog nedovoljne izražajnosti pa su dodatni kontekstualni elementi uneti u zagradi kako bi se olakšalo razumevanje. Ovaj pristupljen pristupljen pridržava se metodoloških standarda kako bi se obezbedila tačnost i doslednost u analizi stvarnih podataka dobijenih tokom ličnih intervjua i snimljenih diktafonom.

⁵² Zapadni Balkan je kao termin, kada je intervjuisan subjekt iz Republike Slovenije, preformulisan u „Jugoistočna Evropa“.

3. Kako biste ocenili uspešnost međudržavne saradnje na Zapadnom Balkanu?
4. Da li smatrate da je potrebno redefinisati i ojačati regionalnu saradnju kako bi se države regiona uspešno nosile sa mogućim novim talasom masovnih migracija?
5. Da li smatrate da postoji prostor za unapređenje sistema bezbednosti državnih granica? (Svaki pojedinačni ispitanik daje odgovor za državu iz koje dolazi.)
6. Kako biste ocenili spremnost i funkcionalnost državnih institucija u toku migrantske krize?
7. Da li se institucije na efikasan način suprotstavljaju bezbednosnim izazovima migrantske krize?
8. Po Vašoj proceni, da li se Vaša država uspešno izborila sa poteškoćama u regulisanju statusa migranata usled masovnosti migrantske krize?
9. Da li smatrate da su adekvatne procene „kvota” migranata koje je EU opredelila svakoj od zemalja EU?
10. Koliko se Vaša država oslanjala na pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija radi pružanja adekvatne zdravstvene zaštite migrantima?

U nastavku ovog dela disertacije predstavljamo anonimizovane intervjue po državama iz kojih su intervjuisani parlamentarci. Istraživačka pitanja su tipografski naglašena, s obzirom na to da intervjue predstavljamo neutralno i u celosti.

Republika Albanija⁵³

Kako biste ocenili odgovor Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize?

Što se tiče migrantske krize, Zapadni Balkan se, posebno Srbija, pokazao veoma efikasnim. Ponašali su se veoma dobro prema migrantima. Za Crnu Goru nemam informacija. Imam informacije o sebi, Severnoj Makedoniji i Albaniji. Migranti su prolazili samo preko granice iz Grčke. Albanija je bila pogođena samo tokom leta, jer su želeli da koriste rutu kroz Albaniju, ali je kroz nju prošlo svega nekoliko ljudi. Generalno, mislim da je Zapadni Balkan postupio dobro, jer su migranti znali da neće ostati u tim zemljama. Želeli su da nastave put ka zapadnim zemljama. To je moj stav.

Da li je EU pružila dovoljno pomoći zemljama Zapadnog Balkana tokom migrantske krize, posebno u smislu finansijske pomoći?

Mislim da je EU... Dakle, oni su zainteresovani za migrante, želeli su da izgrade neke kampove na Zapadnom Balkanu i da tamo smeste migrante. Ali to nije u našem interesu, jer ljudi na Zapadnom Balkanu su siromašni. I sami žele da odu u zapadne zemlje. Ne mislim da su pružili mnogo pomoći zapadnobalkanskim zemljama.

Kako biste ocenili postignuća međudržavne saradnje u regionu Zapadnog Balkana? Kako biste ocenili komunikaciju?

Saradnja između Albanije i Severne Makedonije je, možda čak i između Albanije i regiona, fenomenalna. Međutim, smatram da saradnja nije bila tako efikasna zbog toga što se radi o novom fenomenu. Mislim da u budućnosti može doći do bolje saradnje u razmeni podataka, jer sada se ne

⁵³ Odgovore sa engleskog prevela Marija J. Vukadinović.

radi samo o migrantima, već i o stranim borcima, teroristima... Kao što sam vam rekao u prvom pitanju, saradnja nije bila tako dobra zbog novih pojava. Ali u budućnosti će morati da je unaprede.

U slučaju novog talasa masovne migracije verovatno biste smatrali da je neophodno da se nacionalne, regionalne i međunarodne vlade redefinišu i ojačaju kako bi uspešno suzbile migraciju? Po vašem mišljenju, postoji li prostor za dalje unapređenje sistema državne bezbednosti u vašoj zemlji?

Albanija je jedina zemlja na Zapadnom Balkanu koja je potpisala sporazum sa Evropolom, policijskom snagom Evropske unije. Oni se nalaze u Albaniji i kontrolišu granicu, jer smo udružili snage sa Evropolom. Dakle, Albanija je veoma pripremljena za ovakve situacije. U ovom slučaju problem je bio u tome što je grčka vlada, ili grčki mediji su dezinformisali migrante. Govorili su im da mogu otići u Albaniju i tamo pronaći posao jer postoji dobar tržišni potencijal za zaposlenje, ali to nije tačno.

U tom slučaju, kako biste ocenili spremnost i funkcionalnost državnih institucija tokom migrantske krize? Osim granične bezbednosti; odnosi se na Vladu, možda Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Vlada je izgradila jedan kamp na jugu, na granici sa Srbijom, i pružila pomoć migrantima. Naravno, kontrolišu ih i razmenjuju podatke sa drugim zemljama. Kao što sam vam rekao, to je zbog terorista, jer imamo Nacionalni plan protiv terorizma i stranih boraca. Iako nismo toliko pogođeni, imamo nekoliko boraca koji su bili u Siriji, možda 35 ili 45 njih.

Kako biste ocenili institucije u vašoj zemlji, dali biste im visoku ocenu, od 1 do 10, na primer? Kako mislite da bi trebalo da funkcionišu institucije u vašoj zemlji? Da li ste u bilo kom trenutku tog leta o kojem ste govorili imali problema sa regulisanjem statusa migranata u vašoj državi zbog velikog broja migracija?

Pa, Albanija je bila veoma velikodušna prema migrantima; posebno smo ugostili hiljade iranskih ljudi koji su prethodno bili u Iraku. Smestili smo ih u kampove u Albaniji. To je veoma dobar primer za druge zemlje, jer, kao što znate, neke evropske države same po sebi nisu rade da prihvate migrante. A Albanija je ugostila hiljade njih.

Kako ocenjujete adekvatnost kvota za migrante koje je EU predložila za svaku državu u susednim zemljama? Smatrate li da su te kvote pravedno proporcionalno raspoređene? Razmišljate li da bi možda trebalo nešto promeniti?

Što se tiče Evropske unije, da. Za Evropsku uniju i zemlje koje su blizu Albanije, kao što su Italija i Grčka, to uglavnom zavisi od njih, da budem iskren. Jer ako se društvo ne slaže da prihvati veliki broj migranata zato što imaju drugačiju religiju i kulturu, pravo je društva da se brani i da ne prihvata migrante. To je i moj stav. Jer doći će u Albaniju a nemaju isto ponašanje, istu kulturu. Protivio bih se tome, jer jednog dana može doći veliki broj migranata. Jednog dana možda će želeti da dele vlast sa domaćim stanovništvom. Ali ako su različite kulture, šta država može učiniti tada? To znači da bi situacija svih tih migranata trebalo da... Trebalo bi da poštuju zemlju u kojoj se nalaze, ali mi nemamo model kao Sjedinjene Američke Države, gde kada imigrant dođe u Ameriku nakon godinu dana postane Amerikanac. U Evropi to ne funkcioniše.

U kojoj meri se, po vašem mišljenju, vaša zemlja oslanjala na podatke i pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija i da li je pružala odgovarajuću zdravstvenu zaštitu?

Tokom tog leta koje ste spomenuli, jer to je bio vrhunac krize u Albaniji, mislim da je albanska vlada pružila veoma adekvatnu zdravstvenu zaštitu migrantima. Istu zdravstvenu zaštitu kao i za albansko stanovništvo.

Dakle ne smatrate da je nedostajala pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija u Albaniji?

Mislim da je Albanija bila efikasna i da njihova materijalna pomoć nije bila potrebna.

Republika Slovenija

Opšte uzev, kako ocenjujete odgovor regiona Jugoistočne Evrope na izazove migrantske krize?

Ocenjujem ga iznenađujuće dobro, zato što nam je u talasu koji je krenuo 2016. godine i dalje uspelo da zadržimo, naravno što severnije to jednostavnije, nedotaknute naše teritorije što se tiče visoke problematike, i sigurnosti i bezbednosti.

Da li smatrate da je EU pružila dovoljno pomoći zemljama regiona Jugoistočne Evrope u toku migrantske krize?

Ne, Evropska unija nije pružila dovoljno. Pružila je nešto, ali osnovno je to da je ipak ponašanje Evropske unije na neki način bilo kao da je to problem samo tih zemalja u kojima se problem događa. A zaboravili su, ili se nisu dovoljno udubili u činjenicu da je zapravo taj pojas i taj region branik za migrantski talas za celu Evropu.

Kako biste ocenili uspešnost međudržavne saradnje država Jugoistočne Evrope?

Moram da kažem da nisam pratio kakva je ta međudržavna saradnja bila u drugim državama, osim u mojoj državi, tako da za svoju državu mogu da kažem da je ta saradnja bila vrlo dobra, da je saradnja bila promptna, dakle kada se nekakav poseban problem pojavio da se to reagovalo i tokom noći, da su došli određeni mali kontingenti pomoći iz inostranstva, iz evropske zajednice. Tako da nije baš u toj meri, ne mogu da govorim o problemu, ali verujem da se u državama koje su južnije evropska zajednica nije mogla tako dobro odazvati i biti od pune pomoći, recimo na jugu Evrope, kao što bi trebalo.

Da li onda smatrate da je možda potrebno da se pojača regionalna saradnja?

Iako ne znam tačno, mislim da je u svakom slučaju potrebno da se ojača, posebno ukoliko se dese neki novi momenti u „migrantskom talasanju” u odnosu na pretnje koje ovih dana upućuje Turska.

Što se Slovenije tiče, mislite da nema potrebe za unapređenjem sistema bezbednosti državne granice, da je ona adekvatno i procenila i promptno odreagovala, kao što ste već napomenuli?

Da, mislim da smo u Sloveniji zaista imali vrlo opsežnu akciju zaštite granica. Tamo gde ih je bilo nemoguće čuvati na dosada uobičajen način morali smo graditi i tehničke prepreke kojima je prelazak bitno otežan. Dakle, jedini problem koji je ostao kod fizičkog prelaska jesu reke, gde u susednim državama ljude bukvalno teraju u reku i oni ili preplivaju ili ne preplivaju; tu ne može biti fizičkih prepreka.

Kako biste ocenili funkcionalnost državnih institucija tokom migrantske krize u Sloveniji?

Ja dajem najvišu ocenu. Bio sam uključen u praćenje toga, živim u pograničnom predelu, doduše prema Austriji. Moram da pohvalim zapravo napore Ministarstva unutrašnjih poslova, koje je zaista imalo odličan sistem, koje je dopunjavalo prateći situaciju i u saradnji sa svim ostalim ministarstvima koja su mogla da u resorima i na svoj način pomognu, ta pomoć je bila odlično izvedena.

Moraću malo da skrenem na humanu bezbednost, nadam se da mi ne zamerate. Po Vašoj proceni, da li se vaša država uspešno izborila sa teškoćama u regulisanju statusa migranata usled

masovnosti migrantske krize? Da li smatrate da je s aspekta humane bezbednosti, s obzirom na to da je i Slovenija tranzitna država, adekvatno reagovala na krizu?

O tako masovnim pojavama kao što su ti migrantski talasi uvek se može naći priča koja svedoči o ovoj ili onoj krajnosti, ali iskustva koja ja imam bila su vrlo pozitivna. Mi smo u Sloveniji uvek pokušavali da maksimalno gledamo u taj „ljudski vidik”. Evo, da vam kažem jednu malu crticu. Jedna je porodica stigla na granicu i samo su hteli (da pređu) iz Slovenije u Austriju, a (njihovo) dete je imalo zastoj rada bubrega. Devojčica. Mi smo, prvo ovi koji su s njima radili a kasnije smo se uključili i ostali, probali da ih ubedimo da puste da odvedemo dete u bolnicu – znate, bubrezi ako ne rade jedan dan, dete umire – oni nisu hteli, oni su hteli samo u Austriju. Možda nije lepo da o tome govorim, ali čak i u tim dramama postoji nehuman vidik njihovog samog gledanja na stvar. Njima više nije bilo važno ni dete, samo da sebe i ostalu decu prevedu preko granice. Mene je to vrlo potreslo, zato što se radilo o šestogodišnjoj devojčici, i praktično nismo imali zakonske mogućnosti da to dete od njih uzmemo i da ga zaštitimo, da preživi. I ne znamo šta se desilo (sa njom).

Da li su bile u Sloveniji prisutne međunarodne zdravstvene organizacije? Da li ste se puno oslanjali na pomoć takvih organizacija? Da li možda smatrate da je bilo potrebno da budu više aktivne, da li je dovoljno pružena pomoć?

Kroz Sloveniju je prošlo jako puno (migranata), ali su se oni zaista zadržavali samo dan ili noć i išli dalje. Činjenica je i to da je većina njih skrivala bolesti da ne bi imali komplikacije sa tim da ih zaustavljamo, ispitujemo šta se desilo, tako da praktično mnogo takvih stvari, ukoliko ih je bilo, zdravstveno problematičnih, nije moglo biti viđeno. Slovenija ima odličan zdravstveni sistem i nije bilo potrebno da imamo bilo kakvu pomoć (međunarodnih) zdravstvenih organizacija. Prvo iz razloga što imamo svega dovoljno, i drugo, što su ljudi koji su prolazili (kroz Sloveniju) hteli samo da prođu a ne da se leče. Tako da se logistika uopšte nije postavljala kao problem.

Republika Severna Makedonija

Opšte uzev, kako ocenjujete odgovor Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize?

Imajući u vidu okolnosti u kojima su se našle zemlje Zapadnog Balkana, posebno Republika Severna Makedonija i Republika Srbija imajući u vidu da su bile na težištu pravca kretanja migranata, mislim da su se odgovarajuće snašle i ponašale u ovoj situaciji. U svakom slučaju, početni impuls ili početni talas migranata bio je značajan i u samom fakturu što zemlja članica Evropske unije u početku nije preduzela sve aktivnosti potrebne da to spreči, znači dalji prodor migranata ka severu odnosno ka zapadnim zemljama, i to je bio jasan pokazatelj da region nije bio u situaciji da odgovori odgovarajuće na ovaj izazov koji je bio pred njim.

Da li smatrate da je EU pružila dovoljnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana tokom migrantske krize?

Na početku same krize mislim da se sama Evropska unija našla u nebranom, u smislu nekoordiniranosti unutar same zajednice. Po rastenju intenziteta migrantske krize tako su reflektirane i evropske institucije, imajući u vidu da su odnosi tada Republike Severne Makedonije i Grčke bili samo na nivou minornih odnosa i komunikacije, doprinelo da fluks migranata koji su prelazili granicu državnu u nas bio je veći. Međutim, shvatanjem obaveze same Evropske unije, da je to njihov problem više nego što je problem zemalja Zapadnog Balkana, usaglasili su se sa potrebom da učestvuju sopstvenim silama na obezbeđenju državnih granica, posebno naše granice sa Grčkom, imajući u vidu da je to prva tačka dodirna zemalja Evropske unije i neevropskih zemalja u smislu Unije. Problematično je bilo zato što faktički fluks priliva migranata prema severu, odnosno prema

zemljama članicama Evropske unije, proizlazi iz same Evropske unije, odnosno iz jedne zemlje članice Evropske unije. U tom kontekstu mislim da je na početku neodgovarajuće bilo odnošenje ili odgovor zemalja Evropske unije.

Da li smatrate da je potrebno redefinisati i ojačati regionalnu saradnju kako bi se države Zapadnog Balkana uspešno nosile sa mogućim novim talasom masovne migracije?

Svakako da bi trebalo se ojačati saradnja regionalna po tom pitanju, imajući u vidu da su granice od prethodnog iskustva zaštite (granica) vojskom prešle na odgovornost Ministarstva unutrašnjih poslova, i sam sistem integrisanog obezbeđenja granične linije iziskuje, i u kontekstu saradnje i približavanja Evropskoj uniji, veću saradnju zemalja Zapadnog Balkana, odnosno regiona. Svakako je neophodno intenzivirati i kreirati nove modele ili standarde saradnje za prevazilaženje (problema), odnosno za odgovarajući odgovor po tom pitanju, pošto je (migrantska kriza) uticala na sve zemlje regiona.

Da malo skrenemo na temu nacionalne bezbednosti. Da li smatrate da postoji prostor za vašu državu za unapređenje sistema bezbednosti granica?

Sistem obezbeđenja državnih granica je prešao iz nadležnosti Ministarstva odbrane u nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova i svakako da sistem obezbeđenja je različit. Dok je bilo u nadležnosti Ministarstva odbrane, to je bila linijska zaštita granične linije, a pri preuzimanju, od 2005. godine, u nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova, to je kombinovani sistem faktički, delom je linijska zaštita a delom dubinska, sa drugim metodima koji su specifični za delovanje Ministarstva unutrašnjih poslova. Zakonima u Republici Severnoj Makedoniji je regulisana saradnja Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva odbrane u slučaju povećane potrebe angažmana sile i sredstava. Zakonom o kriznom menadžmentu je uređen stepen učešća vojske u slučaju potrebe zaštite državne granice u situacijama koje to nalažu, a bez odgovarajućeg objavljivanja stanja, prema Ustavu. Zato je Zakonom o kriznom menadžmentu regulisano da u takvim situacijama odluku donosi Vlada, do 30 dana, a ukoliko ima potrebe za produženje takvog stanja, onda se Vlada obraća Parlamentu sa zahtevom i predlogom za produženje tog kriznog stanja. Takav primer mi imamo aktuelno sad tokom migrantske krize, imamo na snazi odluku o povišenim merama na delu granice sa Grčkom, na potezu sever-jug prema Koridoru 10, odnosno i prema granici sa Srbijom, u smislu kontrole i prevencije eventualnog novog talasa migrantske krize.

S obzirom na to da ste odgovorili donekle i na funkcionalnost i spremnost državnih institucija u toku migrantske krize, ne bih vam postavila to pitanje, ali bih mogla da vas pitam – da li su institucije u Severnoj Makedoniji na efikasan način uspele da se izbore sa bezbednosnim izazovima migrantske krize?

Imajući u vidu rezultate i aktuelno stanje, mislim da su odgovarajuće odgovorili na izazov, Svakako, tome je doprineo i sam interes, odnosno neinteres samih migranata, zato što cilj njihov nije bio dolazak u Makedoniju da ostanu tu. Osnovni njihov cilj je bio da tranzitiraju kroz našu teritoriju i u svakom slučaju, u saradnji sa međunarodnim organizacijama, mi smo uspeali da kontrolišemo, da menadžiramo celu tu situaciju oko migranata i migrantske krize.

Prema Vašoj proceni, da li se vaša država uspešno izborila s poteškoćama regulisanja njihovog statusa usled masovnosti migrantske krize?

Prethodno sam rekao, osnovni interes migranata nije bio da rešavaju status u našim državama, uključujući i Republiku Srbiju. Znači, većinski interes nije bio da oni ostanu u Republici Makedoniji ili eventualno da ostanu u Republici Srbiji. Njihov primarni interes je bio da tranzitiraju kroz ovaj prostor i što brže i lakše da dođu, dospeju do Evropske unije i zemalja Evropske unije. Onaj mali broj njih što je izrazio interes da traži azil i zaštitu u našoj zemlji, odgovarajuće je odgovoreno svim zahtevima i mislim da su na odgovarajući način se nosile institucije sa tim pitanjem.

Da li smatrate da su adekvatne procene kvota migranata koje je Evropska unija opredelila svakoj od zemalja EU?

Ne bih želeo da komentarišem odluke Evropske unije u odnosu kvota za opredeljenje broja migranata koji bi bio prihvaćen od zemalja Evropske unije, to je unutrašnja politika Evropske unije. U svakom slučaju, sami odnosi zemalja Evropske unije po tom pitanju pokazali su da je to pogrešan pristupljeno rešavanju ovog problema. U svakom slučaju, problem bi trebalo da se gleda sa humanitarnog aspekta potrebe tih ljudi za zaštitom imajući u vidu da dolaze iz ratnih područja i treba se razdvojiti jasno šta je humanitarna potreba za zaštitom a šta je ekonomski zahtev za dolazak u dotične zemlje. To su dve različite stvari, zato treba da se ima različit pristupljeno.

Koliko se vaša država oslanjala na pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija radi pružanja adekvatne zdravstvene zaštite?

Ne da smo se oslonili, dobrodošla je pomoć svake međunarodne organizacije. Mislim da je angažovanje odgovarajuće bilo postavljeno i prisutno u Republici Severnoj Makedoniji i mislim da je to doprinelo humanitarnom aspektu tretmana stanja samih migranata – po pitanju odeće, obuće, zdravstvenih pregleda, imajući u vidu da su kapaciteti državnih institucija bili ograničeni. To je bio dobar doprinos i mislim da takva praksa bi trebalo i dalje da se produži.

Republika Srbija

Opšte uzev, kako ocenjujete odgovor Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize?

Odgovor Srbije (je bio) dobar, odgovor Makedonije takođe, Bosna i Hrvatska su lošije odgovorile u poređenju sa Srbijom i Makedonijom, zato što su ove dve zemlje na ruti tretirale sve migrante sa stanovišta ljudskih prava, a u drugim zemljama Zapadnog Balkana primetna je bila politika razblaženog rasizma, a ne politika ljudskih prava, i određena vrsta propagande koja se svodila na to da se razvija strah od migranata, da se ne razume razlika između izbeglice i migranta. Izbeglica nema izbor, on je ili mrtav ili na putu, a od toga da kao migrant traži bolje uslove života napravili su da je to krivično delo. Tako da je Zapadni Balkan polovično uspešan u tretiranju migrantske krize.

Da li smatrate da je Evropska unija pružila dovoljno pomoći zemljama Zapadnog Balkana tokom migrantske krize?

Ne. Štaviše, kada je Srbija u pitanju, onda je sva finansijska pomoć, sav novac išao iz fondova koji nije bio namenjen za troškove boravka, registracije, zdravstvene nege, sigurnosti, svega onoga što bilo koja izbeglica zahteva, od prihvata do otprata sa teritorije. Dakle, svi su ti milioni evra, za koje je EU kazala da je Srbiji nadoknada za 2014/15, kada je (kriza) bila najsnažnija, iz fondova koje bi Srbija iskoristila za druge svrhe. Njihovom odlukom je urađena prenamena, i to nije dobra odluka, ali Srbija je svejedno dobro postupila.

Donekle ću se nadovezati na Vašu prvu konstataciju, da je polovična uspešnost Zapadnog Balkana u odgovoru na migrantsku krizu, ali moram da postavim pitanje – kako biste ocenili uspešnost međudržavne saradnje zapadnobalkanskog regiona?

Bolje nego što je percepcija, pogotovo između Srbije i Hrvatske. Dakle, očekivanje je bilo da Hrvatska postupi vrlo slično kao Mađarska, sa jednom snažnom razblaženo rasističkom politikom zidova, žica, zatvaranja migranata, i Hrvatska je imala takvih poteza. Međutim, prihvati na granici između Srbije i Hrvatske je išao mnogo bolje nego što Srbija i Hrvatska inače saraduju na raznim temama. Lošije je bilo između Bosne i Hrvatske, a praktično nepostojeća bila je sa Crnom Gorom i sa teritorijom Kosova, zato što prosto organi Srbije nisu imali pristupljenoa toj ruti gde su migranti

preko Kosova i Crne Gore išli u Bosnu i Hercegovinu. Jednako dobra saradnja kao sa Hrvatskom bila je i sa Bosnom i Hercegovinom. Zaista Srbija ima razloga da u svojim izveštajima kaže da je postupala onako kako treba da se postupa sa migrantima i izbeglicama.

Da li smatrate da je potrebno možda redefinisati i ojačati regionalnu saradnju kako bi se države Zapadnog Balkana uspešnije nosile sa mogućim novim talasom migranata?

To svakako. To je vlasništvo nad regionom i ni političke elite, čak ni akademske elite nisu tome sklone. Jedini koji odlično saraduju su organizovane kriminalne „elite” u regionu, oni nemaju nikakav problem. A mi smo svi na gubitku, zato što kukamo, ponaosob, Evropskoj uniji tretirajući je kao da je ona starateljica ovog prostora, a ne da je partner u nečemu što mi treba kao region da dogovorimo da je u našem interesu. Otuda, recimo, nedavna odluka o *Malom Šengenu* između Makedonije, Albanije i Srbije je dobra odluka. Ne treba ti Evropska unija da bi se evropski ponašao. Mi kao region živimo stanje koje je ni rat ni mir – odsustvo rata, u nekom očekivanju da će rezultate ratova zbog kojih smo se razdvojili neko doći odnegde pa popraviti i napraviti kako treba, što je glupo. U tom smislu, umesto razvoja regionalne saradnje, imate vrlo često otvoreno takmičenje u gluposti pa se političke elite bore ko je gluplji u donošenju odluka. Srbija dosta često pobeđi, međutim, svi su tu barabar.

Skrenula bih malo na aspekt nacionalne bezbednosti. U slučaju Srbije, iako ste pohvalili reagovanje Republike Srbije u toku migrantske krize, da li smatrate da može da postoji prostor za unapređenje sistema bezbednosti državnih granica?

Da. Primenom sporazuma o integrisanim granicama, kao između Makedonije i Srbije, zato što je to na korist ljudi koji putuju. Znači prođeš jedan stop, ili tamo ili ovamo, svejedno. To bi moglo da se uradi i sa Hrvatskom i sa Bosnom, i na administrativnoj granici sa Kosovom, i sa Crnom Gorom, jer bi to bilo jedino pametno. Što se mene tiče, ja bih vrlo rado zagovarala integrisanu granicu i sa zemljama Evropske unije, no, nažalost, Evropa je u toj klaustrofobičnoj fazi, da ne kažem ksenofobična i glupa, praktično stavila Šengen režim van snage na spoljnim granicama i odlučila se za zidove. To je i inače jako glupo, a pogotovo je glupo na teritoriji gde je postojao Berlinski zid, oko koga su se svi složili da nije valjao ničemu, i služio je da se ne beži iz Istočne Nemačke u Zapadnu. Čemu služe zidovi na spoljnim granicama Evropske unije, da se ne ide u Evropsku uniju? Šta je ideja Evropske unije? Dakle, ovaj region bi mogao da saradnjom, sa integrisanim granicama i zajedničkom bezbednosnom politikom, jer su izazovi isti, da vrlo pametnu lekciju Evropi o tome da, kad je bezbednost u pitanju, to nije u sukobu sa ljudskim pravima, i da su ljudska prava i sigurnost i bezbednost dve strane jednog istog novčića. Ne „prodajesh” ljudska prava za sigurnost i nacionalnu bezbednost, to je propaganda koja je kič.

Kako biste ocenili spremnost i funkcionalnost državnih institucija Republike Srbije tokom migrantske krize?

Moje duboko poštovanje Ministarstvu unutrašnjih poslova (Republike Srbije). Ja sam odlazila u Batrovce, vodila sam delegaciju OEBS-a da se vidi – tu imate policajaca koji su po pola godine i više proveli u šatoru praveći prihvatne centre. Imate saradnju sa makedonskom policijom, bezbednosnim snagama međunarodnim na teritoriji Kosova. Ta saradnja je uspostavljena na terenu, jer su ljudi koji su posvećeni svom poslu bili angažovani da se organizuje prihvat migranata i izbeglica koji iz Grčke preko Makedonije putuju dalje. Dakle, ne znam ni za jedan slučaj, a raspitivala sam se vrlo pažljivo zbog izveštaja za OEBS, o nekorektnom postupanju bilo kog službenika Ministarstva unutrašnjih poslova u Srbiji, naprotiv. A taj posao tamo je bio neverovatno zahtevan, neverovatno težak i trebalo je zaista mnogo požrtvovanja da sve to urade. To se odnosi i na pravosudne organe. Dakle niti je bilo maltretiranja, niti je bilo zadržavanja migranata, niti je bilo izostanka saradnje na njihovoj privremenoj registraciji. Jer migranti koji su ulazili u Srbiju prolazili su kroz registracioni tok kao ljudi bez dokumenata. To jeste bila gužva, jesu bile one „zmije” pred šalterima, ali su ti ljudi tretirani kao ljudska bića. Treći treći službe su bezbednosne strukture, obaveštajne agencije i ostalo

– takođe nemam nikakve informacije da je bilo ko prekršio pravila službe ili ugrozio prava migranata, izbeglica bilo gde.

Tako ste mi donekle odgovorili na sledeća dva pitanja. Pitanje je bilo – da li su se institucije Srbije na efikasan način suprotstavile bezbednosnim izazovima migrantske krize?

Jesu.

I da li se po vašem mišljenju država (Srbija) uspešno izborila sa poteškoćama pri regulisanju statusa migranata? Donekle ste mi i na to pitanje odgovorili.

Jeste. I, recimo, imam zanimljiv slučaj, da se uz uspostavljanje registracije identiteta njihovog rešavao i slučaj, na primer, kod žena koje su žrtve trgovine ljudima, sa kojima službe u Srbiji nisu znale šta će. Znači, ja znam za slučaj Ukrajinke koja je bila žrtva trgovine ljudima. Njoj su uzeli pasoš, ona nema nikakva dokumenta, žrtva je trgovine ljudima i u Srbiji je. Nema ko da joj izda pasoš, ne možeš da je pošalješ dalje, ne znaš šta da radiš sa živim ljudskim bićem, koje je inače prepatilo, i onda su se uz te privremene registracije, i način kako su rešili protokole, da se zna šta je privremena registracija identiteta, rešavali i ovi teži slučajevi. Posebno jedna vrlo posvećena grupa, koja je vodila računa o registraciji identiteta i zbrinjavanju dece bez staranja, pošto ste imali u grupama migranata/izbeglica decu koja su ili zagubila roditelje negde usput, koju su prihvatili neki drugi, ali nisu njihova deca, ne može da kaže ovo je moje dete, ili su poslata namerno od strane roditelja da bi se spasla jer su roditelji morali da ostanu. To su dve vrlo, vrlo osetljive grupe koje su isto bile pokrivena radom posebnih protokola za registraciju identiteta.

Da li smatrate da su adekvatne procene kvota migranata koje je Evropska unija opredelila svakoj od zemalja EU?

To su tipična glupava srpska posla u Evropskoj uniji i to je sramota za teritoriju koja sama sebe smatra najprogresivnijim delom planete. Neko ko je prošao prosvetiteljstvo, aktivno učestvovao u donošenju Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i neko ko je preživeo građanske revolucije kraja osamnaestog veka – kvote za ljude! Moraš biti poseban idiot da bi o tome pravio političke odluke konsenzusa. Što se mene tiče, to ostaje mrlja na onome što Evropska unija samu sebe zove promoterom, zaštitnikom ljudskih prava i sloboda. Otkud ta mrlja, to je drugo pitanje, ali mrlja.

Koliko se Srbija oslanjala na pomoć zdravstvenih međunarodnih organizacija radi pružanja adekvatne zdravstvene zaštite migrantima?

Unekoliko. Na moju žalost, prava podrška Ujedinjenih nacija i međunarodnih organizacija zdravstvenih koje UN podržavaju nije bila onakva kako bi se očekivalo. Da dam primer, u Turskoj i Libanu je potpuno izostala. Znači, ljudi koji su dolazili kao izbeglice iz Sirije bili su potpuno skoro na trošku i na brizi Libana i Turske. To su milioni ljudi. Eno ih još uvek na granici sa Sirijom, u Libanu, žive u šatorima, kao i u južnoj Turskoj. Ja bih očekivala više etičnosti od onih koji predstavljaju svetske zdravstvene organizacije, institucije i mehanizme, i više brige za ono za šta su plaćeni iz međunarodnih budžeta.

Republika Crna Gora

Opšte uzev, kako Vi ocenjujete odgovor Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize?

Teško pitanje. Mislim da Zapadni Balkan nije uopšte odgovorio na migrantsku krizu, globalno gledano, zato što, gledajući Zapadni Balkan, ne možemo govoriti o nekom sistemskom odgovoru jer je riječ o više država. A i u okviru pojedinačnih država, čini mi se da je tu bio prisutan ozbiljan

nedostatak vizije i ozbiljan nedostatak konkretnih rješenja na tu temu. Migrantska kriza, koja se dogodila naprasno i koja se dogodila očigledno kao plod baš zapadnih sila da „zapljusnu” Evropu migrantima, što nije bio prvi put i što nije slučajnost, i po mom mišljenju definitivno nije samo plod bježanja od rata nego upravo kao dio očigledno jedne zakulisne politike koja ima za cilj mijenjanje demografskih i političkih i drugih, dugoročno gledano, prilika u Evropi, pa i na Zapadnom Balkanu. Što se tiče Crne Gore, mi kao mala država koja nije bila baš direktno na toj ruti nismo ni imali veliki priliv. Jedan od razloga je što pretpostavljam da i ti migranti koji dolaze sa Istoka ne traže baš ovako neuređenu zemlju kao Crna Gora pa smo imali sreću, da tako kažem, da oni u većem broju ne dolaze. Međutim, i Crna Gora bi trebalo da na to odgovori sistemski, iako je taj prvi talas migrantske krize završen, ali mislim da države na Zapadnom Balkanu bi trebalo i zbog budućeg vremena da imaju spreman odgovor sistemske prirode. Dakle, ako su Sjedinjene Američke Države direktno svojim činjenjima na Bliskom istoku direktni krivac, svjesno ili nesvjesno, za migrantsku krizu, možda oni treba i da direktno odgovore na to, a ne da prepuštaju Zapadnom Balkanu i drugim evropskim zemljama teret prijema migranata. U prevodu, ako su oni napravili taj problem, onda oni mogu da prime te migrante na svojoj teritoriji. Kad su, dakle, oni napravili sve te ratove u svom pohodu na Istok, onda neka oni prime migrante u svoju kuću.

Da li smatrate da je Evropska unija pružila dovoljno pomoći zemljama Zapadnog Balkana u toku migrantske krize?

Nije. Mislim da i za one države koje su odlučile da odgovore na bilo kakav način prilivu migranata uopšte nije bilo dovoljno pomoći. Pomoć je, kao i uvijek, od strane Evropske unije više deklarativna, demagoška itd. Vidjeli smo da, u slučajevima Hrvatske, Srbije pa i Makedonije, ta pomoć nije bila dovoljna, dakle vrlo mala. Ona je čak bila u nekom dijelu, koliko ja znam, u dijelu infrastrukture za prijem tih migranata, međutim, ubijeđen sam da je ta pomoć bila vrlo, vrlo slaba. I, takođe, to je dio očigledno iste politike, da se nama, narodski rečeno, „uvale” migranti, iako je ružno govoriti na ovakav način s obzirom da je riječ o živim ljudima koji definitivno imaju probleme, ali koji su, osim što su zapljusnuti ratom, zloupotrebjeni u geopolitičke svrhe. Tako da je Evropa u ovom slučaju bila veoma selektivna, kao i u svakom slučaju. Velike evropske zemlje kao što je Njemačka i druge mogle su da izdrže na neki način priliv migranata, mada i one jako teško, a što se tiče zemalja na periferiji Evrope, kao što su zemlje koje su na Zapadnom Balkanu, bile su prepuštene sebi, iako, ponavljam, nisu nimalo zaslužne za migrantsku krizu.

Kako biste cenili uspešnost međudržavne saradnje zapadnobalkanskog regiona u toku migrantske krize, međudržavnu saradnju usled izazova s kojima se susreću pojedinačne države?

Ni to nije bilo na nivou. Kao i sve što se dešava na ovom području i regionu, ima karakteristike definitivno nedovoljne i nekvalitetne saradnje. Zbog toga mi živimo ovako kako živimo, zbog te nedovoljne i nedovoljno iskrene komunikacije, ali moram da kažem da je to takođe plod selektivnog pristupljenosti Evropske unije pojedinačnim zemljama na ovom prostoru. Vjerovatno se i zbog toga, i zbog te diskriminacije određenih zemalja, desila nedovoljna komunikacija između samih zemalja. Moram da kažem i to, iako to nije tema ovog intervjua, želio bih da što manje koristimo termin „Zapadni Balkan”, zato što je to termin koji koriste moderni kolonizatori u vidu atlantističkih centara i Brisela u jednom dijelu da bi nas getoizirali. Nije Zapadni Balkan, nego Balkan i treba koristiti termine, uopšte u komunikaciji, koji opisuju zemlje koje se tu nalaze. Dakle, ne postoji Zapadni Balkan, nego je upravo to želja Evropske unije i drugih centara da naprave geto od toga što oni nazivaju Zapadni Balkan.

S obzirom na veliko prelivanje iz mediteranske rute (i u međunarodnim dokumentima) nastalo je zvanično ime zapadnobalkanska ruta. Zbog toga se i u samom naslovu disertacije vodi pod tim nazivom. Izvinjavam se, ovo nije moj lični stav.

Nemojte da se izvinjavate. Ne govorim ja Vama, naprotiv. Ovo je dio šire neke priče, pošto se često koristi to „Zapadni Balkan”. Vama uopšte ne spočitavam, naprotiv, ali želim da ukažem na

problematiku i te etimologije, o kojoj je govorio i Markuze u knjizi *Jednodimenzionalni čovjek*, i o tom načinu da se kroz etikete stvara realno stanje na terenu. Tako je i ta zapadnobalkanska ruta vezana za termin „Zapadni Balkan”. Ja nisam stanovnik Zapadnog Balkana nego, ako treba, Balkana, ali to je sad šira neka priča o kojoj bi se mogli pisati tekstovi, eseji itd.

Donekle ste odgovorili na četvrto pitanje – da li smatrate da je potrebno dodatno definisati i ojačati regionalnu saradnju kako bi se mogli uspešno nositi sa novim talasom masovnih migracija? Peto pitanje bi bilo – iako ste već naveli da niste imali toliki priliv migranata, da Crna Gora nije bila toliko izložena migrantskoj ruti i da niste imali toliko problema sa migrantima, da li smatrate da s aspekta Republike Crne Gore postoji prostor za unapređenje sistema bezbednosti državnih granica?

Definitivno postoji. Mi u Crnoj Gori u novijoj ovoj istoriji, u toku migrantske krize, kao što sam rekao, nismo imali preveliki priliv, mislim u kategoriji apsolutnih vrijednosti. U kategoriji po glavi stanovnika pretpostavljam da je taj priliv migranata bio na nekom sličnom nivou kao u drugim zemljama; ne znam precizan podatak. U svakom slučaju, definitivno, što se tiče Crne Gore, treba mnogo poraditi na bezbjednosti granica, prije svega zato što je Crna Gora... Što je veći problem, Crna Gora nije na migrantskoj ruti koliko je na ruti transporta droge, koja se kontroliše od strane zvanične Crne Gore. Tako da su ti migranti u Crnoj Gori prolazili kroz granice u vidu transporta narkotika i te granice, naročito granica sa Srbijom u predjelu Kosova i Metohije je vrlo nebezbedna. Ja sam lično obišao tu granicu nedavno, zato što postoji ozbiljno svojatanje te granice, mada to nije direktna tema Vaše doktorske disertacije. Ta granica je nekada bila zaštićena, recimo granica sa Srbijom na prostoru KiM, u tom dijelu, i sa 150 vojnika-graničara koji su patrolirali. Danas taj posao obavlja svega nekoliko ljudi, bez ikakve infrastrukture, što znači da granica između Crne Gore i Kosova i Metohije, tj. Srbije u tom dijelu, skoro i ne postoji, i tu granicu je lakše preći nego preći često iz jednog grada u drugi kad govorimo o prelasku određenih struktura iz kriminalnog miljea i sl. Ne vidim prostor da to ne koriste i migranti, ali veći problem sa našom državnom granicom u tom dijelu su ljudi koji se u saznanju vrha države nalaze na ruti narkotika koja povezuje Kosovo i Metohiju, Albaniju, i tamo dalje Avganistan, ide dalje preko Sandžaka vezano za Bosnu i Hercegovinu itd. Tako da je to ta transferzala koja je ključna i tu granicu moramo pod hitno obezbediti, ili bolje rečeno napraviti tu granicu pošto tu granica ne postoji u nekom suštinskom smislu kad govorimo o nedozvoljenom prolasku bilo migranata, bilo droge, bilo oružja i sl.

Kako biste ocenili spremnost i funkcionalnost državnih institucija Crne Gore u toku migrantske krize (univerzalno pitanje postavljeno predstavnicima svih država)? Da li smatrate da su, ukoliko bi došlo do većeg priliva migranata, državne institucije u Crnoj Gori spremne?

Pretpostavljam da u jednom dijelu i na jednom nivou su spremne, prije svega na institucionalnom nivou u smislu formi, propisa i procedura, jer Crna Gora većinski nema problem sa zakonima. Ima, kao što dobro znamo, a što je sigurno dio iste priče za čitavi region, imamo problem sa primjenom tih zakona i sa političkom voljom. U Crnoj Gori, kao što znate, postoji tri decenije nesmenjiva vlast, kriminogena vlast, i mislim da takva vlast teško da može na jedan iskren, pošten i odlučan način da odgovori na bilo šta što nije očuvanje njihovih ličnih privilegija itd. Da ste me pitali da li su oni osposobljeni da zaštite svoje kuće, svoje privilegije, svoje feude od migranata, ja bih Vam rekao da su zaštićeni više i od SAD. Ali kad govorimo o državi, koja je njima u drugom planu, siguran sam da to nije na tako snažnom nivou kao što štite svoje džepove. U svakom slučaju, u nekom širem smislu ne vjerujem da se Crna Gora – ovo je direktan odgovor na Vaše pitanje – mnogo razlikuje od drugih država regiona što se tiče te spremnosti na priliv migranata, ali što se tiče osobenosti Crne Gore, to je ovo što sam Vam maloprije rekao.

Da li su se institucije (Crne Gore) na efikasan način suprotstavljale bezbednosnim izazovima migrantske krize, na to pitanje ste već odgovorili... Sledeće pitanje, po Vašoj proceni, da li se vaša država uspešno izborila s poteškoćama u regulisanju statusa migranata? Da li smatrate da je uspela da reguliše status migranata? Da li je neko tražio azil u vašoj državi?

Ja stvarno nisam, kao što vidite, veliki stručnjak za tu temu u nekom užem smislu jer ne posjedujem sad egzaktne podatke. Što se tiče javnosti, nisam primjetio da je tu bilo nekih većih incidenata i sličnih stvari. Zaista nije bilo. Znam da je bilo određenih incidenata, pa i ubistava i sličnih stvari u zemljama regiona. Naravno, to je i zbog toga što je u te zemlje bio mnogo veći priliv. Znamo da je bilo tih sukoba. Bilo je i u Crnoj Gori, koliko se sjećam, nekih sporadičnih incidenata. U svakom slučaju, rekao sam Vam da je to zbog toga što ljudi, mi imamo problem što migranti odlaze i migracije imamo iz Crne Gore. Dakle, građani Crne Gore idu iz Crne Gore, tako da je za Crnu Goru relevantnija tema talas migranata, naših građana koji odlaze iz Crne Gore, a ovi migranti koji su došli sa Bliskog istoka, mi treba da zahvalimo našoj vlasti što nisu došli kod nas. I oni su, vjerujte mi, pobjegli iz Crne Gore. Ako je ko prošao, on je odmah pobjegao za neku drugu zemlju Zapadne Evrope. Tako da se oni nisu zadržavali; pozdravili su nas i rekli – prijatno, bježimo. Ovi migranti, vjerujte mi, oni dođu ovđe i pobjegnu prije nego iz Sirije. U svakom slučaju, mi smo zahvalni crnogorskoj vlasti zbog toga što je napravila takav ambijent da ovđe ni migranti neće da ostanu jer nemaju nikakvu sigurnost u smislu nekog elementarnog životnog standarda i sličnih stvari. Tako da, što se toga tiče, mi smo od migranata zaštićeni institucionalno.

Da li smatrate da su adekvatne procene kvota migranata koje je Evropska unija opredelila svakoj od zemalja članica, s obzirom na to da u regionu imamo države članice Evropske unije, kao što su Hrvatska, Slovenija i Bugarska, koje su bile pogođene migrantskom krizom? Da li smatrate da su procene kvota bile adekvatne?

Priča o kvotama je jedan rijetko viđen, da tako grubo kažem, moderni neofašistički pristupljeno. Određivati kvote određenim zemljama je stvarno jedan manir koji se teško može povezati sa demokratskim manirirom. To je jedan klasičan kolonijalni pristupljeno, u kojem se zemlje, naročito naše manje zemlje, posmatraju kao puki izvršiocu određenih direktiva, gdje nam se određuju i kvote koliko će ko da primi migranata. Dakle oni su to, siguran sam, radili i proporcionalno broju stanovnika i veličini zemlje, ali to je mnogo manje bitno, bitno je ono što sam rekao na početku. Da se ja pitam, osim što se tiče nekih porodičnih slučajeva, ljudskih sudbina, koje uvijek treba primiti u svoju zemlju, na bazi prije svega hrišćanskog principa pomoći, ali sve ostalo što se tiče kvota ja ne bih prihvatio, zato što treba 100% tih migranata da prihvate zemlje koje su direktni krivci za tu migrantsku krizu, što znači da su to zemlje NATO saveza, Sjedinjene Američke Države, i da postoji imalo državnog dostojanstva u ovim zemljama, onda bi se ti migranti sproveli da žive, naravno u skladu sa svim mogućim ljudskim pravima, u onoj zemlji koja je prije svega zaslužna za tu migrantsku krizu, a to su SAD. Dakle, ako su SAD „bastion demokratije“, onda treba pozvati sve migrante da pođu Čikago, u Njujork, u Detroit, u San Francisko i da tamo žive zato što su tamo i ta je vlast direktno zaslužna za ovo što se desilo na Bliskom istoku. Dakle, direktno. Dok nisu počeli ratovi, čisto neoimperijalistički, osvajački ratovi, mi nismo imali ovakvu migrantsku krizu. Priča o kvotama je priča o nedemokratiji, priča o dvostrukim aršinima, priča o duhu fašizma u Evropi i mislim da svako, pa i taj takozvani Zapadni Balkan treba da se oštro suprotstavi tome. Jer nismo mi nimalo doprineli tom sukobu na Bliskom istoku, pa mislim da ne treba ni da snosimo nimalo odgovornosti.

Poslednje pitanje, koje se tiče međunarodnih zdravstvenih organizacija – koliko se Crna Gora oslanja na pomoć takvih organizacija radi pružanja adekvatne zdravstvene zaštite migrantima?

Siguran sam da je Crna Gora odgovorila na jedan, hajde da kažem, u tom tehničkom smislu ozbiljan način, ali opet ne znam konkretne podatke... Pretpostavljam da je Crna Gora tu kao dobar domaćin pružila pomoć u zdravstvenom smislu ljudima koji su zatražili pomoć, s tim što to treba ozbiljno provjeriti upravo kod ljudi koji su tražili tu zdravstvenu pomoć. Ne možemo donositi sudove dok ne čujemo lične ispovijesti i lične slučajeve. U svakom slučaju, nisam upoznat da je bilo nekih širih problema u tom dijelu, tako da pretpostavljam da tu takođe dijelimo praksu zemalja iz regiona koje su imale slične probleme. Naravno, opet kažem da Crna Gora nije bila jedna od najpogođenijih zemalja na toj ruti ove migrantske krize nego su to bile druge zemlje tako da i to treba imati u vidu kad se odgovara na ovo pitanje.

Republika Srpska

Prvo pitanje koje bih vam postavila je: opšte uzev, kako vi ocenjujete odgovor Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize?

Svjesni smo i činjenice i situacije u kojoj se nalazimo i mislim da odgovor prema migrantskoj krizi nije adekvatan s obzirom da zemlje Zapadnog Balkana koje se trenutno nalaze u ovoj situaciji nisu imale adekvatnu saradnju. Evo, na primeru, recimo, Hrvatske, koja je članica EU i koja se svim silama bori da migrante zadrži na granici, odnosno na strani BiH, jer imamo, evo, znate i sami, veliki problem, recimo, u pograničnim krajevima, gde graničimo sa Republikom Hrvatskom. Saradnja između zemalja nije adekvatna – infrastruktura, materijalna (sredstva), kadrovi, sve što je neophodno za adekvatan odgovor na ovu situaciju koja nas je zadesila mislim da nije pozitivna, nije dobra i zato se nalazimo u ovakvoj situaciji u kakvoj smo danas. Ovde govorim o Bosni i Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj, koja je u manjem slučaju osjetila ove negativne posledice. Tek, evo, možda poslednjih nekoliko mjeseci imamo problem na granici sa Srbijom i oko ulaska migranata kod južne granice Republike Srbije, to su opštine u istočnoj Hercegovini.

Da li smatrate da je Evropska unija pružila dovoljno pomoći zemljama Zapadnog Balkana tokom migrantske krize? Da li je problem bio možda u tome što EU nije pružila dovoljno pomoći?

Pomoći je bilo, ali poslednjih nekoliko dana imamo informaciju, svi u regionu, da EU i te kako podržava aktivnosti Hrvatske kada je riječ o njihovom članstvu, odnosno o dobijanju statusa za ulazak u zonu Šengena, i velika sredstva su dobili u tom smislu. Mislim da će u tom pravcu ići sledeći problem, jer sredstva koja su upućena odnose se na jačanje granica, i mislim da će upravo Bosna i Hercegovina u ovom dijelu u kojem graniči, gde je identifikovan taj problem, imati veliku eskalaciju, jer na neki način se u ovom djelu BiH stvara jedan rezervoar migranata, koji neće biti u mogućnosti, posebno nakon ovog, nadamo se, dobijanja statusa Šengena Republike Hrvatske, koji će ostati u Bosni i Hercegovini i nisam sigurna da će institucije, posebno zato što, kako znate, u BiH još uvijek nije formiran Savjet ministara, zajedničke institucije ne funkcionišu, one rade u tehničkom mandatu, i bez obzira na sredstva i insistiranje EU i svih međunarodnih institucija i agencija koje su uključene u ovaj pokušaj rješavanja ovih problema sa migrantima neće uspjeti da odgovore tom izazovu.

Da li je potrebno redefinisati i ojačati regionalnu saradnju kako bi se države Zapadnog Balkana uspešno nosile sa mogućim novim talasom masovnih migracija?

Sigurno je da je potrebno da redefinišu svoje odnose i da se efikasnije i jače i složnije bave ovim problemom. Jer sporadične slučajeve da svaka država pojedinačno rješava trenutno nije rješenje i ne vidim pozitivan ishod po tom pitanju. Jer kada, vidite, BiH pogotovo, nema trenutno, da kažem, operativnost u smislu rješavanja ovih problema jer najveći problem zapravo u BiH predstavlja neformiranje vlasti na nivou zajedničkih institucija i Republika Srpska kao entitet BiH koristi sve svoje kapacitete da pomogne rješavanju ove migrantske krize, međutim, to nije dovoljno. Mislim da jednim zajedničkim nastupom kako BiH tako Hrvatska, Srbija, Crna Gora i sve zemlje koje su se našle u ovom problemu, odnosno koje predstavljaju tranzitne zemlje za migrante koji putuju ka EU treba da redefinišu svoj status, odnosno da zajedničkim snagama pokušaju da definišu protokole i način kako da se nose i kako da se što je moguće brže, efikasnije, jednostavnije rješi ovaj problem sa migrantskom krizom.

S aspekta Republike Srpske, da li smatrate da možda postoji prostor da se na graničnom prelazu sa Republikom Srbijom nekako drugačije pristupljenoa sistemu bezbednosti državnih granica? Iako možda Republika Srpska nije toliko pogođena u toku migrantske krize, tj. na

zapadnobalkanskoj ruti, da li smatrate da možda postoji prostor za unapređenje sistema bezbednosti državnih granica?

Apsolutno. Uvijek postoji prostor za unapređenje državnih granica. Kao što ste i sami rekli, Republika Srpska nije bila toliko na udaru, ali identifikovani su neki granični prelazi, odnosno pogranična područja preko kojih su migranti ilegalno ulazili u Republiku Srpsku, pa na primeru, recimo, prelaza iz Srbije kod Bijeljine, onda Višegrad, Zvornik, ulaz svaki iz Srbije. Zatim imamo, recimo, identifikovane ulaske iz Crne Gore prema Trebinju, Gacku, Bileći, čak i Foči, znači ovoj istočnoj Hercegovini. Sigurno postoji prostor za unapređenje bezbjednosti, sigurnosti na granicama, jer vidimo i iz medija i prema zvaničnim izvještajima koje je Bosna i Hercegovina pripremala da postoji dosta nelegalnih ulazaka na granicama između Srbije i Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine, i da svakako taj aspekt treba da se unaprijedi između Republike Srbije i Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske.

Kako biste ocenili funkcionalnost i spremnost državnih institucija Republike Bosne i Hercegovine i Republike Srpske tokom migrantske krize? Tu računamo i bezbednosnu infrastrukturu, Ministarstvo unutrašnjih poslova i uopšte sve institucije koje se bave ili treba da se bave migrantskom krizom.

Prvo ću odgovoriti na pitanje vezano za Republiku Srpsku. Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske je sve svoje materijalne i kadrovske kapacitete iskoristila da pomogne u rješavanju ovih problema. Kao što znate, kroz Republiku Srpsku su samo prolazili migranti, te jedinice za podršku kao i žandarmerija Republike Srpske je ispratila, odnosno vršila monitoring nad migrantima koji prolaze kroz teritoriju Republike Srpske. Ali, da kažem, infrastruktura na nivou Bosne i Hercegovine se pokazala, ne mogu reći ne tako adekvatno, ali nije adekvatno odgovorila, jer postoji sporazum između Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske i granične policije gdje su, da kažem, jedinice iz Republike Srpske pomagale pri čuvanju i sprečavanju nelegalnih prolazaka migranata u Republiku Srpsku, tako da na nivou međuentitetske saradnje i saradnje na nivou Bosne i Hercegovine strukture su i te kako pokazale visok nivo odgovornosti. Međutim, da je bilo propusta, bilo je, i da je potrebno pojačati sve, i kadrovske, i infrastrukturne, i materijalne kapacitete i te kako je neophodno. U narednom periodu, sigurno, nadolazeće migracije će zahtijevati mnogo više infrastrukturnih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta, ali zasada mogu reći da je postojala saradnja, postoji sporazum o saradnji. Mislim da u okvirima u kojim su mogli da odgovore, sa svim ovim kapacitetima, da su uspjeli odgovoriti.

Već smo ustanovili da je BiH i Republika Srpska, da su sve države ovog regiona zapravo tranzitne, da nije bilo poteškoća u regulisanju statusa migranata, ali po Vašoj proceni, da li je bilo poteškoća u regulisanju statusa migranata, čak i u tom tranzitnom smislu, usled masovnosti migrantske krize? Da li smatrate, s aspekta humane bezbednosti, da je postojao možda neki protokol koji treba unaprediti? Da li je postojala sistematizacija kako su oni ulazili? Da li mislite da je bila na visini zadatka, u smislu da nije bila iznenađena toliko migrantskom krizom i da je mogla uspješno da se izbori sa prilivom migranata koji su dolazili?

Mislim da upozorenja koja smo dobili i, da kažem, neka, pogotovu u smislu bezbjednosti, u 2014. godini i kada se govorilo u ovom periodu u kojem smo sada da će se desiti ovo što se desilo, mislim da institucije Bosne i Hercegovine nisu ozbiljno shvatile pretnje koje dolaze. Međutim, možda ovaj period migrantske krize možemo podijeliti na neke dve cjeline. U toj prvoj cjelini, recimo do kraja 2017. godine, mislim da su institucije i Bosne i Hercegovine i Republike Srpske mogle da kontrolišu priliv migranata. Međutim, nažalost, u 2018. godini imali smo prevelik priliv migranata, gdje institucije, bez obzira na opremljenost, bez obzira na sve protokole koji postoje, recimo u Službi za strance, gdje svaki migrant koji iskaže potrebu za azilom dobija i medicinsku i socijalnu pomoć, i smještaj, i pakete hrane i higijene, i određena finansijska sredstva, recimo, za kupovinu svježih namirnica tokom mjeseca, institucije su mogle da se nose sa tim problemom. Međutim, kao što rekoh, 2018. to je izašlo iz okvira, i postoji jedan izveštaj koji je bio izvještavan i na sjednici Narodne

skupštine Republike Srpske, a on je u stvari specijalni izveštaj o stanju u oblasti migracija u Bosni i Hercegovini, i tada su ombudsmeni informisali javnost Republike Srpske i Bosne i Hercegovine da nakon 2018. godine institucije i sistem nije bio u kapacitetu da odgovori na prevelik priliv migranata. Recimo, imamo jedan primjer da oni u Unsko-sanskom kantonu, koji je u Bosni i Hercegovini žarište i najveći problem, jer najveći broj migranata putuje kroz Republiku Srpsku i Bosnu i Hercegovinu do tog mjesta jer u stvari predstavlja granicu sa Republikom Hrvatskom, i tamo su jedino mogli da identifikuju broj migranata onda kada su delili obroke, ali to se menjalo svakog dana (Sulejmanović, 2021) . Trenutna situacija nije dobra, mislim da nemamo dovoljne kapacitete da se nosimo sa sve većim prilivom migranata, ali isto tako da kažem da, kada ste pomenuli bezbjednost lokalnog stanovništva, recimo, ovih dana je aktuelno da u istočnoj Hercegovini, područje Trebinja, Bileće i Gacka u Republici Srpskoj, imamo velike probleme jer migranti prelaze granicu sa Srbijom, ulaze i prave velike probleme lokalnom stanovništvu, a tu su, recimo, ovih dana pojačane intervencije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, a naravno i granične policije Bosne i Hercegovine. Dakle, problem je veliki. Da li će Bosna i Hercegovina uspjeti adekvatno odgovoriti, mislim da nije obećavajuće, jer je veliki broj migranata, veliki priliv svakog dana na teritoriju Republike Srpske i Bosne i Hercegovine; procenjuje se da svaki dan se nalazi između pet i deset hiljada migranata u prolazu, u tranzitu, odnosno na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Da li smatrate da su adekvatne procene kvota migranata koje je Evropska unija opredelila svakoj od zemalja EU?

Da su adekvatne, nisam sigurna, ali mislim da će sigurno biti potrebno proširiti ih, jer one procene koje smo mi imali ovdje na Balkanu nisu onakve kakve su predviđene. Vidimo da je sve veći broj, priliv migranata. Prema informacijama kojima mi raspolažemo, najveći broj migranata je iz Sirije, Iraka, Irana i Avganistana, međutim, sada imate priliv i iz Somalije i Pakistana. I nije rječ samo o ekonomskoj migraciji, nego postoje različiti ciljevi i potrebe za migracijama. Recimo, mi ne razmišljamo o tome da iz Bosne i Hercegovine i Republike Srpske postoji velika migracija stanovništva upravo ekonomske prirode i ekonomske potrebe. Tako da te kvote nisu vezane samo za ove migracione procese koje su zadesile i nas kao tranzitne zemlje. Mislim da i zemlje Zapadnog Balkana i te kako učestvuju u tim migracijama, jer svesni smo činjenice mi ovde u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj da je veliki odliv stanovništva upravo iz tih ekonomskih potreba i mislim da će sigurno biti potrebe da se urade nove procene u tom smislu.

Koliko se vaša država oslanja na pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija radi pružanja adekvatne zdravstvene zaštite migrantima?

Postoje, naravno, prema međunarodnim standardima i procedurama međunarodne institucije i zajednice koje daju podršku Bosni i Hercegovini u ovoj situaciji, međutim, uslovi u kojima migranti trenutno borave u prihvatnim centrima, pogotovo pominjem ovaj Unsko-sanski kanton gdje je situacija eskalirala, mislim da je potrebno još više pomoći bez obzira na to što lokalne zajednice i institucije Republike Srpske i Bosne i Hercegovine kroz svoje kapacitete pokušavaju da unaprede zdravstveno stanje migranata i uslove u kojima oni borave. Međutim, mi smo imali, ponavljam, jedan izvještaj u kome je navedeno da su uslovi u kojima migranti borave ispod svakog nivoa, i socijalnog i higijenskog i tako dalje. Infrastrukturne i materijalne kapacitete nemamo na nivou na kom bi trebalo da imamo i mislim da će podrška i pomoć biti potrebna u narednom periodu, odnosno veća potreba za podrškom u svakom smislu. Biće potrebna veća pomoć i Evropske unije i svih međunarodnih organizacija u zaštiti zdravlja i migranata ali i lokalnog stanovništva, jer znamo da pogotovo zdravstveno epidemiološko stanje može biti narušeno i lokalnog stanovništva i migranata, i potrebna je podrška i u tom smislu kako, dakle, migrantima tako i stanovništvu koje je izloženo procesima migracija u Bosni i Hercegovini.

Delimično strukturisana forma intervjuja omogućila nam je da sagovornicima ponudimo pojašnjenja kako bismo dobili što konkretnije odgovore, ali i da nastavimo s linijom ispitivanja koja se potencijalno otvarala tokom razgovora.

Prva pravilnost koju smo identifikovali u razgovorima sa predstavnicima parlamenta s područja Zapadnog Balkana odnosila se na potrebu za boljom regionalnom saradnjom u bezbednosnom aspektu kako bi se na izazove masovnih migracija bolje odgovorilo. Sporadični i partikularni rad pojedinačnih država otežao je rešavanje nastajućih problema, naročito zbog toga što pojedine zajednice uopšte nisu imale sopstvenih kapaciteta za rešavanje migrantske krize.

Predstavnici zemalja koje su se našle na migrantskoj ruti bolje su ocenjivali spremnost i kapacitete svojih država u odnosu na odgovor EU. To, naravno, ne znači da je pomoć institucija zvaničnog Brisela bila zanemarljiva; većina ih ističe u prvi plan, ali smatra da je EU trebalo da uradi više.

Infrastrukturu i kapacitete domaćih bezbednosnih institucija najlošije je ocenio/la predstavnik/predstavnica Republike Srpske a najbolje poslanici/poslanice Slovenije i Srbije. Svi parlamentarci prepoznali su da će problem migrantske krize biti dugoročan, za šta će trebati dodatnih ulaganja, ne samo u bezbednost i opremu već i u međunarodnu saradnju, na nivou regiona.

Za regionalnu saradnju u domenu bezbednosti intervjuisani parlamentarci uglavnom su saglasni u oceni da je bio neophodan širi okvir saradnje i koordinacije EU ili nekog drugog naddržavnog tela, dok su uspeh i saradnju međunarodnih zdravstvenih i humanitarnih organizacija ocenjivali različito. Primera radi, predstavnik Slovenije ocenio je da ta država ima odličan zdravstveni sistem, zbog čega uopšte nije bilo potrebe da traži bilo kakvu pomoć međunarodnih organizacija, „prvo zato što imamo svega dovoljno, drugo zato što su migranti koji su dolazili želeli samo da prođu.”

Stavovi intervjuisanih parlamentaraca prema podršci EU i humanitarnom aspektu krize takođe variraju, ali se iz njihovih odgovora može zaključiti da svi prepoznaju značaj regionalnog ili čak kontinentalnog pristupljenog rešavanju ovakvih kriza, te da će izazovi sličnih situacija zahtevati veću odgovornost država članica EU, budući da prepoznaju region samo kao tranzitno područje ka bogatijim zemljama.

Većina sagovornika ocenila je odgovore zemalja regiona Zapadnog Balkana na izazove migrantske krize kao pozitivne. Sagovornik iz Slovenije smatra da je reagovanje zemalja regiona bilo „iznenađujuće” dobro za očuvanje bezbednosti i da je zemljama u severnom delu regiona bilo lakše da to ostvare.

Sagovornik iz Severne Makedonije odgovor zemalja regiona ocenio je kao „odgovarajući” s obzirom na okolnosti u kojima su se našle. Kao otežavajuće faktore naveo je veličinu prvog talasa migranata i izostanak potrebne reakcije EU da se spreči dalji prolazak migranata ka Zapadu, zbog čega zemlje Zapadnog Balkana nisu bile u situaciji da pruže adekvatniji odgovor.

Sagovornik iz Albanije naglasio je u intervjuu da su zemlje Zapadnog Balkana „efikasno” odgovorile na migrantsku krizu. Kao posebno pozitivan primer izdvojio je Srbiju, za koju kaže da je „veoma dobro” postupala prema migrantima.

Intervjuisani parlamentarac iz Crne Gore smatra da Zapadni Balkan u celini nije dobro odgovorio na migrantsku krizu. Prema njemu, u zemljama Zapadnog Balkana nije bilo vizije i konkretnih rešenja i ne može se, kada je Zapadni Balkan u pitanju, govoriti o sistemskom odgovoru na krizu.

Sagovornica iz Srbije je u intervjuu različito ocenila pojedinačne reakcije zemalja Zapadnog Balkana. Ona smatra da je odgovor Srbije na migrantsku krizu bio „dobar”, kao i odgovor Severne Makedonije. Prema njenom mišljenju, u poređenju sa dve pomenute države, Bosna i Hercegovina i Hrvatska reagovala su lošije. U pogledu postupanja prema migrantima, ona smatra da su Srbija i Severna Makedonija „tretirale sve migrante sa stanovišta ljudskih prava”, dok se u drugim zemljama Zapadnog Balkana mogla primetiti politika „razblaženog rasizma” i propaganda koja podstiče strah od migranata, zamagljuje razlike između izbeglice i migranta i potragu migranata za boljim uslovima

života predstavlja kao „krivično delo”. Odgovor Zapadnog Balkana na migrantsku krizu u celini ona ocenjuje kao „polovično uspešan”.

Kada je u pitanju pomoć regionu od institucija EU tokom migrantske krize, intervjuisani parlamentarci složili su se u oceni da nije bila odgovarajuća.

Sagovornik iz Slovenije smatra da pomoć EU nije bila adekvatna i da se Unija ponašala kao da je migrantska kriza problem koji se ne tiče nje u celini, već samo zemalja u kojima je problem prisutan. Ovaj parlamentarac smatra da u EU nije postojala svest o tome da je region „branik” ostatka Evrope od migrantske krize, ali smatra i da EU državama na jugu Evrope nije mogla da pruži punu pomoć.

Sagovornik iz Severne Makedonije ocenio je da na početku krize u zemljama EU nije bilo koordinacije. Po njemu, dodatan problem bili su odnosi Severne Makedonije i Grčke, za koje je rekao da su bili „samo na nivou minornih odnosa i komunikacije”. Odgovor zemalja EU na početku krize ocenio je kao „neodgovarajući”.

Sagovornik iz Albanije misli da EU nije mnogo pomogla zemljama Zapadnog Balkana. Njegova procena je da je namera EU bila da na Zapadnom Balkanu otvori kampove i u njih smesti migrante, što je u sukobu sa interesima zemalja regiona zbog ekonomske situacije: „To nije u našem interesu jer su ljudi na Zapadnom Balkanu siromašni. Oni sami žele da odu u zapadne zemlje”.

Sagovornik iz Crne Gore ocenio je da EU nije pružila dovoljnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana u vreme migrantske krize i da je ona bila „više deklarativna”. Takođe, rekao je da se to moglo videti na slučaju Hrvatske, Srbije i Severne Makedonije, kao i da je pomoć iz EU bila „vrlo selektivna”. Uzroke svega toga on vidi u „zakulisnoj politici”, čiji je cilj promena demografske i političke slike Evrope i Zapadnog Balkana, i tvrdi da dolazak velikog broja migranata nije samo „plod bježanja od rata”. Izostanak adekvatne pomoći vidi kao deo pomenute politike: „To je dio očigledno iste politike da se nama, narodski rečeno, uvale migranti, iako je ružno govoriti na ovakav način s obzirom da je riječ o živim ljudima koji definitivno imaju probleme”. On smatra da su evropske zemlje poput Nemačke, uz teškoće, mogle da izdrže prihvatanje migranata, dok su periferija Evrope i Zapadni Balkan bili „prepušteni sebi”.

Sagovornica iz Srbije takođe smatra da EU nije pružila dovoljnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana, naglašavajući da je Srbiji sva finansijska pomoć išla iz fondova EU koji nisu namenjeni za rad sa izbeglicama: „Svi ti milioni evra (za) koje je EU kazala da je (to) Srbiji nadoknada za 2014/15, kada je (kriza) bila najsnažnija, su iz fondova koje bi Srbija iskoristila za druge svrhe. Njihovom odlukom je urađena prenamena. I to nije dobra odluka, ali Srbija je svejedno dobro postupila.”

Svi intervjuisani parlamentarci saglasni su u ocenama da je u vreme migrantske krize međudržavna saradnja na Zapadnom Balkanu bila uspešna.

Sagovornik iz Slovenije saradnju svoje zemlje sa drugim državama u regionu u vezi sa migrantskom krizom ocenjuje kao dobru i pravovremenu. Nije bio upoznat sa situacijom u drugim državama, ali rekao je da je radi pripreme za nepredviđene okolnosti potrebno unapređenje regionalne saradnje.

Sagovornik iz Severne Makedonije smatra da bi regionalna saradnja u vezi sa masovnim migracijama trebalo da bude bolja, da je veća saradnja zemalja Zapadnog Balkana na polju zaštite granica potrebna i zbog približavanja Evropskoj uniji i da su potrebni novi modeli i standardi za dalju saradnju u ovakvim i sličnim situacijama.

Sagovornik iz Albanije dao je posebno pozitivnu ocenu o međudržavnoj saradnji u regionu tokom migrantske krize. On je saradnju između Albanije i Severne Makedonije, potencijalno Albanije i „celog regiona”, opisao kao „fenomenalnu”, iako smatra da je bila manje efikasna jer je migrantska

kriza „nov fenomen”. Intervjuisani parlamentarac iz Albanije smatra da je moguća bolja razmena podataka, jer je ona potrebna i u slučaju kontrole prolaska stranih boraca i terorista.

Sagovornik iz Crne Gore smatra da je međudržavna saradnja u regionu bila dobra, ali nedovoljna.

Sagovornica iz Srbije ocenila je u intervjuu da je međudržavna saradnja bila bolja nego što se percipira, posebno između Srbije i Hrvatske. Reakciju Mađarske ocenila je kao snažnu „razblaženu rasističku” politiku. Ona smatra da je saradnja u vezi sa prihvatom migranata na granici Srbije i Hrvatske bila bolja od saradnje dve zemlje na drugim poljima. Saradnju Hrvatske i BiH ocenila je kao lošiju, dok saradnju sa Crnom Gorom i Kosovom* ocenjuje kao „nepostojeću”, jer organi Srbije „nisu imali pristupljenoa toj ruti”. Takođe, naglasila je da je saradnja Srbije i BiH bila podjednako dobra kao saradnja Srbije i Hrvatske.

Po pitanju unapređenja sistema bezbednosti na granicama svojih zemalja intervjuisani parlamentarci imali su različite stavove.

Sagovornik iz Slovenije smatra da je Slovenija dobro zaštitila svoje granice. Kao jedini nerešen problem naveo je zaštitu reka od prelazaka i rekao da u susednim državama „ljude bukvalno teraju u reku”.

Sagovornik iz Severne Makedonije naveo je da je bezbednost državnih granica Severne Makedonije prebačena iz nadležnosti Ministarstva odbrane u nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova. On je rekao da je na snazi bila odluka o povišenim merama na granici sa Grčkom, ka Koridoru 10, kao i prema granici sa Srbijom, radi kontrole i sprečavanja eventualnog novog talasa migranata i nove migrantske krize. Nije izneo konkretan stav o tome da li je sistem bezbednosti granica Severne Makedonije moguće unaprediti.

Sagovornik iz Albanije rekao je da je njegova zemlja dobro pripremljena za kontrolu granica u slučaju novog talasa migranata, jer ima sporazum sa Evropolom.

Sagovornik iz Crne Gore ocenio je u intervjuu da postoji prostor za unapređenje sistema bezbednosti granica njegove zemlje, da na tome treba „definitivno poraditi”. On misli da institucije Crne Gore „na jednom nivou jesu spremne” za potencijalni veći priliv migranata i ne smatra da se Crna Gora po tom pitanju drastično razlikuje od drugih država na Zapadnom Balkanu.

Sagovornica iz Srbije misli da je bezbednost na državnim granicama moguće unaprediti, i to primenom Sporazuma o integrisanom upravljanju granicama, kao u slučaju Srbije i Severne Makedonije. Ona smatra da je to moguće i sa Hrvatskom, BiH, Crnom Gorom, kao i na administrativnim prelazima sa Kosovom*.

Intervjuisani parlamentarci većinom su pozitivno ocenili ispravnost i funkcionalnost institucija svojih država tokom migrantske krize.

Sagovornik iz Slovenije izneo je veoma pozitivan stav o delovanju državnih institucija Slovenije tokom migrantske krize i posebno je pohvalio rad Ministarstva unutrašnjih poslova.

Sagovornik iz Severne Makedonije ocenio je da su institucije u njegovoj zemlji na migrantsku krizu odgovorile na adekvatan način. Rekao je da je Severna Makedonija u saradnji sa međunarodnim organizacijama uspela da kontroliše situaciju.

Sagovornik iz Albanije smatra da je njegova zemlja prema migrantima bila velikodušna. Dodao je da je Albanija primila Iranca koji su došli sa teritorije Iraka i da se oni nalaze u kampu u Albaniji, dok neke evropske zemlje ne vole da prihvataju migrante.

Sagovornica iz Srbije rekla je da ne zna ni za jedan slučaj nekorektnog postupanja „bilo kog službenika Ministarstva unutrašnjih poslova u Srbiji” prema migrantima. Ona tvrdi da nije bilo

problema ni sa pravosudnim organima. Rekla je i da nema informacije o tome da su se bezbednosne službe loše ponašale prema migrantima. Ona smatra da su se institucije Srbije na efikasan način suprotstavile bezbednosnim izazovima za vreme migrantske krize.

U odgovorima na pitanje ispitivača o uspehu država Zapadnog Balkana pri regulisanju statusa migranata intervjuisani parlamentarci dali su različite ocene.

Sagovornik iz Slovenije nije dao konkretan odgovor na pitanje, ali rekao je da je u Sloveniji humano postupanje prema migrantima bilo u prvom planu. To je potkrepio pričom o slučaju deteta kome je bila neophodna medicinska pomoć zbog otkazivanja bubrega, što su roditelji odbili jer su hteli da sa ostalom decom što pre pređu granicu sa Austrijom. Država je pokušala da pomogne detetu, ali nije mogla.

Sagovornik iz Severne Makedonije rekao je da migrantima glavni cilj nije bilo rešavanje statusnog pitanja već brz tranzit ka zemlji odredišta: „Njihov primarni interes je bio da tranzitiraju kroz ovaj prostor i što brže i lakše da dođu do zemalja Evropske unije. Mali broj njih je izrazio interesovanje da traži azil i zaštitu u našoj zemlji”. Ovaj parlamentarac ocenio je da je odgovor severnomakedonskih institucija u vezi sa rešavanjem statusa migranata bio „adekvatan”.

Sagovornik iz Crne Gore je u vezi sa procenom regulisanja statusa migranata u Crnoj Gori rekao da nije stručnjak za to pitanje i nema konkretne podatke. On nije primetio veće incidente i sukobe, i kaže da je u drugim zemljama u regionu toga bilo više jer je i priliv migranata bio veći. Dodao je da migranti brzo odlaze iz Crne Gore, ali da to rade i njeni građani, zbog lošeg životnog standarda.

Sagovornica iz Srbije smatra da je njena zemlja uspešno rešila poteškoće u regulisanju statusa migranata. Navela je da su uz registraciju njihovog identiteta rešavani i drugi problemi, poput slučajeva trgovine ljudima sa kojima „službe u Srbiji nisu znale šta će”, a kao primer navela je slučaj jedne Ukrajinke. Rekla je da je posebna grupa radila na registraciji identiteta i zbrinjavanju dece bez staranja i da su ona bila pokrivena posebnim protokolom.

U vezi sa pitanjem kvota za prihvatanje migranata, intervjuisani parlamentarci imali su negativan stav.

Sagovornik iz Severne Makedonije ocenio je da su odnosi zemalja EU pri podeli kvota za prihvatanje migranata pokazali da je to „pogrešan pristupljenost”, naglašavajući da bi humanitarni aspekt trebalo da bude primaran. Istakao je i da je potrebno jasno odvojiti humanitarnu potrebu ljudi za zaštitom od ekonomskog dolaska: „To su dve različite stvari, zato treba da se imaju različita merila”.

Sagovornik iz Albanije rekao je da je u EU potrebna promena kada su u pitanju kvote za prihvatanje migranata i smatra da društvo ima pravo na to da „se brani” i da ne prihvata migrante zbog verskih i kulturnih razlika, jer ukoliko u zemlju dođe veliki broj migranata sa drugačijom religijom i kulturom, postoji mogućnost da će „jednog dana možda hteti da dele vlast sa nativnom populacijom”. Ovaj parlamentarac ističe da migranti treba da poštuju zemlju u kojoj se nalaze i naglašava da u Evropi nema modela integracije kao u SAD, da u Evropi to „ne radi”.

Sagovornik iz Crne Gore kvote za prihvatanje migranata smatra „neofašističkim pristupljenostom” i kaže da one nisu demokratske. Rekao je da bi on to odbio i dodao da migrante treba da prihvate zemlje koje su odgovorne za krizu. Po njegovom mišljenju, to su zemlje članice NATO-a.

Sagovornica iz Srbije oštro je govorila o kvotama za prijem migranata. Okarakterisala ih je kao „sramotu za teritoriju koja sebe smatra najprogresivnijim delom planete”, odnosno sramotu za EU.

Po svojoj oštrini izdvajaju se stavovi sagovornika iz Crne Gore, koji je kvote doveo u vezu sa fašizmom, kao i sagovornice iz Srbije, koja je u vezi s kvotama rekla sledeće: „Moraš biti poseban idiot da bi o tome pravio političke odluke konsenzusa”.

Kada je reč o pomoći međunarodnih zdravstvenih organizacija, intervjuisani parlamentarci dali su različite odgovore.

Sagovornik iz Slovenije izneo je stav da njegovoj zemlji nije bila potrebna pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija, jer su migranti u velikom broju prikrivali zdravstvene probleme da ih vlasti ne bi zaustavile. Dodao je da je cilj migranata bio da što brže nastave put, zbog čega su njihovi zdravstveni problemi ostali neregistrovani. Rekao je da nije bilo logističkih problema jer nije bilo nedostatka potrebnog materijala, jer su migranti „hteli samo da prođu, a ne da se leče”.

Sagovornik iz Severne Makedonije ocenio je da je pomoć međunarodnih organizacija poboljšala tretman migranata, jer su kapaciteti državnih institucija bili ograničeni. Kao primer naveo je odeću, obuću i zdravstvene preglede. On smatra da bi takva praksa trebalo da se nastavi.

Sagovornik iz Albanije smatra da je albanska vlada migrantima pružila „vrlo adekvatnu” zdravstvenu brigu, istu kakvu ima albanska populacija. Rekao je da je Albanija bila efikasna i da joj nije bila potrebna materijalna pomoć međunarodnih zdravstvenih organizacija.

Sagovornik iz Crne Gore izneo je stav da je Crna Gora migrantima pružila adekvatnu zdravstvenu pomoć, ali uz ogradu da ne zna konkretne podatke. Pretpostavlja da je Crna Gora pružila medicinsku pomoć onim migrantima kojima je bila potrebna, ali smatra da bi to trebalo proveriti na konkretnim slučajevima. Rekao je da ne zna da je bilo većih problema u vezi sa zdravstvenom brigom o migrantima i pretpostavlja da je praksa bila ista kao u drugim zemljama u regionu.

Sagovornica iz Srbije je u intervjuu iznela stav da se njena zemlja prilikom pružanja zdravstvene zaštite migrantima oslanjala na podršku nekoliko međunarodnih zdravstvenih organizacija, ali i naglasila da podrška UN i međunarodnih zdravstvenih organizacija koje UN podržavaju „nije bila onakva kako bi se očekivalo”. Ona je očekivala više etičnosti i brige od strane pomenutih institucija.

Kada se uzmu u obzir sve iznete ocene intervjuisanih parlamentaraca i njihovi stavovi, može se reći da su ispitanici, kada su u pitanju podrška EU zemljama Zapadnog Balkana i kvote za prihvatanje migranata, jedinstveni u negativnoj oceni. Prema njima, EU nije u dovoljnoj meri pomogla zemljama Zapadnog Balkana da se sa migrantskom krizom izbore na adekvatan način. Sagovornik iz Crne Gore izneo je i specifičan politički pogled na celu situaciju. Kada je reč o kvotama, sagovornici su svoj negativan stav potkrepili etičkim razlozima (Severna Makedonija, Srbija) i političkim razlozima (Crna Gora, Albanija).

U vezi sa odgovorom zemalja Zapadnog Balkana na migrantsku krizu eksplicitno negativan stav imao je jedino sagovornik iz Crne Gore. Isti je slučaj kada je u pitanju međudržavna saradnja na Zapadnom Balkanu. O toj temi sa pozitivnim stavom izdvaja se sagovornik iz Albanije, mada je njegov odgovor bio fokusiran na Albaniju a ne region u celini. Sagovornica iz Srbije je o više tema imala nijansirani stav, njene ocene su ponekad varirale od slučaja do slučaja.

Skupština Interparlamentarne unije, na čijim marginama su parlamentarci intervjuisani, bila je odlična prilika za sprovođenje intervjua između ostalog i zbog malog angažmana resursa neophodnih za prikupljanje podataka – svi adekvatni sagovornici bili su na jednom mestu u rasponu od nekoliko dana, njihova relevantnost za predmet istraživanja potvrđena je samom temom konferencije.

Od klasičnog intervjua kao izvora za prikupljanje naučnih saznanja odustali smo iz dva razloga. Prvo, na naše upite nisu odgovorili predstavnici svih država Zapadnog Balkana koji su bili direktno na jednoj od najvažnijih ruta. Predstavnici Bosne i Hercegovine, čak i članovi parlamentarnih odbora koji su se bavili problemom u jeku migrantske krize, nisu odgovorili na pozive, poruke i elektronsku poštu koju smo im upućivali. U toku preliminarnog istraživanja obavili smo intervju sa predstavnicom Narodne skupštine Republike Srpske, jednog od entiteta BiH, ali njeno iskustvo ne bi bilo relevantno bez uključivanja sagovornika iz drugog dela defakto konsocijacije

kakva je Bosna i Hercegovina, a predstavnici Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine nudili su samo neformalni razgovor, koji ne bi bio sniman ili zabeležen na bilo koji drugi način. S druge strane, predstavnik Hrvatskog sabora je na više pokušaja uspostavljanja komunikacije zahtevao pismenu komunikaciju i dostavljanje pitanja unapred, čime bi se narušio princip polustrukturisanog intervjua, jer su svi ostali sagovornici usmeno komunicirali. Prekinuvši odgovaranje na bilo kakve dalje upite, svoju odluku obrazložio je rečima: „U svakom bih se slučaju trebao pripremiti za odgovore. Tako da to možemo napraviti putem (elektronske pošte), ako Vam to odgovara, nakon što malo razmislim o temi. Ili mogu za detaljniji dogovor da Vas kontaktiram iz (kancelarije) telefonom”.

Zbog navedenih manjkavosti u procesu sprovođenja polustrukturisanog intervjua, rezultate istraživanja treba koristiti sa određenom dozom opreza, naročito u dokazivanju postavljenih hipoteza. No, uprkos tome, rezultati sprovedenih polustrukturisanih intervjua mogu biti dobra polazna osnova za dalja istraživanja ovog problema s obzirom na to da je dobijeno mnoštvo podataka o stavovima donosilaca odluka u vezi sa migrantskom krizom. Intervjuisani parlamentarci imali su često snažne emotivne stavove prema konkretnim aspektima problema, pa i kontroverzna mišljenja koja, radi naučne korektnosti, treba da ostanu zabeležena.

5. ANALIZA REGIONALNE SARADNJE DRŽAVA ZAPADNOG BALKANA TOKOM MIGRANTSKE KRIZE 2014–2016. SA STANOVIŠTA ODABRANIH TEORIJSKIH KONCEPATA

Helen Hintjens (Helen Hintjens) u svom radu *Failed Securitisation Moves during the 2015 Migration Crisis* (Hintjens, 2019) tvrdi da većina naučnih radova na temu sekuritizujućeg diskursa migrantske krize ukazuje na to da države članice EU nisu postigle jasan zajednički pristupljeni pri upravljanju migracijama, kao i da je odgovor na krizu uglavnom bio vođen u *ad hoc* maniru reagovanja (Hintjens, 2019). Politička i društvena nestabilnost regiona iz kojeg potiču migranti dovela je do poziva za dolazak u EU, ali kada je nepredvidivi migrantski talas stigao, Unija je zatvorila svoje granice (Barlai, Faehrich, et. al, 2017). EU nije spasila „one koji su već iskusili brutalizaciju, gladovanje, mučenje i silovanje” (Hintjens, 2019), već ih je pustila „brutalno umesto humanitarnog saosećanja” (UNHCR, 2018; Hintjens, 2015). Migrantska kriza (2014–2016) „možda je bila i kriza samopouzdanja institucija i zvaničnika EU, koja se „lako pretvorila u strah da dragocena normativna dostignuća mogu biti u opasnosti i da se moraju braniti od mogućih napada” (Hintjens, 2019).

Migracione politike EU bile su neadekvatne za uspešno prevazilaženje izazova masovnih migracija, a moguće bezbednosne pretnje (terorizam) koje migranti mogu da izazovu pokazale su se kao centralna dilema država članica EU (Barlai, et. al, 2017). Analiza sekuritizacije migracija tokom evropske migrantske krize 2014–2016. godine ukazuje na to da je sekuritizacijski potez bio uspešno prihvaćen od strane ciljane publike. Prema rezultatima javnih anketa, veliki procenat populacije pokazao je svoju spremnost za transformaciju postojećih politika (Glover, 2011:77). Kako je pitanje migracija uporno rekonstruisano i reartikulisano kroz strogi sigurnosni jezik, otvorena su vrata za protivmere izvan uobičajene političke sfere radi „preživljavanja” Evrope, što bi inače naišlo na veći otpor. Tokom Evropske migrantske krize 2015. godine zabrinutost za bezbednost opravdale su suspenziju starih pravila, pokretanje novih procedura i realokaciju masivnih resursa (EU Commission, Refugee Crisis – Q&A, 2015).

U poglavlju III *Evropska unija i migrantska kriza* govorili smo o obavezujućim pravnim normama EU, kao što su Povelja Evropske unije o temeljnim pravima (EU Charter of Fundamental Rights), međunarodni ugovori (Treaties) i upravno evropsko pravo (European Administrative Law), koje nalažu da sve države članice pri upravljanju migrantskom krizom postupaju u skladu sa već ustanovljenim pravnim okvirima. U jeku krize neke od država EU „zaobilazile” su te pravne norme, suočavajući se sa krizom kao individualni bezbednosni akteri, što je direktno uticalo na proliferaciju iregularnih migracija. Pri analizi regionalne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize 2014–2016. neophodno je naglasiti da je neusaglašeno upravljanje krizom od strane država članica EU državama regiona predstavljao dodatni izazov pri kreiranju adekvatnih mera koje bi bile u službi zaštite prava migranata. U ovom poglavlju tumačimo poteze pri upravljanju krizom država regiona, kao i država u neposrednom okruženju koristeći teoriju sekuritizacije u nameri da odbacimo/potvrdimo tvrdnju da je kriza uticala na stvaranje državnih politika koje su težile pre zaštiti nacionalne bezbednosti nego poštovanju ljudskih prava.

5.1. Sekuritizacija migrantskog pitanja tokom migrantske krize (2014–2016)

U predstavljanju teorijskog okvira disertacije istakli smo da pre terorističkog napada u SAD-u 2001. godine fenomen migracija nije bio posmatran kao bezbednosna pretnja, kao i da nisu bile ustanovljene bezbednosne politike koje se tiču upravljanja migracijama. Kako navode Gabrijele Lazaridis (Gabriella Lazaridis) i Huršid Vadija (Khurshed Wadia), u okviru tadašnje zaštite državnog

suvereniteta pokrenuta je tematika bezbednosti u kojoj je mesto našao i stav da razne grupe migranata možda nisu prave izbeglice i kako se među njima, posebno posle 11. septembra, mogu naći i teroristi (Lazaridis, Wadia, 2011:11). Iako cilj ove disertacije nije analiza korelacija fenomena terorizma i migracija, treba istaći odgovor EU koji ukazuje na to da je njen prioritet u pogledu upravljanja velikim prilivom (iregularnih) migranata prevashodno sprečavanje mogućeg terorizma.

Kada je u pitanju „loše” upravljanje migrantskom krizom, izdvajamo Republiku Mađarsku kao primer neusaglašenosti između poštovanja ljudskih prava i adekvatne zaštite nacionalne bezbednosti. U ovom segmentu disertacije primer Mađarske je od ključnog značaja. Već smo pisali u potpoglavlju namenjenom ovoj državi o odluci mađarske vlade 2015. godine da podigne ogradu dugu 175 kilometara na granici sa Srbijom uz obrazloženje da je to neophodna akcija kako bi se zaustavio neregularni (ilegalni) ulazak migranata u državu. Kao javno opravdanje Vlada Mađarske saopštava da je ovom preprekom navodno sprečeno podizanje hipotetičke barijere od strane Austrije na granici sa Mađarskom. Ubrzo nakon toga EU je sve izbeglice koje nisu poreklom iz Sirije, Iraka ili Avganistana proglasila ekonomskim migrantima. U oktobru 2015. godine zemlje članice EU su na konferenciji u Briselu podržale (re)akciju Mađarske u vezi s izgradnjom barijere na granici sa Hrvatskom, pa je intenzivirana ideja o „ograđivanju“ granica EU (Simeunović,2015:4). Samit o migracijama u Valeti (11-12. novembar 2015) rezultirao je usvajanjem Akcionog plana za migracije (Simeunović,2015:4). Migraciona agenda predložila je formiranje kopnenih i vodenih granica oko EU, kao i uspostavljanje bezbednosnog i vojnog nadzora, što je dovelo do „transformacije“(Anderson, 2015: 10).preusmeravanja snaga Fronteksa i NATO-a koje su bile iscrpljene da nadgledaju granice na moru, pri čemu je nekoliko autora misiju ocenilo relativno neuspešnom (Anderson, 2015: 10).

Ova odluka EU tumačila se kao diskriminacija migranata i kršenje osnovnih ljudskih prava u postupcima azila, što je rezultiralo kritikom UNHCR-a (Evropska komisija, Institucionalni dokument 033, 2016; 9–12, Debate o migracijskoj politici, OECD, 2015: 4). Reagovanje Mađarske, uslovljeno njenim geografskim položajem budući da je, kao članica EU, na najvećem „udaru” zapadnobalkanske rute, direktno je uticalo na stvaranje tvrdih politika u regionu. U ovom poglavlju biće više reči o sekuritizujućim potezima Mađarske pri upravljanju krizom, međutim, smatramo da je svrsishodno izdvojiti ovu državu kao vođu oštih politika i vršiti analizu odgovora država naspram njenog upravljanja krizom. Naime, za potrebe ove disertacije Mađarska će biti korišćena kao referentni indikator da je kriza posmatrana kroz prizmu pretnje po nacionalnu bezbednost. U potpoglavlju namenjenom sekuritizaciji migrantske krize država u neposrednom okruženju država zapadnobalkanske rute pristupljeno Mađarske biće detaljnije definisan.

Kako navodi Kjara Milan (Chiara Milan) u svom radu *Refugees at the Gates of the EU: Civic Initiatives and Grassroots Responses to the Refugee Crisis along the Western Balkans Route*, politike EU su početka krize bile mekše, da bi ubrzo došlo do ideje zatvaranja granica, kada je kontrolu nad masovnim migracijama EU prebacila državama Zapadnog Balkana kreirajući na Balkanu „granično područje EU” (Milan, 2018:1). Milanova ističe da je sastanak Evropske Komisije 25. oktobra 2015. prelomna tačka krize, kada su mere pooštrene, i navodi da su „Hrvatska Makedonija, Srbija i Slovenija u novembru 2015. godine dozvolile samo sirijskim, iračanskim i avganistanskim državljanima da pređu njihove granice (European Commission) dok su bezbednosne snage iz EU država poslate u patrole na granicu Makedonije” (European Commission; preuzeto iz: Milan, 2018:1-3). U izveštaju Evropske Komisije iz 2016. stoji da je Makedoniji poslata pomoć od deset miliona evra da unapredi zaštitu graničnog prelaza, dok je skoro sto miliona evra kroz humanitarnu pomoć poslato u Bosnu i Hercegovinu (European Commission, 2016).⁵⁴ Međutim, uprkos finansijskoj pomoći, kao i policijskom pojačanju na granicama, u državama Zapadnog Balkana korelacija između zaštite nacionalne bezbednosti i zaštite ljudskih prava bila je determinisana inputom, tj. dinamikom EU

⁵⁴ Evropska komisija. (2016, 9. mart). Evropska agenda o migracijama: Pojačavanje odgovora EU na izbegličku krizu. Preuzeto sa https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_304

(Carrera et. al, 2015:4-5). Ksenofobičan pristupljeno progresivnih EU država diktirao je pravac u upravljanju krizom (Carrera, et. al, 2015 2015). O ovom fenomenu biće više reči u potpoglavlju namenjenom sekuritizaciji migracija u državama članicama EU.

Kako bismo postigli holistički pregled migrantske krize, potrebno je ispitati i naučna saznanja akademske zajednice o ovom fenomenu. Da bi se izbegao pristrasan odabir odgovarajuće literature, opredelili smo se za analizu bibliometrijskih podataka pomoću softverskog alata *VosViewer* („vizualizacija naučnih pejzaža”) autora Nesa Jana van Eka (Nees Jan van Eck) i Luda Valtmana (Ludo Waltman) iz Centra za naučna i tehnološka istraživanja Univerziteta u Lajdenu (*Visualizing scientific landscapes, Nees Jan van Eck and Ludo Waltman, Centre for Science and Technology Studies, Leiden University*). Ovaj softverski alat korišćen je u brojnim istraživačkim radovima za vizuelno predstavljanje bibliometrijskih podataka (Vellstead, 2017; Mascarenhas, Ferreira, Markues 2018; Roblek, Meško, Podbregar, 2021; Pisarevskaia, Scholten, 2020).

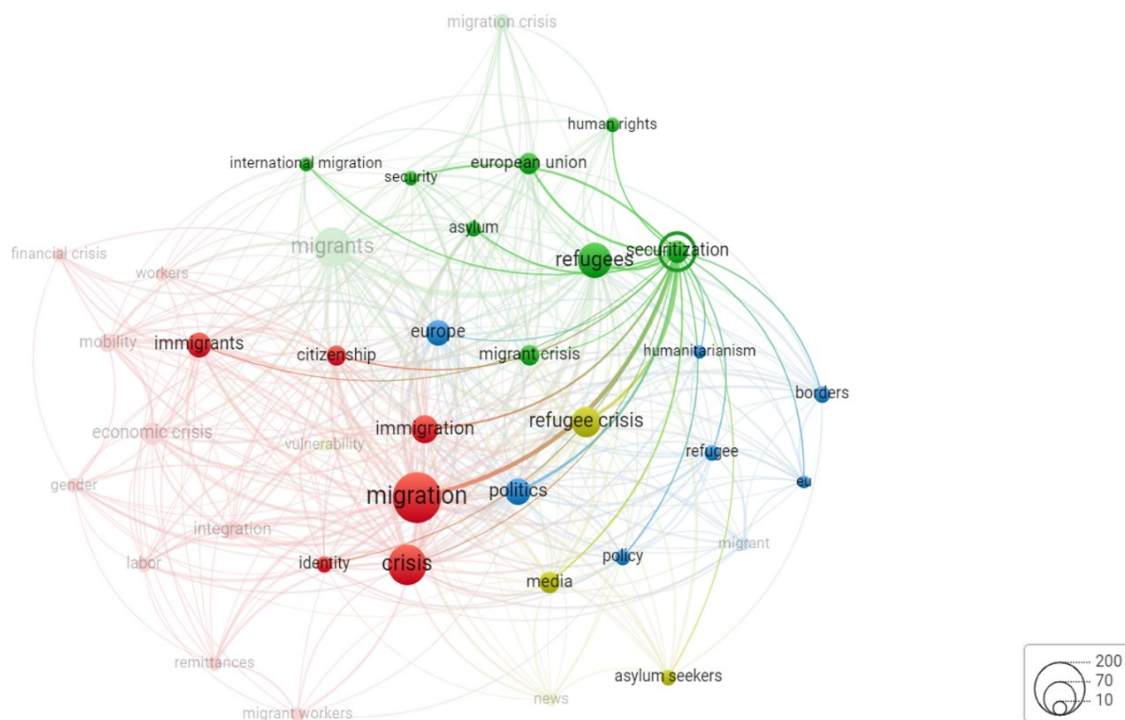
Odnedavno je bibliometrijska analiza izuzetno važan metod u naučnim istraživanjima. Bavi se kvantitativnom analizom naučne literature kako bi se izvukle „informacije o naučnoj produktivnosti, uticaju istraživanja i trendovima u određenim oblastima” (VOSviewer). Bibliometrija koristi različite parametre, kao što su „publikacije, citati, autorske saradnje i ključne reči, kako bi kvantifikovala naučne aktivnosti i međusobne veze između istraživača, publikacija, časopisa i ključnih pojmova” (VOSviewer). Vizuelizacija bibliometrijskih mreža je ključni aspekt bibliometrije „koji omogućava analizu i prikazivanje kompleksnih podataka u obliku grafova i time olakšava razumevanje i tumačenje odnosa između entiteta, kao što su publikacije, časopisi, autori ili ključne reči, u bibliometrijskim mrežama” (VOSviewer). Vizuelizacijom bibliometrijskih mreža istraživači mogu dobiti uvid u strukturu, interakcije i evoluciju naučnih disciplina (VOSviewer). Na primer, mogu se prikazati povezanosti između različitih autora na osnovu njihove saradnje u zajedničkim publikacijama, kao i ključne reči koje se često javljaju u određenoj oblasti istraživanja i njihova međusobna povezanost (VOSviewer).

Vizuelizacija bibliometrijskih mreža istraživačima omogućava da bolje razumeju i tumače kompleksne podatke o naučnim istraživanjima. Kako bi vizuelizacija bibliometrijskih mreža postala dostupna široj javnosti, kako unutar bibliometrijske istraživačke zajednice tako i izvan nje, istraživači su razvili brojne softverske alate (Ellegaard, Wallin, 2015). Jedan od tih alata koji se posebno ističe je „vosviewer” (VOSviewer). Ovaj alat pruža napredne funkcionalnosti za analizu, grupisanje, mapiranje i vizuelizaciju bibliometrijskih mreža, olakšavajući istraživačima i profesionalcima da istraže, interpretiraju i komuniciraju rezultate svojih bibliometrijskih analiza (VOSviewer).

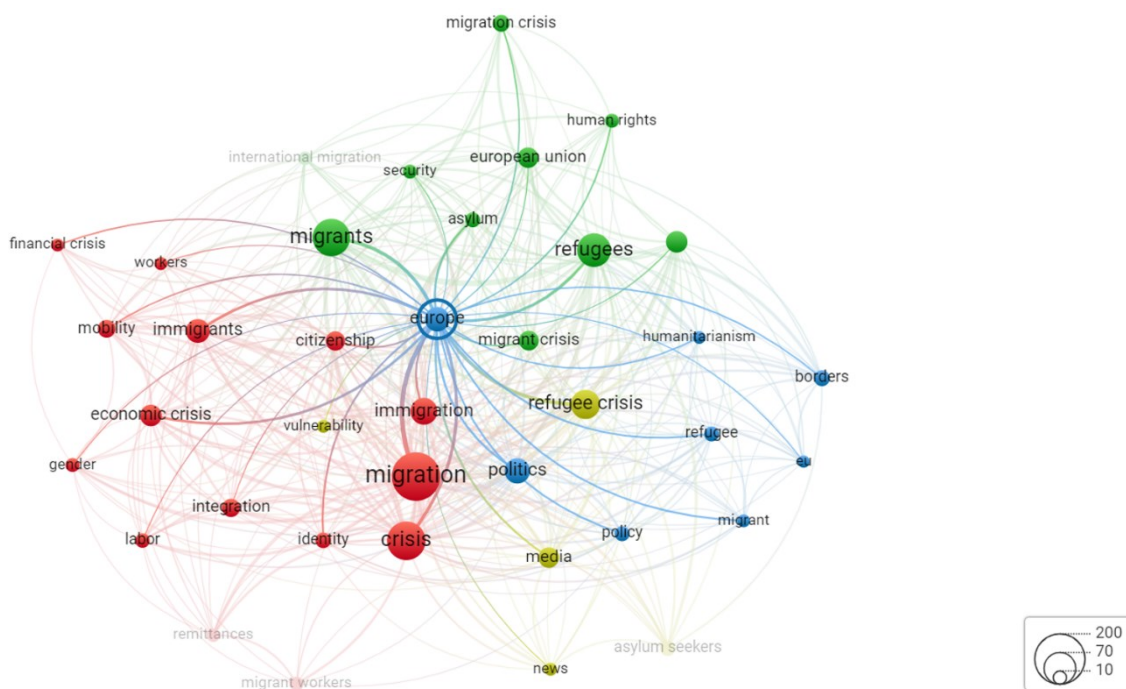
U ovom segmentu disertacije posvetili smo se kvantitativnom opisu migrantske krize u nedavnim publikacijama i preglednim člancima. Za prikupljanje podataka korišćena je Mreža naučnih podataka (Web of Science Core Collection) u decembru 2021. godine, a fokus je bio na člancima objavljenim na engleskom jeziku u periodu od 2014. do 2020. godine koji se bave temom „migrantske krize”. Početna kolekcija podataka obuhvatala je ukupno 1.146 publikacija. Međutim, kako bi se izdvojili relevantni članci za dalju analizu, izdvojili smo 159 članaka. Za analizu ovih članaka korišćen je „vosviewer”. Metoda ko-pojavlivanja svih ključnih reči sa punim brojanjem primenjena je kako bi se istražila veza između različitih ključnih reči u člancima. Minimalni broj istovremenih pojavljivanja ključnih reči postavljen je na deset. Rezultati analize prikazani su putem vizuelnih prikaza mreže veza i stavki (predmeta istraživanja). U ovoj analizi identifikovane su ukupno 53 ključne reči koje su ispunjavale zadati kriterijum. Nakon toga ručno je selektovano 38 stavki, koje su predstavljene grafikonima 8–8.3, koji prikazuju mreže veza između različitih ključnih reči (pojmova) koje su se često pojavljivale zajedno u člancima o migrantskoj krizi.

Vizuelizacija bibliometrijskih mreža omogućava nam da sagledamo strukturu, kao i preplitanje različitih naučnih disciplina na temu migrantske krize. Analizirajući ovaj vizuelni prikaz bibliometrijskih podataka identifikovali smo dominantne teme, ključne pojmove i njihove međusobne veze u istraživanju migrantske krize. Na taj način ova analiza pruža kvantitativni uvid u centralne

Grafikon 8.1:⁵⁵ Stavka: migranti | Linkovi: 23 | Ukupna snaga veza: 76 | Pojavljivanja: 31 | Klaster: 2 | Izvor: VOSviewer

Grafikon 8.2: Stavka: Evropa | Linkovi: 33 | Ukupna snaga veza: 120 | Pojavljivanja: 40 | Klaster: 3 | Izvor: VOSviewer

⁵⁵ Link za vizuelni prikaz bibliometrijske analize :

<https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1QnBsES7CvemHNtzS7tcZCprRENNruB02> pristupljeno: 4.12.2021.

mnjenja o izbegličkoj krizi, kao i na važnost pružanja adekvatnih informacija o tražiocima azila i izbeglicama.

Kao što pokazuju klasteri, sekuritizacija migrantske krize, implicira da se migranti doživljavaju kao pretnja nacionalnoj bezbednosti, što može dovesti do kršenja njihovih ljudskih prava. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za usaglašenim pristupljenoom EU i zemalja članica u cilju zaštite ljudskih prava migranata.

Važno je naglasiti da bibliometrijska analiza sama po sebi ne može pružiti sveobuhvatan odgovor na kompleksnost migrantske krize. Međutim, ona doprinosi razumevanju ključnih tema, veza i trendova u istraživanjima migrantske krize. Ovi kvantitativni podaci dopunjuju kvalitativnu analizu i zvanične dokumente, pružajući celovitiju sliku problema i ukazuju na korelaciju između strogih politika i jake granične kontrole koje rezultiraju povređivanjem (kršenjem) ljudskih prava migranata.⁵⁷

Iako medijsko izveštavanje tokom migrantske krize nije bilo predmet našeg istraživanja, bibliometrijska analiza ilustruje da su mediji jedan od ključnih „pojmov“ koji su u korelaciji sa temom „izbegličke krize“. Stoga smatramo da je potrebno opisati i ulogu medija u sekuritizujućem diskursu migrantske krize. Savremena literatura zaključuje da se velika politička i medijska pažnja k*0 oblast i time polaže pravo na upotrebu svih onih sredstava koja su neophodna da ga zaustave (Makdonald, 2012: 119).

U skladu sa teorijskim konceptima demokratije mediji se tumače kao posrednici ili posrednički instrumenti između građana i nosilaca odluka. Kako su masovni mediji blisko povezani sa političkim sistemom i javnom sferom, imaju dvostruku ulogu u predstavljanju i formiranju političkog mišljenja. S jedne strane, mediji prenose informacije koje pojedinci koriste za donošenje odluka i vršenje političkih izbora. S druge strane, političari se oslanjaju na medije kako bi predstavili stavove, analizirali javno mnjenje i sarađivali sa javnošću. Mediji predstavljaju fundamentalnu vezu između vlada i društava, tako što prenose informacije, namere, brige, prioritete i reakcije na političke odluke (Caparini, 2004:17–18).

Mediji vrše uticaj na državu/vladu tako što budno prate politiku, donete odluke i posledice realizacije, a istovremeno država utiče na medije jer oni zavise od zvaničnih informacija i stavova. Stoga mediji mogu da imaju neke od sledećih uloga: mogu da budu medijator koji će samo da prenosi informacije od sekuritizujućeg aktera do publike, mogu da budu povezani sa sekuritizujućim ili funkcionalnim akterom, mogu da imaju određene elemente ili da predstavljaju sekuritizujućeg ili funkcionalnog aktera, odnosno mogu da budu akteri koji će da spreče zloupotrebe kada otpočne proces sekuritizacije. Svaka od ovih uloga medije stavlja u sam centar dešavanja kao aktera koji ima veliku odgovornost.

Tiri Balzak (Thierry Balzacq) smatra da je uloga medija kao posrednika nesporna, ali da mediji imaju i druge uloge: utiču na dinamiku unutar sektora bezbednosti na isti način kao što na dinamiku utiču funkcionalni akteri (Balzacq, 2011:14). Osim toga, često promovišu govorni čin aktera sekuritizacije, a ponekad ga dižu i na viši nivo, dajući mu na taj način neke karakteristike aktera sekuritizacije. Isto tako, masovni mediji su usko povezani sa drugim funkcionalnim i sekuritizujućim akterima, kao što su vlade i kompanije. Na kraju, njihov efekat postavljanja agende predstavlja oblik kreiranja bezbednosnog diskursa u publici bilo promovisanjem određenih govornih radnji ili hitnih mera (Balzacq, 2011:14).

Kada mediji izveštavaju o državnim službenicima i institucijama, postavlja se pitanje da li su oni samo posrednici ili imaju dodatnu ulogu u procesu sekuritizacije. Naime, karakter i odabir tema koje mediji pokrivaju, izbor izvora informacija o ovim temama, kao i način predstavljanja određenih

⁵⁷ Više reči o dodatnim indikatorima koji ukazuju na različito postupanje država članica EU i država tranzita biće u nastavku ovog poglavlja.

tema (npr., da li se obrađuju kao ozbiljne političke vesti ili kao opuštenije i zabavnije informacije, odnosno tvrde ili meke vesti) ključni su faktori koji utiču na proces sekuritizacije. Ovi faktori su značajni zbog uticaja koji masovni mediji imaju na oblikovanje javnog mnjenja (Schultz, 2010: 15–18; Balzack, 2011:14).

Mediji mogu da biraju različite subjekte koji će im biti izvor informacija, od državnih institucija do konzervativnih *think tank*-ova. Masovni mediji mogu biti direktno uključeni u proces desekuritizacije, što se dešava kada prenete informacije predstavljaju pojedinačne stavove, zaključke, pretpostavke ili mišljenja određenih novinara ili radiodifuznih kuća. U tom slučaju mediji postaju jedan od aktera desekuritizacije, jer ubeđuju publiku u (odsustvo) pretnji (Schultz, 2010:15–18).

Bibliometrijska analiza pokazala je da su mnogobrojni istraživači konstatovali kako je pitanje migrantske krize sekuritizovano a da jedan od aktera sekuritizujućeg diskursa čine i mediji. Potrebno je naglasiti da se mi nećemo baviti dubljom analizom medijskog izveštavanja tokom migrantske krize, već ukazati na brojne faktore koji utiču na proces sekuritizacije migrantskog pitanja, koje čini i mediji. Međutim, kako smo već u prethodnom poglavlju predstavili državne politike i odgovore nadležnih institucija, kao i bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana, svrsishodno je predstaviti i naučne radove koji su se bavili medijskim izveštavanjem tokom krize kako bismo dopunili saznanja o sekuritizaciji migrantske krize.

Četvrti klaster (zeleni) pokazuje važnost razlike u upotrebi izraza izbeglica i migrant. U drugom poglavlju disertacije naveli smo definiciju UNHCR-a, i takva podela na migrante i izbeglice može uticati na (negativnu) medijsku zastupljenost migranata. Ester Grojsing (Esther Greussing) i Hajo G. Bumgarden (Hajo G. Boomgaarden) u članku *Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe's 2015 refugee crisis* definišu promenu u medijskom prikazu izbeglica od nevinih žrtava do osvajača i pretnji (Greussing, Boomgaarden, 2017:1749–1774). Izveštaj Saveta Evrope *Medijsko izveštavanje o „izbegličkoj krizi“: međuevropska perspektiva* iz 2017. navodi da je postojao stalni trend „izveštavanja u štampi koja je promovisala govor mržnje i neprijateljstvo prema migrantima i izbeglicama” (Georgiou, Zabarovski, 2017: 3).

U izveštaju UNHCR-a iz 2015. godine, posebno u *Medijskom izveštavanju o izbegličkoj i migrantskoj krizi u EU: analiza sadržaja pet evropskih zemalja*, stoji da su mediji iznosili suprotne stavove: „dok su se neki mediji pridružili pozivu za više pomoći, drugi su bili nesimpatični, zalažući se protiv povećanja spasilačkih operacija” (UNHCR, 2015). U ovom izveštaju se zaključuje da su migranti predstavljeni kao „kulturalna pretnja ili pretnja koheziji zajednice u britanskoj štampi (10,8%), a slede švedski (8,2%), italijanski (8,1%), španski (7,4%) i nemački (5,3%) novine”.⁵⁸

Važno je istaći da je migraciona kriza u Srbiji, prema istraživanjima srpskih medija iz perioda 2014–2016, bila predstavljena kroz različite dimenzije. U početku su mediji naglašavali humanitarni aspekt i pozitivno ocenjivali Srbiju u odnosu na zemlje EU koje se graniče sa njom, ističući solidarnost i mobilizaciju građana u pružanju pomoći migrantima (Kešetović, 2018:24). Takođe su se isticali kosmopolitizam, multikulturalizam i ideja umreženog kolektivism (Kešetović, 2018: 30). Međutim, vremenom se ton medija, posebno tabloida, promenio, i negativni stavovi prema migrantskoj krizi postali su sve izraženiji (Kešetović, 2018: 30). Ove promene u medijskom izveštavanju mogu imati direktan uticaj na uspešnu integraciju izbeglica i migranata u društvo. Kada se označe kao pretnje nacionalnoj bezbednosti, stvara se negativna atmosfera među lokalnim stanovništvom, što može otežati njihovu inkluziju i integraciju.

Povezanost između migracija, integracije i politike ilustrovana je grafikonima. Grafikon 8 ukazuje na zajedničko pojavljivanje pojma integracija u vezi sa istraživanjem migracija. Grafikoni

⁵⁸ Berry, M., Garcia-Blanco, I., & Moore, K. (2015, December). Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries [Izveštaj pripremljen za Visokog komesara UN za izbeglice]. Preuzeto sa <https://www.unhcr.org/uk/media/press-coverage-refugee-and-migrant-crisis-eu-content-analysis-five-european-countries>

8.1 i 8.2 prikazuju vezu između politike, politike EU, upravljanja migracijama i kontrole granica sa pitanjem ljudskih prava migranata. Ovi rezultati bibliometrijske analize potvrđuju značaj integracijskog aspekta migrantske krize u akademskoj zajednici. U narednim potpoglavljima disertacije detaljnije će biti obrađena sekuritizacija migracija u zemljama zapadnobalkanske rute. Ovaj aspekt će se upotpuniti i dopuniti integracijskim aspektom imajući u vidu značaj koji mu pridaje naučna zajednica. Tako će se celovitija slika migrantske krize dobiti kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda.⁵⁹

5.1.1. Sekuritizacija migracija u državama Zapadnog Balkana koje nisu članice EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora)

U kontekstu migrantske krize sekuritizacija migracija se u ovoj disertaciji odnosi na proces tretiranja migracija kao pretnje nacionalnoj bezbednosti, što opravdava primenu vanrednih mera i postupaka u rešavanju problema (Ajzenhamer, Rokvić, 2019: 45–75). Bibliometrijska analiza kao metod istraživanja pruža kvantitativne podatke o povezanosti ključnih tema i njihovoj poziciji na spektru političkih i sekuritizovanih tema. Međutim, ova analiza ne može pružiti sveobuhvatan uvid u kompleksnost migrantske krize, već je samo jedan od alata koji dopunjuje kvalitativnu analizu i omogućava bolje razumevanje ključnih pitanja i trendova u istraživanjima migrantske krize. Važno je istaći da rezultati bibliometrijske analize u našem istraživanju služe kao osnov za dublju analizu sekuritizacije migracija u društvenom diskursu. Preciznije, u ovom potpoglavlju biće vršena analiza kako se politički i društveni kontekst oblikuje kroz sekuritizaciju migrantske krize. Stoga ćemo dalju analizu sekuritizacije migracija sprovesti pomoću kvalitativne analize dokumentacione građe koja se bavi reagovanjem država ovog regiona tokom migrantske krize.

Potrebno je apostrofirati činjenicu da su države ovog regiona različito postupale tokom krize i neposredno nakon njenog vrhunca, te je nemoguće formulisati unifikovan „ključ” kojim bismo se mogli služiti prilikom odabira adekvatne literature. Na primer, Srbija, Makedonija i Albanija su transparentno podelile svoja iskustva u upravljanju migracijama na MGI portalu, dok Crna Gora i Bosna i Hercegovina to nisu učinile.⁶⁰ Usled nedostatka podataka, a s težnjom da se predstave rezultati i ovih dveju država, rešili smo da pri analizi sekuritizujućeg diskursa uvažimo izjave političke elite u ovim državama.

Prema teoretičarima sekuritizacije, teme se mogu pozicionirati na spektru „nepolitizovane, politizovane ili sekuritizovane [...] gde se proces sekuritizacije odnosi na prepoznavanja i tretiranja određene teme kao pretnje nacionalnoj sigurnosti, što rezultira primenom vanrednih mera i postupaka” (Komljenović, 2022:4). Smatramo da je nužno sagledati proces sekuritizacije od samog početka, tj. od kada je tema migrantske krize počela da biva politizovana, što će nam omogućiti pregled stavova političke elite koja je iskazala ksenofoban pristupljenje pri upravljanju migrantskom krizom.

Kako bismo stekli uvid u tok upravljanja krizom potrebno je sagledati predstavljanje migranata u javnom diskursu. Smatramo da su u tu svrhu najverodostojnije rasprave u najvišem zakonodavnom organu, parlamentu. Međutim, zbog nedostatka dostupnih transkripata svih rasprava koji se bave migrantskom krizom te usled posebnog metodološkog okvira koji zahteva ovakvo

⁵⁹ S obzirom na to da u disertaciji nije bio predviđen integracijski aspekt migrantske krize, rezultati bibliometrijske analize diktiraju dalji pravac našeg istraživanja. Na kraju svakog potpoglavlja koji se tiče sekuritizacije migracija posvetićemo segment stepenu integracije migranata u društvo u državama koje su predmet istraživanja. Naime, pokušaćemo da na osnovu rezultata MIPEX indikatora utvrdimo da li postoji korelacija između sekuritizacije migracija i lošeg stepena integracije migrantske populacije u društvo.

⁶⁰ Isto važi i za MIPEX indikatore pri integraciji migranata u društvo – ne postoje podaci koji se odnose na Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu. O ovim indikatorima će biti više reči u nastavku ovog potpoglavlja.

istraživanje, oslonićemo se na javno dostupne podatke (međunarodni izveštaji, medijsko izveštavanje) i naučne radove zasnovane na analizi rasprava u parlamentima ovih država. S obzirom na to da metodološkim okvirom ove disertacije nije planirano istraživanje prisustva ksenofobije u parlamentarnim debatama, budući da je potrebno ustanoviti zasebni diskurzivni pristupljenju proučavanju korelacije ksenofobnih izjava i uticaju koji mogu imati na proces sekuritizacije, mi ćemo u ovom segmentu disertacije izdvojiti stavove političke elite prema samim migracijama.

Pri analizi procesa sekuritizacije migracija potrebno je definisati „momentum”, tj. odrediti iz koje se sfere unutar države manifestuju „migranti” kao pretnja po nacionalnu bezbednost. Na osnovnu prethodnog poglavlja u ovoj disertaciji izdvojili smo neke od državnih politika (mera) pri upravljanju migracijama koje se mogu tumačiti kao izvor indikatora sekuritizacije migrantske krize, dok su intervjui s poslanicima kao donosiocima odluka pokazali da je njihovo predstavljanje migrantske krize bilo više „politički korektno” nego „realno” stanje u javnom diskursu.

Nakon obavljenih intervjua u ovom istraživanju može se steći utisak da migrantska kriza nije sekuritizovana, što se kosi sa bibliometrijskom analizom koju smo sproveli. Stoga je potrebno analizirati izjave (u medijima) političke elite država iz kojih su ispitanici kako bi se odbacili ili potvrdili rezultati sprovedenog intervjuisanja. Kako smo već istakli da stenografske beleške sa rasprava u parlamentima ovih država nisu javno dostupne, a zapisnici i izveštaji sa sednica su tekstovi koji su redigovani („pročišćeni”), prinuđeni smo da koristimo medijsko izveštavanje o stavovima političke elite.

Takođe, bitno je naglasiti da se u parlamentu neretko pitanje migracija koristi radi osvajanja jeftinih političkih poena za potrebe izbornog procesa, te rasprave u parlamentu i zapisnici sa održanih sednica koji su predmet istraživanja (zakoni pri upravljanju migracijama) ne mogu biti jedini izvor indikatora pri analizi stavova političkih partija i izjava njihovih predstavnika. Najjednostavnije rečeno, potrebno bi bilo da pregledamo video-zapise svih održanih sednica uoči izbora u svim državama kako bismo mogli da steknemo realnu sliku o stavovima političke elite, što prevazilazi metodološki okvir ove disertacije.

Mimo *ad hoc* državnih politika koje su donesene u toku vrhunca migrantske krize, kao i opšte klime među političkom elitom, potrebno je analizirati i to da li se s aspekta stanovništva javilo nezadovoljstvo prouzrokovano masovnim migracijama. U ovom segmentu disertacije kategorisaćemo momentum sekuritizacije kroz: a) odluke izvršne vlasti, b) izjave/stavove političke elite na temu migrantske krize, c) postojanje protesta domicilnog stanovništva protiv prihvatnih centara za migrante.

Naveli smo da loša integracija migranata u društvo može biti jedan od izvora indikatora za postojanje sekuritizacije migracija te ćemo nakon predstavljanja tri kategorije momentuma u ovim državama predstaviti MIPEX izveštaje, koji su logičan prelazak sa sekuritizacije migracija na ishod – loš položaj migranata u društvu. Indeks razvijenosti politika integracije migranata (MIPEX)⁶¹ jeste referentni vodič i potpuno interaktivni alat za procenu, poređenje i poboljšanje politika integracije. Stoga ćemo u ovom poglavlju, nakon predstavljanja momentuma koji je potekao od izvršne vlasti i političke elite u svakoj državi ponaosob, predstaviti i detaljniju analizu ovih MIPEX ocena.

Vršena su brojna istraživanja o aspektima uspešne integracije (i)migranata u društvo, i primećujemo da ne postoji konsenzus unutar naučne zajednice o preduslovima uspešne integracije. Neki autori tvrde da su državne politike ključan faktor za uspešnu integraciju, dok drugi imaju stav da integracija zavisi od samih (i)migranata i njihove sposobnosti da se prilagode mejnstrim kulturi države prijema (Komljenović, 2022: 3). Kako je fokus ove disertacije na regionalnoj bezbednosnoj saradnji i saniranju potencijalnih bezbednosnih pretnji iregularnih migracija, ne treba odbaciti i mogućnost bezbednosnih pretnji koje proizlaze iz neuspešne integracije (i)migranata u društvo.

⁶¹ Za sve države u regionu i neposrednom okruženju dostupni su podaci na MIPEX portalu, osim za BiH i Crnu Goru.

Naime, ukoliko opšta atmosfera u društvu nije povoljna za prihvat (i)migranata, moguće je da se stvore preduslovi za veću netrpeljivost domicilnog stanovništva prema ovoj populaciji. Naveli smo da jedan od momentuma sekuritizacije migracija proizlazi iz odnosa lokalnog stanovništva, što može dovesti do sve većeg stepena ksenofobije. U nekim evropskim državama (Mađarska, Bugarska) opšte narodno nezadovoljstvo prema generalnoj migrantskoj populaciji dovelo do javnih protesta i nemira, što u budućnosti, ukoliko se ovaj trend nastavi, može dovesti do sve većih bezbednosnih rizika i pretnji kada je ova osetljiva (manjinska) populacija u pitanju.⁶²

***Albanija

Vlada Republike Albanije preduzela je brojne mere pri upravljanju iregularnim (ilegalnim) migracijama, od jačanja graničnih prelaza do uspostavljanja čvršće saradnje sa Fronteksom i državama u svom okruženju (Roshi, 2021:217–234). Socijalistička Partija Albanije (Partia Socialiste e Shqipërisë) insistirala je na pojačanim bezbednosnim merama pri zaštiti graničnog prelaska u 2019. godini uoči parlamentarnih izbora (Roshi, 2021: 217–234). Međutim, interesantno je da je glavna opoziciona partija, Demokratska stranka Albanije (Partia Demokratike e Shqipërisë), takođe sprovodila političku kampanju u kojoj se obećavaju jača i bolja zaštita granica, uspešnija borba protiv iregularnih migracija, kao i otvaranje pritvorskih centara za iregularne migrante (European Union, Leaders' Meeting on refugee flows along the Western Balkans Route: Leaders' Statement, 2015:1-4).

U albanskom parlamentu politička debata u vezi sa migrantskom krizom imala je često karakter ksenofobnog pristupljenoa i neretko su se opozicione partije vodile stavom da su migranti pretnja po nacionalnu bezbednost (Londo, 2021: 20–22). Kako tvrdi Meljana Bregu (Meljana Bregu) u svom radu *The effects of the Migration crisis in Albania: The Syrian refugee case*, Albanija je „država tranzita za migrante i zvanični zahtevi za azil su bili podneseni samo kako bi se dobilo na vremenu dok ne stignu do željene države EU” (Bregu, 2019:64–74). Iako smo težili da pri analizi uvažimo i transkripte parlamentarnih rasprava koje se tiču migranata kako bismo mogli da analiziramo prisustvo govora mržnje kod političkih partija koje su protiv integracije migranata u društvo, nismo mogli da pristupljenoimo javno dostupnim dokumentima. Dostupni međunarodni izveštaji koji se odnose na diskriminaciju u Evropi navode da je u Albaniji prijavljeno uskraćivanje pristupljenoa javnim uslugama i verbalno zlostavljanje migranata od strane lokalnog stanovništva (Bogdani, Faloppa, Kalaj, 2021:44).

Generalno, u Albaniji je tema migrantske krize često korišćena kako bi se korupcija i politička nestabilnost u državi „skinula s dnevnog reda” u parlamentarnim raspravama (Dhëmbo, Çaro, Hoxha, 2021:8). Insistiralo se na jačoj zaštiti granične kontrole, upotrebi dronova i stvaranju nove agencije obalske straže, migranti su predstavljani kao pretnja po nacionalnu bezbednost za vreme migrantske krize, a broj prihvata u ovoj državi bio je marginalan. Ipak, pored političkog uticaja koji je doprineo politizaciji, nedostatak nepristrasnog novinarskog izveštavanja rezultirao je rastućim napetostima u javnom diskursu o pitanju migranata (Bregu, 2019: 64–74).

U izveštaju Ilde Londo (Ilda Londo) o nacionalnom regulatornom i samoregulatornom okviru protiv govora mržnje i dezinformacija (Londo, 2021:11) izdvaja se jedan članak iz albanskih medija o postojanju političkog projekta Vlade da zameni 1.6 miliona Albanaca koji su napustili zemlju migrantima iz Sirije, Iraka, Alžira, Pakistana i Avganistana (Londo, 2021: 20–22). Prema tom članku, nakon što su trideset godina pljačkali zemlju, političari sada žele da iskorene albanski narod (Londo, 2021:20–22). Uz optužbe upućene političarima, iznosi se zabrinutost u vezi sa predlogom zakona o

⁶² Pri analizi migrantske krize na području Zapadnog Balkana potrebno je dalje istražiti uticaj azilanata i migranata na društvo kao i efektivnost nacionalnih politika koje se tiču uspešne integracije u društvo. Pročitati: Komljenovic M. (2022) *The EU and the Western Balkans repose during the Migrant Crisis*.

procedurama za traženje azila, dok se migranti prikazuju kao pretnja „čistoti” i postojanju Albanaca (Londo, 2021:20–22). U istom izveštaju ističe se da se migranti u Albaniji doživljavaju kao konstantni izvor narušavanja javnog reda, stvarajući brigu za lokalno stanovništvo (Londo, 2021: 20–22).

U naučnoj literaturi navodi se da je pristupljeno neke zemlje integraciji važan jer politike utiču na to da li integracija funkcioniše kao dvosmerni proces, kao i da način na koji vlade tretiraju migrante snažno utiče na to koliko dobro (i) migranti i javnost komuniciraju i na koji misle jedni o drugima (MIPEX, Albania, 2020). Prema MIPEX-u, aktuelna politika Albanije podstiče javnost da migrante vidi kao strance, umesto kao sebi jednake (MIPEX, Albania, 2020). Politika integracije Albanije je ispod proseka u Evropi i slična je politici u susednoj Severnoj Makedoniji (MIPEX, Albania). Migranti se suočavaju sa više prepreka nego mogućnosti za društvenu integraciju u Albaniji, koja ima 42 poena na MIPEX skali od 100 poena (MIPEX, Albania). Ocena Albanije je niža od prosečnog rezultata MIPEX-a za zemlju (49/100) i prema navodima MIPEX-a čini se da se u Albaniji pojavljuju velike prepreke u političkom učešću i ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu kao i u drugim zemljama Zapadnog Balkana (MIPEX, Albania, 2020). Pristupljeno Albanije integraciji MIPEX je klasifikovao kao „jednakost na papiru”. Albanija nastoji da migrantima obezbedi osnovna prava i zaštitu, ali oni ne uživaju jednake mogućnosti u pogledu učestvovanja u društvu (MIPEX portal, 2020).

***** Bosna i Hercegovina**

Populizam političkih partija u Bosni i Hercegovini uticao je na produbljivanje ksenofobije i predstavljanje migranata kao pretnje po nacionalnu bezbednost (Hadžić, 2020; Smajić, 2017). Kao i u slučaju Albanije, desničarske partije u BiH organizovale su proteste na ulicama zbog prihvata migranata i izbeglica tokom migrantske krize, a parole protiv migranata neretko su bile prisutne u izjavama visokih funkcionera (Lučka, Čekrlija, 2020:3–10). Jedan od najkarakterističnijih poteza Vlade BiH jeste zatvaranje prihvatnog centra Lipa i onemogućavanje adekvatnog (humanog) prihvata izbeglica što je bilo kritikovano od strane IOM-a (Slobodna Evropa, 2020). Pored poslanika koji su migrantsku krizu koristili za povećavanje sopstvene popularnosti među građanima, izdvajamo Dragana Čovića (Lingo Demirović, 2019) i Milorada Dodika (Trkanjec, 2021), koji su izjavili da migranti neće biti prihvaćeni u BiH, kao i da će BiH vršiti jaču kontrolu državnih granica (Sarajevo Times, 2021). Takođe, gradonačelnik Bihaća (gde se nalazi prihvatni centar) insistirao je na premeštanju prihvatnog centra na drugu lokaciju (Von der Brelie, 2018).

Vedran Marić u svom master radu „Sigurnost i poverenje tokom migrantske krize” ističe da, prema mišljenju građana Bosne i Hercegovine, najveći doprinos pozitivnoj sigurnosnoj situaciji pružaju Granična policija BiH (46%) i Policija BiH (41%), dok Oružane snage BiH imaju najmanji uticaj (12%) (Marić, 2022:45). U istom istraživanju sproveden je upitnik koji se odnosi na subjektivni osećaj sigurnosti građana u Bosni i Hercegovini i većina ispitanika je tvrdnji „osećam se nesigurno zbog pojave velikog broja migranata” dala ocenu 5 (Marić, 2022:46). Autor je ovakav odgovor obrazložio kao rezultat opšteg osećaja nesigurnosti zbog prisustva migranata na mnogim mestima, kao i zbog potresnih svedočenja građana u medijima o kriminalnom i nasilnom ponašanju pojedinih migranata (Marić, 2022:47).

U kontekstu sekuritizacije migracija u BiH važno je istaći da izveštaji IOM-a ukazuju na to da javni diskursi predstavljaju izazove i u pogledu socijalne integracije, ekonomskih resursa i javnog mnjenja (IOM Strategy, Bosnia and Hecegovina, 2021), te upozoravaju na moguće političke podele i negativne stavove prema migrantima, dok neki naučni radovi migrantsku krizu vide kao potencijal za diversifikaciju i otvorenost društva (IOM, Strategy Bosnia and Hercegovina, 2022–2025). Ipak, trenutne politike azila i ograničeni broj izbeglica koji dobija međunarodnu zaštitu otežavaju procenu stvarnog uticaja migracija na budućnost društava na Zapadnom Balkanu (Bierbach, 2021). Broj ljudi

koji u BiH „dolaze ili ostaju zaglavljani” je rastao, ali ono što su dobijali nije bila pomoć ni podrška, već poruke „mržnje koje dolaze od političara na svim nivoima, prenose se putem medija, i koje su na kraju – što je bio i cilj – probudile prvo netrpeljivost, a onda i nasilje” (Ahmetašević, 2020). Naravno, govor mržnje i nasilje intenzivirani su tokom izborne godine (Pasić, 2018).⁶³

Kako navode Beznec i Kurnik (*Beznec, B., Kurnik, A.*), „položaj izbeglica i migranata može nas navesti da pomislimo da nasilje na granicama potvrđuje da je suverena nacionalna država ponovo prisutna, povratila svoj monopol nad silom i normama na svom određenom teritoriju” (Beznec, Kurnik, 2020). Naime, u Bosni i Hercegovini se primenjivalo ilegalno vraćanje (*push back*) od strane slovenačke i hrvatske policije” (European Council on Refugees and Exiles, 2020; ⁶⁴ Heikkilä, 2020:45-46), granice su ostale prohodne, „delujući kao neka vrsta „asimetričnih membrana” koje „stvaraju nove hijerarhije ljudi, kategorizujući i obrađujući neregulisane pokretljivosti kao različite migrantske kategorije” (Kurnik, Toplak, 2021:330).

Prema izvorima Aldžazira Balkan (*Aljazeera Balkan*) od 24. novembra 2020. može se tumačiti da lokalno stanovništvo odbija da „Bosna i Hercegovina bude 'odlagalište' za migrante koji se kreću prema zemljama članicama EU” (Aljazeera Balkan, 2020). Ova karakterizacija ukazuje na to da se EU koristi Bosnom i Hercegovinom kao mestom gde se zaustavlja i usporava kretanje migranata s ciljem da se ograniči njihova daljnja pokretljivost. U tom kontekstu koristi se i termin „tampon-zona” kako bi se naglasila ideja da Bosna i Hercegovina postaje zona u kojoj se migranti privremeno zadržavaju i kontrolišu pre nego što nastave svoje putovanje prema željenim odredištima u EU. Ova kontrola se postiže primenom različitih mehanizama, uključujući selekciju i vraćanje migranata (Ahmetašević i Mlinarević, 2019:27).

*** Severna Makedonija

Pri prvom talasu masovnih migracija vojska Severne Makedonije „počela je da zabija metalne stubove visine oko tri metra u hladno blatnjavo tle gradeći barijeru sličnu onoj koju je podigla Mađarska” (Behrakis, 2015). Kao i Albanija, Severna Makedonija izrazila je volju za transparentnošću pri upravljanju migrantskom krizom time što je predstavila svoje podatke na MGI portalu, ali se na osnovu njih saznaje da je stepen politizacije migrantske krize u ovoj državi visok (IOM, Migration Governance Indicators Profile, 2021). Početkom septembra 2018. godine građanska inicijativa pod nazivom „Buđenje” prikupila je potpise za održavanje lokalnog referenduma u nekoliko opština povodom protivljenja planu za naseljavanje migranata i izbeglica sa Bliskog istoka (Jakov Marusic, 2017). Ove akcije imale su za cilj da pokažu građansku podršku narativu Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije – Demokratske partije za makedonsko nacionalno jedinstvo (skr. VMRO–DPMNE) (mak. Внатрешно македонска револуционерна организација–Демократска партија за македонско национално Еединство) o postupanju Vlade koju predvodi Socijaldemokratski savez Makedonije (skr. SDSM) (mak. Социјалдемократски сојуз на Македонија) (Demjanski, 2020: 62).

MGI portal Severne Makedonije izdvaja primere dobre prakse ove države, poput njenog aktivnog učešća u Regionalnoj inicijativi za migracije, azil i izbeglice (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative – MARRI)⁶⁵, regionalnom konsultativnom procesu (RKP), koji ima za cilj „promovisanje bliže regionalne saradnje i zajedničkog, sveobuhvatnog i usklađenog pristupljenja

⁶³ Međutim, važno je naglasiti da su podaci o opštoj migrantnoj populaciji i integracijskom aspektu u regionu Zapadnog Balkana nejasni ili nepostojeći (Komljenović, 2022:10).

⁶⁴ Croatia: Further Evidence of Systemic Push-backs at the Border with Bosnia. Preuzeto sa <https://ecre.org/croatia-further-evidence-of-systemic-push-backs-at-the-border-with-bosnia/>. Pristupljeno: 22.2.2023

⁶⁵ MARRI uključuje Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Severnu Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

[...] u oblastima migracija, azila, kontrole granica, trgovine ljudima, viznog režima, integracije i povratka izbeglica” (MGI, North Macedonia, 2020). Takođe, Severna Makedonija aktivno učestvuje u Praškom procesu, čiji je cilj „jačanje saradnje u upravljanju migracijama i razvoj principa i elemenata za bliske migracijske partnere među učesnicima iz Evropske unije, Šengenskog područja, Istočnog partnerstva, Zapadnog Balkana, Centralne Azije, Ruske Federacije i Turske” (MGI portal North Macedonia, 2020).

Međutim, i pored primera dobre prakse (u kontekstu bezbednosne saradnje) u ovoj državi prava migranata su ugrožena (MGI portal North Macedonia, 2020). Naime, u skladu sa Zakonom o strancima Republike Severne Makedonije (Закон за странци) iz 2018. godine, migranti mogu biti zadržani od strane Ministarstva unutrašnjih poslova najviše 24 sata radi sprovođenja „postupka uklanjanja” (Закон за странци, 2018). Dalje, prema ovom zakonu se nakon 24 sata „premeštaju migranti u određeni prihvatni centar, uobičajeno ne na duže od šest meseci, osim u izuzetnim okolnostima, kada taj period može biti produžen na 12 meseci” (Закон за странци, 2018).

Na osnovu podataka o socijalnoj inkluziji ili ranjivim grupama u Balkanskom barometru 2016–2020. godine,⁶⁶ vidimo da je podrška afirmativnim merama makedonske vlade u korist Roma bila relativno mala među respondentima iz Republike Severne Makedonije tokom 2017. godine. Konkretno, podrška se kretala od 42% do 51% u tri različite oblasti (Regional Cooperation Council [RCC], Balkan Barometer, 2016). Respondentima iz Severne Makedonije najmanje podrške pruženo je afirmativnim merama usmerenim ka poboljšanju obrazovnih mogućnosti za raseljene osobe i izbeglice (49%) i za romsku populaciju (73%) (RCC, Balkan Balkan Barometer, 2018). Ovi podaci ukazuju na određeni stepen skepticizma ili nedostatka podrške za mere koje su usmerene ka socijalnoj inkluziji i unapređenju života ranjivih grupa, pogotovo Roma.

Kada je reč o pristupljenou poslovima u javnom sektoru, rezultati od 2016. do 2020. godine marginalno su se menjali. Manje od polovine ispitanika iz Severne Makedonije podržavalo je afirmativne mere za raseljene osobe i izbeglice prilikom zapošljavanja u javnom sektoru (RCC, Balkan Barometer, 2016–2020). Istovremeno, nešto više od polovine svih ispitanika u Severnoj Makedoniji podržalo je afirmativne mere za raseljene osobe i izbeglice u oblasti stambenog zbrinjavanja, što predstavlja regionalni minimum (Balkan Barometer 2016–2020). Republika Severna Makedonija ističe se kao region u kojem manje od polovine populacije podržava afirmativne mere za raseljene osobe i izbeglice, dok 68% podržava posebno razmatranje Roma⁶⁷ u zapošljavanju (META, 2019).

Treba istaći da Severna Makedonija nije ratifikovala⁶⁸ Međunarodnu konvenciju Ujedinjenih nacija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (ICRMW) iz 1990. godine (United Nations International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families [ICRMW], 1990).

U posmatраниh pet godina politika integracije imigranata u Severnoj Makedoniji nije se bitno promenila, osim u pogledu prava na autonomni boravak za ponovno spojene porodice (MIPEX, Macedonia, 2020). Dok su neke zemlje u regionu Zapadnog Balkana poboljšale politiku integracije

⁶⁶ Balkanski barometar je godišnje istraživanje javnog mnjenja i poslovnih osećanja u šest ekonomija Zapadnog Balkana, koje je naručio Savet za regionalnu saradnju. Ispituje aspiracije i očekivanja od života i rada, preovlađujuće društveno-ekonomske i političke trendove i regionalne i evropske integracije.

⁶⁷ U Republici Severnoj Makedoniji nalazi se, prema procenama *Balkan Barometer*-a, najveća romska zajednica u regionu.

⁶⁸ Severna Makedonija ratifikovala je sledeće konvencije: Međunarodna konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) o migraciji radi zaposlenja (revidirana), 1949. (br. 97); Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica (poznata i kao Konvencija o izbeglicama), 1951; Konvencije Ujedinjenih nacija o bezdržavljanstvu, 1954. i 1961; Konvencija MOR-a o migrantima radnicima (dodatne odredbe), 1975. (br. 143); Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (UNCRC), 1989; Protokol Ujedinjenih nacija o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom; Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, kao dopuna Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000. Izvor: MGI portal North Macedonia.

imigranata, Severna Makedonija zauzima poziciju ispod proseka u Evropi i slična je politici Albanije. MIPEX ocenjuje pristupljeno Severne Makedonije integraciji kao „jednakost na papiru”. Iako migranti uživaju osnovna prava i određenu sigurnost, nemaju jednake mogućnosti (MIPEX, Macedonia, 2020).

*** Crna Gora

Tokom 2014. godine, kada se migracijski talas na Balkanu intenzivirao, Crna Gora je primila oko 9.000 zahteva za azil, uglavnom od državljana Sirije, Eritreje, Somalije, Avganistana i drugih zemalja (Global Compact on Refugees, UNHCR, 2023).

Zatvaranje tranzitnog koridora bila je prva bezbednosna mera koju je Crna Gora preduzela kako bi povratila kontrolu nad migrantskom krizom. Iako je ova mera znatno smanjila protok imigranata, nije uspela da obezbedi potpunu kontrolu nad migracijskim tokovima (Oruc, Raza, Santić, 2020:4). U poređenju sa drugim zemljama Zapadnog Balkana, Crna Gora nije bila naročito pogođena iregularnim migracijama u tom periodu (IOM, Migration trends in the Western Balkans, 2016). Međutim, od avgusta 2017. godine zabeležen je ponovni porast kretanja imigranata, što je dovelo do toga da se rad granične policije usmeri na kontrolu i suzbijanje i ove pojave (IOM; Migration trends in the Western Balkans, 2018).

Jedini dostupni izvor indikatora koji ukazuje na sprovođenje represivnih mera od strane izvršne vlasti je Ugovor o donaciji žice za zaštitu državne granice između ministarstava unutrašnjih poslova Crne Gore i Mađarske, koji je uključivao isporuku zaštitne ograde (koja nikada nije upotrebljena) (Šćepanović, 2018). Važno je naglasiti da trenutno nedostaje sveobuhvatan naučni doprinos u vezi s migrantskom krizom u Crnoj Gori. Stoga je neophodno da naučna zajednica preuzme aktivnu ulogu u angažovanju oko daljih istraživanja ove teme. Dodatna istraživanja i prikupljanje podataka omogućili bi dublje razumevanje migrantske krize u Crnoj Gori, uključujući i odsustvo/prisustvo sekuritizacije migracija u ovoj državi.

Stoga u ovom segmentu disertacije nismo u mogućnosti da pružimo objektivnu sliku migrantske krize u Crnoj Gori, već možemo navesti određene medijske naslove koji su dostupni putem interneta. Prema navodima Slobodne Evrope, poslanik opozicionog Demokratskog fronta Milan Knežević izjavio je 27. juna 2018. godine da „imamo 50 hiljada imigranata koji čekaju na sjeveru Grčke da uđu u Crnu Goru. To vam je kao Bijelo Polje i Mojkovac zajedno... i vi ste se našli da rasteretite Evropu a da opteretite građane Crne Gore” (Tomović, 2018). Ovakva izjava može se tumačiti kao oblik ksenofobije političke elite, međutim, ne može biti osnov za tumačenje sekuritizacije migracija. Al Džazira (Al Jazeera) navodi u jednom članku da je „utvrđeno da postoji koordinacija (Radio Slobodna Evropa, 2018) i olakšavanje migrantskih ruta između Srbije i Crne Gore, posebno iz Bugarske i Grčke, što rezultira preusmeravanjem imigranata u Bosnu i Hercegovinu (Subašić, 2019). U ovom procesu učestvuju policijske snage, sigurnosne službe i krijumčari ljudima, koji su dobili slobodu delovanja od vlasti” (Tomović, 2018).

Na osnovu gorenavedene analize sekuritizacije migracija u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji prikazani su rezultati u tabeli 11: momentum sekuritizacije migrantske krize. Nastojaćemo da rezultate tabelarno prikažemo (radi lakše preglednosti) u svakom potpoglavlju u kom se analizira sekuritizacija migrantske krize.

Tabela 11: Momentum sekuritizacije migrantske krize

	Izvršna vlast	Politička elita	Stanovništvo
Albanija	×		
BIH		×	
Crna Gora ⁶⁹			
Makedonija	×	×	×

Izvor: Tabela prikaz kvalitativne analize

Kao što tabela 11 prikazuje, momentum sekuritizacije migrantske krize u Albaniji potekao je od strane izvršne vlasti, dok je u Bosni i Hercegovini prisutna politička elita kao katalizator. Imajući u vidu da nam nisu bili dostupni merodavni podaci kada je reč o Crnoj Gori, ne možemo da zaključimo da li je sekuritizacija migrantske krize bila prisutna. Međutim, primer Severne Makedonije ukazuje na to da je momentum bio i od izvršne vlasti, i političke elite, pa i stanovništva.

5.1.2. Sekuritizacija migracija u državama Zapadnog Balkana koje su članice EU (Hrvatska, Slovenija)

*** Hrvatska

U polustrukturisanim intervjuima koji su sprovedeni u ovom istraživanju, od svih poslanika država zapadnobalkanskog regiona jedino nije bilo moguće uspostaviti saradnju sa sagovornikom iz Hrvatske. Ispitanik je insistirao da unapred dobije pitanja koja će biti postavljena na intervjuu. Ne želeći da utičemo na ishod intervjua time što bi unapred bili pripremljeni odgovori, intervju nismo obavili. Činjenicu da je jedino ispitanik iz Hrvatske tražio pitanja, zbog potencijalne potrebe za pripremom odgovora, mi tumačimo kao izvor indikatora da je tema „migrantska kriza” u parlamentu (Saboru) Hrvatske „osetljiva”.

Već smo istakli da se Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative, MARRI) bavi upravljanjem migracijama na Zapadnom Balkanu i promoviše regionalnu saradnju po pitanjima migracija, azila, readmisije, upravljanja granicama, vizne politike, integracije ili povratka izbeglica prema međunarodnim i evropskim standardima i kao takva važan je deo procesa integracije u EU. Nakon dobijanja statusa države članice EU 2013. godine, Hrvatska je napustila ovu regionalnu inicijativu (Vinković, 2017: 375).

Ponašanje Hrvatske uoči migrantske krize može da se tumači kao vid „iznude” u vezi s pristupljenom Šengenu, jer „kako bi stekla povoljan status kandidata za pristupljeno Šengenu, mora dokazati da je sposobna ’zaštititi’ spoljnu granicu EU” (Vinković, 2017:376). U svojoj disertaciji *Games, push-backs and the everyday violence at the Bosnian-Croatian border* Karolina Augustova (Karolina Augustova) iznosi da je Hrvatska donela odluku da to postigne ne koristeći fizičke barijere poput ograda i zidova već primenjujući nasilje i mučenje koje sprovode državne vlasti (Augustova, 2020:40).

⁶⁹ Imajući u vidu da su samo medijski članci korišćeni kako bi se analizirala migrantska kriza u Crnoj Gori, nije moguće zaključiti niti predstaviti verodostojan/validan rezultat. Naglašavamo da ne postoje naučni radovi koji se na sveobuhvatan način bave analizom crnogorskog upravljanja migrantskom krizom (Komljenovic, 2022:12).

Augustova u svojoj disertaciji navodi da je Hrvatska kao članica EU koristila pametne tehnologije za nadzor granica, poput Evrosura, Evropskog sistema za nadzor granica (European Border Surveillance system, EUROSUR) i Evrodaka, Evropske daktiloskopije (European Dactyloscopy, EURODAC) (Augustova, 2020: 40), te se stoga pojam *otvorenih granica* u kontekstu migracija između Bosne i Hrvatske odnosio na „nedostatak vojne militarizacije i primene direktnog nasilja, umesto na otvoreni koridor koji je nekada bio relativno bezbedan i koji je imao podršku države za prolazak kroz region tokom 2015. i 2016. godine” (Augustova, 2020: 40).

U Hrvatskoj je zabeležen niz izazova u vezi s ljudskim pravima i postupanjem prema migrantima. U naučnom radu *Liberal Violence and the Racial Borders of the European Union* Aršada Isakdžija, Toma Dejvisa, Jelene Obradović Vohnik i Karoline Augustove (Arshad Isakjee, Thom Davies, Jelena Obradovic-Wochnik, Karolina Augustova) navodi se da Hrvatska nije pružila pravedan i efikasan sistem azila koji u potpunosti poštuje princip zabrane proterivanja (non-refoulement) (Isakjee, et. al, 2020:50). Migranti koje je zadržala policija nisu podvrgnuti ljudski dostojanstvenom tretmanu, niti im se poštuju osnovna prava u skladu s međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom (Isakjee, Davies, Obradovic-Wochnik, Augustova, 2020; Jakešević, Tatalović 2016: 1246). Ovakvo ophođenje prema migrantima zabeležila je i Al Džazira (Aljović, 2019), koja ponašanje policije u Hrvatskoj opisuje kao „mučenje i zlostavljanje”, što je kršenje člana 3 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (European Convention on Human Rights, 1953:10, preuzeto iz: Vidović, 2019:307-309).

Visok stepen govora mržnje i netolerancije prema migrantskoj populaciji na društvenim mrežama pokazala je Studija slučaja Facebook – Govor mržnje u Hrvatskoj vršena 2016. godine. Rezultati ove studije pokazuju da su „u komentarima bili prisutni različiti oblici govora mržnje, od onog u 'lakšem' obliku u formi uvrede, do eksplicitnih koji su pozivali na nasilje i smrt” (Bukvić, 2016:320).

U Hrvatskoj je tema migrantske krize bila izuzetno politizovana, i može se reći da je ta „tema postala gotovo dominantna u političkoj komunikaciji” (Čepo, 2015:396–397). O tome svedoče izjave potpredsednika Vlade Ranka Ostojića, „koji je naglasio važnost pružanja humanijeg tretmana migrantima putem uspostavljanja centra u Slavonskom Brodu i poboljšanja zimskih uslova” (Čapo, 2015: 396–397). Međutim, u Hrvatskoj je došlo je „radikalizacije i sekuritizacije državnih diskursa, retorike i politike, što je izazvalo osećaj nelagode zbog sekuritizacije među akterima koji su se zalagali za izbeglice” (Župarić-Iljić, Valenta, 2018:131). Kao rezultat toga, humanitarne organizacije i inicijative su se našle u ambivalentnom „položaju balansiranja između svoje misije/orijentacije za pružanje pomoći i podrške solidarnosti, i urođene motivacije da izazivaju i izbegavaju sekuritizujuću politiku” (Župarić-Iljić, Valenta, 2018:131).

Vlatko Cvrtila, Marija Slijepčević i Tomislav Levak istakli su u svom radu *Migration, the Perception of Security Risks and Media Interpretation Frameworks in Croatia and Hungary* da su rezultati istraživanja sekuritizacije migrantske krize u Hrvatskoj pokazali da je „o događajima u Mađarskoj uglavnom afirmativno izveštavano samo na desničarskom portalu direktno.hr” (Cvrtila, Slijepčević, Levak, 2019: 16; Zekić Eberhard, Levak, 2016; Hameršak, Pozniak, 2022). Takođe navode da u Hrvatskoj tokom migrantske krize „nije bilo ozbiljnog porasta straha” od migranata „iako su postojali određeni preduslovi” za to (Cvrtila, Slijepčević, Levak, 2019:27). Rezultati njihovog istraživanja kazuju da je „Vlada reagovala na situaciju umereno i humano”, a „većina hrvatskih medija (osim krajnje desničarskih) prikazivala je migrante i izbeglice pozitivno ili neutralno” (Cvrtila, Slijepčević, Levak, 2019).

Sagledavajući MGI portal primetili smo da Hrvatska nije podelila svoje iskustvo u upravljanju migrantskom krizom, te će se naše tumačenje stepena sekuritizacije u ovoj državi bazirati na stepenu integracije migranata u društvo.

Položaj migranata u Hrvatskoj je „rastao i padao u proteklih pet godina” (MIPEX, Croatia, 2023). Prema podacima MIPEX-a, nije bilo značajnih reformi u vezi s učešćem migranata u političkom životu i sticanjem državljanstva, zbog čega je Hrvatska rangirana kao restriktivnija i ispotprosečna u poređenju sa drugim zemljama obuhvaćenim MIPEX-om (MIPEX, Croatia). Preciznije, Hrvatska je 2019. godine ocenjena kao država koja integraciji pristupljena kao „jednakosti na papiru” (Equality on paper) (MIPEX, Croatia), s obzirom na njen rezultat od 39 poena na MIPEX-ovoj skali od maksimalnih 100 poena.

***Slovenija

Iako Slovenija nije bila direktno suočena s velikim brojem migranata, migrantska kriza imala je značajan uticaj na slovenački parlament, što se manifestovalo kroz porast uticaja nacionalističkih i desničarskih političkih snaga (Vezovnik, 2017; Malešič, 2017:54; Pajnik, Fabijan, 2022). Kako navodi Andreja Vezovnik u svom radu *Securitizing Migration in Slovenia: A Discourse Analysis of the Slovenian Refugee Situation* analiza slovenačkih televizijskih vesti i rezultati istraživanja ukazuju na prisustvo sekuritizacije migracija u Sloveniji kroz upotrebu retorike izuzetnosti, kriminalizacije, sigurnosti i militarizacije (Vezovnik, 2017:1-4). Posle 2015. godine dramatična promena u percepciji i postupanju slovenačkih vlasti tokom izbegličke krize, sa naglaskom na bezbednosni aspekt i primenu restriktivnih mera i sile, nije samo transformisala pristupljeno upravljanju migracijama „već je izazvala i moralnu paniku u društvu” (Bučar Ručman, 2018:296).

Slovenačke vlasti preuzele su u potpunosti kontrolu nad kretanjem i smeštajem migranata tokom izbegličke krize, tako što su ih prevozili do prihvatnih centara ali migranti nisu imali slobodu kretanja unutar zemlje (Abikova, Piotrowicz, 2020:248-253). Izgradnja ograde duž granice sa Hrvatskom pokazala je dodatne restriktivne mere i kontrolu koju su vlasti sprovodile, što ukazuje na sekuritizaciju migracija i ograničavanje slobode migranata u Sloveniji tokom tog perioda (Abikova, Piotrowicz, 2020). Takođe, Maja Ladič i Katarina Vučko u svom istraživanju odgovora Slovenije na migracijska kretanja kroz njenu teritoriju *Slovenia's Response to Migration Movements through Its Territory* zaključuju da represivne mere koje je Vlada donela, kao i smanjenje standarda međunarodne zaštite i vraćanja izbeglica izazivaju zabrinutost u vezi sa budućim razvojem situacije u Ljubljani (Ladič, Vučko, 2016:).

Slovenija je u odgovoru na migrantsku krizu preduzela slične sekuritizujuće mere kao Hrvatska. Budući da su i Hrvatska i Slovenija članice EU i nalaze se na zapadnobalkanskoj ruti, postupanje ovih država odražavalo je stavove progresivnih EU država, koje su zapravo željena destinacija migranata. One su morale da „zaštite” Evropu od „neželjenih” migranata, braneći spoljnu granicu EU (Lalić, Čeranić, 2019). Iako ova disertacija ne proučava stepen evropske integracije regiona, važno je uzeti u obzir da Hrvatska i Slovenija kao nekadašnje članice SFRJ i dalje, prema IOM-ovoj definiciji, geografski pripadaju Zapadnom Balkanu iako su istovremeno članice EU. U prilog ovoj tvrdnji idu i stavovi migranata, koji Sloveniju i Hrvatsku doživljavaju kao i ostale države Zapadnog Balkana, kao tranzitne zemlje unutar EU (Garb, 2018:3).

O visokosekuritizujućem diskursu u ovim dvema državama svedoče i procene MIPEX-a koje navode da Slovenija (sa ocenom 49/100) ima politiku integracije sličnu Austriji i Mađarskoj (MIPEX Slovenia, 2020). Slovenački pristupljeno integraciji, prema MIPEX-ovoj klasifikaciji, opisuje se kao „jednakost na papiru”, gde migranti nemaju mogućnost „naseljavanja i spajanja sa svojim porodicama, mogućnost sticanja stalnog boravka i zaštitu od diskriminacije”, što je slično kao u Hrvatskoj (MIPEX Slovenia, 2020). Takav pristupljeno Slovenije prema migrantima ima uticaj na stavove javnosti prema njima, „što rezultira time da ih javnost vidi kao strance umesto kao svoje potencijalne sugrađane” (MIPEX Slovenia, 2020). Ovakva kategorizacija migranata može negativno

uticati na proces integracije i dovodi do toga da veći broj ljudi migrante percipira kao opštu pretnju po nacionalnu bezbednost (MIPEX, Slovenia, 2020).

Tabela 12: Tabelarni prikaz kvalitativne analize momentuma sekuritizacije migrantske krize

	Izvršna vlast	Politička elita	Stanovništvo
Hrvatska	×	×	×
Slovenija	×	×	×

Izvor: Tabelarni prikaz kvalitativne analize

U Hrvatskoj je, sudeći prema oznakama u tabeli 12, sekuritizacija migracije prisutna na svim nivoima analiziranih aktera. I izvršna vlast, i politička elita i i stanovništvo pokazali su određeni stepen sekuritizacije u odnosu na migrantsku krizu. Slično tome, situacija je ista i u Sloveniji, gde su svi analizirani akteri – izvršna vlast, politička elita i stanovništvo – izrazili sekuritizacijske tendencije.

5.1.3. Države EU u neposrednom zapadnobalkanskom okruženju (Bugarska, Mađarska, Rumunija)

*** Bugarska

Na početku ovog poglavlja, posvećenom sekuritizaciji migrantske krize, naglasili smo da je kriza bila intenzivno medijski praćena. O tome kako su je mediji pokrivali Mreža za etičko novinarstvo (*Ethical journalism network*) objavila je 2015. godine izveštaj u formi međunarodnog pregleda pod nazivom *Moving Stories: International Review of How Media Cover Migration* (Bosev, Chereševa, 2015:19-22). U poglavlju posvećenom Bugarskoj (*Bulgaria: A study in media sensationalism*) stoji da mediji „nisu pružali pouzdane informacije, već su uronuli u senzacionalizam, a često i u kršenje osnovnih etičkih i profesionalnih principa novinarstva” (Bosev, Chereševa, 2015:21). Kako je navedeno u ovom izveštaju, čak su i „vodeći bugarski mediji, kao što su Focus News Agency i dve najveće privatne televizije, Nova TV i BTV, objavljivali vesti sa tvrdnjama zasnovanim na činjenicama, za koje je dokazano da su bile netačne ili neproverene” (Bosev, Chereševa, 2015). Kao primer navodi se izjava „bivšeg zamenika ministra unutrašnjih poslova Vasila Marinova, koji je tvrdio da mesečna naknada za jednu izbeglicu u zemlji iznosi 1.100 leva (oko 550 evra), što je više od prosečne mesečne plate”(Bosev, Chereševa, 2015). Ta je izjava „odmah prosleđena svim medijima, bez ikakvih pokušaja da se proverí njena verodostojnost” (Bosev, Chereševa, 2015). To je direktno uticalo na zauzimanje negativnog stava Bugara prema migrantima, mada je kasnije dokazano da je „Marinova izjava bila spekulacija i da je izbeglica u Bugarskoj dobijala svega 65 leva mesečno (oko 33 evra)” (Bosev, Chereševa, 2015).

Mediji su zabeležili da je nezadovoljstvo domicilnog stanovništva u Bugarskoj bilo izraženo u naseljima gde se planiralo podizanje novih kampova, kao što su Harmanli, selo Teliš, Plevensko, Kazanlak i Šipka (Stoynova, Dzhekova, 2019;164 Cvrtila, Slijepčević, Levak; 2018:7-10). U junu 2015. „sirijaska novinska agencija objavila je video-snimak koji prikazuje kako granična policija tuče migrante“ (Ozdora-Aksak, Connolly-Adhern, Dimitrova, 2021:282–284). Izveštaje o nehumanom

postupanju prema migrantima objavile su brojne „organizacije za ljudska prava, kao što su Human Rights Watch (HRW, 2022) i Amnesty International (Amnesty International, 2022).”

Tokom našeg istraživanja primetili smo da su Bugarska, Mađarska i Rumunija posebno zastupljene u literaturi o sekuritizaciji migrantske krize. Međutim, one nemaju vlastiti MGI portal, iako su bile znatno više pogođene masovnim migracijama nego BiH i Crna Gora. Ova činjenica može da ukaže na nedostatak želje za transparentnim predstavljanjem upravljanja migrantskom krizom u ovim državama, što nama služi kao dodatni izvor indikatora da je tema migrantske krize vrlo sekuritizovana.

Već smo istakli da je reagovanje Bugarske početkom migrantske krize direktno uticalo na zatvaranje balkanske rute i otvaranje nove, zapadnobalkanske. Takođe, naglasili smo da je bugarski savet bezbednosti na sednici 30. avgusta 2013. usvojio 13 hitnih mera⁷⁰ za ograničavanje migratornog kretanja (Rizova, 2019: 208–222). Dublju analizu političke strategije bugarske vlade u vezi sa tražiocima azila i izbeglicama od početka migracione krize 2013. do kraja 2018. godine vrši Čaja Koleva (Chaya Koleva) u svom naučnom radu *Bulgaria's Role as a Transit Point for Refugees*, u kojem ističe da se nedostatak političkih stavova koji podržavaju migrante rešava analizom populističkih političara koji koriste mehanizam sekuritizacije izbeglica kao osnovu svoje političke agende (Koleva, 2019:208–222).

Rezultati istraživanja Petje Stojanove Pačkove (Petya Stoyanova Pachkova) *The Migration Waves and the Public Opinion in Bulgaria* iz 2016. godine pokazuju da je stav bugarske populacije prema (i)migrantima negativan, što se manifestuje kroz protestne aktivnosti lokalnog stanovništva (Stoyanova Pachkova, 2016: 121). Ona dodaje da je u Bugarskoj prisutno negativno medijsko predstavljanje migranata, kao i da su migracije često bile predmet naučnih rasprava i izjava poznatih ličnosti koje su protiv migranata (Stoyanova, Pachkova, 2016: 121). Takođe, zaključuje da postoji „nedostatak razumevanja uzroka problema i podrške teškim ali potencijalno efikasnim rešenjima, kao i da trenutno nema izgleda za značajnu promenu ovog stanja u skorijoj budućnosti” (Stoyanova, Pachkova, 2016: 121).

Prema istraživanju Nevene Načeve (Nevena Nacheva) *Bulgaria's Response to Refugee Migration: Institutionalizing the Boundary of Exclusion* proces ponovnog postavljanja granica ima negativne posledice, koje uključuju „ograničavanje pristupljenoa azilu, smanjenje standarda zaštite i podsticanje nacionalizma, ksenofobije i 'ksenorasizma”” (Nacheva, 2016:549–567). MIPEX-ova ocena za Bugarsku je 40 na skali od 100 poena, uz klasifikaciju da je pristupljeno prema integraciji migranata „jednakost na papiru” (MIPEX, Bulgaria, 2020). MIPEX izveštaj dalje navodi da restriktivne politike prema migrantima mogu stvoriti „začarani krug isključenosti, što može dovesti do toga da ih veći broj ljudi vidi kao pretnju i postupa prema njima na načine koji ometaju integraciju” (MIPEX, Bulgaria, 2020).

*** Mađarska

Neretko u naučnoj zajednici možemo naići na dva pristupljenoa pri upravljanju migrantskom krizom: *Merkel* i *Orban*. Iako se nismo bavili postupanjem Nemačke, tj. zemlje destinacije, tokom migrantske krize, u ovom potpoglavlju smatramo da je neophodno napraviti kratak opis, odnosno paralelu između ova dva pristupljenoa. Politička i društvena nestabilnost regiona iz kojeg potiču migranti dovela je do poziva za dolazak u EU (Merkel), ali kada je nepredvidivi migrantski talas stigao, Unija je zatvorila svoje granice (Orban). EU nije spasla „one koji su već iskusili brutalizaciju,

⁷⁰ Naredbom premijera Plamena Orešarskog stvoreni su nacionalni i regionalni štabovi pod rukovodstvom Ministarstva unutrašnjih poslova za strateško upravljanje nacionalnim resursima za obuzdavanje migracionog pritiska (Nacheva, 2016).

gladovanje, mučenje i silovanje” (UNHCR, 2018; preuzeto iz Hintjens, 2019:182), već ih je ostavila „brutalno umesto humanitarnog saosećanja” (Hintjens, 2019:182).

Migrantska kriza se pokazala kao „kriza poverenja u institucije i zvaničnike EU, koja se „lako pretvorila u strah da dragocena normativna dostignuća mogu biti u opasnosti te se moraju braniti od mogućih napada” (Hintjens, 2019:185). Migracione politike EU bile su neadekvatne za uspešno prevazilaženje izazova masovnih migracija, a moguće bezbednosne pretnje (terorizam) koje migranti mogu da izazovu pokazale su se kao centralna dilema država članica EU. Da je Mađarska usvojila sekuritizujući diskurs pri upravljanju migrantskom krizom možemo zaključiti s obzirom na to da je „Budimpešta zauzela evroskeptičan stav zbog političkih preferencija Brisela, koje su okarakterisane kao nedemokratske i nezakonite, te se veruje da su izazvale civilizacijsku katastrofu” (Canveren, Durakçay, 2017:859). Ukupna pozicija Mađarske i njene političke orijentacije prema migrantskoj krizi ocenjuju se kao „kombinacija sekuritizacije i evroskepticizma” (Canveren, Durakçay, 2017: 857–876).

S obzirom na to da smo u više potpoglavlja izdvajali Mađarsku kao državu koja je imala rigidne politike pri upravljanju migrantskom krizom i koja je svojim postupanjem pokazala visok stepen sekuritizujućeg diskursa, smatramo da esej Georga Zimela (Georg Simmel) *Stranac (Der Fremden)* može objasniti vezu između sekuritizacije migrantske krize i ksenofobije. Prema Zimelu, „stranci postaju stranci tek kada dođu u stvarni prostorni i društveni kontakt sa nama” (Jovanović Ajzenhamer, 2019: 678; Riley, 2020: 7). Zimelov *stranac* nije „kao putnik koji danas dođe, a sutra ode, već kao onaj koji danas dođe, a sutra ostaje [...] fiksiran u određenom prostornom okviru – ili takvom čije je razgraničenje analogno prostornom – ali je njegova pozicija tu na taj način bitno određena time da mu on ne pripada od početka i da u njega unosi kvalitete koji iz njega ne potiču ili ne mogu da poteknu” (Simmel 1996: 7; Jovanović Ajzenhamer, 2019: 679).

Drugim rečima, *stranac* je u stvari *migrant*. Iako se Zimelov koncept može činiti „neprimenljivim na društvene konstrukcije 21. veka” (Jovanović Ajzenhamer, 2019: 679), mi smatramo da postupanje Evrope upravo potvrđuje da je migrant nepoželjan „gost”, tj. *stranac*. MIPEX rezultati („jednakost na papiru”) ukazuju na to da trenutne politike Mađarske podstiču javnost da vidi migrante kao jednake, ali i kao strance (MIPEX, Hungary, 2020). Takođe, MIPEX izveštaj naglašava da se migrantska populacija u Mađarskoj suočava s mnogim preprekama u nekoliko oblasti, posebno u obrazovanju, zdravstvu, političkom učešću i sticanju državljanstva, i da ova država mora ulagati značajne napore „u stvaranje jednakih mogućnosti za imigrante, što je ispotprosečno u poređenju s većinom zemalja obuhvaćenih MIPEX-om” (MIPEX, Hungary, 2020).

***Rumunija

U trećem poglavlju ove disertacije bilo je reči o postupanju Rumunije tokom krize. Predstavili smo dokumentacionu građu, tj. odluke rumunske vlade i zakone koji se tiču prijema migranata, kao i njihove integracije u društvo. Kako smo već istakli zajednički stav odbora za spoljne poslove i rumunskog parlamenta povodom teškoća pri integraciji migranata u rumunsko društvo usled nedostatka spremnosti da prihvati migrante (Sebe, 2016: 20), u ovom segmentu posvetićemo više pažnje javnom mnjenju domicilnog stanovništva u Rumuniji.

Kako navodi Mirza Smajić u svom radu *Sigurnosni aspekti migracijske krize: između humanosti i oblikovanja novih „umjetnih” manjina*, u modernim državama sve je veća „tendencija širenja straha od migranata” (Kaya, 2009:8; Smajić, 2017:165). Bez ulaženja u analizu razloga zbog kojih su napustili svoje države, migranti bivaju svrstani „uz organizirani kriminal, trgovinu drogom, što u krajnjoj liniji predstavlja prijetnju” (Kaya, 2009:; Smajić, 2017). Usled toga sve je više „rasističke i ksenofobične terminologije” u javnom prostoru”, što je upravo „proizvod sekuritizacije migracije” i ta „stigmatizacija migranata” je zapravo glavna sigurnosna pretnja (Kaya, 2009: 8; Smajić, 2017: 10). Kako ističe Smajić, Kaja „na kraju zaključuje da: ‘Proliferacija granične kontrole,

represije nad strancima i tako dalje, ima manje veze sa zaštitom, a više sa političkim pokušajima da neke segmente biračkog tijela uveri u dokaze o konkretnim mjerama poduzetim kako bi se povećala sigurnost” (Kaya, 2009: 10; Smajić, 2017: 10). Smajić posebno naglašava da vladajuće političke elite koriste model sekuritizacije radi ostvarivanja svojih interesa, dolazeći „u sukob sa temeljnim europskim, ali i općenito demokratskim vrijednostima, koje garantiraju ljudska prava i slobode”, što dovodi do toga da „kao odgovor na ovakva kretanja u javnom prostoru pojavljuju se valovi ksenofobije, porast govora mržnje i desno orijentirana radikalizacija” (Tadić, Dragović, Tadić, 2016:30; Smajić, 2017:166).

Prema podacima ankete Centra za uvid u istraživanja (Center for Insights in Survey Research) u vezi sa tvrdnjom da u Rumuniji postoji percepcija da nevladine organizacije imaju veliku moć u današnjem društvu i da je potrebno poštovati suverenitet nacije, javno mnjenje je podjeljeno: 47% se slaže, a 45% se ne slaže (UN Department of Economic and Social Affairs, International Migrant Stock, 2013). Ipak, u poređenju sa drugim državama članicama EU, Rumunija ima najmanji procenat ukupne populacije formiran od (i)migranata, koji je „porastao sa 0,6% (u 1990. godini) na samo 0,9% (u 2013. godini)” (Pecheanu, 2012:10; UN Department of Economic and Social Affairs, International Migrant Stock, 2013). Rumunija se suočava s izazovima i pitanjima vezanim za migraciju, ali s obzirom na nisku stopu imigracije u zemlji, „podjeljenost u stavovima o ulozi nevladinih organizacija i zabrinutosti za suverenitet nacije ukazuje na potrebu za daljnjim razgovorom i debatom o ovim pitanjima u rumunskom društvu” (UN Department of Economic and Social Affairs, International Migrant Stock, 2013).

Istraživanje usmereno na promene u medijskim okvirima vezano za izbegličku krizu u Rumuniji u periodu od 1. aprila 2015. do 30. septembra 2017. godine potvrđuje da u ovoj državi promene u medijskom izveštavanju „prate opštu evropsku tendenciju ka sekuritizaciji” (Vincze, Meza, Balaban: 2021). Međutim, moramo naglasiti da „postojeća literatura o migraciji u Rumuniji je izuzetno ograničena, sa relativno malo istraživanja na ovu temu” (Pripoaie, Cretu, Turturearu, Sirbu, Marinescu, Talaghir, Chitu, Robu, 2022:22). Isto tako primećujemo da je pritisak EU kako je potrebno ispuniti njene norme uticao na diskurs o migracijama u Rumuniji. Ovde je nužno da podsetimo na već predstavljenu odluku rumunske vlade u kojoj se odbijaju preporučene kvote uz obrazloženje da Rumunija nema kapacitet da integriše izbeglice u društvo (President of Romania, 2023).

Prema MIPEX-u, Rumunija „usvaja slične politike kao Bugarska, Mađarska i Moldavija” (MIPEX, Romania, 2020) i „migranti se suočavaju sa podjednakim brojem prepreka i mogućnosti za socijalnu integraciju u Rumuniji, koja postiže ocenu od 49 na MIPEX skali od 100 poena” (MIPEX, Romania, 2020). Preciznije, i u ovoj državi je pristupljeno integraciji klasifikovan kao „jednakost na papiru” jer migranti u Rumuniji uživaju osnovna prava i delimično povoljnu dugoročnu sigurnost, ali nemaju jednake mogućnosti (MIPEX, Romania, 2020).

Tabela 13: Tabelarni prikaz kvalitativne analize momentuma sekuritizacije migrantske krize

	Izvršna vlast	Politička elita	Stanovništvo
Bugarska	×	×	×
Mađarska	×	×	×
Rumunija	×	×	×

Izvor: Tabelarni prikaz kvalitativne analize

Zaključak analize predstavljene u tabeli 13 ukazuje na dosledan obrazac u vezi s prisustvom sekuritizacije migrantske krize u Bugarskoj, Mađarskoj i Rumuniji. Izvršna vlast, politička elita i stanovništvo u svim navedenim zemljama pokazuju visok stepen sekuritizacije, što ukazuje na široko usvojene sigurnosne pristupljeno u odnosu na migracije na različitim nivoima društva i političke scene. Ova konzistentnost u prisustvu sekuritizacije sugerise na duboko ukorenjene društvene i političke dinamike koje oblikuju odnos prema migracijama u ovim zemljama. S obzirom na sveprisutnost sekuritizacije, može se zaključiti da je migrantska kriza duboko prožela društvo i politiku, stvarajući potrebu za pristupljenom koji se fokusira na sigurnost i kontrolu, kako na nivou izvršne vlasti i političke elite tako i u percepciji stanovništva.

5.2. *Slučaj Zapadnog Balkana kao primer izostanka Dojčove bezbednosne zajednice u kontekstu krize (2014–2016)*

U periodu samog vrhunca migrantske krize Zapadni Balkan suočavao se sa brojnim bezbednosnim izazovima, a Evropska unija, preciznije Nemačka, kao jedna od najuticajnijih članica EU, nije uspjela da obezbedi adekvatnu bezbednosnu podršku regionu (Trilling, 2021)⁷¹. Već smo istakli kako je nemačka kancelarka Angela Merkel uputila javni poziv migrantima, međutim, njihov masovni priliv rezultirao je brojnim izazovima u Nemačkoj u ovom periodu, uključujući rastuće političke podele u vezi sa prihvatom velikog broja migranata (Trilling, 2021). Takođe, u prethodnim poglavljima zaključili smo da je EU bila podeljena u pogledu određivanja prioriteta i strategija za rešavanje bezbednosnih pitanja prouzrokovanih migrantskom krizom. Izostanak Dojčove bezbednosne zajednice u kontekstu krize na Zapadnom Balkanu predstavlja primer nedostatka koherentne i odlučne strategije za rešavanje bezbednosnih izazova pri upravljanju (iregularnim) migracijama. Bezbednosna podrška državama zapadnobalkanskog regiona nije bila *optimalna*; Evropska unija i međunarodne organizacije ostavile su ih da se same nose sa tim izazovima.

Jedan od indirektnih ciljeva ove disertacije jeste da ukaže na mogućnost ponovnih međunarodnih migracija na Zapadnom Balkanu. Kako smo već naveli, region je bio prepušten da sam reši izazove,⁷² a analiza dokumentacione građe ukazuje da on nije adekvatno odgovorio na izazove migrantske krize, odnosno da države Zapadnog Balkana za to nisu bile adekvatno (*optimalno*) pripremljene. Stoga ćemo se u ovom segmentu disertacije baviti analizom Dojčove teorije bezbednosne zajednice kao jednom od ključnih „mera” koje zemlje regiona mogu preduzeti radi uspostavljanja bolje koordinacije i saradnje na regionalnom nivou u slučaju da do tih migracija dođe. Nesporno je da zemlje regiona moraju biti usmerene na jačanje saradnje sa EU i međunarodnim organizacijama kako bi obezbedile dodatnu finansijsku, logističku i tehničku podršku u borbi sa iregularnim migracijama, međutim, jača regionalna saradnja je imperativ pri upravljanju bezbednosnim pretnjama. Ovakav vid bezbednosne saradnje nije ograničen samo na upravljanje migracijama. Uspostavljen zajednički pristupljeno i koordinisane mere mogle bi da doprinesu suzbijanju krijumčarenja ljudi i oružja, trgovine drogom i drugih vidova kriminalnih aktivnosti u regionu.

U Drugom poglavlju predstavili smo preduslove za amalgamiranu i pluralističku bezbednosnu zajednicu. Kako obe bezbednosne zajednice podrazumevaju saradnju i koordinaciju država unutar zajednice, u ovom segmentu disertacije ukazaćemo na elemente koje države Zapadnog Balkana

⁷¹ Trilling, D. (2021, September 21). *How the refugee crisis created two myths of Angela Merkel*. The Guardian. Preuzeto sa: <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2021/sep/21/refugee-crisis-two-myths-angela-merkel>. Pristupljeno: 22.2.2023

⁷² Analizirajući sekuritizaciju migrantske krize primetili smo da je integracijski aspekt migracija takođe veliki izazov. Zapadni Balkan bi trebalo da preduzme dodatne korake za poboljšanje integracije i socijalne inkluzije migranata kako bi mogao da doprinese stvaranju održivog i dugoročnog rešenja za migrantsku krizu.

„trenutno” ispunjavaju ili mogu da ispune pri formiranju bezbednosne zajednice. Već smo konstatovali da tokom vrhunca migrantske krize države Zapadnog Balkana nisu uspostavile adekvatnu koordinaciju na regionalnom nivou kako bi se upravljalo krizom, kao i da nisu imale efikasan mehanizam za registraciju ulaska migranata na svoje teritorije (jedan od razloga bilo je neplansko propuštanje migranata). Takođe smo u segmentu posvećenom sekuritizaciji migrantske krize predstavili rezultate MIPEX indikatora koji ukazuju da je „jednakost na papiru” ocena za čitav region. Potrebno je imati u vidu da, posmatrajući na duge staze, ukoliko ove države prestanu da budu tranzit-zona, region treba da uspostavi mehanizam za socijalnu inkluziju migranata, jer je, kao što smo već istakli, momentum sekuritizacije i od strane lokalnog stanovništva bio prisutan u većini država Zapadnog Balkana, što sutra može dovesti i do povećanog rizika od ksenofobije i loše integracije migranata u društvo.

Kvalitativna analiza sekundarnih podataka pokazala je da na području Zapadnog Balkana u periodu od 2014. do 2016. godine nije bio uspostavljen *optimalan* mehanizam za razmenu informacija pri upravljanju migrantskom krizom. Iako smo naveli sastanke Evropske komisije, tj. deklaracije sa godišnjih saveta u Prvom poglavlju ove disertacije kao jedan od izvora indikatora za definisanje iregularnih migracija kao najvećeg izazova sa kojim se region susreće, dalje istraživanje je pokazalo da redovnih sastanaka i uspostavljanja zajedničkih operativnih centara nije bilo. Ovakav propust pri upravljanju krizom uticao je na to da ne postoje zajedničke baze podataka, kao ni standardizovane procedure pri prihvatu migranata, već je nekontrolisani tok migranata neplanski bio „pušten”, što je dovelo do dizanja barijera od strane Mađarske, Hrvatske i drugih država članica EU koje su u neposrednom okruženju. Naveli smo sve javno dostupne akcione planove država u regionu koje se tiču upravljanja migracijama, međutim, region je bio takođe neusaglašen pri usvajanju nacionalnih akcionih planova. Kako izazovi migrantske krize prevazilaze mogućnosti nacionalnih strategija, nepostojanje zajedničkih akcionih planova uticao je na još veću destabilizaciju u regionu u pogledu uspešnog upravljanja krizom. Uspostavljanjem zajedničkih akcionih planova definisali bi se specifični ciljevi, aktivnosti, kao i resursi koji su potrebni za „adekvatno” upravljanje krizom.

Treba istaći da sve države Zapadnog Balkana teže članstvu u EU, međutim, to je dugotrajan proces i svaka od država u regionu stoji na različitom stepenu integracije. Takođe, iako stav francuskog predsednika Emanuela Makrona (Emmanuel Macron) ide u pravcu proširenja EU, prisutne su određene izjave zabrinutosti u vezi sa prijemom novih država članica (European Parliament resolution 2019/2883, 2019). U predizbornoj kampanji 2022. godine Makron je svojim glasačima predstavio stav stanovništva Francuske protiv prijema novih članica (Basso, 2022). Iako predmet istraživanja u ovoj disertaciji nije proces integracije država Zapadnog Balkana u EU niti predviđanje da li će i kada koja država regiona postati njen deo, radi kontekstualnog razumevanja potrebe za formiranjem bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana svrsishodno je sagledati eventualnost da ove države nikada ne postanu deo EU. Upravo zbog takve mogućnosti i treba razmotriti ideju o ostvarivanju bezbednosne zajednice.

U teorijskom okviru ove disertacije predstavili smo, prema Dojčovoj teoriji, amalgamiranu i pluralističku bezbednosnu zajednicu. Da bismo mogli da potvrdimo ili odbacimo mogućnost stvaranja bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana, potrebno je sagledati koje preduslove za to ovaj region ispunjava. Naime, već smo istakli da su za stvaranje amalgamirane bezbednosne zajednice potrebna tri od devet preduslova. U ovom segmentu disertacije razmatraćemo svaku stavku i na osnovu postojećih inicijativa, kao i javno dostupnih podataka, utvrditi da li je region pogodan za stvaranje amalgamirane bezbednosne zajednice. Nakon toga predstavimo i preduslove za stvaranje pluralističke bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana. Međutim, ne treba odbaciti ni ideju o formiranju hibridne zajednice, tj. prilagođavanju obe teorije regionu, što ćemo takođe u ovom potpoglavlju razmotriti. Pritom, potrebno je naglasiti da Dojčova teorija nije u potpunosti primenljiva na savremenim bezbednosnim izazovima jer nije kreirana za nevojne pretnje, kao što su sajber kriminal, ekološka bezbednost, terorizam i dr. (Ditrych, 2014: 350–366). Stoga

ćemo Dojčovu definiciju bezbednosnih pretnji koje utiču na potrebu formiranja bezbednosne zajednice proširiti i njome obuhvatiti i pretnje prouzrokovane iregularnim migracijama.

U radu Kamile Stulerove (Kamila Stullerova) *In the footsteps of Karl Deutsch: On nationalism, self-determination and international relations* ističe se da Dojčova ostavština u oblasti nacionalizma ima poseban značaj za savremene međunarodne odnose, te da je, uz nacionalizam, od posebnog značaja njegova inovativna upotreba pojma „samoopredeljenja kojim prevazilazi normativne i uske koncepte nacionalnog samoopredeljenja” (Strullerova, 2014:320). Kako je prvi preduslov za formiranje amalgamirane bezbednosne zajednice da države regiona imaju slične „vrednosti”, smatramo da deklarativna bliskost država Zapadnog Balkana prema EU može dovesti do integracije u jednu širu bezbednosnu zajednicu putem članstva u EU. Problemi na spoljnim granicama EU možda ne bi bili toliko izraženi da su države Zapadnog Balkana bile deo EU, pošto bi se integracijom država Zapadnog Balkana u EU uspostavljale zajedničke bezbednosne politike. Pojačana (integrisana) saradnja sa Fronteksom i integracija u okviru zajedničke bezbednosne politike može doprineti boljoj kontroli migracija i sprečavanju sekuritizacije ovog pitanja.

Međutim, treba imati na umu da se države Zapadnog Balkana nalaze na različitim udaljenostima na evrointegracijskom putu, kao i da su različitih stavova u vezi sa pristupljenom NATO-u.⁷³ Stoga ćemo u ovom potpoglavlju razmotriti koncept uspostavljanja otvorene balkanske bezbednosne zajednice koja bi omogućila „*optimalno*”⁷⁴ suočavanje sa izazovima migracija. Premda odnosi između država mogu biti narušeni spoljnim faktorima⁷⁵ i intervencijama, u ovoj disertaciji društveni doprinos se ogleda u promovisanju pluralističke zajednice kao i vitalnih vrednosti kako bi se očuvala stabilnost i mir u regionu.

Na osnovu Dojčove definicije i nakon što smo izvršili opsežnu analizu dokumentacione građe o upravljanju migrantskom krizom, zaključujemo da postoje dva od devet preduslova za amalgamiranu bezbednosnu zajednicu na području Zapadnog Balkana. Prvi su politička volja i posvećenost, ili kako je Dojč formulisao „težnja ka unapređenju svojih političkih i administrativnih sposobnosti” (Lebow, 2014: 288–295). Lideri zemalja Zapadnog Balkana pokazali su spremnost na dijalog u rešavanju problema iregularnih migracija na regionalnom nivou, o čemu svedoče deklaracije, godišnji samiti i izveštaji EU Komisije. Drugu čine „pozitivna očekivanja jakih ekonomskih i neekonomskih veza” (Lebow, 2014:288–295). Potpisivanjem Deklaracije *Mini Šengen* region je pokazao želju za jačanjem ekonomskih veza/interesa, kao i voljnost ka investicijama za ekonomski razvoj regiona. Kako su za stvaranje amalgamirane bezbednosne zajednice potrebna najmanje tri od devet preduslova, na području Zapadnog Balkana nije moguće uspostaviti takav vid bezbednosne zajednice. Amalgamirana bezbednosna zajednica podrazumeva stvaranje jedinstvene bezbednosne strukture u regionu koja uključuje integraciju bezbednosnih snaga, zajedničku strategiju za upravljanje krizama i mehanizme za donošenje odluka na nivou regiona (Lebow, 2014: 288–295). Ovakav oblik zajednice, kao što smo već opisali, najbliži je EU, te na osnovu različitosti u ekonomskom razvoju u regionu nije moguće da države Zapadnog Balkana (samostalno) ostvare ovakav vid zajednice. Države Zapadnog Balkana prilikom upravljanja migracijama zavisile su od podrške EU i međunarodnih organizacija.

Treba napomenuti da se prilikom formiranja bilo kakve bezbednosne zajednice mogu javiti određene poteškoće, jer proces odlučivanja unutar jedne međunarodne zajednice zahteva uvažavanje stavova svih država članica (Drulák, Druláková, 2014; Cusack 2019). Takođe, mora se uzeti u obzir

⁷³ U vezi sa pristupljenom NATO-u državni vrh u Srbiji nije složan i još uvek nema jasnu strategiju. Za dodatno pojašnjenje videti i: Beogradski centar za bezbednosnu politiku: <https://bezbednost.org/publikacija/jeftinije-je-uci-u-nato/> pristupljeno 12.7.2023.

⁷⁴ Podsećanja radi, termin „optimalan” je korišćen pri formulisanju istraživačkog pitanja ove disertacije. Ovaj termin je upotrebljen da bismo mogli da istražimo kako su države ovog regiona odgovorile na izazove migrantske krize.

⁷⁵ S obzirom na to da u ovoj disertaciji predmet analize nisu različitosti spoljnih politika država u regionu, već pronalaženje zajedničkih vrednosti, vodimo se činjenicom da su sve države u regionu iskazale želju za pristupljenom EU, što je dovoljan indikator za osećaj „zajedničkih” ciljeva.

da jedan od bitnih faktora pri integraciji država regiona čine razlike u ekonomskoj razvijenosti, koje mogu uticati na sposobnost zajedničkog ostvarivanja određenog cilja (Drulák, Druláková, 2014). U tom pogledu, na osnovu kvalitativne analize upravljanja migrantskom krizom u regionu može se zaključiti da formiranje bilo kakve zajednice bez podrške EU (ili neke druge nadnacionalne organizacije) nije moguće, kako iz finansijskih razloga tako zbog logističkih, operativnih itd. S obzirom na to da Zapadni Balkan zavisi od finansijske pomoći i saradnje sa međunarodnim organizacijama i EU, najsvrsishodnije je uključivanje EU kao i drugih relevantnih aktera u proces upravljanja bezbednosnim izazovima. Prema Evropskoj komisiji, regionalna saradnja i koordinacija sa EU „ostaju ključne jer pregovori o statusnim sporazumima sa pet zemalja u regionu su završeni, ali sporazumi sa Bosnom i Hercegovinom i Severnom Makedonijom još nisu potpisani” (European Commission, press release, 2022). Dakle, zaključujemo da u slučaju Zapadnog Balkana nije moguće ostvariti, prema Dojčovoj definiciji, u potpunosti amalgamiranu bezbednosnu zajednicu.

Definisali smo da se pluralistička bezbednosna zajednica zasniva na principu da svaka država članica ima autonomiju u određivanju svoje bezbednosne politike i interesa i da ovakav vid saradnje zahteva fleksibilnost u odnosima između država, kao i mehanizme za rešavanje sukoba (Cusack, 2019; Russett, Lewis Taylor, 2020). Pluralistička zajednica omogućila bi, dakle, svakoj državi članici da samostalno određuje svoje bezbednosne politike i interese, a istovremeno bi postojali mehanizmi za rešavanje sukoba i zajedničke aktivnosti u cilju upravljanja bezbednosnim izazovima. Takođe smo u disertaciji naveli kao izvor indikatora iskazanu težnju država regiona (Albanija, Severna Makedonija i Srbija) za regionalnom saradnjom. Potpisivanje *Malog Šengena* (koji je 2022. preimenovan u *Otvoreni Balkan (Open Balkan)*) prvenstveno je imalo za cilj unapređenje ekonomske saradnje zemalja Zapadnog Balkana. Ovaj vid povezivanja mogao bi da se tumači kao primer jedne potencijalne pluralističke zajednice, jer svaka država članica zadržava svoju autonomiju u ekonomskim odlukama i politici, dok istovremeno postoji zajednički mehanizam za unapređenje ekonomske saradnje u regionu (PKS; 2023). Ipak, ukoliko bi zemlje regiona uspele da izgrade mehanizme saradnje i poverenja kroz *Otvoreni Balkan*, to bi mogla biti osnova za razvijanje i drugih vidova saradnje u budućnosti, na primer u oblasti bezbednosti. Međutim, trenutni oblik saradnje fokusiran je uglavnom na ekonomsku dimenziju, dok su bezbednosni izazovi u regionu mnogo kompleksniji i zahtevaju širu saradnju na različitim nivoima.⁷⁶

Dojčova definicija pluralističke zajednice u kontekstu bezbednosti odnosi se na regionalni savez zemalja koje deluju u skladu sa zajedničkim ciljevima, ujedno čuvajući svoje individualne identitete i suverenitet (Deutsch, 1957). U tom kontekstu pluralistička zajednica zemalja Zapadnog Balkana podrazumeva mehanizme za saradnju u oblasti bezbednosti, uključujući razmenu obaveštajnih podataka, saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, kao i zajedničke mere za rešavanje kriznih situacija. Za formiranje pluralističke zajednice potrebno je da sve zemlje članice imaju političku volju. Rezultati analize upravljanja migrantskom krizom na području Zapadnog Balkana u ovoj disertaciji ukazuju na potrebu za jačom regionalnom saradnjom budući da izazovi krize prevazilaze mogućnosti jedne države da deluje, već je neophodno zajedničko regionalno rešenje. Marija Todorova u svojoj monografiji *Imaginarni Balkan (Imagining the Balkans)* smatra da je duboko ukorenjena predstava o regionu koji je „most ili raskršće” između Azije i Evrope, između Istoka i Zapada, ali istovremeno ne uspeva da postigne viši nivo razvoja i emancipacije (Todorova, 1997:15) i dodaje da se Balkan stoga često opisuje kao „polurazvijen, polukolonijalan, polucivilizovan, poluorijentalan” (Todorova 1997: 16). Ovaj njen opis (iako je skoro tri decenije star) i dalje je primenljiv na percepciju Balkana kao regiona koji se nalazi između različitih kultura i uticaja i koji nije uspeo da ostvari potpuni razvoj i napredak. Dakle, ovom regionu je potrebna vešta multilateralna diplomatija (unutar regiona), kao i fokus na rešavanju zajedničkih bezbednosnih izazova. Nužno je i prevazilaženje razlika i sukoba iz prošlosti, uz upornost u ostvarivanju

⁷⁶ U sledećem potpoglavlju Kapčanova teorija stabilnog mira biće upotrebljena radi stvaranja preduslova za izgradnju zone stabilnog mira i ujedno uzajamnog poverenja. Kapčanova teorija u ovoj disertaciji služi kao ključan faktor pri formiranju dobrih diplomatskih odnosa i javnih politika, što je regionu potrebno.

zajedničkog cilja, a to je bezbednost i stabilnost u regionu, pri čemu smatramo da Kapčanov koncept stabilnog mira može da bude od ključnog značaja.

5.3. *Migrantska kriza (2014–2016) na Zapadnom Balkanu posmatrana kroz prizmu Kapčanovog koncepta stabilnog mira*

Prema Kapčanovoj knjizi *Power in Transition: The Peaceful Change of International Order* iz 2001. godine, postavljen je temelj za koncept stabilnog mira i različite forme „zone” stabilnog mira (Kupchan, 2001). U teorijskom okviru razmatramo diplomatsko zbližavanje, bezbednosnu zajednicu i uniju. Diplomatsko zbližavanje odnosi se na suzdržavanje od sukoba među državama koje su u lošim (ratnim) odnosima, što nije slučaj sa državama Zapadnog Balkana. Kako je naglasio Kapčan u svojoj monografiji *How Enemies Become Friends*, „transformacija međudržavnih odnosa od rivalstva do zbližavanja veća [je] nego od zbližavanja do stvaranja bezbednosne zajednice ili unije” (Kupchan, 2010: 9). Budući da smo u prethodnom delu razmotrili i odbacili mogućnost stvaranja unije kao najvišeg stepena „povezivanja”, koji zahteva „spajanje u jedinstveni politički entitet” (Kupchan, 2010: 9), u ovom segmentu disertacije fokusiraćemo se na Kapčanovu koncepciju bezbednosne zajednice.

Tabela 14: Kako neprijatelji postaju prijatelji, izvori stabilnog mira

Vrsta stabilnog mira	Blag karakter	Dogovor o poretku	Interesi	Identitet	Legitimacija
Diplomatsko zbližavanje	Da	Ne	Kongruentan	Kompatibilan	Ne
Bezbednosna zajednica	Da	Da	Spojen	Deljen	Ne
Unija	Da	Da	Jedinstven	Zajednički	Da

Izvor: Tabela je preuzeta i prevedena iz Kapčanove monografije: Kupchan, C. (2012). *How enemies become friends: The sources of stable peace*. Princeton University Press

Prema Kapčanovoj tabeli, „diplomatsko zbližavanje” zasniva se na nesvesnim razumevanjima radi očuvanja mira: „praksa, a ne princip, diktira ponašanje” (Kupchan, 2012: 10). Bezbednosna zajednica ide korak dalje, tako što postiže saglasnost o pravilima poretka država članica kroz brojne deklaracije i povelje, gde Kapčan tvrdi je vid kombinacije prakse i principa ono koje „diktira ponašanje” (Kupchan, 2012:10). Međutim, unija, prema njegovima rečima, obično podrazumeva „kodifikovanu saglasnost ne samo o pravilima poretka već i o pravilima za donošenje pravila, i dogovoreni poredak se obično formalizuje kroz ustav, koji definiše pravno obavezujuće obaveze gde principi vode praksu i ponašanje” (Kupchan, 2012: 10).

U Drugom poglavlju naveli smo četiri Kapčanove faze u stvaranju stabilnog mira, a radi kontekstualnog razumevanja stvaranja zone stabilnog mira ovde ih detaljnije predstavljamo koristeći tabelarni prikaz ovih faza (tabela 15).

Tabela 15: Stabilan Mir: četiri faze početka

Faza	Aktivnost	Ocenjena karakteristika	Rezultat
I	Jednostrano prilagođavanje	Namera	Nada
II	Recipročno suzdržavanje	Motivacija	Odlučnost
III	Društvena integracija	Karakter	Poverenje
IV	Generisanje narativa	Identitet	Solidarnost

Izvor: Tabela je preuzeta i prevedena iz Kapčanove monografije: Kupchan, C. (2012). *How enemies become friends: The sources of stable peace*. Princeton University Press

Kako navodi Kapčan, nakon što države prođu ove četiri faze, uspostavlja se „miran suživot“ (Kupchan, 2012: 36). On dalje naglašava da su *diplomatsko zbližavanje, bezbednosna zajednica i unija* tri faze koje se javljaju u kontinuitetu. Diplomatsko zbližavanje predstavlja temelj koji može omogućiti stvaranje bezbednosne zajednice, a konačno i unije (Kupchan, 2012: 36). Iako smo u prethodnom potpoglavlju zaključili da amalgamirana bezbednosna zajednica (unija) nije ostvarljiva na Zapadnom Balkanu, Kapčanova teorija uliva optimizam u mišljenje da je unija prirodni prelazak kada se ostvari jača „societalna integracija i generisanje narativa zajedničkog identiteta, što legitimizuje nadnacionalne institucije upravljanja“ (Kupchan, 2010: 38).

Kapčanova teorija zasniva se na stvaranju prijateljstva među državama koje su prethodno bile *neprijateljski* nastrojene, međutim, u kontekstu Zapadnog Balkana, iako postoje nerešeni konflikti iz prošlosti (ratovi nakon raspada SFRJ), sve države regiona teže ka evrointegraciji i jačanju regionalne saradnje. Stoga prva faza Kapčanovog stvaranja stabilnog mira (odsustvo geopolitičkog rivalstva) nije primenljiva na region. Nesporno je da je „politički zamah“ (Kupchan, 2012: 46) potreban kako bi se prešlo iz negativnog u pozitivno, kao i da je potrebno institucionalizovati regionalnu saradnju, ali kao najvažniji faktor Kapčan ističe veštu diplomatiju (Kupchan, 2012:36). On navodi da je diplomatija nužna kako bi *neprijateljske strane* mogle da razumeju jedna drugu, njihove motive, interese i istorijski kontekst iz kojeg potiču (Kupchan, 2012:38). To zahteva napor da se prevaziđu stereotipi, predrasude i nepoverenje, što bi formiranjem bezbednosne zajednice moglo biti instrument za promovisanje dijaloga između država regiona. Bezbednosna zajednica mogla bi da igra ključnu ulogu u uspostavljanju institucija koje bi bile zadužene za rešavanje bezbednosnih izazova i pretnji, kao i stvaranju uslova za stabilnost u regionu.

Bezbednosna zajednica mogla bi da podstakne međusobnu zavisnost na Zapadnom Balkanu kroz jačanje ekonomskih veza, razmenu kulturnih programa i saradnju u oblasti bezbednosti, što bi moglo da podstakne osećaj zajedništva i solidarnosti među državama regiona. U svojoj knjizi *No One's World The West, the Rising Rest and the Coming Global Turn* Kapčan zaključuje da „globalni poredak na kojem je Zapad zasnovan nailazi na svoj kraj“ (Kupchan, 2012b: 46). Kako on objašnjava, „nacije koje ne dele istorijske tradicije Zapada niti teže njegovim savremenim vrednostima [...] ne prihvataju poredak koji je stran njihovim iskustvima i neprilagođen njihovim interesima“ (Kupchan, 2012b: 46). Iako se mi nećemo voditi ovom pretpostavkom, korisno je imati je kao polaznu tačku prilikom analize regionalnog povezivanja Zapadnog Balkana. Ovaj region trebalo bi da uspostavi *pomirenje*⁷⁷ i dobije podršku stanovništva za ovakav poduhvat. Smatramo da ne treba odbaciti ni Kapčanovo viđenje neformalnog dijaloga, koji bi omogućio dublje razumevanje istorijskih i kulturnih

⁷⁷ Određene države Zapadnog Balkana imaju zamrznute konflikte iz prošlosti.

različitosti, jer su raniji konflikti na Zapadnom Balkanu složeni i duboko ukorenjeni, što zahteva više od jednostavnog dijaloga i saradnje (Kupchan, 2012b: 121; Spandler, 2018:23).

U izveštaju iz 2017. godine *CNA Analysis and Solutions, Shining a Light on the Western Balkans, Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime* Vera Zakem, Vilijam Rozenau i Danijela Džonson (*Vera Zakem, Bill Rosenau, Danielle Johnson*) pružaju detaljnu analizu uticaja spoljašnjih faktora na uspostavljanje stabilnog mira na području Zapadnog Balkana (Zakem, Rosenau, Johnson, 2017: 5). Uzimajući u obzir značaj ovog izveštaja, u potpunosti smo preuzeli njihov tabelarni prikaz (tabele 16 i 16.1) kako bismo bolje razumeli interne slabosti svake države u regionu, isključujući Sloveniju. U datim tabelama zvezdice se koriste kao oznake za ocenu stepena spoljnih uticaja i unutrašnjih ranjivosti u različitim zemljama Zapadnog Balkana, pri čemu više zvezdica ukazuje na ozbiljnije izražavanje određene karakteristike.

Tabela 16: Spoljni uticaj na Zapadnom Balkanu i unutrašnja ranjivost

Spoljni uticaj	BiH	Makedonija	Albanija	Srbija	Crna Gora	Hrvatska
Ruski uticaj	***	***	*	***	***	*
Terorizam	***	***	***	**	*	*
Transnacionalni kriminal	***	***	***	***	*	*

Izvor: CNA (2017)

Analiza spoljnih uticaja na zemlje Zapadnog Balkana, predstavljena u Tabeli 16, pruža uvid u različite nivoe izloženosti određenim faktorima. Kada je reč o ruskom uticaju, zemlje poput Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije, Srbije i Crne Gore pokazuju visok stepen izloženosti, što se reflektuje sa tri zvezdice. Nasuprot tome, Albanija i Hrvatska pokazuju znatno niži nivo ruskih uticaja, ocenjen sa jednom zvezdicom. Što se tiče terorizma, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija i Albanija se suočavaju s visokim stepenom prisustva terorizma, dok Srbija i Crna Gora pokazuju umereni stepen, a Hrvatska nizak stepen izloženosti. Što se tiče transnacionalnog kriminala, zemlje kao što su Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija i Albanija ocenjuju se sa tri zvezdice, ukazujući na visok nivo izazova u vezi s ovim pitanjem, dok Srbija i Crna Gora pokazuju umereni stepen, a Hrvatska nizak stepen izloženosti. Ovi rezultati naglašavaju raznolikost spoljnih uticaja na region, što ističe potrebu za posebnim pristupljenjima u razumevanju i suočavanju sa specifičnim izazovima svake zemlje na Zapadnom Balkanu.

Tabela 16.1: Unutrašnja ranjivost na Zapadnom Balkanu

Unutrašnja ranjivost	BiH	Makedonija	Albanija	Srbija	Crna Gora	Hrvatska
Nacionalizam	***	***	**	***	*	**
Istorijski nesporazumi	**	***	*	***	**	***
Korupcija	*	***	**	**	***	*

Slabost državnih institucija	***	**	**	***	**	*
Medijska nemoć	**	***	**	***	***	**
Ekonomska nestabilnost	***	***	**	***	***	*

Izvor: CNA (2017)

Analiza unutrašnjih ranjivosti zemalja Zapadnog Balkana, predstavljena u Tabeli 16.1, pruža dubok uvid u ključne izazove s kojima se suočavaju ove države. Nacionalizam se pokazao značajnim faktorom u Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji, Srbiji i Crnoj Gori, s tri zvezdice koje ukazuju na visok nivo ovog fenomena. Istorijski nesporazumi predstavljaju izazov u zemljama poput Severne Makedonije, Srbije i Crne Gore, ocenjeni sa dve do tri zvezdice. Korupcija je izražena u svim zemljama, dok se njen intenzitet razlikuje, sa zemljama poput Crne Gore i Albanije ocenjenim sa tri zvezdice. Slabost državnih institucija je značajan faktor u svim zemljama, s posebnim naglaskom u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori. Medijska nemoć i ekonomska nestabilnost takođe su prisutne širom regiona, s varirajućim nivoima izloženosti u svakoj zemlji. Ova analiza naglašava kompleksnost unutrašnjih faktora koji doprinose ranjivostima u regiji i postavlja osnovu za formiranje strategija koje će adekvatno adresirati ove izazove kako bi se postigao stabilan mir na Zapadnom Balkanu. Rezultati ovog istraživanja postavljaju jasnu potrebu za razmatranjem kako unutrašnjih ranjivosti, tako i spoljnih uticaja u ovom regionu. Ova saznanja ukazuju na neophodnost razvoja dugoročne strategije koja bi doprinela uspostavljanju stabilnog mira. U ovom kontekstu teorija stabilnog mira autora Kapčana postaje korisna referenca za razvoj takve strategije, omogućavajući nam da prepoznamo ključne faktore koji bi podržali održiv mir u regionu. Integracija Kapčanove teorije i nalaza iz izveštaja pruža osnovu za formulisanje sveobuhvatnog pristupljenja i dugoročne strategije, ključnih za postizanje stabilnosti na Zapadnom Balkanu.

Iako su sve države Zapadnog Balkana republike, Kapčan tvrdi da za uspostavljanje diplomatskog zblizavanja među državama nije od „ključnog značaja usaglašeno ili isto državno uređenje” (demokratsko) jer, kako on navodi, „autokratije su sposobne da održe dugogodišnja partnerstva sa demokratskim državama” (Kupchan, 2012: 38). Njegov stav uliva nadu da se i pored naizgled nepremostivih razlika može uspostaviti dobra međudržavna saradnja. Međutim, postojeće političke elite na Zapadnom Balkanu, a ovde mislimo da države regiona koje nisu deo *Malog Šengena* (odnosno *Otvorenog Balkana*), možda nemaju dovoljno političke volje da uspostave jaču regionalnu saradnju. Posmatrajući ovaj preduslov za formiranje bezbednosne zajednice moramo naglasiti da bez jake domaće političke elite koja će da podrži takve napore postoji opasnost da se neće postići trajni napredak. Prilikom analize Kapčanovog koncepta stabilnih zona takođe se izdvaja njegovo viđenje da „jake ekonomske veze nisu garancija za uspešnu saradnju, već politička elita koja unapređuje bilateralne (multilateralne) diplomatske odnose” (Kupchan, 2012: 39). On još ističe da je „valuta za mir diplomatija⁷⁸ a ne finansijska investicija” (Kupchan, 2012:39).

U naučnom istraživanju *Asymmetric war and asymmetric peace: Real realities and media realities in the Middle East and the Western Balkans* (Shinar, Bratić, 2010:125–142) preispituje se uloga masovnih medija u asimetričnim konfliktima i njihova sposobnost da utiču na izgradnju mira (Shinar, Bratić, 2010: 125–142). U ovom istraživanju naglašava se „važnost transformacije

⁷⁸ Kada je reč o formalnim dijalozima, treba napomenuti da se države Zapadnog Balkana uglavnom oslanjaju na tok Berlinskog procesa, te se dinamika njihovog diplomatskog zblizavanja odvija prema „tempu” EU.

asimetričnih konflikata u simetrične mirovne sporazume radi postizanja dugoročne stabilnosti” (Shinar, Bratić, 2010:125–142). Već smo naglasili ulogu i značaj medija u sekuritizaciji migrantske krize, a ovde izdvajamo stav da bi mediji⁷⁹ u regionu kroz pozitivno izveštavanje o regionalnom povezivanju mogli doprineti smanjenju izazova koji se javljaju „prilikom izgradnje mira u asimetričnim konfliktima” (Shinar, Bratić, 2010: 125–142). Dakle, na području Zapadnog Balkana trebalo bi da se smanje etničke tenzije i ojača osećaj zajedništva kroz promenu političkih i kulturnih normi koje su podsticale različitosti i antagonizam (Andresen, Hoxha, Godole, 2017:614–628)

U svom istraživanju iz 2022. godine *Hybrid Warfare in the Western Balkans: How Structural Vulnerability Attracts Maligned Powers and Hostile Influence* Kris Dž. Dolan (Chris J. Dolan) naglašava da su politički, ekonomski i društveni uslovi na Zapadnom Balkanu pogodni za manipulaciju i iskorišćavanje od strane neprijateljskih i opasnih aktera putem hibridnog ratovanja, da „prisutnost sajber napada, sajber intruzija, dezinformacija i lažnih vesti ukazuje na visok nivo ranjivosti regiona” (Dolan, 2022:3–25) i da „Rusija ima značajnu ulogu u iskorišćavanju ovih uslova, dok Kina i Turska imaju manji uticaj” (Dolan, 2022). Stoga je u regionu izražena potreba za jačanjem otpornosti u oblastima „medijske/informacione pismenosti kako bi se smanjila ranjivost i zaustavila manipulacija i iskorišćavanje od strane neprijateljskih aktera” (Dolan, 2022).

Istakli smo da je akademska zajednica prepoznala da su mediji na Zapadnom Balkanu jedan od faktora sekuritizacije migrantske krize. Mada bi trebalo da „prepoznaju svoju ulogu kao širu od tradicionalnih novinarskih uloga jer imaju odgovornost u tranzicijama društava” (Andresen, Hoxha, Godole, 2017:614), u migrantskoj krizi uloga medija bila je velika u kontekstu medijskog *shift*-a,⁸⁰ od predstavljanja migranata kao lica koja beže sa ratnog područja do optuživanja da su pretnja po nacionalnu bezbednost.

Mediji mogu igrati ključnu ulogu u ostvarivanju stabilnog mira prema Kapčanovoj teoriji, jer imaju veliki uticaj na javno mnjenje i percepciju ljudi. Navešćemo neke od načina na koje se mediji mogu koristiti za promociju stabilnosti i mira:

I mikro nivo – mediji mogu uticati na pojedince i njihova mišljenja, stavove i ponašanje;

II mezo nivo – mediji mogu oblikovati javno mnjenje i percepciju u određenoj zajednici ili društvu;

III makro nivo – mediji mogu doprineti promeni političke klime i odnosa među državama, što može imati uticaj na regionalni mir i stabilnost.

Svoju moć mediji treba da iskoriste da promovišu mir, ali ne na štetu objektivnosti. Dov Šinar (Dov Shinar) u svom istraživanju *The peace process in cultural conflict: The role of the media* naglašava da u izveštavanju o miru treba garantovati slobodu izražavanja, profesionalni integritet i etiku kako bi se osiguralo promovisanje raznolikosti i demokratske vrednosti (Shinar, 2003: 2). Ovo jeste dugoročan proces i zahteva vreme i upornost, međutim, gotovo je nemoguće ostvariti bilo kakvu transformaciju bez jake javne diplomatije, koja igra ključnu ulogu u unapređenju odnosa unutar država.

Diplomatija je u modernom dobu složenija nego ranije; više nije samo proces međudržavnih odnosa, već uključuje i aktivno učešće nevladinih aktera i stranih javnosti (Ross, 2003:22–27). Dakle, „vešta” diplomatija ne bi trebalo da se koristi samo kao vid promocije regionalne saradnje i jačanja veza između država u regionu, već bi trebalo da se fokusira na smanjenje predrasuda u odnosima među tim narodima. Kapčan je javnu diplomatiju definisao kao „upotrebu komunikacije, propagande i kulturne razmene radi promovisanja nacionalnih interesa i poboljšanja međunarodnih odnosa”

⁷⁹ Ovde mislimo na česta medijska izveštavanja u tabloidima o tenzičkim odnosima između država.

⁸⁰ Medijski *shift* odnosi se na značajnu promenu u medijskom pejzažu ili pristupljenou medijskim sadržajima. Medijski *shift* može imati jak uticaj na način na koji se informacije distribuiraju i konzumiraju, što može imati dalekosežne posledice na javno mnjenje, percepciju događaja i društvenu dinamiku (Livingstone, 2004:3–14).

(Kupchan, 2012: 46), a u svojoj knjizi *The Global Century: Globalization and National Security* iz 2001. godine ističe da javna diplomatija obuhvata aktivnosti koje idu izvan tradicionalnih diplomatskih kanala i uključuju javnost, kao što su kulturne razmene, javni govori, medijski nastupi i društveni mediji (Kupchan, 2012:46).

Na osnovu analize sekuritizacije migrantske krize, nedostatka Dojčove bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana i dugotrajne nestabilnosti u ovom regionu može se zaključiti da mediji imaju ključnu ulogu i značaj pri uspešnom suočavanju sa izazovima i pretnjama koje proizlaze iz migrantske krize.

Funkcija medija u upravljanju migrantskom krizom je dvojaka. Prvo, mediji su od vitalnog značaja u procesu desekuritizacije migranata, što znači da je potrebno promeniti percepciju migranata iz pretnje u resurs i pružiti informacije koje promovišu razumevanje, empatiju i inkluziju. Time bi se integracijski aspekt migrantske krize unapredio, imajući u vidu da rezultati MIPEX izveštaja za sve države koje su bile predmet istraživanja ukazuju na to da je pristupljeno integraciji migranata često samo „jednakost na papiru”. Drugo, već smo istakli ulogu medija u javnoj diplomatiji i na koji način oni igraju ključnu ulogu u izgradnji novog narativa koji podstiče dijalog, pomirenje i mir. Istakli smo da je u regionu česta zloupotreba medijskog prostora u svrhu produbljivanja sukoba iz prošlosti, kao i da je promena narativa dugotrajan proces koji zahteva istrajnost. Imajući u vidu Dojčovu teoriju o potrebi političke volje za ostvarivanjem povezivanja, kao i Kapčanovu tvrdnju da je vešta diplomatija ključna, naša disertacija implicitno upućuje apel političkoj eliti da preduzme konkretne korake radi ostvarenje ovih ciljeva. Pošto je zadatak medija da informišu i obaveštavaju, njihova uloga u tom procesu je vrlo važna, što će ujedno biti podrška u ostvarivanju tih napora.

Jačanjem javne diplomatije i uključivanjem različitih sredstava komunikacije, kao što su mediji, društvene mreže i drugi slični kanali, moguće je izgraditi dobre odnose i uspostaviti bolju komunikaciju među državama u regionu Zapadnog Balkana. Ovakvim pristupljenoom omogućava se komuniciranje sa građanima drugih zemalja, razmena informacija i uspostavljanje poverenja, što znatno doprinosi stabilnosti i razvoju kvalitetnih međunarodnih odnosa (Kissinger, 1995). Henri Kisindžer (Henry Kissinger) prepoznao je potencijal medija kao sredstva za oblikovanje javnog mišljenja i podsticanje razumevanja između nacija, doprinoseći promociji mira (Kissinger, 1995).

U intervjuu koji je s njim obavila Orijana Falači (Oriana Fallaci) 4. novembra 1972. godine Kisindžer je istakao suštinski princip za postizanje stabilnog mira – verodostojnost (Kissinger, 1972). Verodostojnost je ključna vrlina koja mora biti prisutna u diplomatskim naporima i međusobnim odnosima jer, kako kaže Kisindžer, „kada nekoga ubedim ili osvojim, ne smem ga prevariti” (Kissinger, 1972). Ukoliko bi države u regionu Zapadnog Balkana usvojile ovaj princip i njime se rukovodile, to bi moglo dovesti do uspostavljanja dugoročne stabilnosti i izgradnje međusobnog poverenja.

6. SRBIJA I MIGRANTSKA KRIZA

Zahvaljujući svom geostrateškom položaju Srbija je postala deo zapadnobalkanske migratorne rute, koja je, prema podacima IOM-a (IOM, Emergency Response Plan for Serbia, 2015), u 2015. godini bila treća po važnosti za kretanje iregularnih migranata prema zemljama Zapadne Evrope. Ovu činjenicu potvrđuju i podaci Komesarijata za izbeglice i migracije o čak 579.518 izraženih namera za azil u Srbiji 2015. godine (pretežno državljana Sirije i Avganistana) u odnosu na 16.500 u 2014. godini (Vuletić, Pešić, 2017:44).

Poput ostalih država Zapadnog Balkana i Srbija je u jeku migrantske krize bila primarno zemlja tranzita. Budući da je preko njene teritorije prešao, ili se tu još uvek nalazi, veliki broj migranata, vlasti u Srbiji morale su da se odrede po pitanju pristupljenoga koji će imati prema ovoj krizi. Odabran je pristupljeno kojim se vodi računa i o bezbednosti države (*State-Centric Approach*) i o bezbednosti ljudi (*Person-Centric Approach*), odnosno odlučeno je da se primeni „koncept tzv. humanitarnog upravljanja granicama, koji nastoji da pomogne državi da uspostavi balans između humanitarnog odgovora na migracije i brige za sigurnost i bezbednost migranata, država tranzita i država porekla” (Ćopić, Ćopić, 2018:10). Ovakva politika postupanja institucija može se okarakterisati kao „politika otvorenih granica (propuštanje migranata) i humane intervencije” (Ćopić, Ćopić, 2018:9).

Kako je već rečeno, položaj migranata i zaštita njihovih prava utvrđeni su međunarodnim pravom i njegovim granama, kao i međunarodnim migracionim pravom, novom granom koja se bavi zaštitom migranata (Komesarijat za izbeglice i migracije, 2012:22). U međunarodnom migracionom pravu objedinjene su sve odredbe vezane za migrante iz podsistema međunarodnog prava, međutim, još nije normirana oblast vezana konkretno za migrante i zaštitu njihovih prava, zbog činjenice da su migranti veoma raznolika grupacija ali i zbog toga što ova grupacija nije bila u fokusu međunarodne zajednice (Komesarijat za izbeglice i migracije, 2012).

U skladu sa međunarodnim pravom i ratifikovanim međunarodnim ugovorima a na osnovu Ustava Republike Srbije (Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS 98/06 i 115/21), strancima u Srbiji zagarantovana su sva ljudska prava kao i srpskim državljanima, „izuzev prava koja po Ustavu i zakonu imaju samo državljani RS” (Ustav RS, čl. 17). Za migrante posebno značajna ljudska prava garantovana Ustavom Republike Srbije su „pravo na dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti (čl. 23), pravo na život (čl. 24), pravo na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta, tj. zabrana mučenja (čl. 25), zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada (čl. 26), pravo na slobodu i bezbednost (čl. 27), obaveza čovečnog postupanja prema licu lišenom slobode (čl. 28), pravo na pravično suđenje (čl. 32), pravo na pravnu sigurnost u kaznenom pravu (čl. 34), pravo na državljanstvo (čl. 38), sloboda kretanja (čl. 39), sloboda misli, savesti i veroispovesti (čl. 43), zabrana izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje (čl. 49), pravo na utočište (čl. 57), pravo na zdravstvenu zaštitu (čl. 68), pravo na socijalnu zaštitu (čl. 69) i pravo na obrazovanje (čl. 71)” (*Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*, 2012: 24–25). Po Ustavu Republike Srbije moguće je odstupiti od pojedinih ljudskih prava, u slučaju vanrednog ili ratnog stanja, ali se i tada garantuju apsolutna prava, koja su već navedena u okviru osnovnih ljudskih prava koje Ustav garantuje (*Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*, 2012: 25–28).

Usled migrantske krize državni organi u Srbiji morali su, naravno, da se izbore s mnogim izazovima koji su pred njih postavljeni, od kojih je najveći kako uspostaviti balans između humanog postupanja prema migrantima i očuvanja nacionalne bezbednosti. Uz to, državne institucije morale su se suočiti sa nedovoljnim kapacitetima smeštajnih objekata i slabim tehničkim i materijalnim uslovima. Činjenica da izvestan broj migranata nije hteo da prihvati smeštaj u postojećim centrima i da su na teritoriji Srbije boravili nezakonito dodatno je otežavala mogućnost da im se pruži zaštita. Zaštitnik građana u Redovnom godišnjem izveštaju za 2016. godinu konstatovao je da „postojeći kapaciteti u prihvatnim centrima i centrima za azil su nedovoljni i nisu podobni za dugoročan smeštaj,

a naročito ne za integraciju migranata” (Redovan godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2016. godinu, 2017: 151). Kao izazov postavilo se i „identifikovanje dece bez pratnje, dece u riziku od eksploatacije, kao i žrtava krijumčarenja i trgovine ljudima” (UNICEF, Izbeglička i migrantska kriza, 2019).

I pored svih postojećih problema, reformski proces u periodu migrantske krize je nastavljen. Državni organi, institucije i službe dalje su radile na reformi institucionalnog okvira i zakonske regulative, pružajući tako „važan odgovor države u procesu harmonizacije sistema azila i migracione politike sa međunarodnim standardima i evropskim tekovinama” (Ćopić, Ćopić, 2018: 23). Usvojen je novi Zakon o azilu i privremenoj zaštiti 2018. godine (Sl. glasnik RS, br. 24/2018.), koji je postavio jasniji okvir za postupanje institucija. Taj zakon je uspostavio i određene novine u sistemu azila, od kojih su najvažnije: uvođenje i dalji razvoj protektivno-senzitivnog sistema kontrole na graničnim prelazima (za ranu identifikaciju osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita i drugih ranjivih kategorija), „razvoj pravičnog i efikasnog postupka azila i jačanje politika za integraciju izbeglica” u skladu sa međunarodnim pravom (Ćopić, Ćopić, 2018: 23; Otvorena Vlada RS, 2012).

Upravljanje migracijama podrazumeva uređen sistem sa jasno postavljenom migracionom politikom i planiranim i organizovanim upravljanjem migracionim tokovima. Upravljanje migracionim tokovima koji su uređeni na ovaj način omogućava „praćenje spoljnih i unutrašnjih migracionih kretanja” i pravovremeno reagovanje radi suzbijanja iregularnih migracija (*Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*, 2012: 9).

Da bi se uspešno upravljalo migracijama, potrebno je formulisati jasne strategije i izraditi pravni i institucionalni okvir sprovođenja migracione politike, ali i obezbediti efikasnu saradnju institucija koje učestvuju u sprovođenju ove politike. Neki od osnovnih elemenata „sistema upravljanja migracijama su politika viza, integrisano upravljanje granicom, regulisan boravak stranaca itd.” (*Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*, 2012: 9). Da bi planiranje bilo adekvatno, moraju se proceniti osobenosti migracione situacije kao što su: broj migranata i izbeglica, broj povratnika na osnovu sporazuma o readmisiji zaključenim sa zemljama EU, u koju spada i kategorija lažnih tražilaca azila. Tek nakon ovakve procene u koju je uključen očekivani trend pristupljenosti se određivanju prioriteta, koji će se ogledati u usvajanju zakonskog okvira i sprovođenju strategije (*Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*, 2012: 9–10).

U Republici Srbiji usvojeni su Zakon o upravljanju migracijama (Sl. glasnik RS, br. 107/2012.), Strategija o upravljanju migracijama (Sl. glasnik RS, br. 59/2009), i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za 2011– 2012. godine. Ovaj pravni okvir, zajedno sa već postojećim zakonima o azilu, strancima, izbeglicama i zaštiti državne granice, činio je dobru polaznu osnovu za upravljanje migracijama.⁸¹

6. 1. Odgovor institucija Republike Srbije na iregularne migracije

Usvajanjem zakonskih propisa nacionalno zakonodavstvo u vezi sa politikom azila, migracija i viznog režima usaglašeno je sa standardima EU. Strategija za upravljanje migracijama (Sl. glasnik RS, br. 59/2009) predstavljala je opšti plan akcija koje treba preduzeti u cilju ostvarenja jasno definisanih ciljeva. Zbog toga se u svim oblastima donose strategije koje definišu ciljeve i vremenski rok u kojem ih treba ostvariti i prati se stepen uspešnosti. Ukoliko se utvrdi da je stepen uspešnosti ostvarenja ciljeva strategije nizak, ona se mora revidirati ili se usvaja nova strategija. Zbog toga je Vlada Republike Srbije razvila veliki broj sektorskih politika i strategija koje su usmerene ka lakšem ostvarenju zadatih ciljeva. U tom smislu usvojen je i Nacionalni program za usvajanje pravnih

⁸¹ Zakon o azilu - Sl. glasnik RS, br. 109/07; Zakon o strancima - Sl. glasnik RS, br. 97/08; Zakon o izbeglicama - Sl. glasnik RS, br. 18/92, Sl. list SRJ, br. 42/02 – odluka SUS i Sl. glasnik RS, br. 30/10; Zakon o zaštiti državne granice - Sl. glasnik RS, br. 97/2008–34, 20/2015–3.

tekovina Evropske unije (u daljem tekstu NPAA), koji na višegodišnjem nivou detaljno utvrđuje proces usklađivanja propisa u Srbiji sa evropskim zakonodavstvom (Ministarstvo za evropske integracije, 2022). Ovaj program sadrži, između ostalog, i „pregled planiranih zakonodavnih i drugih aktivnosti u oblasti upravljanja migracijama, viznoj politici i azilu” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012a:11).

Oblast upravljanja migracijama je multisektorske prirode. Nadležnosti su podeljene među organima državne uprave, te je institucionalni okvir rešavanja ovog pitanja definisan u odnosu na nadležnosti konkretnih državnih organa u vezi sa migracijama. Za oblast migracija nadležno je nekoliko ministarstava. U delokrugu Ministarstva unutrašnjih poslova nalaze se zaduženja vezana za „bezbednost državne granice i kontrolu prelaska granice i kretanja i boravka u graničnom pojasu; boravak stranaca; državljanstvo; prebivalište i boravište građana; lične karte i putne isprave; međunarodnu pomoć i druge oblike međunarodne saradnje u oblasti unutrašnjih poslova, uključujući i readmisiju; ilegalne migracije; azil; upravno rešavanje u drugostepenom postupku po osnovu propisa o izbeglicama” (Međunarodna organizacija za migracije, 2011:5), s tim što je nadležnost u ovoj oblasti podeljena između više organa državne uprave, a Ministarstvo zdravlja za „učestvovanje u pripremi i sprovođenju međunarodnih sporazuma o obaveznom socijalnom osiguranju i zdravstvenu zaštitu stranaca” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012b: 91). Pored ministarstava koja se neposredno bave pitanjima migranata, posredno se ovim pitanjem bave i druga ministarstva: Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, Ministarstvo prosvete i Ministarstvo spoljnih poslova. Pored ministarstava, važnu ulogu u oblasti migratorne politike imaju i: Komesarijat za izbeglice, Kancelarija za ljudska i manjinska prava, Savet za integraciju povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji, Savet za borbu protiv trgovine ljudima, Savet za suprotstavljanje ilegalnim migracijama, Koordinaciono telo za praćenje i upravljanje migracijama, Komisija za praćenje bezvaznog režima putovanja sa Evropskom unijom (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:15–21).

Sprečavanje iregularnih migracija u ovako masovnoj migrantskoj krizi veoma je kompleksan zadatak. U ovom postupku, počev od kontrole graničnog prelaza pa preko politika u oblasti migracija i azilne politike, nužna je koordinacija svih relevantnih državnih organa.

Osnovni zadatak svake države jeste zaštita svojih granica. U Zakonu o zaštiti državne granice Republike Srbije iz 2008. godine predviđen je integrisani, „savremeni sistem upravljanja državnom granicom”, koji podrazumeva „demilitarizovanu granicu i omogućava slobodniji protok ljudi i robe” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c: 9). Kako stoji u Zakonu, „integrisano upravljanje granicom podrazumeva uređenu saradnju svih službi prisutnih na graničnim prelazima (unutar, između i međunarodnu saradnju) kao i drugih državnih organa i institucija u cilju postizanja otvorenosti granice za kretanje lica i trgovinu i zatvorenosti granica za sve kriminalne i druge aktivnosti koje ugrožavaju stabilnost u regionu” (Sl. glasnik RS, br. 97/2008 i 20/2015).

Način ulaska stranaca u Republiku Srbiju, boravak i kretanje u zemlji, kao i mogućnost proterivanja iz nje uređeni su Ustavom Republike Srbije, Zakonom o strancima i podzakonskim aktima donetim na osnovu njega (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:26–28). Međutim, Zakon o strancima (Sl. glasnik RS, br. 97/08) ne odnosi se na strance koji su podneli zahtev za azil ili im je azil odobren, jer oni po međunarodnom pravu uživaju imunitet i privilegije koje im obezbeđuje status izbeglice stečen na osnovu Zakona o izbeglicama,⁸² ali sadrži bitne odredbe koje regulišu status migranata. Ovaj zakon definiše koji nadležni organ izdaje putne i identifikacione isprave za strance, a podzakonski akti bliže uređuju uslove i izgled obrazaca (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:31).

Nezakonit boravak stranaca Zakon o strancima dalje definiše kao „boravak na teritoriji Republike Srbije bez vize, odobrenja boravka ili drugog zakonskog osnova”, te određuje da „stranca

⁸² Sl. glasnik RS, br. 18/92, Sl. list SRJ, br. 42/02 – odluka SUS i Sl. glasnik RS, br. 30/10.

koji nezakonito boravi u Republici Srbiji ili ne napusti Republiku Srbiju u roku koji mu je određen nadležni organ može prinudno udaljiti” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c), ali ne „na teritoriju gde mu pretili progon zbog njegove rase, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, vere, nacionalne pripadnosti, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja” (*Zakon o strancima*, član 83 (1)). Stranac, takođe, „ne sme biti prinudno udaljen na teritoriju na kojoj postoji rizik da će biti podvrgnut izvršenju smrtne kazne, mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, odnosno tamo gde mu pretili ozbiljno kršenje prava zajamčenih Ustavom (*Zakon o strancima*, član 83 (3)). U Zakonu su bliže definisani i uslovi za zadržavanje stranaca i uvedena kategorija „prihvatišta za strance” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:32).

Zakonom o strancima definisana je i kaznena politika za prekršaje. Na primer, ako stranac „nezakonito uđe u Republiku Srbiju, ne napusti Republiku Srbiju u roku koji mu je određen, napusti prihvatilište bez odobrenja ili se ne pridržava kućnog reda i pravila boravka u prihvatilištu” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:33) kazniće se novčano, ali se, u skladu sa ovim zakonom, „može izreći i zaštitna mera udaljenja stranca sa teritorije Republike Srbije, kada se kreće ili boravi na određenom prostoru suprotno ograničenju ili zakonskoj zabrani; boravi u Republici Srbiji suprotno razlozima zbog kojih mu je izdata viza ili odobren boravak; nezakonito boravi u Republici Srbiji; odbije da pokaže policijskom službeniku nadležnog organa ispravu o identitetu; svoju ispravu o identitetu da drugom licu na posluhu, odnosno ako se služi nevažećom ili tuđom ispravom kao svojom” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:34). Zbog zatvaranja granica i izmene migrantske rute, u toku 2016. godine migranti su u manjem broju izražavali nameru za azil, mada to nije pravi pokazatelj stanja te je Vlada Republike Srbije donela je 2016. godine „odluku o izdavanju Potvrde o ulasku na teritoriju Republike Srbije za migrante koji dolaze iz zemalja u kojima su njihovi životi u opasnosti” (Ćopić, Ćopić, 2018).

6.1.1. Narodna skupština Republike Srbije

Narodna skupština Republike Srbije ratifikovala je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (u daljem tekstu SPP) 2008. godine i od tog trenutka ima obavezu da uskladi nacionalno zakonodavstvo sa evropskim. Usklađivanje sa pravnim tekovinama EU jedan je od prioriteta u radu Narodne skupštine i zahteva koordiniran rad sa Vladom Republike Srbije, u čijoj je nadležnosti predlaganje zakona i drugih opštih i pojedinačnih akata. U okviru Narodne skupštine radi i Odbor za evropske integracije, koji pored poslova iz svog delokruga rada razmatra i sve predloge zakona koji se usklađuju sa evropskim (Narodna Skupština Republike Srbije, 2023).⁸³

U vezi sa migrantskom krizom najznačajnija uloga Narodne skupštine ogleda se u usvajanju zakona čiji je cilj definisanje migracija, upravljanje migracijama i borba protiv iregularnih migracija. *Strategijom o upravljanju migracijama* i *Strategijom za borbu protiv iregularnih migracija*, kao i *Akcionim planom* za njihovo sprovođenje određeni su vremenski okviri za usvajanje strateških zakona u ovim oblastima.

Narodna skupština je u saradnji sa Vladom Republike Srbije revidirala i usvojila niz strateških dokumenata koji za cilj imaju definisanje zakonitih migracija i upravljanje njima, ali i borbu protiv iregularnih migracija. U zakonske propise implementirane su odredbe pojedinih direktiva Saveta Evrope i Evropskog parlamenta koji imaju najznačajniji uticaj na migrante.

Direktiva o kvalifikaciji (Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011) trebalo je da osigura da sve države članice EU imaju zajedničke kriterijume za potvrđivanje međunarodne zaštite. Usvojena je s namerom da se ograniče sekundarna

⁸³ Za više detalja, pogledajte "Organizacija i stručna služba Narodne skupštine Republike Srbije" na parlament.gov.rs.

kretanja tražilaca azila u slučajevima kada je ovakvo kretanje prouzrokovano razlikama u pravnim sistemima, ali ni revidirana Direktiva ne predviđa uspostavljanje jedinstvenog statusa. Srbija nije članica Evropske unije, tako da nju direktno ne obavezuje ova direktiva, ali je iz razloga harmonizacije zakonodavnih propisa Zakon o azilu i privremenoj zaštiti usklađen u delu standarda za odobravanje prava na azil državljanima trećih zemalja i licima bez državljanstva te članovi porodica lica kojima je dodeljen azil ostvaruju isti obim prava kao i korisnici ove zaštite (Grujičić, Teodorović, 2019:18).

Direktiva o povratku (Directive 2008/115/EC) obezbeđuje politiku vraćanja migranata na efikasan i human način, kao i paket pravila za povratak državljana trećih zemalja koji nisu ispunili uslove da borave u državama članicama EU. Zakon o strancima usklađen je sa Direktivom i stvorio je zakonske preduslove za sprovođenje postupka vraćanja. Utvrdio je obaveze u postupku vraćanja i donošenja rešenja o vraćanju, uspostavljanje roka za dobrovoljni povratak, mogućnost izricanja zabrane ulaska u određenom vremenskom roku, uredio prinudno udaljenje i pravo na žalbu, nadzor nad postupkom vraćanja (nadzor vrši Zaštitnik građana), uslove za ograničavanje slobode kretanja i određivanje mere pritvora. Usvojen je i Pravilnik o bližim uslovima i načinu sprovođenja privremenog udaljenja stranaca iz Republike Srbije (Grujičić, Teodorović, 2019:19).

Direktiva o dozvoli boravka za žrtve trgovine ljudima (Directive 2011/36/EU) određuje vremenski period u kome bi se ovim žrtvama omogućilo da se oporave i donesu odluku o tome da li će saradivati sa nadležnim organima. Ovaj vremenski rok, koji utvrđuje nacionalno zakonodavstvo, omogućava pravosudnim organima da u predistražnom postupku od lica koja su bila predmet iregularnih migracija prikupe značajne informacije o izvršiocima krivičnih dela, krijumčarima. Zakon o strancima uveo je dodatne garancije za žrtve trgovine ljudima i propisao institute zaštite. Takođe, ovaj zakon garantuje pravo na privremeni boravak, iz humanitarnih razloga, strancima koji su bili umešani u akcije za omogućavanje iregularnih migracija. Ovo pravo priznaje se ukoliko stranac saraduje sa nadležnim organima (policija i pravosudni organi) ili ukoliko učestvuje u istražnim radnjama kao svedok ili oštećena strana (Grujičić, Teodorović, 2019:20–21).

Odbori Narodne skupštine koji su kredibilni za praćenje zakonskih propisa i sprovođenje politike azila i migracija su: *Odbor za odbranu i unutrašnje poslove, Odbor za evropske integracije, Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, Odbor za rad, socijalna pitanja, društvenu uključenost i smanjenje siromaštva i Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje EU–Srbija (POSP).*

Pored zakonodavne funkcije, Narodna skupština Republike Srbije ima i kontrolnu, odnosno nadzornu. U vršenju kontrole nad primenom, tj. sprovođenjem usvojenih zakonskih propisa i nadzora nad radom izvršne vlasti narodnim poslanicima i skupštinskim odborima stoje na raspolaganju određeni instituti i mehanizmi predviđeni Ustavom Republike Srbije, Zakonom o Narodnoj skupštini i Poslovníkom Narodne skupštine. To su, između ostalog, javno slušanje, postavljanje poslaničkog pitanja i mogućnost obrazovanja anketnog odbora.

U okviru svoje kontrolne funkcije Narodna skupština kontroliše i rad nezavisnih organa, od kojih su neki imali zapaženu ulogu kada je reč o zaštiti prava migranata. To su, pre svega, Zaštitnik građana i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti.

Zaštitnik građana na osnovu Ustava i Zakona o zaštitniku građana (Sl. glasnik RS, br. 79/2005 i 54/2007) štiti prava i stranih građana kada oni smatraju da su im ta prava ugrožena činjenjem ili nečinjenjem organa uprave. Ovaj postupak sprovodi se po pritužbama građana. Zaštitnik građana, na osnovu ovlašćenja koja su mu poverena Zakonom o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (Sl. list SCG – Međunarodni ugovori, br. 16/2005 i 2/2006) ima obavezu da konstantno sprovodi posete ustanovama za smeštaj migranata ili mestima gde borave tražioci azila. To mogu biti i policijske stanice, centri za azil, prihvatilišta za stance, prihvatni centri za smeštaj migranata ili neformalna mesta na kojima se

okupljaju migranti. Cilj ovih poseta jeste utvrđivanje uslova za smeštaj i boravak ovih kategorija lica i, na osnovu nalaza, upućivanje preporuka nadležnim organima za unapređenje postupanja. Zaštitnik građana u okviru svoje nadležnosti dostavlja i mišljenje na nacрте zakonskih propisa u oblasti migracija i azila, a po Zakonu o opštem upravnom postupkumože da uputi preporuku nadležnom organu u upravnom postupku da poništi, ukine ili izmeni svoje pravosnažno rešenje, radi usklađivanja sa zakonom.⁸⁴ Postupajući organ nije u obavezi da postupi po preporuci Zaštitnika građana, ali o tome mora odmah da ga obavesti i shodno istom članu Zakona, Zaštitnik građana može da ukaže prvostepenom organu na eventualne probleme u praksi kada su migranti, tražioci azila i izbeglice u pitanju, i pomoći prvostepenom organu da te nepravilnosti ispravi.⁸⁵ Po novom Zakonu o strancima, Zaštitnik građana vrši nadzor nad postupkom prinudnog udaljenja stranaca (Grujičić, Teodorović, 2019:62–63). O svojim aktivnostima u toku godine Zaštitnik građana podnosi redovan izveštaj, koji se razmatra na Odboru za pravosuđe, državnu upravu i lokalnu samoupravu Narodne skupštine.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije (Sl. glasnik RS, br. 22/2009), sprovodi postupke po pritužbama u slučajevima diskriminacije i daje mišljenja, preporuke i izriče mere koje su utvrđene zakonom. U toku 2015. godine diskriminatorno ponašanje prema migrantima primećeno je u okviru javnog informisanja i pružanja javnih usluga 89 (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, 2016:120–123). Međutim, bito je istaći da je MIPEX ocenio Srbiju pozitivno u oblasti antidiskriminacije i dodelio joj bolji score u poređenju s drugim državama u regionu (90/100).⁸⁶ Na temelju izveštaja MIPEX-a, koji je Srbiji dodelio bolju ocenu u oblasti antidiskriminacije u poređenju s drugim državama u regionu, možemo zaključiti da je Srbija značajno posvećena integraciji migranata u svoje društvo. Izveštaj posebno ističe Srbiju kao lidera u borbi protiv diskriminacije, i da iako pravni okvir već sadrži jake zakone i mehanizme za sprovođenje, dodatne politike i jača tela za jednakost bi mogli dodatno ojačati svest o diskriminaciji i podstaknuti prijavljivanje slučajeva.⁸⁷

6.1.2. Vlada Republike Srbije

Kako određuje Zakon „nosilac izvršne vlasti u Republici Srbiji” je Vlada, koja „utvrđuje i vodi politiku Republike Srbije” i „izvršava zakone i druge opšte akte Narodne skupštine tako što donosi opšte i pojedinačne pravne akte i preduzima druge mere” (čl. 1–2) i „zastupa Republiku Srbiju kao pravno lice” (čl. 4). Vlada Republike Srbije „predlaže Narodnoj skupštini zakone, budžet i druge opšte i pojedinačne akte” (čl. 3) i „nadzire rad organa državne uprave, usmerava organe državne uprave u sprovođenju politike i izvršavanju zakona i drugih opštih akata i usklađuje njihov rad” (čl. 8). Za svoj rad „odgovorna je Narodnoj skupštini” (čl. 7) (Zakon o Vladi).

Ratifikacijom Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i svih dopunskih protokola, kao i svih relevantnih međunarodnih instrumenata koji se bave transnacionalnim kriminalom, Republika Srbija preuzela je obavezu da ih primenjuje.

Evropska unija pojačala je kontrolu svojih spoljnih granica kako bi sprečila ilegalne ulaske na teritoriju EU, tranzit i boravak migranata u zemljama državama EU. Ove mere ojačane su policijskom kontrolom, koja je trebalo da doprinese otkrivanju i razbijanju mreže švercera i trgovaca ljudima. S obzirom na to da je Srbija u obavezi da svoje zakone uskladi sa zakonima u EU, bilo je potrebno da se učine izmene u oblasti pravosuđa, krivičnog zakonodavstva i politike azila i migracija. Vlada je

⁸⁴ Član 185 Zakona.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Migrant Integration Policy Index (2020). Preuzeto sa <https://www.mipex.eu/serbia>, pristupljeno 22.12.2023

⁸⁷ *Ibid.*

morala da promoviše kampanju za podizanje svesti o problemima i rizicima koji su povezani sa ilegalnim migracijama, kao i da sprovodi politiku prevencije i borbe protiv iregularnih migracija.

Prioritetna pitanja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova ticala su se „kontrola granica, viza, pravilnog i sveobuhvatnog tretiranja migracija, azila, borbe protiv krijumčarenja droge, pranja novca, borbe protiv organizovanog kriminala, terorizma, prevara i korupcije, saradnje nadležnih organa, policijske saradnje” (Grupković, 2006: 44). Naročito je bilo značajno stalno isticanje važnosti borbe protiv iregularnih migracija, trgovine ljudima i švercovanja migranata kao forme organizovanog kriminala. Ovo je pitanje već duže vreme bilo aktuelno, još od 2002. godine, kada je na međunarodnoj konferenciji u Londonu zaključeno da je područje Zapadnog Balkana „kapija kroz koju prolaze kanali ilegalnih migracija” (Grupković, 2006: 44). Tada je svim državama Zapadnog Balkana upućena poruka „da su organizovani kriminal i korupcija prepreke za izgradnju demokratske stabilnosti, snažnih i odgovornih institucija, principa vladavine prava i ekonomskog razvoja” (Grupković, 2006: 44). Poseban akcenat stavljen je na saradnju po pitanju migracija i upravljanja granicama, te je zaključeno da je ključno uspostaviti snažno i efikasno upravljanje granicama (Grupković, 2006: 44). U skladu sa ovim nalazima u Srbiji je sprovedena reforma u sistemu pravosuđa i oblasti unutrašnjih poslova. Reforma je morala biti sprovedena i zbog liberalizacije viznog režima, za koji je prvi kriterijum bilo pitanje ilegalnih migracija (Grupković, 2006:44).

Vlada je morala i da unapredi viznu politiku radi nesmetanog protoka putnika, roba i usluga, ali i zato što su granice morale biti otvorene, morala se uraditi demarkacija i demilitarizacija, morala je biti mnogo bolja tehnička opremljenost radi primene integrisanog upravljanja granicom i morala se ostvarivati međunarodna i prekogranična saradnja radi razvoja celog regiona (Grupković, 2006: 46).

Takođe, morala je da pripremi nove zakone ili izmeni postojeće, kao i da donese niz podzakonskih akata u oblastima koje se bave upravljanjem migracijama. Zakon o azilu pratio je niz podzakonskih akata koji su obuhvatali razne oblasti (Pravilnik o kućnom redu u Centru za azil (Sl. glasnik RS, br. 31/2008), Pravilnik o uslovima smeštaja i obezbeđivanja osnovnih životnih uslova u Centru za azil (Sl. glasnik RS, br. 31/2008), Pravilnik o načinu vođenja i sadržini evidencija o licima smeštenim u Centru za azil (Sl. glasnik RS, br. 31/2008), Pravilnik o socijalnoj pomoći za lica koja traže, odnosno kojima je odobren azil (Sl. glasnik RS, br. 44/2008), Pravilnik o sadržini i izgledu obrazaca zahteva za azil i isprava koja se mogu izdavati tražiocima azila i licima kojima je odobren azil ili privremena zaštita (Sl. glasnik RS, br. 53/2008), Pravilnik o zdravstvenim pregledima lica koja traže azil prilikom prijema u Centar za azil (Sl. glasnik RS, br. 93/2008), Odluka o osnivanju Centra za azil (Sl. glasnik RS, br. 112/2008) kojom je osnovan Centar za azil u Banji Koviljači, Odluka o utvrđivanju liste sigurnih država porekla i sigurnih trećih država (Sl. glasnik RS, br. 67/2009) i Odluka o osnivanju Centra za azil (Sl. glasnik RS, br. 34/2011) kojom je osnovan Centar za azil u Bogovadi⁸⁸) (Grujičić, Teodorović, 2019:44).

Zakon je predvideo da u prvom stepenu zahteva za azil odlučuje Kancelarija za azil u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, a Komisija za azil donosi drugostepene odluke. Do donošenja konačnog rešenja po zahtevima za azil tražiocima se obezbeđuje smeštaj u centru za azil u sastavu Komesarijata za izbeglice a koji je osnovala Vlada Republike Srbije. Rad ovog centra omogućen je sredstvima iz budžeta Republike Srbije, za koji je takođe odgovorna Vlada (Grujičić, Teodorović, 2019:45).

Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji doneta je 2012. godine (Sl. glasnik RS, br. 111/2012). Model integrisanog upravljanja granicom razvijen je od strane EU i integrisan u Uputstvo za IUG u zemljama Zapadnog Balkana iz 2004. i 2007. godine. Ovo uputstvo poslužilo je kao osnov za propisivanje aktivnosti koje su vezane za upravljanje granicom. Integrisano

⁸⁸ Lajkovac na dlanu, nezavisni internet portal (2023). *Prestao sa radom u 2023. godini*. Preuzeto sa <https://lajkovacnadanu.rs/2023/03/23/prestao-sa-radom-centar-za-azil-u-bogovadi/>, pristupljeno: 17.7.2023.

upravljanje granicom je uređenje službi koje su prisutne na graničnim prelazima i drugih državnih organa i institucija. Cilj je postizanje potpune otvorenosti graničnih prelaza za slobodan protok ljudi, roba i usluga, a zatvorenost graničnih prelaza za kriminalne i druge aktivnosti koje bi mogle da ugroze stabilnost u regionu. Strategija je usmerena na četiri najvažnije službe, koje imaju nadležnosti u vezi sa zaštitom državne granice. To su Uprava granične policije (koja posluje u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova), Uprava carina (u okviru Ministarstva finansija), Uprava za zaštitu bilja, Granična fitosanitarna policija (u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede) i Uprava za veterinu i Granična veterinarska inspekcija (takođe u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede). Strategijom su, pored redovnih poslova vezanih za kontrolu na granici, obuhvaćene i radnje u cilju sprečavanja nekontrolisanog ulaska i pitanja u vezi sa azilnim procedurama i postupanjem prema licima koja su uhapšena. Strategija obezbeđuje efikasno sprovođenje osnovnih principa upravljanja granicama: otvorenost za trgovinu i kretanje ljudi i zatvorenost granica za kriminalne aktivnosti (krijumčarenje, iregularne migracije, terorizam, organizovani kriminal) (Sl. glasnik RS, br. 111/2012).

Rešenost da se izbori sa iregularnim migracijama Vlada Republike Srbije pokazala je nizom aktivnosti, a jedna od značajnih jeste saradnja sa IOM-om. U 2015. godini započet je projekat za povećanje kapaciteta centra za smeštaj iregularnih migranata sa Ministarstvom unutrašnjih poslova (Vlada Republike Srbije, 2021).⁸⁹ Zbog masovne migrantske krize došlo je do dodatnog pritiska na institucije koje se bave prihvatom i smeštajem migranata i staranjem o njima, te se projekat fokusirao na podršku Upravi granične policije i Prihvatilištu za strance ako se priliv migranata poveća i izradi nacionalne strategije za suprotstavljanje iregularnim migracijama i akcionog plana za njeno sprovođenje (Migration Governance Profile: Republic of Serbia, 2019:5).

Vlada je formirala i određena tela i organizacije koje neposredno učestvuju u upravljanju migracijama i koordinišu poslove i nadležnosti: *Savet za suprotstavljanje ilegalnim migracijama*, *Koordinaciono telo za praćenje i upravljanje migracijama*, *Savet za integraciju povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji* i *Savet za borbu protiv trgovine ljudima* (Grečić, 2017:38).

Savet za suprotstavljanje ilegalnim migracijama koordiniše rad svih „subjekata koji sprovode Strategiju suprotstavljanja ilegalnim migracijama za period 2009–2014,⁹⁰ da izveštava Vladu o njenom sprovođenju i eventualnim problemima u vezi sa tim i da predlaže Vladi mere za njeno revidiranje” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:21). Koordinaciono telo za praćenje i upravljanje migracijama, uz pomoć Komesarijata za izbeglice, usmerava rad nadležnih ministarstava i posebnih organizacija u domenu migratorne politike i na taj način obezbeđuje njenu jedinstvenost (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012). Savet za integraciju povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji vodi računa o prijatu, zbrinjavanju i integraciji povratnika i u tome pomaže lokalnim samoupravama i predlaže „uspostavljanje okvira u kojem se odvija dijalog između država o pitanjima zaštite i ostvarivanja prava migranata i problema ilegalne migracije kako bi se ojačala regionalna saradnja značajna za povratnike” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:20). Savet za borbu protiv trgovine ljudima vodi računa o tome da nacionalne i regionalne aktivnosti budu usaglašene i predlaže mere „za sprovođenje preporuka od strane međunarodnih tela u borbi protiv trgovine ljudima” (Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, 2012c:20).

U skladu sa ovlašćenjima i aktivnostima koje preduzima, Vlada je donela i Strategiju za suprotstavljanje ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period 2009–2014. godine (Sl. glasnik RS, br. 25/2009.), o kojoj će biti više reči u segmentu disertacije posvećenom *odgovoru Republike Srbije na iregularne migracije*.

⁸⁹ Vlada Republike Srbije, (2021, 16. decembar). *Položaj osetljivih grupa iz aspekta ispunjavanja obaveza u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji*. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. Preuzeto sa [socijalnoukljucivanje.gov.rs](https://www.socijalnoukljucivanje.gov.rs), pristupljeno 12.2.2023.

⁹⁰ Sledeća strategija koja je doneta jeste Strategija za period 2018–2020. godine.

6.1.3. Bezbednosni organi Republike Srbije nadležni za upravljanje migracijama

Za zemlje na zapadnobalkanskoj migrantskoj ruti koje su bile suočene sa ogromnim prilivom ili tranzitom migranata najveći izazov bio je u toku 2015. godine. Samo kroz Republiku Srbiju „prošlo je više od 600.000 osoba koje su se zadržavale u periodu od nekoliko sati do nekoliko dana” (Jelačić Kojić [ur.], 2017:8). Do tada se različite grupe migranata ni na nivou EU nisu razlikovno delile na izbeglice, iregularne migrante i tražioce azila niti je bilo „uniformnog stava među političarima, međunarodnim organizacijama i od strane Evropske unije” i veliki deo pravila koja su primenjivana bio je samo stvar dogovora (multilateralnih ili bilateralnih) ili jednostranih odluka pojedinih zemalja (Jelačić Kojić [ur.], 2017). Ovakav pristupljeno rezultirao je donošenjem uglavnom *ad hoc* mera i takve odluke nisu bile praćene izmenama u pravnim sistemima, što je dovelo do znatnog razlikovanja u postupanju organa država kroz koje su migranti prolazili, od strogo poštovanja propisa pa do mera koje su donošene kao iznuđene u nastaloj situaciji (Jelačić Kojić [ur.], 2017). Ni u Republici Srbiji situacija nije bila drugačija. Tako je pod pritiskom masovne migrantske krize i Vlada Republike Srbije u 2015. godini donela Plan reagovanja u slučaju povećanog priliva migranata, sa procenjenim potrebama i predviđenim merama, koji je definisao Ministarstvo za rad kao glavnog aktera u organizaciji i sprovođenju ovog plana (UNHCR, 2017*d*).

U 2016. godini nemogućnost migranata da stignu do željene destinacije stvorio se problem njihovog zadržavanja u zemljama tranzita. Na teritoriji Republike Srbije nekoliko hiljada migranata boravilo je u centrima za azil, prihvatnim centrima ili na samim graničnim prelazima budući da im više nije bio omogućen siguran prolaz do zemalja koje su bile njihova krajnja destinacija. Usled ovakvih okolnosti interes Srbije više je bio okrenut u pravcu „sprečavanja iregularnih kretanja i krijumčarenja, smanjenja rizika od trgovine ljudima, statusnih pitanja i zaštite posebno ranjivih grupa među njima, u prvom redu dece i žena” (Jelačić Kojić [ur.], 2017).

U isto vreme započelo je pregovaranje o otvaranju Poglavlja 24, koje se bavi i pitanjima azila i migracija (Jelačić Kojić [ur.], 2017). Republika Srbija suočila se sa činjenicom da mora regulisati rad postupajućih organa sa većim stepenom obaveznosti, kao i reformom zakonskih propisa u cilju harmonizacije propisa sa EU. Moralo se obezbediti da protok ljudi, roba i usluga teče nesmetano, ali istovremeno i otpočeti sa borbom protiv iregularnih migracija. U ovoj oblasti koriste se sofisticirane metode zloupotreba i ovaj vid kriminala doživeo je procvat tokom masovne migrantske krize. Prema izveštaju Fronteksa, u 2014. godini otkriveno je više od 280.000 ilegalnih prelazaka granice (Frontex, Annual Risk Assessment, 2015:9). Samo u graničnom pojasu između Mađarske i Srbije otkriveno je 43.357 osoba koje su iregularni migranti (Frontex, Annual Risk Assessment, 2015). To je pokrenulo i pitanje nedostatka saradnje, kako međunarodne i regionalne tako i međuagencijske unutar naše zemlje (Grupa 484, 2019: 42).

Na globalnom planu utvrđeno je da je došlo do konsolidovanja grupa koje se bave organizovanim kriminalom te da u migrantskoj krizi one kontrolišu proces kretanja od zemalja porekla do zemalja koje su krajnja destinacija migranata. U trenutku kada je na nivou EU došlo do zaoštavanja mera u postupku sprečavanja iregularnih migracija i kada su pojačane granične kontrole, ilegalnim migrantima su kao jedina mogućnost da dođu do željene destinacije ostali kanali organizovanog kriminala. Kroz razgovore sa iregularnim migrantima došlo se do saznanja da se ovakva putovanja realizuju u više etapa, gde iregularni migranti putuju od ćelije do ćelije kriminalnih mreža na određenim teritorijama (Grupa 484, 2019:42). S pojavom iregularnih migracija usko je povezano i pitanje trgovine ljudima i eksploatacije dece (prodaja, ilegalno usvajanje, seksualna eksploatacija, prinudni rad, prosjačenje) (Grupa 484, 2019:42).

Činjenica je da se, kada je u pitanju broj iregularnih migranata na teritoriji neke zemlje, procene i njihov broj uvek daju okvirno. U Republici Srbiji je, osim ove činjenice, na evidentiran broj iregularnih migranata uticala i uspostavljena praksa da se registruju sve osobe koje su se zatekle na

teritoriji Srbije, bez obzira na način ulaska u zemlju i nameru traženja azila (na osnovu Zakona o azilu) (Jelačić Kojić [ur.], 2017:19).

Vlada je septembra 2015. godine donela i Odluku o izdavanju Potvrde o ulasku na teritoriju Republike Srbije za migrante koji dolaze iz zemalja u kojima su njihovi životi u opasnosti. Ova potvrda migrantima ne daje status azilanata, ali im omogućava korišćenje usluga banaka, odsedanje u objektima koji pružaju smeštaj i dobijanje neophodne medicinske pomoći. U februaru 2016. godine prekinuto je s ovom praksom nakon potpisivanja *Zajedničke izjave načelnika policije*⁹¹ u Zagrebu, kojom je predviđeno da migranti kojima je u Makedoniji izdat jedinstveni registracioni formular omogućava ulazak u države duž zapadnobalkanske rute ukoliko imaju validna dokumenta i mogu da dokažu da dolaze iz ratom zahvaćenog područja.

Ovim dogovorom načelnika policija zemalja na zapadnobalkanskoj ruti usaglašen je kriterijum za propuštanje, ali se uvećao broj migranata koji nisu mogli da uđu na teritoriju Hrvatske i nastave put ka konačnom odredištu. Morali su ili da traže azil ili da budu vraćeni u Severnu Makedoniju ili Bugarsku, u zavisnosti od toga odakle su ušli na teritoriju Srbije (Jelačić Kojić [ur.], 2017:19–20). Prema informacijama nadležnih organa, u Srbiji je 2015. godine registrovano više od 48.000 iregularnih prelazaka državne granice, a Fronteks⁹² samo u periodu između 16. i 30. septembra 2015. godine beleži 90.800 iregularnih prelazaka u graničnom pojasu između Hrvatske i Srbije (Jelačić Kojić [ur.], 2017:21).

Iregularni migranti spadaju u kategoriju stranaca koji nisu evidentirani u sistemu organa i institucija države i nisu vidljivi za taj sistem. Uprkos ovoj činjenici, oni postoje, a njihova prava bitno se razlikuju od prava ostalih kategorija migranata (tražilaca azila ili lica koja su dobila azil). Iregularnim migrantima su osnovna ljudska prava zagarantovana Ustavom Republike Srbije i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, a njihova dalja prava razrađena su osnovnim zakonima (Zakon o strancima i Zakon o azilu) i određenim sektorskim zakonima (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 7–8).

U sistemu upravljanja migracijama i sistemu azilne zaštite u Republici Srbiji učestvuje više organa i institucija. To su Uprava granične policije, Prihvatilište za strance, Odsek za azil MUP-a RS, Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije, centri za azil, prihvatne jedinice za smeštaj maloletnih stranaca bez pratnje i druge institucije (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 18). Odeljenje za strance je najznačajnije za migrante i tražioce azila „imajući u vidu da se u njemu nalazi Odsek za azil koji odlučuje o zahtevima za azil u prvom stepenu, ali i da je u istom odeljenju i Prihvatilište za strance u Padinskoj Skeli gde se stranci (ilegalni migranti ili lica kojima je negativno okončan azilni postupak) smeštaju u postupku prinudnog udaljenja sa teritorije Srbije” (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 19). U Odseku za azil obavljaju se svi poslovi vezani za azilni postupak u prvom stepenu, pripremne radnje za postupanje drugostepenog organa, Komisije za azil, kao i „izdavanje isprava licima koja su tražila azil i licima kojima je odobren azil: ličnu kartu za lice koje traži azil, ličnu kartu za lice kome je odobren azil i putne isprave za izbeglice i subsidijarno zaštićena lica” (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 19). Odeljenje za strance rešava i statusna pitanja i vrši kontrolu boravka i kretanja stranaca u Republici Srbiji.

Za organizaciju rada u Prihvatilištu nadležan je Odsek za prihvatanje i smeštaj stranaca, ali postupanje kontroliše Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (u daljem tekstu NPM), propisan odredbama Zakona o ratifikaciji Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka.⁹³ Ustanove u kojima se mogu nalaziti ili se nalaze lica

⁹¹ Vijesti.me. (18. februar 2016). U Zagrebu dogovorena zajednička profilacija i registracija izbeglica. Preuzeto sa <https://www.vijesti.me/svijet/globus/140272/u-zagrebu-dogovorena-zajednicka-profilacija-i-registracija-izbjeglica>. Pristupljeno: 22.2.2023

⁹² Napomena: u pomenuti broj uračunata su i lica koja su na teritoriju ušla na nezakonit način, ali koja su nakon ulaska regulisala svoj osnov boravka, najčešće kroz sistem registracije koji su uvodile države u regionu Zapadnog Balkana.

⁹³ Sl. list SCG – Međunarodni ugovori, br. 16/2005 i 2/2006 i Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 7/2011.

koja su lišena slobode obilazi NPM, a cilj ovih poseta je „odvratanje državnih organa i službenih lica od bilo kakvog oblika mučenja ili bilo kog drugog oblika zlostavljanja” (Zaštitnik građana, 2014:2). Posete se obavljaju i radi usmeravanja državnih organa da obezbede što adekvatniji smeštaj za ova lica, u skladu sa standardima i važećim propisima. Zakonom je propisano da ove poslove obavlja Zaštitnik građana, u saradnji sa ombudsmanima autonomnih pokrajina i udruženjima koja se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture ima pravo da nenajavljeno pristupljenoj u ove ustanove, nasamo razgovara sa licima lišenim slobode i sa službenicima koji imaju obavezu saradnje, nesmetano pristupljenoj dokumentaciji i nadležnim organima da preporuke za poboljšanje načina postupanja i unapređenje uslova u kojima se lica lišena slobode zadržavaju ili zatvaraju (Zaštitnik građana, 2014:2).

Policijski službenici u područnim policijskim upravama dovode iregularne migrante u Prihvatilište, gde se, po prijemu, vrši pretres lica i oduzimaju im se vredne stvari (novac, mobilni telefon) i predmeti koji predstavljaju bezbednosni rizik po njih. Ove stvari se strancima vraćaju po otpuštanju ili po otpočinjanju postupka prinudnog udaljenja. Omogućeno im je da po prijemu u Prihvatilište obave jedan telefonski razgovor, a po odobrenju upravnika mogu da primaju posete ili dobijaju poštu. Prihvatilište je podeljeno na deo za muškarce i deo za smeštaj žena i dece, a kapacitet mu je 66 mesta. Po obavljenom razgovoru i pregledanoj dokumentaciji, stranci ovde borave 5–25 dana. U Prihvatilištu ne postoji praksa da se po prijemu vrši lekarski pregled stranaca, već se pregledi obavljaju kada zaposleni u Prihvatilištu procene da neki od stranaca ima zdravstveni problem ili na zahtev samog stranca. Lekari koji vrše preglede su lekari iz Kazneno-popravnog zavoda Padinska Skela. Nakon prijema, sa ovim osobama se obavlja razgovor i, ukoliko u toku razgovora stranac izrazi nameru da zatraži azil u Republici Srbiji, sačinjava se službena beleška koja se dostavlja Odseku za azil, čiji predstavnici u Prihvatilištu obavljaju razgovor sa strancima (Izveštaj zaštitnika građana, 2014: 4).

Na regionalnom nivou Uprava granične policije ima regionalne centre granične policije prema svakoj državi sa kojom se Republika Srbija graniči. Po pravilu, prema svakoj od država postoji jedan centar, osim prema Rumuniji, gde su dva. (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 20). Sa susednim zemljama uspostavljeni su i zajednički kontakt-centri: prema Makedoniji Tabanovce–Preševo, prema Bugarskoj Kalotina–Gradina, prema Mađarskoj Reske–Horgoš, prema Hrvatskoj Bajakovo–Batrovci, prema Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori trilateralni zajednički kontakt-centar Trebinje i prema Rumuniji Portile de Fier 1 – Đerdap 1 (MUP RS, 2023). Na lokalnom nivou Uprava granične policije ima 40 stanica granične policije za kontrolu prelaženja državne granice, koje su nadležne za 89 graničnih prelaza i 47 stanica za obezbeđenje državne granice (Đurović, Dedakin, Jančić, 2013: 21).

U toku eskalacije krize, u 2015. godini, u regionalnim centrima Uprave granične policije promenjena je uobičajena praksa u postupanju prema migrantima i izbeglicama koji su otkriveni u nezakonitom ulasku u Srbiju ili nezakonitom boravku na njenoj teritoriji. Na osnovu Zakona o zaštiti državne granice i Zakona o strancima, protiv osoba koje su zatečene u ovom statusu pokreće se prekršajni postupak ili im se odbija ulazak u zemlju. Međutim, u tom periodu „uspostavljena je nacionalna politika regulisanja migracijskog toka koja je imala za cilj da obezbedi humanitarno zbrinjavanje osoba u tranzitu, kao i da uspostavi određenu kontrolu nad njihovim kretanjem kroz teritoriju R. Srbije” (Grujičić, Teodorović, 2019:21). Stoga je u određenim regionalnim centrima Uprave granične policije prekršajno procesuiranje iregularnih migranata suspendovano a njihov status regulisan „kroz proceduru registracije i konstituisanjem prava na slobodu kretanja na teritoriji R. Srbije u periodu od 72 sata, primenom odredaba Zakona o azilu” (Grujičić, Teodorović, 2019:21).

Po pravilima, „stranac zatečen u unutrašnjosti državne teritorije” mora biti sproveden u područnu policijsku upravu, koja će pokrenuti proceduru „regulisanja njegovog statusa” (Migranti i migrantkinje u iregularnom statusu u Republici Srbiji, 2017: 24). U okolnostima masovne migrantske krize nadležni organi uvideli su potrebu za „međunarodnom zaštitom i postupanjem u skladu sa Konvencijom o statusu izbeglica” te prekršajni postupci zbog „nezakonitog ulaska i/ili boravka protiv

osoba zatečenih u trenutnom migracijskom toku a koje su došle iz ratom zahvaćenih zemalja” nisu pokretani budući da se radi o izbeglicama pa će „isti biti odbačeni” (Grujičić, Teodorović, 2019:24). Primećeno je i različito postupanje regionalnih centara granične policije kada su žene i deca u pitanju. Protiv njih u regionalnim centrima prema Mađarskoj i Hrvatskoj nisu podnošeni zahtevi za prekršajni postupak, dok su „u Regionalnom centru Granične policije prema Makedoniji naveli da zahteve podnose uglavnom protiv muškaraca, dok protiv dece zahteve takođe nisu podnosili” (Grujičić, Teodorović, 2019).

Iste godine zabeleženi su i primeri neujednačenog postupanja područnih policijskih uprava; pojedine su prestale sa prekršajnim procesuiranjem osoba kojima je istekla potvrda o izraženoj nameri za traženje azila, dok su druge privodile migrante koji su zatečeni u ovom položaju i podnosili zahteve za pokretanje prekršajnih postupaka. Neke policijske uprave donosile su i uručivale rešenja o otkazivanju boravka, uz određen rok do kog migranti (*stranci*) moraju dobrovoljno da napuste teritoriju Republike Srbije. Ovakva rešenja o otkazu boravka donošena su s namerom da se strancima pruži dodatna mogućnost da u roku od 72 sata dobrovoljno napuste teritoriju Srbije (Migranti i migrantkinje u iregularnom statusu u Republici Srbiji, 2017:24).

U Srbiji, tokom migrantse krize, postojala je vidljiva potreba za doslednim i pravednim postupanjem prema migrantima, posebno u kontekstu primene Zakona o azilu i Zakon o strancima. Zbog vanrednih okolnosti i promena u migrantskim rutama, broj migranata koji su izražavali nameru da zatraže azil u Srbiji opadao je, što je stvaralo izazove u regulisanju njihovog pravnog statusa. Izdatom odlukom Vlade Republike Srbije o izdavanju Potvrde o ulasku na teritoriju za migrante koji dolaze iz zemalja u kojima su njihovi životi u opasnosti, stvorena je formalna mogućnost zaštite migranata čije su životne okolnosti izrazito teške. Ipak, prema podacima koje smo naveli na početku poglavlja, visoki broj iregularnih migranata koji je prošao teritoriju Srbije može biti pokazatelj da je najveći izazov predstavljao nedostatak jasnih smernica i procedura u postupanju prema migrantima, kao i neujednačenost standarda zaštite. Kako smo već naglasili, većina migranata nije podnela zahtev za azil u Srbiji, a postupci za rešavanje zahteva za azil često su bili obustavljeni jer su tražioci azila napuštali centre za smeštaj nakon podnošenja zahteva.

6.1.4. Komesarijat za izbeglice RS

U radu sa migrantima veliki značaj ima Komesarijat za izbeglice, koji je kao posebna organizacija osnovan Zakonom o izbeglicama,⁹⁴ a stupanjem na snagu Zakona o upravljanju migracijama (Sl. glasnik RS, br. 107/2012) promenio naziv u Komesarijat za izbeglice i migracije. Komesarijat za izbeglice i migrante organizuje rad u centrima za azil i prihvatnim centrima za smeštaj izbeglica, migranata i tražilaca azila i rukovodi njima. U toku migrantske krize broj ovih centara bio je nedovoljan i stalno se povećavao. Prema podacima iz 2019. godine u Republici Srbiji ima pet centara za azil (Krnjača, Banja Koviljača, Bogovađa, Sjenica i Tutin) i 10 prihvatnih centara (Subotica, Sombor, Kikinda, Šid, Principovac, Adaševci, Obrenovac, Pirot, Bosilegrad i Bujanovac) (Komesarijat za izbeglice, 2023).

Komesarijat za izbeglice i migracije sastavlja izveštaj o stanju u oblasti migracija i migracioni profil za svaku godinu, uspostavlja saradnju sa Evropskom mrežom za migracije i prikuplja podatke koji se tiču praćenja migratornih politika. U okviru Komesarijata rade i Tehnička radna grupa za nadgledanje i upravljanje migracijama, koja učestvuje u razvoju Programa migracija Republike Srbije, i Sektor za migracije i evropske integracije, koji analizira i prati politike migracija i usklađuje pravne propise iz ove oblasti sa propisima EU (Akcioni plan za poglavlje 24, 2020:18–19).

⁹⁴ Sl. glasnik RS, br. 18/92, „Sl. list SRJ”, br. 42/2002 – Odluka SUS i Sl. glasnik RS, br. 30/2010.

Vlada Republike Srbije je, reagujući na masovnu migrantsku krizu a u cilju obezbeđenja što humanijeg odnosa prema migrantima, donela Uredbu o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište (Sl. glasnik RS, br. 101/16 i 56/18) kojom je Komesarijat za izbeglice i migrante dobio važnu ulogu. Za integraciju je nadležan Komesarijat, koji treba da izradi jednogodišnji individualizovani i za porodicu jedinstveni plan integracije i prati njegovu realizaciju (Čopić, Čopić, 2018: 18). U skladu sa tim, Komesarijat zajedno sa Nacionalnom službom za zapošljavanje pomaže izbeglicama i migrantima da pribave potrebna dokumenata radi prijavljivanja na tržište rada i radi na uključivanju ovih lica u programe dodatnih obuka i obrazovanja u skladu sa potrebama poslodavaca i tržišta rada, a na osnovu Zakona o upravljanju migracijama i Uredbe o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište i dodeljena supsidijarna zaštita (Sl. glasnik RS, br. 63/15 i 56/18, čl. 9, 11.) obezbeđuje ovim licima smeštaj ili novčanu pomoć za smeštaj.

Takođe, na osnovu preporuka koje je dao Nacionalni preventivni mehanizam, Komesarijat je 2017. godine obezbedio psihološku podršku migrantima u većini centara. Pružanje ove vrste pomoći finansirano je iz posebnog fonda EU, a obavlja se kroz aktivnosti predviđene *Smernicama za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja izbeglica, sa preporukama za organizaciju sistema zaštite mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške kroz Projekat podrške Evropske unije upravljanju migracijama u Srbiji*, strateškim dokumentom koji su uz podršku Svetske zdravstvene organizacije izradili domaći stručnjaci u oblasti mentalnog zdravlja i usvojilo Ministarstvo zdravlja Republike Srbije. Psihološka podrška migrantima pruža se u saradnji sa NVO Mreža psihosocijalnih inovacija (PIN, 2022).

Komesarijat za izbeglice u Srbiji aktivno radi na poboljšanju nege i brige o migrantima, a njegova uloga postaje sve važnija za uspešnu integraciju ove osetljive populacije. Već smo istakli rezultate istraživanja koje je sprovedla Komljenović, *Bezbednosni izazovi Republike Srbije u sprečavanju i suzbijanju zdravstvenih pretnji prouzrokovanih migrantskom krizom*, koji ukazuju da je najveća zdravstvena pretnja prouzrokovana migrantskom krizom *loše* mentalno zdravlje migranata (Komljenović, 2020:188). Upravljanje zdravstvenim aspektima migracija postaje prioritet, posebno uzimajući u obzir da PTSP⁹⁵ (koji je dijagnostikovano među većinskim delom migrantske populacije) može imati dugoročne posledice na mentalno zdravlje migranata i njihovu sposobnost prilagođavanja novom okruženju (Komljenović, 2020:188).

Integracija migranata postaje ključna u ovom kontekstu, posebno ukoliko Srbija ne bude više tranzitna zemlja. Komesarijat za izbeglice ima ključnu ulogu u olakšavanju ovog procesa kroz pružanje odgovarajuće zdravstvene, socijalne i psihološke podrške migrantima koji su suočeni s PTSP-om i drugim posledicama rata. Važno je da se ova podrška prilagodi specifičnim potrebama migranata kako bi se osigurala njihova uspešna integracija u srpsko društvo. Stoga je uloga Komesarijata u pružanju podrške migrantima ključna za njihovu dobrobit i za očuvanje socijalne kohezije u društvu. U segmentu posvećenom sekuritizaciji migrantske krize, zaključili smo da su eseji Zimmela, poput "*Stranca*", oličenje statusa migranta u evropskom društvu. Međutim, kada je Republika Srbija u pitanju, neophodno je promeniti ovakvu prizmu i raditi na uspešnoj integraciji migranata, koje podrazumeva ne samo pružanje osnovnih uslova za život, već i stvaranje atmosfere u kojoj će se oni osećati dobrodošlim i prihvaćenim.

6.2. Odgovor Republike Srbije na iregularne migracije

⁹⁵ Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) je "psihijatrijski poremećaj koji može nastati kod ljudi koji su doživeli ili svedočili traumatičnom događaju, nizu događaja ili okolnostima. Osoba može doživeti ovo kao emocionalno ili fizički štetno ili preteće po život, što može uticati na mentalno, fizičko, socijalno i/ili duhovno blagostanje. Primeri uključuju prirodne katastrofe, ozbiljne nesreće, terorističke akte, rat/borbu, silovanje/seksualni napad, istorijsku traumu, nasilje u intimnim partnerskim odnosima i vršnjačko nasilje" (Američka psihijatrijska asocijacija. (n.d.)). Preuzeto sa: <https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd>. Pristupljeno: 12.1.2023

Republika Srbija se na samom početku migrantske krize suočila sa brojnim izazovima, od obezbeđivanja smeštajnih kapaciteta, tehničkog osoblja i logistike do definisanja i utvrđivanja statusa migranata (Centar za evropske politike, 2018:8).

Prema Fronteksu, iregularna kretanja migranata najčešće su prelazak kopnene granice u tzv. zelenom pojasu peške, a zatim sledi transport kroz teritoriju države automobilom, taksijem, autobusom ili drugom vrstom prevoza. Budući da to predstavlja nedozvoljen i nezakonit prelazak državne granice i ulazak na teritoriju države, u Republici Srbiji se prema ovim licima moraju primeniti odredbe Zakona o zaštiti državne granice i Zakona o strancima. Tako se protiv njih pokreće prekršajni postupak, odnosno odbija im se ulazak na teritoriju Republike Srbije ili bivaju vraćeni primenom Sporazuma o readmisiji, u redovnom ili skraćenom postupku, u zemlju porekla ili državu iz koje su neposredno ušla (Jelačić [ur.], 2014:23).

Primena ovih propisa može biti suspendovana ukoliko lice koje je u zemlju ušlo na ovaj način zatraži azil. Regionalni centri Uprave granične policije Republike Srbije kontrolišu prelaženje i vrše obezbeđivanje državne granice, te su njeni pripadnici prvi koji imaju kontakt s ovim licima. Zabeležene su razlike u postupanju regionalnih centara koje su uzrokovane masovnošću same krize i nedostatkom infrastrukturnih ili ljudskih kapaciteta, ali i internih pravila o načinu postupanja u ovakvim situacijama (Jelačić [ur.], 2014).

U pojedinim centrima nije zabeleženo nijedno lice koje je predstavnicima regionalnih centara izrazilo nameru da zatraži azil, u drugima je njihov broj vrlo mali, ali čak i ona lica koja jesu izrazila nameru a zatim svojevoljno pokušali da izađu iz Srbije nisu prekršajno procesuirana već ponovo upućivana u centre za azil (Jelačić [ur.], 2014:24). Kako se u Zakonu o azilu (čl. 34) naglašava da će se licima koja napuste teritoriju Srbije obustaviti postupak, a „postupak za dobijanje azila pokreće se podnošenjem zahteva za azil ovlašćenom službeniku Kancelarije za azil”, striktnim tumačenjem Zakona stvara se pravna praznina (Jelačić [ur.], 2014). Predstavnici regionalnih centara Uprave granične policije navode da ima poteškoća u jedinstvenom postupanju usled izostanka „koordinacije između granične policije, domova zdravlja i centara za socijalni rad jer ove ustanove nisu u dovoljnoj meri upoznate sa propisima i instrukcijama po kojima treba postupati kada su u pitanju iregularni migranti”, ali i nedostatka prevodilaca, što otežava komunikaciju (Jelačić [ur.], 2014:25).

Još jedan od evidentiranih problema je taj da se najveći deo migranata registruje tek unutar teritorije Republike Srbije, pa je u tim slučajevima postupanje prebačeno na područne policijske uprave (Jelačić [ur.], 2014).

Statistika pokazuje da „od momenta izražavanja namere do donošenja prvostepene odluke” većina tražilaca azila „svojevoljno napusti postupak pre njegovog okončanja” (*Izazovi sistema azila*, 2014: 34). Ovo se dešava iz više razloga. Uglavnom odbiju međunarodnu zaštitu jer su samo u tranzitu, ali i „kapaciteti sistema azila u RS nisu razvijeni u meri koja bi omogućila adekvatno zbrinjavanje i postupanje prema svim licima” (Jelačić [ur.], 2014:34). Postoje i situacije kada se određeni broj lica više puta pojavljuje u sistemu azila. S jedne strane se licima koja izraze nameru da zatraže azil izdaju potvrde bez fotografije i „moguće je da više lica zatraži prijem u centre za azil koristeći istu potvrdu o izraženoj nameri”, a sa druge strane, ovim licima „daje se instrukcija za odlazak u centre za azil, ali određeni broj njih nikada se ne prijavi nekom od centara, odnosno Kancelariji za azil” (Jelačić [ur.], 2014:34–35). Takođe, još jedan od problema jeste i to da im se otisci prstiju uzimaju kasnije u odnosu na period kada su smešteni u centar za azil te oni u tom vremenu, dok imaju slobodu kretanja, napuštaju centre za azil i pokušavaju da napuste teritoriju Srbije. Ukoliko budu sprečeni u tome (budu uhvaćeni), vrlo često se dešavalo da budu vraćeni u centar za azil na osnovu prve potvrde o izraženoj nameri. Dešavalo se i to da ista lica u nekoj od područnih policijskih uprava ponovo izraze nameru da zatraže azil ali daju druge lične podatke i tako ponovo ulaze u sistem azila (Radna grupa za azil, 2014:34–35).

Usled ovakve prakse zabeleženo je i zadržavanje stranih državljana na teritoriji Srbije koji nisu imali regulisan status. Broj takvih slučajeva rastao je kako je kriza bivala masovnija te je postalo nemoguće napraviti razliku među kategorijama migranata. Evidentirani su slučajevi da su se lica koja nisu izrazila nameru da zatraže azil našla u nekom od objekata za prihvatanje migranata i tražilaca azila, kao i da je licima izdato rešenje o otkazu boravka a oni su se i dalje nalazili u nekom od prihvatilišta ili na teritoriji Republike Srbije. Zabeleženi su još neki slučajevi kada migranti nisu imali regulisan status, ali značajno je to što u svim ovim slučajevima nije preduzeta niti jedna radnja koja se preduzima prema iregularnim migrantima (Jelačić Kojić, [ur.] 2017:19).

Po važećim zakonskim propisima, „strancu kome nije utvrđen identitet ili ne poseduje putnu ispravu [...] nadležni organ će rešenjem odrediti boravak u Prihvatilištu za strance, što podrazumeva boravak pod pojačanim policijskim nadzorom”, koji vrši „Odsek za strance, suzbijanje ilegalnih migracija i trgovine ljudima područne policijske uprave na čijoj teritoriji se nalazi stranac” (Radna grupa za azil, 2014: 38). U celom toku migrantske krize „zabeležen je samo jedan slučaj u kom je uložena žalba na rešenje kojim se ograničava sloboda kretanja i određuje smeštaj u Prihvatilište za strance i žalba je bila odbačena” od strane nadležnog višeg suda (Radna grupa za azil, 2014: 38).

Još jedan od izazova bio je taj što se migratorna ruta menjala. Početkom migrantske krize najčešće se u Srbiju ulazilo iz Makedonije, ali je sredinom 2015. godine značajna postala i granica sa Bugarskom. U isto vreme Mađarska je zatvorila svoje granice pa je migratorni tok preusmeren ka Hrvatskoj (FRONTEX, Annual Risk Analysis 2015, 2016:16).

Vlada je u julu 2016. godine odlučila da se formiraju zajedničke snage policije i vojske radi zaštite nacionalnih i državnih interesa, zaštite granice, sprečavanja ilegalnog ulaska migranata iz pravca Bugarske i Makedonije i sprečavanja ilegalnih aktivnosti krijumčarenja migranata (Vlada Republike Srbije, 2016).

Tokom 2015–2016. godine Republika Srbija imala je usvojenu Strategiju suprotstavljanja ilegalnim migracijama za period 2009–2014. godine, koja je predstavila opšte i posebne ciljeve i aktivnosti koje bi dovele do efikasnog i održivog sistema, ali nije bila sprovedena usklađeno i sveobuhvatno. Kancelarija za tehničku pomoć i razmenu informacija (*Technical Assistance and Information Exchange Instrument of the European Commission*, u daljem tekstu *TAIEX*) izvršila je procenu ove strategije radi definisanja osnovnih problema koji su se javili u vezi sa realizacijom ciljeva. Tako je zaključeno da Republika Srbija mora u dugoročnoj perspektivi napraviti integrisani sistem u celokupnom sistemu migracija, što podrazumeva da svi zakonski propisi u oblasti migracija, azila i integracije moraju biti obuhvaćeni jednom strategijom.

6.3. Doprinos Republike Srbije pri saniranju posledica iregularnih migracija

U skladu sa datim preporukama, Republika Srbija usvojila je 2018. godine Strategiju suprotstavljanja iregularnim migracijama u Republici Srbiji za period od 2018. do 2020. godine sa pratećim akcionim planom (Sl. glasnik RS, br. 105/2018), koja je objedinila sve strategije na osnovu kojih se kreira migraciona politika (upravljanje migracijama, integrisano upravljanje granicom i reintegracija povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji). U ovoj strategiji je sveobuhvatno „razvijen sistemski odgovor na iregularne migracije uz zaštitu bezbednosnih i ekonomskih interesa Republike Srbije i njenih građana, kao i zagwarantovanih prava migranata.” (Sl. glasnik RS, br. 105/2018). Definisane su mere koje će doprineti smanjenju broja iregularnih migranata: „efikasno suzbijanje iregularne migracije na državnoj granici, otkrivanje i procesuiranje unutar teritorije Republike Srbije, povećanu efikasnost vraćanja migranata i zaštitu migranata u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući i pripremljenost organa za povećan priliv migranata” (MUP, Akcioni plan, 2020:12). Pored identifikovanja strateških ciljeva, Strategija je utvrdila i osnovne mere

za uspostavljanje dugoročnosti i održivosti efikasnog sistema suprotstavljanja iregularnim migracijama.

Zbog toga je i u ostalim delovima sistema koji se bave upravljanjem migracija moralo doći do izmene određenih zakonskih propisa, kao i do donošenja podzakonskih akata koji će pratiti ove zakone. Tako su u periodu od 2018. do 2109. godine usvojeni novi zakoni u okviru migracione politike: Zakon o strancima (Sl. glasnik RS, br. 24/2018), Zakon o graničnoj kontroli (Sl. glasnik RS, br. 24/2018), Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Sl. glasnik RS, br. 24/2018) i Zakon o zapošljavanju stranaca (Sl. glasnik RS, br. 128/2018), koji su sa već usvojenim Zakonom o upravljanju migracijama (Sl. glasnik RS, br. 107/2012), kao i 15 podzakonskih akata uz Zakon o strancima, „kojima se bliže uređuje postupanje policijskih službenika u oblasti legalnih i iregularnih migracija” (MUP, Akcioni plan, 2020). Na taj način omogućena je ujednačena primena Zakona o strancima, sa transparentnim procedurama, i stvoreni su „uslovi za pravnu sigurnost stranih državljana”, kompletiran je normativni okvir u oblasti migracija i izvršena harmonizacija domaćih propisa u ovoj oblasti sa pravom EU (MUP, Akcioni plan, 2020:1-3).

Kako statistički podaci pokazuju, od 2015. se iz godine u godinu smanjuje broj iregularnih migranata. Za krivično delo nedozvoljeni prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi podneto je krivičnih prijava: 2015 – 759 (protiv 1.127 počinitelaca, 8.068 krijumčarenih osoba), 2016 – 349 (604 počinioca, 5.181 krijumčarena osoba), 2017 – 163 (286 počinitelaca, 1.976 krijumčarenih osoba), 2018 – 95 (158 počinitelaca, 630 krijumčarenih osoba) (MUP, Akcioni plan, 2020:10).

Izmenjen je i Zakon o zapošljavanju stranaca. Zabranjeno je zapošljavanje iregularnih migranata, mada nije predviđena krivična odgovornost poslodavca koji to učini. Zapošljavanjem stranaca kojima nije odobren privremeni ili stalni boravak (iregularni migranti) poslodavac je u prekršaju, za koji se po ovom novom zakonu kažnjava novčano. Takođe, u Zakonu je sadržana i odredba zabrane obavljanja poslovnih aktivnosti u određenom vremenskom periodu za takve poslodavce, a ispunjenost uslova zapošljavanja stranaca podleže nadzoru inspekcije rada (MUP, Akcioni plan, 2020).

Ministarstvo unutrašnjih poslova potpisalo je sa zemljama okruženja niz značajnih sporazuma o saradnji u migrantskoj krizi u vezi sa sprečavanjem iregularnih migracija i integrisanog upravljanja graničnim prelazima. Započeti su i projekti koji se odnose na upravljanje migracijama sa partnerima: Evropskom agencijom za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU (FRONTEX), Evropskom agencijom za sistem azila (EASO), Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM), Visokim komesarijatom Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR). U mnogim projektima osim Srbije učestvuju i Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Turska i Kosovo* (MUP, Informator o radu za 2015. godinu, 2016:119–121). Uz poštovanje svih standarda koji su propisani od strane svetskih i evropskih organizacija koje se bave migracijama, MUP je u saradnji sa dugim državnim organima obučio „405 policajaca i državnih službenika uključenih u implementaciju integrisanog upravljanja granicom” operativnim postupcima za profiliranje, skrining i registraciju iregularnih migranata. Pored pripadnika MUP-a, obučeni su i predstavnici Uprave carina, Uprave za zaštitu bilja i Uprave za veterinu (MUP, Akcioni plan, 2020:22).

Na osnovu člana 12 Zakona o upravljanju migracijama (Sl. glasnik RS, br. 107/2012) „nadležni organ u autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave obrazuje pokrajinski, odnosno lokalni savet za migracije”, čiji je zadatak „predlaganje programa, mera i planova aktivnosti koje treba preduzeti radi efikasnog upravljanja migracijama na njihovim teritorijama” (Zakon o upravljanju migracijama, čl.14). Te lokalne savete čine „predstavnici izvršnog organa jedinice lokalne samouprave (gradonačelnik/predsednik opštine ili član gradskog/opštinskog veća), predstavnik gradske/opštinske uprave, predstavnik centra za socijalni rad, predstavnik policijske uprave i predstavnik Nacionalne službe za zapošljavanje”, a u rad mogu biti uključeni i predstavnici

drugih sektorskih oblasti koji se bave aktivnostima od značaja za upravljanje migracijama na teritoriji date lokalne samouprave (Zakon o upravljanju migracijama, čl. 12).

Kako bi bilo moguće pratiti da li su usvojeni zakonski propisi a doneta podzakonska akta dovoljna i efikasna za uspostavljanje dugoročnosti i održivosti efikasnog sistema suprotstavljanja iregularnim migracijama i upravljanju migracijama, utvrđena su i određena merila za praćenje rezultata i pokazatelja uticaja zakonskih propisa koji su usvojeni:

– Izmenama Krivičnog zakonika i Zakona o zapošljavanju stranaca bilo je potrebno uskladiti zakonske propise u ovoj oblasti sa pravnim tekovinama Evropske unije u oblasti legalnih i iregularnih migracija. Opšti rezultat koji je postignut jeste da je usklađeno zakonodavstvo u ovoj oblasti i obezbeđena ujednačena i efikasna njegova primena, što kao pokazatelj ima uticaja na činjenicu da stranci u Republici Srbiji imaju ista prava i obaveze kao i državljani trećih zemalja u EU (MUP, Akcioni plan, 2020:30);

– Obezbeđivanjem adekvatnog smeštaja za iregularne migrante koji su presretnuti (u skladu sa njihovim potrebama) i obraćanjem posebne pažnje na ranjive grupe migranata, kao i smanjivanjem vremenskog okvira za proceduralne aktivnosti koje se tiču vraćanja iregularnih migranata obezbeđeno je poštovanje svih standarda koje je propisao Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja. Opšti rezultat koji je postignut jeste da je obezbeđen nadzor nad objektima i unapređen Plan reagovanja u slučaju povećanog priliva migranata na teritoriju Republike Srbije, obezbeđeni su dovoljni smeštajni kapaciteti za smeštaj iregularnih migranata, koji uključuje i smeštaj posebno ranjivih grupa, u rekonstruisanim ili novoizgrađenim objektima, povećan je broj zaposlenih u Prihvatilištu za strance, u kome su pojačani i materijalni i tehnički kapaciteti potrebni za nesmetan rad objekta, i u potpunosti se poštuju standardi za vraćanje iregularnih migranata. U postupku vraćanja poseban nadzor vrši Zaštitnik građana (MUP, Akcioni plan, 2020:34);

– U delu postupka koji se tiče readmisije Republika Srbija je u obavezi da zaključuje sporazume o readmisiji koji uključuju i sporazume sa zemljama porekla migranata i zemljama tranzita.

Sporazum o olakšanoj proceduri za izdavanje viza i Sporazum o readmisiji lica koja nezakonito borave, zaključeni između Republike Srbije i Evropske zajednice, prvi su korak na putu uspostavljanja bezviznog režima, koji je Savet ministara EU, na predlog Evropske komisije, usvojio kao mandat za pregovore u novembru 2006. godine, nakon potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Pošto je „dobijanje viznih olakšica uslovljeno usvajanjem i primenom jasnih pravila o borbi protiv ilegalne imigracije, preduslov za stupanje na snagu Sporazuma o viznim olakšicama je stupanje na snagu Sporazuma o readmisiji, kojim svaka država Zapadnog Balkana prihvata kako svoje državljane koji ilegalno borave na teritoriji EU tako i druga lica koja su preko teritorije ovih država ušla u EU.”⁹⁶ Cilj Sporazuma o readmisiji je „uspostavljanje brze i efektivne procedure identifikacije i bezbednog povratka osoba koje (više) ne ispunjavaju uslove ulaska, boravka ili nastanjivanja na teritoriji bilo koje države članice Evropske unije ili Srbije.”⁹⁷ Potpisivanjem ovog sporazuma Srbiji je naloženo „da prihvati povratak iz zemalja EU onih srpskih građana koji su tamo ušli bez valjanih dokumenata i dozvola, a isto se odnosi i na državljane trećih zemalja koji su direktno iz Srbije nelegalno došli na teritoriju država EU" (Grupa 484, 2013:13).

Upravljanje migrantskom krizom u Srbiji predstavljalo je značajan izazov zbog nepredvidljive prirode same krize. Važno je napomenuti da se glavni naglasak stavljao na unapređenje svih mogućih aspekata upravljanja krizom koristeći dostupne resurse, uz podršku Evropske unije i međunarodnih

⁹⁶ Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave (2007). Službeni glasnik Republike Srbije - Međunarodni ugovori, 103/2007.

⁹⁷ Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije, (2020). Preuzeto sa : <https://www.imezs.gov.rs/>. Pristupljeno: 12.2.2023

organizacija. U Srbiji su, kao i u državama u regionu Zapadnog Balkana, bili uloženi veliki naponi u pružanje humanitarne pomoći, obezbeđivanje hrane i medicinske nege, organizovanje prihvatnih centara i informisanje migranata o njihovim pravima i opcijama za dalji put. Region je ostvario saradnju sa relevantnim međunarodnim organizacijama i drugim državama kako bi koordinisao napore i obezbedio dodatnu podršku rešavanju ovih (logističkih) izazova migrantske krize.

Iako je Srbija tokom migrantske krize ostvarila humani pristupljeno i uložila velike napore u upravljanje migrantskim tokovima, migrantska kriza postavila je izazove i pokazala ograničenja u regionalnoj saradnji. Istovremeno, tokom migrantske krize region Zapadnog Balkana prepoznao je potrebu za poboljšanjem regionalne saradnje, shvatajući da samostalno suočavanje sa sličnim izazovima u budućnosti nije održivo. U prethodnim poglavljima identifikovani su nedostaci u koordinaciji između država regiona tokom krize koji jasno ukazuju na potrebu za jačom saradnjom kako bi se adekvatno odgovorilo na migrantske tokove. Neadekvatno upravljanje migrantskom krizom na području Zapadnog Balkana rezultiralo je inicijativama za jačanje regionalne saradnje i razvoj zajedničkih strategija za upravljanje migracijama. Iz našeg istraživanja možemo zaključiti da iskustvo Srbije, kao i drugih država Zapadnog Balkana, ne samo da potvrđuje važnost regionalne saradnje, već i jasno naglašava da je takva saradnja ključna za efikasno upravljanje migrantskim tokovima u budućnosti i sprečavanje humanitarnih katastrofa. Ovo iskustvo takođe je probudilo odgovornost i kolektivnu svest država regiona o nužnosti zajedničkog delovanja kako bi se nosile sa sličnim izazovima u budućnosti.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Disertacija koju ste upravo pročitali imala je za cilj pružanje sveobuhvatne analize regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine. Oslanjajući se na relevantnu literaturu, dokumente i empirijske podatke, fokusirali smo se na identifikaciju ključnih faktora, aktera i mehanizama koji su oblikovali bezbednosnu dinamiku i interakciju među državama u regionu tokom ovog perioda. U disertaciji je uspešno izvršena identifikacija ključnih faktora koji su doprineli intenziviranju migrantske krize na Zapadnom Balkanu, pre svega – politička nestabilnost u zemljama porekla migranata, socioekonomska situacija duž čitave trase migratorne rute, regionalna geopolitika, prohodnost migratorne rute i bezbednosni izazovi koji su proizašli iz te situacije. Temeljnomo analizom ovih faktora došli smo do dubljeg razumevanja uzroka i konteksta migrantske krize.

7.1. Potencijalna regionalna saradnja i bezbednosna zajednica država Zapadnog Balkana – teorijska generalizacija nalaza

Ustanovili smo da je sekuritizacija migrantske krize dodatno otežala uspešno upravljanje migrantskom krizom u regionu. Videli smo da je ovaj fenomen doveo do neslaganja u pristupljenou suočavanju sa krizom, i EU i država Zapadnog Balkana, pri čemu su se težišta bezbednosti fokusirala na aspekte nacionalne i međunarodne bezbednosti, često na štetu ljudskih prava migranata. Uočili smo da javno mnjenje u državama regiona negativno percipira migrantsku populaciju. Tokom procesa sekuritizacije migrantske krize mediji su imali značajan uticaj, ali su, nažalost, svojim često neetičkim izveštavanjem dodatno doprineli lošem tretmanu migranata. Migranti su se suočavali s kršenjem ljudskih prava, kao što su *pushback*-ovi i nehumani uslovi u prihvatnim centrima, dok je s druge strane negativno medijsko izveštavanje uz neusaglašene politike pri upravljanju migracijama ugrozilo domicilno stanovništvo u državama regiona. Porast ksenofobije i netolerancije prema migrantima kod domicilnog stanovništva imao je negativan uticaj na proces integracije migranata u društvo. Analiza stanja u državama koje su obuhvaćene istraživanjem pokazuje da postoji značajan nedostatak u ovom segmentu. U svetlu ovih saznanja zaključujemo da je potrebno usvojiti desekuritizujući diskurs radi bolje integracije migranata i u državama Zapadnog Balkana i u državama Evropske unije. Istovremeno je neophodno obezbediti poštovanje ljudskih prava migranata i omogućiti humana rešenja u prihvatu i tretmanu kako bi se stvorili uslovi za razvoj inkluzivnog društva. Težili smo da u teorijskom okviru ove disertacije ispitamo da li izostanak Dojčove bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana, u kontekstu migrantske krize, utiče na sposobnost regiona da odgovori na izazove koje iregularne migracije predstavljaju. Istakli smo da je prilikom izgradnje bezbednosne zajednice na Zapadnom Balkanu potrebno ostvariti snažnu regionalnu saradnju među državama u cilju prevazilaženja zajedničkih bezbednosnih izazova i pretnji prouzrokovanih migrantskom krizom. Kvalitativna analiza pokazala je da je na području Zapadnog Balkana prisutan nedostatak efikasnih mehanizama saradnje, podele informacija i resursa, kao i koordinirane akcije u identifikaciji, zaustavljanju i sprečavanju iregularnih migracija. Uložili smo napor da analiziramo preduslove koje region treba da ispuni kako bi se ostvarila bezbednosna zajednica i došli do saznanja da region ispunjava kriterijume za formiranje pluralističke bezbednosne zajednice. Zaključili smo da je imperativ pri upravljanju migrantskom krizom uspostavljanje koordinisane migracione politike i zajedničkih strategija država Zapadnog Balkana. Međutim, takav poduhvat podrazumeva usklađivanje zakonodavstava, procedura i politika, kao i jačanje saradnje u oblasti granične kontrole, azila, readmisije i integracije migranata, što je vrlo zahtevan i dugotrajan proces. Ustanovili smo da je izražena potreba regiona za otvorenim dijalogom, razmenom iskustava i uspostavljanjem zajedničkih standarda na regionalnom nivou. Istakli smo da je nužna jača regionalna saradnja u

prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, kao i efikasnom upravljanju iregularnim migracijskim kretanjima. Pružanje podrške migrantima žrtvama trgovine ljudima takođe zahteva regionalnu saradnju i zajedničke napore. U cilju uspostavljanja bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana teorijska postavka Kapčanovog stvaranja stabilnog mira pruža smernice koje su od suštinskog značaja za region. Analiza Kapčanove bezbednosne zajednice, koja se fokusira na veštu diplomatiju, međusobno poverenje i transparentnost u zajedničkom delovanju, ukazuje na potrebu za jačanjem diplomatskih odnosa i primenom dobre javne diplomatije. Takođe smo prepoznali izazove koji mogu usporiti napredak u stvaranju novog narativa na ovom području, kao što su potencijalni spoljni uticaji ili dugogodišnji zamrznuti konflikti. Imajući ovo u vidu, apelovali smo na političke elite u regionu da ulože dodatne napore u prevazilaženje sporova kako bi se postigao stabilan mir.

S obzirom na to da disertacija proučava regionalnu bezbednosnu saradnju država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize, vršena je analiza uspostavljenih mehanizama saradnje, kao što su koordinacija graničnih kontrola i ostale bilateralne i multilateralne mere koje su preduzete radi suočavanja sa izazovima migrantske krize. Takođe, u disertaciji se proučava uloga međunarodnih organizacija, poput Evropske unije, IOM-a, UNHCR-a, Fronteksa i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) u podržavanju i koordinisanju regionalne bezbednosne saradnje na području Zapadnog Balkana. Disertacija se bavi procenom uticaja migrantske krize na regionalnu bezbednost, kao i bezbednosnim izazovima prouzrokovanim krizom i njihovim uticajem na političku stabilnost, društvene tenzije i međudržavne odnose u regionu. Ovaj deo istraživanja pruža uvid u šire posledice migrantske krize i njen uticaj na regionalnu bezbednost i stabilnost. U disertaciji se takođe razmatra perspektiva jače regionalne bezbednosne saradnje nakon migrantske krize. Vršena je opsežna analiza iskustava, izazova i potencijalnih rešenja koja su se pojavila tokom migrantske krize radi identifikacije područja u kojima bi saradnja među državama Zapadnog Balkana mogla biti unapređena u budućnosti. Takođe, razmatraju se implikacije migracija na dugoročnu regionalnu bezbednost i potencijalne mere za prevenciju i upravljanje sličnim krizama u budućnosti. Naučni doprinos disertacije ogleda se u proširivanju postojećih i sticanju novih naučnih saznanja o regionalnoj bezbednosnoj saradnji država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize. To može doprineti širem razumevanju bezbednosnih dinamika, izazova i perspektiva pri formiranju bezbednosne zajednice u regionu. Ova disertacija može poslužiti kao osnova za dalja istraživanja i razvoj politika koje se odnose na migrantsku krizu i regionalnu bezbednosnu saradnju na Zapadnom Balkanu.

Stoga smatramo da je naučni doprinos ove disertacije posebno u:

- Identifikaciji stepena regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine.
- Analizi izazova sa kojima se region susretao tokom migrantske krize, uključujući i interne izazove pri upravljanju krizom kao i regionalne bezbednosne izazove koji su otežavali odgovor na krizu na koordinisan i adekvatan način.
- Proceni uticaja migrantske krize na regionalnu bezbednost, uključujući i uticaj sekuritizacije migrantske krize na uspešno upravljanje krizom.
- Sticanju novih i proširenju postojećih naučnih saznanja o regionalnoj bezbednosnoj saradnji država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize.
- Identifikaciji propusta i izazova, kao i perspektive i potencijala za uspostavljanje bezbednosne zajednice na području Zapadnog Balkana.
- Proširenju teorijskih koncepata Karla Dojča i Čarlsa Kapčana.

Disertacija pruža sveobuhvatan pregled i analizu regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize doprinoseći tako širem razumevanju bezbednosnih aspekata i međusobne interakcije u regionu. Takođe, pruža osnovu za dalja istraživanja i razvoj

politika vezanih za regionalnu bezbednosnu saradnju u kontekstu migracija na Zapadnom Balkanu. Da bismo to utvrdili da li su, i u kojoj meri, potvrđene ili su, naprotiv, demantovane hipoteze koje smo formulisali prilikom izlaganja metodološkog okvira istraživanja, držaćemo se redosleda kojim smo izložili posebne i pojedinačne hipoteze, a na samom kraju ćemo zasebno istaći ocenu opšte (generalne) hipoteze.

Opšta hipoteza glasi: *Postojeća zapadnobalkanska regionalna saradnja država koje još nisu postale članice EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija) nije omogućila valjan multilateralni okvir za usaglašavanje i koordinaciju preduzetih mera tokom migrantske krize, zbog čega je izostao optimalan, uzajamno koordinisan i međunarodnim pravom utemeljen odgovor na bezbednosne izazove pomenute krize.*

Na osnovu analize prikupljenih podataka istraživanje nedvosmisleno pokazuje da je postavljena hipoteza potvrđena. Analiza regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize ukazuje na nedostatak valjanog multilateralnog okvira za usaglašavanje i koordinaciju mera. Izostanak optimalnog i međunarodnopravno utemeljenog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize potvrđuje da regionalna saradnja nije bila dovoljno efikasna u rešavanju ovog problema. Ovim je opšta (generalna) hipoteza potvrđena i ukazuje na važnost unapređenja regionalne saradnje u cilju efikasnog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize na Zapadnom Balkanu.

Prva posebna hipoteza glasi: *Tokom migrantske krize 2014–2016. godine EU nije imala usaglašen odgovor među državama članicama, što je dovelo do preispitivanja funkcionalnosti njenog delovanja.*

Na osnovu prikupljenih podataka i analize istraživanje nedvosmisleno pokazuje da je postavljena hipoteza potvrđena. Analiza migrantske krize na Zapadnom Balkanu tokom navedenog perioda ukazuje na nedostatak usaglašenog odgovora među državama članicama EU. Ovaj nedostatak usaglašenosti dovelo je do preispitivanja funkcionalnosti delovanja EU i izazvalo različite pristupljene i mere koje su države članice preduzele tokom migrantske krize. Potvrđivanje ove hipoteze ukazuje na izazove u koordinaciji i saradnji među državama članicama EU tokom migrantske krize. Takođe, ističe se potreba za unapređenjem koordinacije i usaglašenosti među državama članicama u rešavanju zajedničkih izazova i kriza. Ovim je potvrđena prva posebna hipoteza, koja je izvedena iz opšte (generalne) hipoteze i ukazuje na važnost analize usaglašenosti odgovora među državama članicama EU tokom migrantske krize i njenog uticaja na funkcionalnost organizacije.

Druga posebna hipoteza glasi: *Postojeći pristupljeno regionalnoj bezbednosnoj saradnji država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine nije omogućio efikasan multilateralni okvir za usaglašavanje i koordinaciju mera, što je rezultiralo nedostatkom optimalnog, uzajamno koordinisanog i na pravnim osnovama utemeljenog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize.*

Na osnovu analize postojećeg pristupljenoa regionalnoj bezbednosnoj saradnji država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine istraživanje nedvosmisleno potvrđuje da postojeći multilateralni okvir nije uspeo da obezbedi efikasno usaglašavanje i koordinaciju mera među državama. Ovakav pristupljeno rezultirao je izostankom optimalnog, uzajamno koordinisanog i na pravnim osnovama utemeljenog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize. Istraživanje je pokazalo da tokom migrantske krize od 2014. do 2016. godine nije postojao koordinisani i pravno zasnovan odgovor na bezbednosne izazove koji su proistekli iz krize u regionu. Iako su države Zapadnog Balkana bile suočene sa sličnim izazovima i pretnjama, njihova saradnja i koordinacija u rešavanju problema migrantske krize nije bila adekvatna. Nedostatak koordinacije bio je evidentan u neusklađenosti mera i politika koje su države primenjivale kako bi se nosile sa migrantskom krizom. Umesto da deluju kao jedinstven entitet sa zajedničkim

pristupljenom, države Zapadnog Balkana često su donosile pojedinačne odluke i preduzimale mere bez međusobne konsultacije i koordinacije. Ovo je rezultiralo nedostatkom koherentnosti u pristupljenou i ispoljavanjem različitih politika i strategija među državama. Takođe, nedostatak pravnog osnova za koordinaciju i usklađivanje mera dodatno je otežao rešavanje izazova migrantske krize. Izostatak jasno definisanih mehanizama saradnje i pravno obavezujućih instrumenata onemogućio je efikasnu regionalnu reakciju na migrantsku krizu. Usled nepostojana zakonske regulative države su bile ograničene u svojim sposobnostima da uspostave zajednički pristupljeno, razmene informacije, koordiniraju aktivnosti i preduzmu sveobuhvatne mere za rešavanje krize.

Odsustvo koordinisanog i pravno zasnovanog odgovora na izazove migrantske krize u regionu Zapadnog Balkana imalo je negativne posledice: neujednačene uslove prihvata i smeštaja migranata, preopterećenje resursa, nedostatak efikasnih kontrolnih mehanizama, bezbednosne probleme i druge poteškoće u upravljanju migrantskom krizom na regionalnom nivou. Na osnovu rezultata istraživanja jasno je da je izostanak koordinacije i nepostojanje pravnog osnova za usklađivanje mera predstavljalo značajnu prepreku za efikasno upravljanje migrantskom krizom u regionu Zapadnog Balkana. Ovim se potvrđuje druga posebna hipoteza, koja ukazuje na nedostatak koordinacije i pravnog osnova kao ključne faktore koji su uticali na izostanak optimalnog, uzajamno koordinisanog i na pravnim osnovama utemeljenog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize.

Treća posebna hipoteza istraživanja glasi: *Tokom migrantske krize 2014–2016. godine države Zapadnog Balkana koje nisu članice EU bile su samo prolazna (tranzitna) ruta migranata iz Severne Afrike i zemalja Bliskog i Srednjeg istoka ka Zapadnoj Evropi.*

Istraživanje je pokazalo da su države Zapadnog Balkana koje nisu članice EU, poput Srbije, Severne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Albanije bile primarno tranzitni prostor kojim su migranti prolazili tokom migrantske krize 2014–2016. godine. Ove države suočile su se sa izazovom velikog broja migranata koji su dolazili iz Severne Afrike i zemalja Bliskog i Srednjeg istoka, te su im pružale prolaz i privremeni smeštaj dok su migranti nastavljali putovanje ka Zapadnoj Evropi. Takva situacija nametnula je brojne izazove za države Zapadnog Balkana, uključujući pitanja očuvanja nacionalne bezbednosti, upravljanja migracijama, pružanja humanitarne pomoći i zaštite prava migranata. Nedostatak koordinacije i zajedničkog pravnog okvira država u regionu i EU doveo je do neusaglašenog i nekoordinisanog odgovora na migrantsku krizu. Ovo je rezultiralo različitim posledicama i teretom za svaku državu u regionu, kao i nedovoljnom zaštitom i podrškom migrantima koji su prolazili kroz ove zemlje. Proširivanje istraživanja ove hipoteze može se fokusirati na analizu specifičnih izazova sa kojima su se države Zapadnog Balkana suočile tokom migrantske krize, identifikovanje nedostataka u regionalnoj saradnji i razloga za neodgovaranje na potrebu za koordinisanim pristupljenom i pravnim okvirom u upravljanju migracijama. Takođe bi bilo korisno razmotriti lekcije naučene iz ove krize i predložiti preporuke za unapređenje regionalne saradnje u budućnosti kako bi se bolje odgovorilo na slične izazove.

Četvrta posebna hipoteza istraživanja glasi: *Nedovoljna koordinacija između država Zapadnog Balkana i EU u preduzetim merama uticala je na povećanje iregularnih migracija.*

Istraživanje je pokazalo da nedostatak koordinacije između država Zapadnog Balkana i Evropske unije u preduzetim merama za upravljanje migrantskom krizom u periodu od 2014. do 2016. godine ima negativne posledice. Ova nedovoljna koordinacija rezultirala je povećanjem iregularnih migracija, što je dovelo do brojnih izazova i posledica po države Zapadnog Balkana. Nedostatak usaglašenih i zajedničkih mera u suzbijanju iregularnih migracija i upravljanju migracijskim tokovima u regionu osnažio je ilegalno migrantsko kretanje i stvorio prostor za nelegalne aktivnosti, koje su rezultirale bezbednosnim pretnjama i izazovima, kao i socioekonomskim izazovima za države u regionu. Prema tome, istraživanje potvrđuje četvrtu posebnu hipotezu, da nedovoljna koordinacija između država Zapadnog Balkana i EU u preduzetim merama utiče na povećanje iregularnih migracija. Ovo ukazuje na potrebu za unapređenjem

međusobne saradnje i usklađivanjem politika među državama kako bi se bolje upravljalo migrantskom krizom i umanjile negativne posledice po region.

Peta posebna hipoteza istraživanja glasi: *Savremene migracije u regionu Zapadnog Balkana, posebno iregularne migracije, zahtevaju novi model zapadnobalkanske regionalne saradnje tokom migrantskih kriza.*

U disertaciji je fokus bio na analizi migracijskih tokova u regionu Zapadnog Balkana, s posebnim naglaskom na iregularnim migracijama. Utvrđeno je da savremene migracije, uključujući iregularne, predstavljaju složen izazov za države Zapadnog Balkana i zahtevaju novi model regionalne saradnje tokom migrantskih kriza. Tokom migrantske krize koja je posebno intenzivna bila u periodu od 2014. do 2016. godine region Zapadnog Balkana bio je suočen s velikim prilivom migranata iz Severne Afrike i zemalja Bliskog i Srednjeg istoka. Nedostatak adekvatnog regionalnog odgovora na ovu krizu, kao rezultat nedovoljne koordinacije i saradnje među državama regiona, doveo je do brojnih izazova. Peta posebna hipoteza ukazuje na potrebu za uspostavljanjem novog modela zapadnobalkanske regionalne saradnje tokom migrantskih kriza. Ovaj model trebalo bi da se fokusira na jačanje međusobne saradnje država Zapadnog Balkana u cilju efikasnog upravljanja migrantskim tokovima radi preveniranja iregularnih migracija zbog suočavanja s humanitarnim, sigurnosnim i socioekonomskim izazovima koji proizlaze iz migrantske krize. Novi model zapadnobalkanske regionalne saradnje trebalo bi da obuhvati razmenu informacija, koordinaciju politika, usklađivanje zakonodavstava i jačanje institucionalnih kapaciteta u oblasti migracija. Takođe bi trebalo da podstiče dijalog i saradnju s relevantnim međunarodnim akterima, uključujući EU i međunarodne organizacije, kako bi se osigurala podrška i resursi za efikasno upravljanje migrantskim krizama. Ova hipoteza potvrđuje potrebu za prepoznavanjem migracija kao zajedničkog regionalnog izazova i angažovanjem svih država Zapadnog Balkana u zajedničkom pristupljenou. Samo kroz efikasnu i koordiniranu regionalnu saradnju mogu se prevazići izazovi migrantskih kriza i ostvariti održiva rešenja za zaštitu migranata, jačanje sigurnosti i stabilnosti regiona.

Ocena opšte (generalne) hipoteze:

Može se zaključiti da je generalna hipoteza kojom tvrdimo kako je *Postojeća zapadnobalkanska regionalna saradnja država koje još nisu postale članice EU (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija) nije omogućila valjan multilateralni okvir za usaglašavanje i koordinaciju preduzetih mera tokom migrantske krize, zbog čega je izostao optimalan, uzajamno koordinisan i međunarodnim pravom utemeljen odgovor na bezbednosne izazove pomenute krize* u potpunosti potvrđena. Pokazalo se da postojeća zapadnobalkanska saradnja nije bila dovoljna da obezbedi validan multilateralni okvir za usaglašavanje i koordinaciju preuzetih mera tokom migrantske krize. Tokom perioda migrantske krize bilo je očigledno da nedostatak koordinisanosti i saradnje među državama Zapadnog Balkana koje još nisu postale članice EU ima za posledicu izostanak optimalnog, uzajamno koordinisanog i u skladu s međunarodnim pravom utemeljenog odgovora na bezbednosne izazove migrantske krize. Ovaj izostanak doveo je do problema u upravljanju migrantskim tokovima: kontroli spoljnih granica, borbi protiv trgovine ljudima i ostvarivanju bezbednosti i stabilnosti regiona. Opšta hipoteza potkrepljena je empirijskim dokazima i istraživanjem koje je pokazalo da je postojeća zapadnobalkanska regionalna saradnja bila nedovoljna da se suoči sa izazovima migrantske krize na adekvatan i efikasan način. Ova hipoteza utvrđuje potrebu za unapređenjem i jačanjem regionalne saradnje u borbi protiv migracionih izazova i postizanju stabilnosti i bezbednosti u regionu Zapadnog Balkana. Na osnovu ovoga može se zaključiti da je generalna hipoteza potpuno potvrđena i da je neophodno preduzeti mere za unapređenje i jačanje zapadnobalkanske regionalne saradnje u sferi migracionih izazova. Samo kroz koordinisan i usaglašen pristupljenou država Zapadnog Balkana, u saradnji s međunarodnim partnerima, mogu se prevazići izazovi migrantske krize i ostvariti stabilnija budućnost regiona.

7.2. Mogući pravci daljeg istraživanja

Važno je naglasiti da naša disertacija pruža sistematičan prikaz migrantske krize na području Zapadnog Balkana i predstavlja jedno od pilot-istraživanja ovog problema u oblasti bezbednosnih nauka. Međutim, fenomen migrantske krize zahteva dalje istraživanje kako bi se dublje razumeli i istražili efekti krize na migrante koji se i dalje nalaze u *tranzitu* kroz države Zapadnog Balkana, kao i na one migrante koji su odlučili da ostanu u tim državama. Dalje istraživanje trebalo bi da se fokusira na analizu posledica migrantske krize, kako iz perspektive migranata koji se nadaju odlasku u progresivne EU države tako i iz perspektive migranata koji su se odlučili da ostanu u državama Zapadnog Balkana. S obzirom na nedostatak konsenzusa o ključnim elementima uspešne integracije migranata u društvo, predlažemo da naučna zajednica vrši proučavanje faktora koji utiču na uspešnu integraciju migranata. Iako ova disertacija pruža analizu međusobnih odnosa država Zapadnog Balkana i nivoa regionalne saradnje u rešavanju izazova migrantske krize, važno je napomenuti da postoje određena ograničenja usled nedovoljno podataka. Identifikovali smo ključne prepreke i izazove koji ometaju uspostavljanje efikasne regionalne saradnje u oblasti migracija, kao što su politički sukobi, nedostatak međusobnog poverenja, administrativne barijere i nedostatak resursa. Međutim, zbog manjka podataka analiza sekuritizacije migrantske krize (posebno u Crnoj Gori) nije obuhvaćena u dovoljnoj meri, te preporučujemo da naučna zajednica istraživanje usmeri ka analizi reagovanja Crne Gore, kao i drugih država u regionu. Vršena je analiza efikasnosti postojećih regionalnih inicijativa, implementacije, stepena usaglašenosti i postignutog napretka u rešavanju izazova migracija, kao i procena adekvatnosti mehanizama saradnje u upravljanju migrantskom krizom na području Zapadnog Balkana. Međutim, bitno je istaći da fenomen migrantske krize ostaje multidimenzionalan i nedovoljno istražen u ovom regionu. Iako smo identifikovali određene prepreke u formiranju uspešne bezbednosne zajednice i pružili značajan naučni doprinos primeni teorija Dojča i Kapčana, smatramo da je ova disertacija samo početna tačka u razumevanju kompleksnog pitanja regionalnog povezivanja na Zapadnom Balkanu. Na osnovu nalaza istraživanja, ističemo ključnu ulogu vešte diplomatije u ostvarivanju uspešnih međusobnih odnosa u regionu. Stoga, snažno preporučujemo političkoj eliti država na Zapadnom Balkanu da ulože dodatne napore u mogućnosti regionalnog povezivanja, kako bi se ostvario stabilan mir. U skladu s Kapčanovom teorijom, važno je da teorija postane praksa, a naš indirektni cilj kroz ovu disertaciju jeste da ukazujemo na nužnost i korisnost regionalnog povezivanja. Već smo naglasili naučni doprinos ove disertacije koji predstavlja temelj za dalja istraživanja regionalne bezbednosne saradnje država Zapadnog Balkana. Međutim, društveni doprinos u ovoj disertaciji ima potencijal da posluži kao smernica za donošenje odluka i oblikovanje političkih strategija koje će promovisati saradnju, izgradnju poverenja i održivi mir u regionu. Apelujući na političku elitu u regionu da izgradi stabilne međudržavne odnose prisetićemo se Jovana Cvijića i njegove čuvene monografije *Balkansko poluostrvo*,⁹⁸ antropogeografske studije koja pruža inspiraciju i dragocen je temelj za razumevanje kontinuiteta i promena na Balkanu. Osim temeljne analize interakcije između ljudi i njihovog prirodnog okruženja na Balkanskom poluostrvu, kao i geografske sredine i kulture (materijalne i duhovne), Cvijić nam pruža i pregled migracija stanovništva na prostoru Balkana. Njegovo višedecenijsko proučavanje Balkanskog poluostrva podseća nas na to da, uprkos razlikama u etničkom i kulturnom identitetu stanovništva, postoji osnova za izgradnju međusobnog razumevanja i harmonije budući da je tokom istorije narod na ovom području bio duboko prožet uticajem jednih na druge. Kada razmatramo izgradnju poverenja na Zapadnom Balkanu, korisno je citirati Ismaila Kadara (Ismail Kadare), koji u monografiji *The Southern Balkans: Perspectives From The Region* ističe da je „evropska politika prema Balkanu snažno utemeljena na nasleđu ili uticaju rimsko-vizantijske ili osmansko-habzburške prošlosti” (Kadare, 2001: 5). Međutim, treba istaći da su narodi koji su bili pod vlašću Osmanskog carstva (Albanci, Srbi, Bugari, Grci) dokazali svoju sposobnost za suživot (Simić, 2001). Sada, u

⁹⁸ Otkako je objavljeno, prvi put na francuskom 1918. godine (*La péninsule balkanique: géographie humaine*) a potom i na srpskom jeziku u dva dela, 1922. i 1931. godine, ovo delo prošlo je kroz nekoliko reizdanja i ostalo relevantno za razumevanje evolucije specifičnih fenomena na Balkanskom poluostrvu.

savremenom dobu, uz podršku Evropske Unije kao idealnog partnera, postavlja se relevantno pitanje za akademsku analizu: zašto ovi narodi ne bi mogli zajedno ostvariti još veći prosperitet i blagostanje, koristeći prednosti mirnog okruženja i međusobne regionalne saradnje?

8. LITERATURA

1. Abikova, J., i Piotrowic, W. (2021). *Shaping the Balkan corridor: Development and changes in the migration route 2015–16*. International Migration, 59(1), str. 250.
2. Ahmetašević, A. (2020, 8. oktobar). *Brutalnost kao nova normalnost*. Heinrich Böll Foundation. Preuzeto sa <https://ba.boell.org/en/2020/10/08/brutalnost-kao-nova-normalnost>, pristupljeno 22.2.2023.
3. Ahmetašević, N., i Mlinarević G. (2019). *People on the Move in Bosnia and Herzegovina in 2018: Stuck in the Corridors to the EU*. Sarajevo. Heinrich Böll Stiftung BIH/North Macedonia/Albania.
4. Ajzenhamer V., (2018). *Migrantska kriza kao "kriza klasične geopolitike? Savremene migracije i društveni razvoj: interdisciplinarna perspektiva*. Beograd.
5. Ajzenhamer, V. (2020). *Migranti na meti - Sekuritizujući narativ Donalda Trampa. U Migracije kao bezbednosni izazov za Republiku Srbiju*. UDK 323:314.15(351.78)
6. Ajzenhamer, V., (2021). *Kada publika postane sekuritizujući akter: promena bezbednosne paradigme u vremenu pandemije COVID-19*. Sociologija i prostor: Časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, Vol. 59 No. 21.
7. Al Jazeera Balkans (2019). *Bihac, Najnovije današnje vijesti s Al Jazeera*. Preuzeto sa <https://balkans.aljazeera.net teme/2019/11/14/bihac-je-izdrzao-rat-u-migrantskoj-krizi-pao-na-koljena> (2019). pristupljeno 21.11.2023.
8. Al Jazeera Balkans (2020, 24. novembar). *DW: Hrvatsko maltretiranje migranata u interesu Evropske unije*. Preuzeto sa <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2020/11/24/dw-hrvatsko-maltretiranje-migranata-u-interesu-evropske-unije> pristupljeno 22.2.2023.
9. Aleksić, M. [ur.], (2016). *Preugovor – izveštaj o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 95
10. Aljović, A. (2021, 21. decembar). *Ko stoji iza nasilja nad migrantima - Hrvatska policija ili vlada?* Al Jazeera Balkans. Preuzeto sa <https://balkans.aljazeera.net teme/2021/12/21/ko-stoji-iza-nasilja-nad-migrantima-hrvatska-policija-ili-vlada> , pristupljeno 17.7.2023.
11. Al-Mimar, A., Ameen, A., i Ali, A. (2021). *A Critical Analysis of the Plan for Integration of Persons under International Protection in the Republic of Croatia*. Sveučilište u Zagrebu, fakultet političkih znanosti, str. 25
12. Amnesty International Publications, (2015). *Fenced out Hungary's violations of the rights of Refugees and Migrants*. str. 10-14.
13. Amnesty International. (2022). *Report on Bulgaria*. Amnesty International. Preuzeto sa <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/bulgaria/report-bulgaria/>, pristupljeno 22.2.2023.
14. Anastasakis, O. (2008). *The EU's political conditionality in the Western Balkans: Towards a more pragmatic approach*. Southeast European and Black Sea Studies, 8(4), str. 365–377.
15. Andonović, S., i Prlja, D. (2020). *Osnovi prava zaštite podataka o ličnosti*. Beograd: Institut za uporedno pravo. str.24.
16. Andresen, K., Hoxha, A., i Godole, J. (2017). *New Roles for Media in the Western Balkans*. Journalism Studies, 18(5), str. 614–628.

17. Arabi F. A. I., (2015)., *Ilegalne migracije stanovništva u Libiji*, Pravo – teorija i praksa, br. 4 – 6.
18. Arabi, F. A. I., (2016). *Krivična dela ilegalne migracije i krivično-pravni načini*. Univerzitet privredna akademija pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str.56. Novi Sad
19. Asylum Information Database (2020). *Country Report: Slovenia 2020 update*. Preuzeto sa <https://asylumineurope.org/reports/country/slovenia/> pristupljeno 6.10.2021.
20. Attali, J., (1985). Noise. *The Political Economy of Music*. Manchester Univeristy Press. str. 17.
21. Attinà, F. (2004), *The Building of Regional Security Partnership and the Security Culture Divide in the Mediterranean Region*. UC Berkeley.
22. Attinà, F. (2018). *Tackling the migrant wave: EU as a source and a manager of crisis*, Revista Española de Derecho Internacional Sección Estudios. Madrid.
23. Augustova, K. (2020a). *Games, push-backs and the everyday violence at the Bosnian-Croatian border*, Doktorska disertacija. Aston University, Birmingham UK.
24. Augustová, K. (2020b). *Photovoice as a research tool of the 'game' along the 'Balkan Route*. In K. Nikielska-Sekula, A. Desille, *Visual Methods in Migration Studies: New possibilities, theoretical implications, and ethical questions*. Springer Nature.
25. Augustová, K., i Sapoch, J. (2020). *Violent push-backs along the Balkan Route*. *Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*, 5(1), str. 219–231.
26. Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research, (2022). *Anfragebeantwortung zu Guinea: Informationen zu Menschenhandel und sexueller Ausbeutung*. Preuzeto sa <https://www.ecoi.net/de/dokument/2080408.html>, pristupljeno 22.10.2021.
27. Avramov, S., (2011). *Međunarodno javno pravo*, Akademija za diplomatiju i bezbednost, Beograd. str. 465
28. Baldwin, D., (1997). *The Concept of Security*, *Review of International Securita*, Vol.23.
29. Balkan Policy Research Group. (2020a). *Regional Cooperation in the Western Balkans, An overview of the Regional Economic Area and the Mini Schengen*, Preuzeto sa https://balkansgroup.org/wp-content/uploads/2020/11/Regional-Cooperation-in-the-Western-Balkans_An-overview-of-the-Regional-Economic-Area-and-the-mini_Schengen.pdf. pristupljeno: 13.12.2022.
30. Balkan Policy Research Group. (2021). *Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu: Komparativna analiza regionalnog ekonomskog područja, „mini-šengena“ i Zajedničkog Regionalnog Tržišta*.
31. Balkans Policy Research Group (2020b) *Regional Cooperation in the Western Balkans, An overview of the Regional Economic Area and the mini-Schengen*.
32. Barlai, M., i Al, E. (2017). *The migrant crisis: European perspectives and national discourses*.
33. Bartlett, W. (2009). *Regional integration and free-trade agreements in the Balkans: opportunities, obstacles and policy issues*. *Economic Change and Restructuring*, 42(1-2), str. 25–46.
34. Basso, D. (2022, May 20). *Macron says “European political community” no substitute to enlargement*, preuzeto sa https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/macron-says-european-political-

- [community-no-substitute-to-enlargement](#) pristupljeno 12.7.2022
35. BBC (2020, 23. decembar) *Zatvoren, pa zapaljen kamp za migrante u Bosni - više od 1.000 ljudi bez krova nad glavom*, preuzeto sa <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-55432015>. pristupljeno 09.04.2021.
 36. Belgrade Centre for Human Rights. (2017). *Right to asylum in the Republic of Serbia 2017* Belgrade Centre for Human Rights. ISBN 978-86-7202-191-2.
 37. Beogradska otvorena škola. (2022). *Pogledi na partnerstvo: Javne politike, propisi i prakse učešća organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka*. 2022.
 38. Beogradski centar za bezbednosnu politiku (2021). *Analiza funkcionisanja institucija u borbi protiv organizovanog visokotehnološkog kriminala u Srbiji*.
 39. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, (2012). *Značenje koncepta bezbednosti i teorija sekurizacija*
 40. Beogradski centar za ljudska prava (2011). *Ljudska prava u Srbiji 2010 pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava. Beograd.
 41. Beogradski centar za ljudska prava (2012) *Predlog Beogradskog centra za ljudska prava*. Beogradski centar za ljudska prava. Beograd.
 42. Beogradski centar za ljudska prava. (2012a). *Ljudska prava u Srbiji 2011* (V. Petrović, Ed.). Beogradski centar za ljudska prava. Beograd.
 43. Beznec, B., i Kurnik, J. (2020). *Old Routes, New Perspectives: The Challenges of Humanitarian Aid Provision at the Intersection of Routes and Human Security in Southeast Europe*. *Movements: Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*, (8).
 44. Beznec, B., M., i Speer Mitrović, M. S. (2016): *Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. Research Paper Series of Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe, str. 5.
 45. Bierbach, M. (2021, 6. januar). *Migrants in Bosnia: EU, UN officials condemn situation in Lipa camp*. InfoMigrants, preuzeto sa <https://www.infomigrants.net/en/post/29469/migrants-in-bosnia-eu-un-officials-condemn-situation-in-lipa-camp>, pristupljeno 22.2.2023
 46. Bieri, M. (2015). *The Western Balkans between Europe and Russia. CSS Analyses in Security Policy, 170*. preuzeto sa <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse170-EN.pdf>. pristupljeno 30.10.2023.
 47. Bigo, D. (2009). *Immigration controls and free movement in Europe*. *International Review of the Red Cross*, Volume 91 Number 875 September 2009. str. 579–591
 48. Bilandžić, V. (2001). *Perspektive regionalne stabilnosti na Balkanu*. *Međunarodni problemi*, 1-2, str. 40-58.
 49. Bjeković, S., i Vuksanović, M., (2013). *Ključni izazovi u oblasti migracija i azila u Crnoj Gori – pregled standarda, zakonodavstva i prakse*, CEDEM, Podgorica.
 50. Blackwell, A. (2021). *Justifying an Enforceable Right to Migrate*. Mater rad. The University of Guelph.
 51. Blagojević, V., (2018). *Ključne reperkusije migracione krize u Jugoistočnoj Evropi*. str. 52,
 52. Boateng, F. D., McCann, W. S., Chenane, J. L., i Pryce, D. K. (2020). *Perception of Immigrants in Europe: A Multilevel Assessment of Macrolevel Conditions*. *Social Science Quarterly*, 102(1), 209–227.

53. Bobic, M., i Babovic, M. (2013). *International migration in Serbia: Facts and policies*. Sociologija, 55(2), 209–228.
54. Bogdani, M. P., Faloppa, F., i Karaj, X. (2021). *Beyond definitions: A call for action against hate speech in Albania, a comprehensive study*, str. 65
55. Bosev R., i Cheresheva M., (2015). *Ethical Journalism Network: Bulgaria: A Study in Media Sensationalism*, preuzeto sa <https://ethicaljournalismnetwork.org/moving-stories-bulgaria> pristupljeno 7.2.2023.
56. Boswell, C. (2007a) *Migration control in Europe after 9/11: Explaining the absence of securitization*. JCMS: Journal of Common Market Studies 45.3 (2007). str. 589-610.
57. Boswell, C. (2007b) *Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way?.* The International Migration Review 41(1), 75-100.
58. Bouvier, C. (2019, 28 okobar). *Croatia's Schengen approval neglects violence at its borders*. PICUM, preuzeto sa: <https://picum.org/blog/croatias-schengen-approval-neglects-violence-at-its-borders/> , pristupljeno 05.08.2021..
59. Brsakoska-Bazerkoska, J. (2022). *The EU Integration Process of the Western Balkans in the Aftermath of 2015's Refugee Crisis*. Studia Europejskie - Studies in European Affairs, 26(2), str. 123–140.
60. Bučar Ručman, A. (2018). *Securitization and Militarization of Migration Management in Europe: The Case of Refugee Migration Through Slovenia in 2015/2016*, str. 15
61. Bukvić, M. (2016). *Govor mržnje i netolerancije u svjetlu izbjegličko-migrantske krize u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2016. str. 307-343.
62. Buzan B., i Waever O., (2003) *Regions and Powers*, Cambridge University Press.
63. Buzan, B., (1991). *People, State and Fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era* (second edition), London.
64. Buzan, B., Waever, O., i De Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers Inc
65. Byman, D., Chalk, P., Hoffman, B., Rosenau, W., i Brannan, D., (2001). *Trends in outside support for insurgent movements*. Santa Monica.
66. Canveren, Ö., i Akgül Durakçay, F., (2017). *The Analysis of the Hungarian Government's Discourse towards the Migrant Crisis: A Combination of Securitization and Euroscepticism*. Yönetim ve Ekonomi , vol.24, no.3, str.857-876.
67. Carling, J. (2023, 5. avgust). The phrase "Refugees and Migrants" Undermines Analysis, Policy, and Protection. Preuzeto sa <https://jorgencarling.org/2023/08/05/the-phrase-refugees-and-migrants-undermines-analysis-policy-and-protection/>, pristupljeno 12.2.2023
68. Caroline M., Wyszynski R., Guerra, i Kinga B., (2020). *Good refugees, bad migrants? Intergroup helping orientations toward refugees, migrants, and economic migrants in Germany*. str. 10.
69. Carrera, S., Blockmans, S., Gros, D., i Guild, E. (2015). *The EU's Response to the Refugee Crisis: Taking Stock and Setting Policy Priorities* (CEPS Essay, No. 20/16). Centre for European Policy Studies.
70. Centar za zaštitu i pomoć tražilaca azila CZA. (2023). *Đurović: Mađarska ograda na granici sa Srbijom samo ojačala bande koje krijumčare migrante*. Centar Za Zaštitu I Pomoć Tražiocima Azila, preuzeto sa: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/djurovic-madjarska-ograda-na-granici-sa-srbijom-samo-ojacala-bande-koje-krijumcare-migrante/> ,

- pristupljenoljeno 07.12.2023.
71. Central European Forum for Migration and Population Research (2013) preuzeto sa: <http://www.cefmr.pan.pl/> , pristupljenoljeno 12.11.2019.
 72. Central European Free Trade Agreement CEFTA. (2018), preuzeto sa: <https://www.mei.gov.rs/eng/documents/agreements-with-the-eu/the-agreement-on-free-trade-in-the-balkans-cefta/> , pristupljenoljeno 14.09.2022.
 73. CNA Analysis and Solutions. (2017). *Shining a Light on the Western Balkans: Internal Vulnerabilities and Malign Influence from Russia, Terrorism, and Transnational Organized Crime*. Preuzeto sa https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/dop-2017-u-015223-2rev.pdf. Pristupljeno: 17.7.2023.
 74. Cohn, R. L. (2010). *Mass migration under sail: European immigration to the antebellum United States*. Cambridge University Press, str. 122
 75. Collinson, W. (2015). *Moving Stories: Bulgaria*. Ethical Journalism Network, preuzeto sa <https://ethicaljournalismnetwork.org/moving-stories-bulgaria> pristupljeno 7.12.2022
 76. *Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Lanzarote Convention* (2007).
 77. Cooke, K., i White, A. (2015). *Moving Stories International Review of How Media Cover Migration Moving Stories*. Ethical Journalism Network. Preuzeto sa <https://ethicaljournalismnetwork.org/moving-stories-introduction> , pristupljeno 7.12.2021
 78. Ćopić, S., i Ćopić, S. (2018). *Zaštita prava migranata u Srbiji: Od humanitarnog zbrinjavanja ka integraciji i socijalnoj inkluziji*. Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja broj 2, str. 69
 79. Council of European Union, (2005). *European Convention on the Repatriation of Minors (1970) and Third Ratification on 2005*.
 80. Council of the European Union (2001). *Common Position of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism*.
 81. Council of the European Union (2001b). *Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof*.
 82. Council of the European Union (2004). *Council Regulation No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union*,
 83. Council of the European Union (2014). *EU Commission Staff Working Document on the assessment of the implementation of the Greek Action Plan on Asylum and Migration Management*, SWD (2014) 316 final, 7 October 2014, str. 17.
 84. Council of the European Union (2015a). *Commissioner for Human Rights – Country Monitoring, Hungary’s response to refugee challenges falls short on human rights*.
 85. Council of the European Union (2015b). *Convention on Action against Trafficking in Human Beings* (2005).
 86. Council of the European Union (2018). *Enhancing the response to migrant smuggling networks: a comprehensive and operational set of measures* - Approval (6 December 2018).
 87. Council of the European Union, (1953). *European Convention on Human Rights - The European Convention on Human Rights*

88. Council of the European Union, (1961). *European Social Charter, ETS 35. 18. October 1961.*
89. Council of the European Union, (1996). *European Convention on the Exercise of Children's Rights (1996).*
90. Council of the European Union, (1997). *European Convention on Nationality, ETS 166,6 November 1997.*
91. Council of the European Union, (2006). *Convention on the avoidance of statelessness in relation to State succession.*
92. Council of the European Union, (2017). *EU fight against terrorism- Consilium. Europa. Counter-terrorism Strategy.* Publications Office.
93. Council of the European Union, (2018). *EMPACT: the EU Policy Cycle for organised and serious international crime.* Publications Office
94. Council of the European Union. (2001). *Council Common Position of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism (2001/931/CFSP).*
95. Council of the European Union. (2004). *Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. Official Journal of the European Union, L 349/1.*
96. Court, I. (2016). *Migrant Smuggling Data and Research: A global review of the emerging evidence base* United Nations. preuzeto sa: <https://publications.iom.int/books/migrant-smuggling-data-and-research-global-review-emerging-evidence-base> pristupljeno 4.11.2022
97. Crna Gora, Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). *Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori. za period 2021-2025,* preuzeto sa: <https://www.gov.me/dokumenta/38214cec-7412-498d-9f8e-484e02ee1c78>. pristupljeno 04.11.2022.
98. Crna Gora, Ministarstvo unutrašnjih poslova. (2017). *Strategija za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017 – 2020. Godine, sa akcionim planom za implemtaciju strategije za 2017. godinu.* preuzeto sa: <https://www.gov.me/dokumenta/484f7503-6b5d-41df-8f70-d213f2a00646> , pristupljenoljeno 12.03.2021.
99. Crna Gora, Ministarstvo unutrašnjih poslova. (2019). *Crnogorska policija razbila organizovanu kriminalnu grupu koja je krijumčarila migrante preko više država; slobode lišeno 11 lica, na sajtu Vlade Crne Gore – objavljeno 12.6.2019,* <https://www.gov.me/clanak/202411--crnogorska-policija-razbila-organizovanu-kriminalnu-grupu-koja-je-krijumcarila-migrante-preko-vise-drzava-slobode-liseno-11-lica>. pristupljeno 16.10.2023.
100. Crvenković, J. (2018, 30. maj). *Raste broj izbjeglica: Region mora koordinirati odgovor. Slobodna Evropa.* Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/crvenkovi%C4%87-raste-broj-izbjeglica-region-mora-koordinirati-odgovor/29192272.html>, pristupljeno 17.2.2023.
101. Cusack, T. (2020). *Karl Deutsch and Realist Theory in International Politics.* Part of the book series: *Pioneers in Arts, Humanities, Science, Engineering, Practice.*
102. Cvijić, J. (1922). *Jovan Cvijić Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje.*
103. Cvrtila, V., Slijepčević, M., i Levak, T. (2019). *Migration, the perception of security*

- risks and media interpretation frameworks in Croatia and Hungary. Studia Polensia*, 8(1), 7–30.
104. Cvrtila, V., Slijepčević, M., i Levak, T. (2019). *Migration, the perception of security risks and media interpretation frameworks in Croatia and Hungary. Studia Politica Croatica*, (8), str. 1-24.
 105. D'Appollonia, A. C., (2015). *Migrant mobilization and securitization in the US and Europe : how does it feel to be a threat. Palgrave Macmillan US*. str. 19
 106. Dalacoura, K. (2012). The 2011 uprisings in the Arab Middle East: Political change and geopolitical implications. *International Affairs*, 88(1), 63-79. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2012.01057.x>
 107. Demirović, M. L. (2019, April 9). Čović o migrantima: BiH nema dovoljno uniformisanih struktura. *Nezavisne novine*. Preuzeto sa <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Covic-o-migrantima-BiH-nema-dovoljno-uniformisanih-struktura/532363>, pristupljeno 12.7.2021
 108. Demjanski A. (2020). *Framing the News: Deutsche Welle, Sputnik News and Macedonias Colorful Revolution*. Master rad. Austin: The University of Texas Austin. str. 62
 109. Desmond, A. (2023). From migration crisis to migrants' rights crisis: The centrality of sovereignty in the EU approach to the protection of migrants' rights. *Leiden Journal of International Law*, 36(2), 313–334. doi:10.1017/S0922156522000759
 110. Deustch K. W., (1957)., *Political Community and North Atlantic Area*, Princeton University Press, p.5
 111. Deutsch, K.W., Burrell, S.A., Kann, R.A., (1957) *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
 112. Dhëmbo, E., Çaro, E., i Hoxha, J. (2021). “*Our migrant*” and “*the other migrant*”: *migration discourse in the Albanian media, 2015–2018. Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1).
 113. Ditarych, O. (2014). *Security community: A future for a troubled concept? International Relations*, 28(3), 350–366.
 114. Djurovic, O., Djurovic, R., i Spijkerboer, T. (2022). *Country Report Serbia WP5. Country Reports*.
 115. Dolan, C. J. (2022). *Hybrid warfare in the Western Balkans: How structural vulnerability attracts maligned powers and hostile influence*. doi: [10.2478/seeur-2022-0018](https://doi.org/10.2478/seeur-2022-0018) str. 3–25.
 116. Drosopulos, M. (2020). *Berlin process: Overview of the progress by the six Western Balkans countries since London and Poznan' Summits*.
 117. Đurović, R., (2013). *O Projektu i Centru za zaštitu i pomoć tražiocima azila*. Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila - APC/CZA. Beograd
 118. Đurović, R., Dedakin, J., i Jančić, I., (2013) *Nadležnosti i praksa u azilnom sistemu Srbije, u okviru Projekta: Unapređenje sistema azilantske zaštite u Srbiji*. Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila - APC/CZA. Beograd.
 119. Ellegaard, O., Wallin, J., (2015). *The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact?*, *Scientometrics* 105, 1809–1831, <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1645-z>
 120. Eonomopoulou, A., Pavli A., Stasinopoulou P., Giannopoulos L.A., i Tsiodras L.,

- (2018). *Migrant screening: Lessons learned from the migrant holding level at the Greek–Turkish borders*. *Journal of Infection and Public Health* Volume 10, Issue 2, March–April 2017, str. 177-184
121. Euractiv, (2021). *Migrants have no place in Republika Srpska, says Dodik*. 13.1.2021. Preuzeto sa: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/migrants-have-no-place-in-republika-srpska-says-dodik/ pristupljeno:22.2.2023.
 122. Euronews, (2018). *Bosnian Mayor: The arrival of any more migrants has to be stopped immediately*. 30.11.2018. Preuzeto sa: <https://www.euronews.com/my-europe/2018/11/30/bosnian-mayor-the-arrival-of-any-more-migrants-has-to-be-stopped-immediately> , pristupljeno:22.2.2023.
 123. European Asylum Support Office (2021). *Bibliography to the EASO Asylum Report 2021*.
 124. European Asylum Support Office, (2016). *Significant Pull/Push Factors for Determining of Asylum-Related Migration: A Literature Review*. str. 12
 125. European Border and Coast Guard Agency (Frontex), (2015). *The Western Balkans Annual Risk Analysis (2015)*, Warsaw. 2015, Quarter 1/2015, str. 1-31
 126. European Commission (2015). *Governance of migrant integration - Romania. Decision no. 312/2015 concerning the creation of the Interministerial Committee the National Coalition for the Integration of the Refugees*, November 27th 2015.
 127. European Commission Eurostat, (2019). *Eurostat- Statistics explained. Migration and migrant population statistics*.
 128. European Commission Eurostat. (2014–2020). *Asylum applicants by type, citizenship, age and sex - annual aggregated data*. Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_ASYAPPCTZA , pristupljeno 22.5.2021.
 129. European Commission Eurostat. (2016). *Eurostat, News release, 44/2016 – 4 March 2016. Publications Office*.
 130. European Commission, (2015, September 9). *Refugee Crisis: European Commission takes decisive action* [Press release].
 131. European Commission, (2019). *Western Balkans Summit in Poznań: strengthening links within the region and with the EU*.
 132. European Commission, (2022) *Migration routes: Commission proposes Action Plan for cooperation with Western Balkans to address common challenge*, Official website of the European Union.
 133. European Commission. (2015). *Meeting on the Western Balkans Migration Route: Leaders Agree on 17-point plan of action [press release]*. Brussels. Pristupljeno 2.2.2022.
 134. European Commission. (2015). *Refugee Crisis – Q&A on Emergency Relocation*. Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5698, pristupljeno: 22.2.2022
 135. European Commission. (2022). *Commission staff working document, Albania 2022 Report*, SWD(2022) 332 final.
 136. European Council. (2012, March 1). *Serbia is granted EU candidate status*. Brussels, EUCO 35/12, PRESSE 84.
 137. European External Action Service (EEAS). (2023). *€15 million EU support for better border and migration management in Montenegro*. Preuzeto sa

- https://www.eeas.europa.eu/delegations/montenegro/%E2%82%AC15-million-eu-support-better-border-and-migration-management-montenegro_en?s=225 pristupljeno 12.7.2023..
138. European Network on Statelessness, (2021). *ENS Statelessness Index Survey 2021: North Macedonia*.
 139. European Observatory on Homelessness, (2016). *Asylum Seekers, Refugees and Homelessness*. EOH Comparative Studies on Homelessness.
 140. European Observatory on Homelessness. (2016). *Asylum Seekers, Refugees and Homelessness: EOH Comparative Studies on Homelessness*. Brussels.
 141. European Parliament (2016). *Uredba (EU) 2016/679 Evropskog parlamenta i Saveta od 27. aprila 2016. godine o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom podataka o ličnosti i o slobodnom kretanju takvih podataka, i o stavljanju van snage Direktive 95/46/EZ (Opšta uredba o zaštiti podataka)*. Službeni list Evropske unije, L 119, 1-88.
 142. European Parliament, (2013). *Regulation (Eu) No 604/2013 of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)*. Preuzeto sa <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/2013-06-29> , pristupljeno 22.6.2021.
 143. European Parliament, (2015). *European Parliament resolution of 10 June 2015 on the situation in Hungary*.
 144. European Parliament, (2015). *European Parliament resolution of 24 October 2019 on opening accession negotiations with North Macedonia and Albania*.
 145. European Parliament, (2015a). *European Parliament resolution of 10 June 2015 on the situation in Hungary*.
 146. European Parliament, (2020). *Exploring migration causes : Why people migrate*. Preuzeto sa <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/world/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate>. pristupljeno: 22.5.2021.
 147. European Parliament, (2021). *Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on automated data exchange for police cooperation (“Prüm II”), amending Council*.
 148. European Parliament, (2022, May 5). *Pieņemtie teksti - Ceturtdiena, 2022. gada 5. maijs*.
 149. European Parliament. (2019). *Texts adopted - Opening accession negotiations with North Macedonia and Albania - Thursday, 24 October 2019*.
 150. European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). *Migration: fundamental rights issues at land borders*.
 151. European Union Law, (2002). *Framework Decision 2002/584/JHA on the European arrest warrant and the surrender procedures between EU countries*.
 152. European Union, (2015). *Leaders' Meeting on refugee flows along the Western Balkans Route: Leaders' Statement*. October 2015. Preuzeto sa: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=563216cb4&skip=0&query=migrant&coi=ALB> pristupljeno 22.2.2023.
 153. European Union. (2001). Report by the European Union to the Committee established Under paragraph 6 of resolution 1373 (2001) adopted by the Security council at its 4385th meeting on 28 september 2001.

154. European Union. (2008). *Policy plan on asylum: An integrated approach to protection across the EU*.
155. Febricia, S., (2010). *Securitizing Terrorism in Southeast Asia*. *Asian Survey*, Vol. 50, No. 3, 569-590.
156. Felberg, T. R., & Šarić, L. (2017). *In transit, Representations of migration on the Balkan route. Discourse analysis of Croatian and Serbian public broadcasters (RTS and HRT online)*. *Journal of Language Aggression and Conflict*, 5(2), 227–250.
157. Felberg, T., i Saric, L., (2017). *In transit: Representations of migration on the Balkan route. Discourse analysis of Croatian and Serbian public broadcasters (RTS and HRT online)*. *Journal of Language Aggression and Conflict*. 5. 227-250. 10.1075/jlac.5.2.04fel.
158. Ferreira, S. (2018). *Human Security and Migration in Europe's Southern Borders*. Springer.
159. Final Declaration by the Chair of the Berlin Western Balkans Summit. (2014, August 28). Preuzeto sa <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Conference-on-the-Western-Balkans.pdf>
160. Final Declaration by the Chair of the Berlin Western Balkans Summit (28 August 2014). Preuzeto sa <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Conference-on-the-Western-Balkans.pdf>
161. Final Declaration by the Chair of the Paris Western Balkans Summit. (2016, July 4). Preuzeto sa <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/policy-highlights/regional-cooperation/20160713-01.final-declaration-by-the-chair-of-the-paris-western-balkans-summit.pdf>
162. Final Declaration by the Chair of the Paris Western Balkans Summit. (2016, July 4). Preuzeto sa <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/policy-highlights/regional-cooperation/20160713-01.final-declaration-by-the-chair-of-the-paris-western-balkans-summit.pdf>
163. Final Declaration by the Chair of the Poznan Western Balkans Summit. (2019, July 5). Preuzeto sa https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_3669
164. Final Declaration by the Chair of the Poznan Western Balkans Summit. (2019, July 5). Preuzeto sa https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_3669
165. Final Declaration by the Chair of the Sofia Western Balkans Summit. (2018, May 17). Preuzeto sa https://www.consilium.europa.eu/media/34776/sofia-declaration_en.pdf
166. Final Declaration by the Chair of the Trieste Western Balkans Summit. (2017, July 12). Preuzeto sa <https://europa.rs/trieste-western-balkans-summit-2017-declaration-by-the-italian-chair/?lang=en>
167. Final Declaration by the Chair of the Vienna Western Balkans Summit. (2015, August 27). Preuzeto sa https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/policyhighlights/regional-cooperation/20150828_chairmans_conclusions_western_balkans_summit.pdf
168. Firdaus, M. J. B. (2023). *Rethinking Serbia Foreign Policy: Case of Open Balkan Initiative and EU Accession*. *JUSS (Jurnal Sosial Soedirman)*, 6(1), 11–26.
169. Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore, (2015). *FORS Montenegro: Hajde da razgovaramo o EU, Vrijednosti Evropske unije*. http://forsmontenegro.org/wp-content/uploads/2018/01/3.-EU_vrijednosti.pdf, pristupljeno 15.1.2022
170. Frontex, (2014). *Frontex: Annual Risk Analysis 2014*, Publications Office of the

- European Union.
171. Frontex, (2016). *Frontex: Annual Activity Report 2015*, General Secretariat of the Council, Council of the European Union, Brussels, 28 June 2016 (OR. en) 10659/16, Preuzeto sa:
https://www.frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Annual_report/2015/General_Report_2015.pdf , pristupljeno: 17.01.2022.
 172. Frontex, (2018). *Frontex: About Frontex, Structure*. Publications Office of the European Union <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/structure/> , pristupljeno 15.1.2022.
 173. Frontex, (2018a). *Frontex: European Border and Coast Guard Agency, Western Balkans Quarterly, Quarter 2, April-June 2018*, Publications Office of the European Union. Preuzeto sa:
https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/WB/WB_Q2_2018.pdf, pristupljeno: 2.2.2023.
 174. Frontex, (2018b). *Frontex: News, Greece and Italy continued to face unprecedented number of migrants in December*. Publications Office of the European Union <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/greece-and-italy-continued-to-face-unprecedented-number-of-migrants-in-december-0BbBRd> , pristupljeno 22.2.2021.
 175. Frontex, (2018c). *Frontex: Risk Analysis Network (FRAN)*, Publications Office of the European Union https://knowledge4policy.ec.europa.eu/dataset/ds00034_en , pristupljeno 24.5.2021.
 176. Frontex, (2018d). *Frontex: Western Balkans Annual Risk Analysis, 2014*, Publications Office of the European Union <https://frontex.europa.eu/publications/wb-ara-2014-RHGgLy> , pristupljeno 24.2.2021.
 177. Frontex, (2018e). *Frontex: Operations*. Publications Office of the European Union <http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/yUq2is> , pristupljeno 22.2.2021.
 178. Frontex, (2018f). *Frontex: Operations*. Publications Office of the European Union <http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/8HPltg> , pristupljeno 22.2.2021.
 179. Frontex. (2015g). *Annual Risk Analysis 2015*. Publications Office of the European Union str.5.
 180. Galan, A. E., (2017). The impact of the refugee crisis on the European Union. Master rad. Portland State University
 181. Gelvin, J. L. (2021). The Arab Uprisings. In D. Motadel (Ed.), *Revolutionary World: Global Upheaval in the Modern Age*. Cambridge: Cambridge University Press. (str. 242–261).
 182. Global Compact on Refugees. (n.d.). Montenegro. Preuzeto sa <https://globalcompactrefugees.org/gcr-action/countries/montenegro>, pristupljeno 7.2.2023.
 183. Global Detention Project. (2020). *Albania detention data profile 2020*. <https://www.globaldetentionproject.org/wp-content/uploads/2020/12/Albania-Detention-Data-Profile-2020.pdf> pristupljeno 2.12.2023.
 184. Global Detention Project. (2020). *Serbia Immigration Detention Profile*.
 185. Glover, R.W. (2011). *The Theorist and the Practitioner*. Geopolitics, History, and International Relations, Vol. 3, No. 1, 77–102.
 186. Government of Romania. (2015, September 16). National Immigration Strategy for the period 2015-2018, and the Action Plan for 2015, approved by the Government.

- Pristupljeno sa <https://gov.ro/en/government/cabinet-meeting/national-immigration-strategy-for-the-period-2015-2018-and-the-action-plan-for-2015-approved-by-the-government>
187. Grečić, V. (2006). *Politika viza i Zapadni Balkan*. Institut za međunarodnu politiku i privredu, Evropski pokret u Srbiji, Grupa 484.
 188. Grečić, V. (2017). Uticaj migrantske politike na razvoj Srbije. *Međunarodna politika*, LXVIII(1168), Okto-bar–decem-bar. Institut za međunarodnu politiku i privredu. str.38
 189. Greussing, E., i Boomgaarden, H., (2017). *Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe's 2015 refugee crisis*. *Journal of Ethnic and migration studies*, 2017 vol. 43,.
 190. Grigonis, S., (2016) *EU in the face of migrant crisis: Reasons for ineffective human rights protection*.
 191. Grupa 484 (2017). *Migranti i migrantkinje u iregularnom statusu u Republici Srbiji – Aktuelna pitanja i perspektive*. Autonomni ženski centar, Beograd.
 192. Grupa 484, (2011). *European – Serbian cooperation on (Forced) migration (ESCoM), Izazovi prisilnih migracija u Srbiji; Položaj izbeglica, interno raseljenih lica, povratnika i tražilaca azila*.
 193. Grupa 484, Beogradski centar za ljudska prava, (2014). *Izazovi sistema azila*. Beogradski centar za bezbednosnu politiku. Beograd, str. 23. (n.d.-a).
 194. Grupa 484. (2014). *Izazovi sistema azila [Challenges of the asylum system]*. <https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/Izazovi-sistema-azila-2014-grupa-484.pdf>
 195. Grupa 484. (2016). *Migranti u iregularnom statusu [Migrants in an irregular status]*. <https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/prEUGovor-20161025-Migrantiu-iregularnom-statusu-grupa-484.pdf>,
 196. Grupa 484. (2019). *Politike migracija i azila – standardi Evropske unije i nacionalni pravni okvir: Vodič za članove parlamenta*. Dosije studio, Beograd.
 197. Grupa 484. (2019). *Politike migracija i azila [Migration and asylum policies]*. <https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/Politike-migracija-i-azila-grupa-484.pdf>
 198. Grupković, B., (2006), *Ilegalne migracije i borba protiv trgovine ljudima*, str. 44.
 199. Hager, A., (2021). *What Drives Migration to Europe? Survey Experimental Evidence from Lebanon*, Published in: *International migration review*, volume 55, Issue 3, str. 929–950.
 200. Hameršak M., Pleše I., (2017): *Zarobljeni u kretanju: o hrvatskoj dionici balkanskog koridora*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. str.9–39.
 201. Hameršak, M., Hess, S., Speer, M., i Stojić Mitrović, M. (2020). *The Forging of the Balkan Route: Contextualizing the Border Regime in the EU Periphery*. *The Frontier Within: The European Border Regime in the Balkans*, 5(1).
 202. Hameršak, M., Pozniak, R. (2022). *Spašavanje života, e-ERIM mreža pojmova evropskog režima iregulariziranih migracija na periferiji EU*.
 203. Hatton, T. J. (2020). *Asylum Migration to the Developed World: Persecution, Incentives, and Policy*. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 75–93.
 204. Hatton, T. J. (2020). *Asylum Migration to the Developed World: Persecution, Incentives, and Policy*. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), str. 75–93. <https://doi.org/10.1257/jep.34.1.75>
 205. Helbling, M., Meierrieks D., (2020). *Transnational terrorism and restrictive*

- immigration policies*. Journal of Peace Research, 57 (4), str. 564-580.
206. Hintjens H., (2019)., *Failed Securitisation Moves during the 2015 'Migration Crisis'*. International Organization for Migration International Migration
 207. Hromadžić, A. (2020). *Notes from the Field.*»Migrant Crisis«in Bihać, Bosnia and Herzegovina. *Movements. Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*, 5(1).
 208. Hrvatski pravni centar. (2019). *Hrvatski sustav azila u 2018. godini- Nacionalni izveštaj*.
 209. Huddleston, T. (2013). Srbija - Indeks razvijenosti politika integracije migranata (MIPEX). Pritupljeno sa <https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/Indeks-razvijenosti-politika-integracije-migranata-MIPEX-za-Srbiju-2013-grupa-484.pdf>
 210. Human Rights Watch, (2021). Our lives are like death. https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/10/syria1021_web.pdf str. 9-65
 211. Human Rights Watch. (2015, June 19). The Mediterranean Migration Crisis: Why People Flee, What the EU Should Do. Preuzeto sa <https://www.hrw.org/report/2015/06/19/mediterranean-migration-crisis/why-people-flee-what-eu-should-do>, pristupljeno 12.2.2020.
 212. Human Rights Watch. (2022, 26. maj). Bulgaria: Migrants Brutally Pushed Back at Turkish Border. <https://www.hrw.org/news/2022/05/26/bulgaria-migrants-brutally-pushed-back-turkish-border>, pristupljeno 22.2.2023
 213. Ibrahim, M. (2005). *The Securitization of Migration: A Racial Discourse I*. *International Migration*, 43(5), 163–187.
 214. Ilijić, L., i Vujičić, N. (2020). *Redefining the concept of security from the aspect of modern imigrations*. *Strani Pravni Zivot*, 4, 115–132.
 215. Institut za međunarodnu politiku i privredu, Evropski pokret u Srbiji, Grupa 484. (2006). *Politika viza i Zapadni Balkan*. Evropski pokret u Srbiji.
 216. Institut za statistiku Albanije (INSTAT). (2022). Asylum seekers in Albania 2022. <https://www.instat.gov.al/media/11848/asylum-seekers-in-albania-2022.pdf>
 217. Institute of Macroeconomic Analysis and Development (IMAD). (2023). *Productivity Report 2022* Pristupljeno sa https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/sporocila_za_javnost/2022/Sporocila_za_javnost/Konferenca_PoP22/aPoP_2022_w.pdf.
 218. Integral Human Development (2020), *Country Profiles: Albania*, preuzeto sa: <https://migrants-refugees.va/country-profile/albania/>, pristupljenoljeno 2.12.2023.
 219. Integral Human Development, Country Profiles, Slovenia, <https://migrants-refugees.va/country-profile/slovenia/>, pristupljeno 2.2.2023.
 220. Integral Human Development, Country Profiles: Albania, <https://migrants-refugees.va/country-profile/albania/> pristupljeno 2.12.2023.
 221. Integral Human Development, Country Profiles: Albania, <https://migrants-refugees.va/country-profile/albania/> pristupljeno 2.12.2023.
 222. Integral Human Development, Country Profiles: North Macedonia, <https://migrants-refugees.va/country-profile/north-macedonia/> pristupljeno 2.2.2023.
 223. Internal Affairs and Albanian State Police. (2017). *Migration Profile 2016 Republic of Albania*. Tirana.
 224. International Commission of Jurists (ICJ)., (2016)., <https://www.icj-cij.org/files/annual-reports/2016-2017-en.pdf> Pristupljeno: 2.12.2019

225. International Organization for migration (2012). *Zaštita prava migranata u Republici Srbiji*. Beograd.
226. International Organization for Migration (IOM) (2015). *Glossary on Migration (2nd ed.)*. Geneva.
227. International Organization for Migration (IOM), (2011). *Pregled pravnog i institucionalnog okvira Republike Srbije u oblasti upravljanja migracijama*. Beograd.
228. International Organization for Migration (IOM), (2011, June). *Pregled pravnog i institucionalnog okvira Republike Srbije u oblasti upravljanja migracijama, 2011: 5*.
229. International Organization for Migration (IOM), (2012). *Zastita Prava Migranata u Republici Srbiji, priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama*.
230. International Organization for Migration (IOM), (2015). *Austrija annual policy report*.
231. International Organization for Migration (IOM), (2015). *Emergency response plan for Serbia and the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Situation Overview.
232. International Organization for Migration (IOM), (2015). *Situation overview - European Migration Crisis IOM Emergency Response Plan for Serbia and the former Yugoslav Republic of Macedonia September - December 2015*.
233. International Organization for Migration (IOM), (2015a). *Situation Overview European Migration Crisis IOM Emergency Response Plan For Serbia*
234. International Organization for Migration (IOM), (2016). *Migration Profile 2015 Republic of Albania Tirana 2016*. Migration Profile.
235. International Organization for Migration (IOM), (2018). *Migration Governance Snapshot: Republic of Albania*.
236. International Organization for Migration (IOM), (2018, 06. avgust). *Migrants in Velika Kladusa: 'A humanitarian catastrophe'*. Preuzeto sa: <https://bih.iom.int/news/migrants-velika-kladusa-humanitarian-catastrophe-infomigrantsnet> pristupljeno: 12.2.2022.
237. International Organization for Migration (IOM), (2020). *Countering Human Trafficking and Migrant Smuggling in the Western Balkans: key regional actors gather in Budva, Montenegro, IOM Albania, Regional Conference, 8.2.2023*. Preuzeto sa <https://albania.iom.int/news/countering-human-trafficking-and-migrant-smuggling-western-balkans-key-regional-actors-gather-budva-montenegro> , pristupljeno 2.12.2023.
238. International Organization for Migration (IOM), (2020, 23. decembar). *Izjava o zabrinjavajućem razvoju situacije sa privremenim prihvatnim kampom Lipa. Sarajevo, Bosna i Hercegovina*. Preuzeto sa: <https://bih.iom.int/news/izjava-ujedinjenih-nacija-u-bosni-i-hercegovini-o-zabrinjavajucem-razvoju-situacije-sa-privremenim-prihvatnim-kampom-lipa> pristupljeno: 12.2.2022.
239. International Organization for Migration (IOM), (2020, August 19). *Njoftim për shtyp - Trajtimi i sfidave të COVID-19 brenda përgjigjes për migrantët dhe refugjatët në Ballkanin Perëndimor*.
240. International Organization for Migration (IOM), (2021). *Addressing Complex Migration Flows in the Mediterranean: IOM Response Plan Spotlight on South-Eastern Europe International Organization for Migration*. str. 5-11
241. International Organization for Migration (IOM), (2021). *Gove Rnan ce indi c ato r s – the Kingdom of Eswatini - | profile 2021 - IOM Publications*.
242. International Organization for Migration (IOM), (2021). *IOM Strategy in Bosnia and*

- Herzegovina (2022–2025). IOM, Sarajevo
243. International Organization for Migration (IOM), (2021). *Migration Governance Indicators*. North Macedonia, Profile 2021.
 244. International Organization for Migration (IOM), (2021a). *Fostering Sub-Regional Cooperation on Migration in South-Eastern and Eastern Europe, Summary Report*.
 245. International Organization for Migration (IOM), (2022). *Displacement Tracking Matrix Flow monitoring surveys report Bosnia and Herzegovina*.
 246. International Organization for Migration (IOM), Serbia (2018). *EU Support to Serbia and Former Yugoslav Republic of Macedonia*. | IOM Serbia.
 247. International Organization for Migration, (IOM), (2012). – Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji. (2012). *Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*. Projekat Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika, Beograd. Otvorena Vlada Republike Srbije. (2012, November 8).
 248. International Organization for Migration. (2011). *Pregled pravnog i institucionalnog okvira Republike Srbije u oblasti upravljanja migracijama*. Beograd, jun 2011. godine.
 249. International Organization for Migration. (2019). *Glossary of migration terms*. Preuzeto sa https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
 250. International Organization for Migration. (2020.). *Migration Governance Framework (MIGOF)*. Preuzeto sa <https://emergencymanual.iom.int/migration-governance-framework-migof>, pristupljeno 15.1.2022.
 251. International Organization for Migration. (2021). *Migration Governance Indicators Profile 2021: North Macedonia*. Preuzeto sa <https://publications.iom.int/books/migration-governance-indicators-profile-2021-north-macedonia>
 252. International Organization for Migration. (2023). *Western Balkans Mixed Migratory Flows Report: January 2023*. Preuzeto sa <https://dtm.iom.int/reports/western-balkans-mixed-migratory-flows-report-january-2023>, pristupljeno 16.10.2023
 253. Iohannis, K. (2015, 07 septembar). Conferință de presă susținută de Președintele României, domnul Klaus Iohannis. *Președintele României*. <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/conferinta-de-presa-sustinuta-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis1449683916>, pristupljeno 12.7.2023
 254. Iohannis, K. (2015, September 7). Press conference of Klaus Iohannis, Romania's President.
 255. Isakjee, A., Davies, T., Obradović-Wochnik, J., & Augustová, K. (2020). *Liberal Violence and the Racial Borders of the European Union*. *Antipode*, 52(6).
 256. Jakov Marušić, S., (2017, 22. septembar). *Opposition pushes for migrant referendums along with Macedonia polls*. *Balkan Insight*. Preuzeto sa <https://balkaninsight.com/2017/09/22/opposition-pushes-for-migrant-referendums-along-with-macedonia-polls-09-21-2017/>, pristupljeno 12.7.2023.
 257. Jelačić Kojić, M. (Urednik). (2017). *Migranti i migrantkinje u iregularnom statusu u Republici Srbiji - Aktuelna pitanja i perspektive*. Beograd, Srbija
 258. Jennissen, R., i Van Veiligheid En Justitie, M. (2004). *Macroeconomic determinants of international migration in Europe*.
 259. Jesuit Refugee Service. (2017). *Reagiranje isusovacke sluzbe za izbjeglice povodom brojnih prituzbi izbjeglica na proceduru odlucivanja o zahjevima za medunarodnom zastitom*. JRS Hrvatska.

260. Jovanović Ajzenhamer, N., Ajzenhamer, V., (2017). *Unifikacija islama kao instrument hantingtonizacije migrantske krize*, [izlaganje na konferenciji Populizam, izbeglička kriza, religija, mediji] Novi Sad: Filozofski fakultet .
261. Jovanović Ajzenhamer, N., i Ajzenhamer, V. (2017). Unifikacija islama kao instrument hantingtonizacije migrantske krize.
262. Kajosevic, S., (2023). Balkan Insight, (16.5.2023). *EU Border Guards to Target Illegal Migration in Montenegro*. Preuzeto sa <https://balkaninsight.com/2023/05/16/eu-border-guards-to-target-illegal-migration-in-montenegro/> , pristupljeno 16.10.2023.
263. Kaunert, C., Leonard, S., Bures, O., i MacKenzie, A. (2014). *The EU Counterterrorism Coordinator: An Actor in the External Dimension of EU Counter-Terrorism?* Justice and Home Affairs Agencies in the European Union Routledge.
264. Kaya, A. (2009). *Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization*. New York: Palgrave Macmillan.
265. Kenedi P., (1997)., *Priprema za dvadeset prvi vek*, Službeni list, Beograd.
266. Kern, S. (2015, 22. jul). Velika evropska migraciona kriza. Savremeni svet. Preuzeto sa: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/velika-evropska-migraciona-kriza.html>
267. Kešetović, Ž. (2018). *Media Construction of migrant crisis*. Security Dialogues, 325.254.4-044.372: 316.774. str. 24-30.
268. Keuc, A. (2020). *Migrants and Refugees in Slovenia 2020*.
269. Kicinger A.,(2004)., *International Migration as a non-traditional security threat and the EU responses to this phenomenon, Central European Forum for Migration research, Warsaw*
270. Kilibarda Z., Mladenović M. i Ajzenhamer V., (2014)., *Geopolitičke perspektive savremenog sveta*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet Bezbednosti str. 240-248.
271. Knežević Predić, V. (2015). *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu za*. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
272. Kojić, M., Bilinović, A., i Trbojević, N. (2017). *Re-evaluacija i novi pristupi u analizi migracione politike u Evropi*. Beograd: Institut za uporedno pravo, Institute of Comparative Law. ISSN 0039-2138. str. 95 – 107
273. Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije, (2019). *O migracijama*. Preuzeto sa: <https://kirs.gov.rs/cir/migracije/o-migracijama>, pristupljeno 12.2.2020
274. Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije. (2012). *Zaštita prava migranata u Republici Srbiji: Priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama*.
275. Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije. (2012). *Zaštita prava migranata u Republici Srbiji, 2012: 91*.
276. Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije. (n.d.). O migracijama. Preuzeto sa <https://kirs.gov.rs/lat/migracije/o-migracijama>, pristupljeno 12.2.2023
277. Komesarijat za izbeglice Republike Srbije. (n.d.). *Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*.
278. Komljenović, M. (2020). *Bezbednosni izazovi Republike Srbije u sprečavanju I suzbijanju zdravstvenih pretnji prouzrokovanih migrantskom krizom*. MD - Medical Data 2020;12(4) 187-192. *Medical Data, 12(4)*, 187–192.
279. Komljenović, M. (2022). *The EU and the Western Balkans' response during the migrant crisis*. *Energy, Sustainability and Society, 12(1)*.

280. Korićanac, I., Petronijević V. i Ćirić, D. (2013). *Tražiocima azila iz Srbije: migracije, siromaštvo i rizici od trgovine ljudima*. Beograd: Grupa 484, preuzeto sa: <https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/Trazioci-azila-iz-Srbije-migracije-siromastvo-i-rizici-od-trgovine-ljudima-2013-grupa-484.pdf>, pristupljeno 19.5.2021.
281. Kostic, M. (2016). The concept of security. *Vojno Delo*, 68(7), 68–84. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1607068k>
282. Koschut, S. (2014). *Regional order and peaceful change: Security communities as a via media in international relations theory*. *Cooperation and Conflict*, 49(4), 519–535.
283. Kovač, M., Potkonjak – Lukić, B., *Strategijski aspekti migrantske krize u Evropi kao bezbednosne pretnje Republici Srbiji*, Naučna polemika. Zbornik radova sa konferencije Regionalna saradnja u suzbijanju prekograničnog kriminala, str.267
284. Kraler, A., Vogel, D., (2008)., *Undocumented Migration: Counting the Uncountable*. Data and Trends Across Europe, Deliverable prepared for the research project
285. Ktistakis, J. (2016). *Zaštita migranata prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i Evropskoj socijalnoj povelji*. Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu.
286. Kulenović, E., (2016). *Govor mržnje i netolerancije u svetlu izbegličko-migrantske krize u Hrvatskoj: Studija slučaja*, .Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, str. 307-343.
287. Kupchan C.A., (2012). *How enemies become friends - the sources of stable peace*, Princeton University Press, Princeton,
288. Kupchan, A. C. (2012). *No one's world, the west, the rising rest, and the coming global turn*. Oxford University Press.
289. Kupchan, C. (2001). *Power in transition: The peaceful change of international order* United Nations university press. In ISBN 92-808-1059-6.
290. Kupchan, C. (2012a). *How enemies become friends : the sources of stable peace*. Princeton University Press.
291. Kupchan, C. (2012b). *No one's world : the West, the rising rest, and the coming global turn*. Oxford University Press.
292. Kyuchukov, L., (2016). *Impact of the Refugee Crisis on Bulgarian Society and Bulgarian Politics*, Friedrich-Ebert-Stiftung Office Bulgaria. str. 2
293. La Porte., (2010)., *Anticipating Rude Surprises: Reflections on "Crisis Management" without End*, EU/US Crisis Management Conference: Minnowbrook Conference Center, u Politika upravljanja krizama.
294. Ladič, M., i Vucko, K. (2016). *Slovenia's Response to Migration Movements through Its Territory*. Südosteuropa Gesellschaft e.V.
295. Lajkovac na dlanu, Nezavisni internet portal . (2023, March 23). *Prestao sa radom centar za azil u Bogovadi*.
296. Latković, B., i Grujičić, G., (2018). *Pristupljeno tržištu rada tražiocima azila i lica kojima je priznat azil*. Grupa 484.
297. Laurence, T., i Belén Jiménez, A. (2022). *Deployment and Distress Legal issues confronting Danish navy vessels in connection with search and rescue of migrant boats in the Mediterranean*.
298. Lazaridis, G., i Wadia, K., (2015). *The securitisation of migration in the EU*. London : Palgrave Macmillan London
299. Lebow, R. N. (2014). *Karl Deutsch and International Relations*. International

- Relations*, 28(3), 288–295.
300. Lederer, M., (2021, May 11). *UN experts: Islamic State committed genocide against Yazidis*. AP News. preuzeto sa: <https://apnews.com/article/islamic-state-group-united-nations-middle-east-genocides-business-49e044197ba3fa94887cbd56e5d0339f> , pristupljeno 7.8.2022.
 301. Lee, Everett, S., (1966). *A Theory of Migration*. *Demography*. 3 (1): 47–57.
 302. Lilić, S., (2009)., *Regionalizam, EU i pravni okviri regionalizacije Srbije. Izazovi evropskih integracija*. Službeni glasnik. Beograd
 303. Lingo Demirović, M., *Nezavisne novine*. (2019. 9.april). *Čović o migrantima: BiH nema dovoljno uniformisanih struktura*. <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Covic-o-migrantima-BiH-nema-dovoljno-uniformisanih-struktura/532363>, pristupljeno 22.2.2023
 304. Lipovac, M., (2016). *Nacionalna bezbednost Republike Srbije u regionalnom bezbednosnom potkompleksu Zapadni Balkan*, doktorska disertacija. Beograd : Fakultet bezbednosti.
 305. Lipovac, M., Đurić, S., (2015). *Migrantska kriza u EU i Zapadnobalkanska ruta*, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Beograd:Fakultet bezbednosti, str. 75-76.
 306. Livingstone, S., (2004). *Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies*. *The Communication Review*, 7(1), 3–14.
 307. Londo, I., (2021). *Hate narratives and disinformation in online media in Albania*. Tirana : SEENPAM.
 308. Lučka, D., i Čekrilja, Š. (2020). *Refugees and migrants in the triangle of Bosnia and Hercegovina, Croatia and Serbia (Legal framework and Analysis of the Situation in certain areas. Democracy and Human Rights*, str. 2–10.
 309. Makdonald, M., (2012). *Konstruktivizam. U P.D. Vilijams (Ed.) Uvod u studije bezbednosti* (107-123). Beograd: Službeni glasnik.
 310. Malamud, A., i Schmitter, P. C. (2007). *The Experience of European Integration and the Potential for Integration in South America*. IBEI Working Paper No. 2007/6.
 311. Malešič M., (2017). *The Securitisation of Migrations in Europe: The Case of Slovenia*, *Teorija in Praksa* let. 54, 6/2017
 312. Mandić Kelijašević Lj. (2017). *Elementi društvenih sukoba u perspektivi savremenih migracionih kretanja*. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, 65(3), 543-560. DOI: 10.2298/GEI1703543M
 313. Marić, V. (2022). *Uticaj globalizacije na migrantsku krizu – studija slučaja BiH. Master rad*. Fakultet političkih nauka. Univerzitet u Sarajevu.
 314. Martin, B., (2017) *Securitization of the Recent Influx of Refugees from the Middle East to Europe*, News Analysis of SDU's Resource Center on Middle East Studies.
 315. Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Misija u Srbiji, (2012). *Osnovi upravljanja migracijama u Republici Srbiji*. Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Projekat „Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika“ (CBMM). Beograd.
 316. Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Misija u Srbiji, (2011). *Strengthening capacity of Montenegro's police to address irregular migration and cross-border organized crime*. <https://www.iom.int/project/strengthening-capacity-montenegros-police-address-irregular-migration-and-cross-border-organized-crime-0>, pristupljeno 16.10.2023
 317. Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Misija u Srbiji, (2012). Projekat

- „Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika (CBMM), (2012). *Osnovi upravljanaj migracijama u Republici Srbiji*.
318. Međunarodni ugovori, (Službeni list SCG), br. 16/2005 i 2/2006 i Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori, br. 7/2011.
319. Međunarodni ugovori, (Službeni list SCG), br. 16/2005 i 2/2006.
320. Meta.mk. (2019. 29.novembar). Регионот против дезинформациите: Мигрантите злоупотребени во лажни вести Preuzeto sa <https://meta.mk/regionot-protiv-dezinformacziite-migrantite-zloupotrebeni-vo-lazhni-vesti/> pristupljeno 22.2.2023
321. Migrant Integration Policy Index (MIPEX), (2020). *North Macedonia* Pristupljeno 7.2.2023. sa <https://www.mipex.eu/macedonia-fyrom>
322. Migrant Integration Policy Index (MIPEX), (2020). *Croatia*. Preuzeto sa <https://www.mipex.eu/croatia>, pristupljeno 7.2.2023.
323. Migrant Integration Policy Index (MIPEX), (2020). *Slovenija*. Preuzeto sa: <https://www.mipex.eu/migration-data-portal-launched> , pristupljeno: 3.3.2022.
324. Migrant Integration Policy Index, (2020). *Albania*. Preuzeto sa: <https://www.mipex.eu/albania> pristupljeno: 22.2.2023.
325. Migration Governance Indicators (MGI) - Severna Makedonija. (n.d.). Preuzeto sa <https://www.migrationdataportal.org/overviews/mgi/north-macedonia#0> . Pristupljeno 7.2.2023.
326. Migration Governance Indicators. (n.d.). Preuzeto sa <https://www.migrationdataportal.org/overviews/mgi>
327. Migration Governance Profile: Republic of Serbia. (2019). Preuzeto sa <https://www.migrationdataportal.org/overviews/mgi/serbia> pristupljeno: 12.7.2021
328. Migration Observatory. (2019, 18. jun). *Lessons learned from the 2015-2016 migration situation in the Western Balkan region. Prague Process*. <https://www.pragueprocess.eu/en/migration-observatory/publications/33-reports/180-lessons-learned-from-the-2015-2016-migration-situation-in-the-western-balkan-region> pristupljeno 12.7.2023
329. Mijalković S., (2011). *Obaveštajno-bezbedonosne službe i nacionalna bezbednost*. Bezbednost, vol. LIII, br. 1/2011. Beograd.
330. Mijalković S., Blagojević D., (2014). *The basis of national security in international law*. NBP Journal of Criminalistics and Law, Vol. XIX, br. 1/2014., Beograd.
331. Mijalković S., Petrović I., (2016). *Bezbednosni rizici savremenih migracija*. Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu, Beograd.
332. Mijalković, S. (2011). *Bezbednosno proveravanje lica - tradicionalni modeli i primeri dobre prakse*. [UDK: 35.085:351.746.1(497.11) 342.738(497.11)].
333. Mijalković, S., (2004). *Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima*, Nauka, bezbednost, policija, vol XI, br. 2-3/2004, Beograd.
334. Mijalković, S., (2015). *Nacionalna bezbednost*, NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo Beograd.
335. Mijalković, S., i Blagojević, D., (2014). *The basis of national security in international law*, NBP Journal of Criminalistics and Law, Vol. XIX, br. 1/2014., Beograd.
336. Milan, C. (2018). *Refugees at the Gates of the EU: Civic Initiatives and Grassroots Responses to the Refugee Crisis along the Western Balkans Route*. Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 21(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/19448953.2018.1532686>

337. Milan, C. (2019). *Refugees at the Gates of the EU: Civic Initiatives and Grassroots Responses to the Refugee Crisis along the Western Balkans Route*. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21(1), 43–60. <https://doi.org/10.1080/19448953.2018.1532686>
338. Miljković S., (2011)., *Obaveštajno-bezbedonosne službe i nacionalna bezbednost, bezbednost vol. LIII br. 1-2011.*, Beograd
339. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. (2018, 15. prosinca). *Poziv organizacijama koje djeluju u državama na tzv. balkanskoj ruti*. Pristupljeno 2.2.2023. sa <https://mup.gov.hr/vijesti-8/poziv-organizacijama-koje-djeluju-u-drzavama-na-tzv-balkanskoj-ruti/283088>
340. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. (2019.8.novembar). *Reagiranje MUP-a na izvješće Human Rights Watcha* [Web stranica]. Preuzeto sa <https://mup.gov.hr/vijesti/reagiranje-mup-a-na-izvjesce-human-rights-watcha/285858>, pristupljeno: 1.12.2023
341. Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore. (2021). *Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine, s akcionim planom za 2021. i 2022. godinu*. Podgorica.
342. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Sjeverne Makedonije. (2020.). *Zakon za strance*: Preuzeto sa [https://mvr.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20stranci%20precisten%20tekst%20\(1\).pdf](https://mvr.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20stranci%20precisten%20tekst%20(1).pdf)
343. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Direkcija policije, Uprava granične policije. (n.d.).
344. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. (2016). *Informator o radu za 2015. godinu*, str. 119–121.
345. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. (2020). *Akcionni plan za Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost*, str. 34.
346. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije. (n.d.). *Nadležnost Direkcije policije*. Preuzeto sa <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/nadleznost>. Pristupljeno 12.2.2022
347. Ministarstvo unutrašnjih poslova. (2020, 28. oktobar). *Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori za period 2021-2025*. Pristupljeno: 16.10.2023. sa <https://www.gov.me/dokumenta/38214cec-7412-498d-9f8e-484e02ee1c78>.
348. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Republike Bosne i Hercegovine. (2020). *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2019. godine* [PDF file]. Preuzeto sa <https://dijaspora.mhrr.gov.ba/wp-content/uploads/2020/07/Migracioni-profil-Bosne-i-Hercegovine-za-2019.-godine.pdf>, pristupljeno: 16.10.2023.
349. Ministry of Internal Affairs. (2017). *Migration profile 2016: Republic of Albania*. Tirana. https://www.mb.gov.al/wp-content/uploads/2018/02/Profili_i_Migracionit_2016_Eng.pdf
350. Mirovni institut za sodobne družbene in politične studije, (2021). *Resilience factsheet Serbia, Local Self Government*.
351. Mitrović Stojić, M., *Evropski granični režim i eksternalizacija kontrole granica EU: Srbija na Balkanskoj migracionoj ruti*, Retrieved November 21, 2023,
352. Moratti, M., (2017). *Priručnik za obuku*. Beograd : Ana and Vlade Divac Foundation
353. Muratbegović, E., (2018). *Mapping Counter – Trafficking in potential migrant crisis*

- in Bosnia and Herzegovina, Security Dialogues /Безбедносни дијалози 2(2):101-115.*
354. Nancheva, N., (2016). *Bulgaria's Response to Refugee Migration: Institutionalizing the Boundary of Exclusion. Journal of Refugee Studies, 29(4), 549–567.*
 355. Narodna skupština Republike Srbije. (2006, 8. novembar). Odluka o proglašenju Ustava Republike Srbije. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 98/2006 i 115/2021.
 356. Narodna skupština Republike Srbije. (2019). *Međunarodne konvencije, pravni i institucionalni okvir zaštite migranata u Republici Srbiji.*
 357. Narodna skupština. (2019, October 13). Srbija domaćin Skupštine Interparlamentarne unije 13-17. oktobra. Preuzeto sa <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/narodna-skupstina/141-skupstina-ipu.4051.html> pristupljeno 20.12.2020
 358. Nascimbene, B. (2016). Refugees, the European Union and the 'Dublin System'. The reasons for a crisis. *European Papers.*
 359. NGO Monitor. (2011, May 8). *International NGOs and the Second Gaza Flotilla: Links to Terror, No Humanitarian Purpose» ngomonitor.* Ngomonitor.
 360. North Atlantic Treaty Organization (NATO). (N.D.). Zvanični sajt. Pristupljeno 12.11.2019 sa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.html
 361. Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2016). *Monthly data update: June 2016 refugees & migrants sea arrivals in Europe.* UNHCR Regional Bureau Europe.
 362. Official Journal of the European Union (2011b). *Directive 2011/95/EU on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted.*
 363. Official Journal of the European Union, (2008). *Directive 2008/115/EC on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals.*
 364. Official Journal of the European Union, (2008). *Directive 2008/115/EC on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals.*
 365. Official Journal of the European Union, (2011) *Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA.*
 366. Official Journal of the European Union, (2011). *Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA.* (n.d.).
 367. Official Journal of the European Union, (2011a). *Directive 2011/95/EU on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted.*
 368. Official website of the European Union. *Aims and values.* Preuzeto sa: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_hr pristupljeno 15.1.2022. pristupljeno 17.3.2022
 369. Organisation for Economic Co-operation and Development, (OECD). (2017, mart). *Finding their Way, Labour Market Integration Of Refugees In Germany.*

370. Organisation for Economic Co-operation and Development. (OECD), (2006). *Whole of government approaches to fragile states*. DAC Guidelines and Reference Series.
371. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), (2016). *Refocusing Migration and Security: Bridging National and Regional Responses*. Paper presented at Roma, OSCE Security Days.
372. Oruc, N., Raza, S., Santic, D. (2020) *The Western Balkan migration route: 2015-2019*.
373. Osisanya, S. (2014.), *National Security versus Global Security*, UN Chronicle, preuzeto sa: <https://www.un.org/en/chronicle/article/national-security-versus-global-security>, pristupljeno 20.05.2021.
374. Oxfam International. (2017, oktobar). Izvršni sažetak: Izvan 'Evropske tvrđave' - Principi za EU humanu migrantsku politiku. Preuzeto sa https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/bp-principles-humane-eu-migration-policy-111017-summ-ser.pdf, pristupljeno 12.7.2022
375. Ozdora-Aksak, E., Connolly-Ahern, C., i Dimitrova, D. (2021). Victims or intruders? Refugee portrayals in the news in Turkey, Bulgaria and the UK. *Media, War & Conflict*, 14(3), 282–302.
376. Pachkova, P., (2017). *The Migration Waves and the Public Opinion in Bulgaria*. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 23(1), 121–121.
377. Pajnik, M., i Fabijan, E. (2022). *The Transversal Political Logic of Populism: Framing the “Refugee Crisis” in Slovenian Parliamentary Debates*. *Europe-Asia Studies*, 1–27.
378. Pardavi, M., Matevžič, G., Iván, J., i Bakonyi, A. (2020). *Country Report: Hungary*. Asylum Information Database (AIDA), funded by the European Programme for Integration and Migration (EPIM).
379. Pašić, L. (2018, 24. Maj). On hate, refugees, and Bosnian elections. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/5/24/on-hate-refugees-and-bosnian-elections>, pristupljeno 22.2.2023.
380. Pasic, L. (2018, May 24). *On hate, refugees, and Bosnian elections*. Al Jazeera.
381. Pavlović, Z. S. (2018). *Medijski diskurs o migrantskoj krizi i migrantima*. Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja (IKSI), godina XXXVII, broj 2.
382. Pecheanu, C. (2012). *E.U. Border Securitization, Migration and Free Movement The case of Galati (Romania): a ‘frontier within a frontier*. UCL Migration Research Unit Working Papers No. 2012/10.
383. Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23, str. 256–266. <https://doi.org/10.2307/2089239>
384. Petrović D., i Tomić-Petrović N., (2016). *Evropa i migracije sa vanevropskih područja- istorija i sadašnji procesi*. Institut za evropske studije, Beograd. Kultura polisa. Časopis za negovanje demokratke političke kulture. str. 95-107.
385. Petrović, B. (2018). *Relations between radical beliefs and attitudes toward immigrants: The mediating role of political parties' evaluations*. Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja (IKSI), godina XXXVII, broj 2.
386. Petrović, D., (2016). *Međunarodna Politika, Migrantsko - izbeglička kriza i Evropa 2015-2016*. ISSN 0543-3657.
387. Petrović, D., (2018). *Put ka dečijoj prostituciji i savršenoj žrtvi – paradigm*.
388. Pew Research Center. (2018). *At Least a Million Sub-Saharan Africans Moved to Europe Since 2010*. Preuzeto sa: <https://www.pewresearch.org/global/2018/03/22/at-least-a>

- [million-sub-saharan-africans-moved-to-europe-since-2010/](#) , pristupljeno 15.1.2022.
389. Pontificia Commissione per l'Europa. (2020). *Migratio Profile Albania*. Vatican City. Preuzeto sa <https://www.migrants-refugees.va>, pristupljeno 12.2.2022
390. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. (2015). *Redovan godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2015. godinu*, str. 120–123.
391. Prague Process Secretariat International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). (2021). *Background note : Irregular Migration* .
392. Press Statement, Evaluation of activity of the General Inspectorate for Immigration in 2015, February 18th 2016.
393. Pripoaie, R., Cretu, C.-M., Turtureanu, A.-G., Sirbu, C.-G., Marinescu, E. Ș., Talaghir, L.-G., Chițu, F., & Robu, D. M. (2022). *A Statistical Analysis of the Migration Process: A Case Study—Romania. Sustainability*, 14(5), 2784.
394. Privredna komora Srbije. (n.d.). A Path Leading to Four Freedoms. Preuzeto sa <https://en.pks.rs/open-balkan> pristupljeno 17.7.2023.
395. Psychosocial Innovation. (n.d.). Projekti. Preuzeto sa <https://psychosocialinnovation.net/projekti/> pristupljeno 17.7.2023.
396. Radaelli, C., (2009). *The external dimension of EU Justice and Home Affairs, Governance, Neighbors, Security* (T. Balzaq, Ed.). Palgrave Studies in European Union Politics.
397. Radanovic, T., Felberg, Lj. Saric (2017). *In transit: Representations of migration on the Balkan route. Discourse analysis of Croatian and Serbian public broadcasters*. Journal of Language Aggression and Conflict 5(2):227-250.
398. Radovanović, L., i Kosmina, K. (Oktobar 2015). *Suočavanje s prilivom izbeglica*. Centar za evropske politike.
399. Regional Cooperation Council (RCC). (2016). Balkan barometer: Public opinion survey 2016. https://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_PublicOpinion_2016.pdf, pristupljeno 12.7.2023.
400. Regional Cooperation Council (RCC). (2017). Balkan barometer: Public opinion survey 2017. https://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_PublicOpinion_2017.pdf pristupljeno 12.7.2023.
401. Regional Cooperation Council (RCC). (2018). Balkan barometer: Public opinion survey 2018. https://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_PublicOpinion_2018.pdf pristupljeno 12.7.2023.
402. Regional Cooperation Council. (2019). *Balkan Barometer 2019: Public Opinion Analytical Report. ISSN: 2303-2594. Year V, Number 5. Sarajevo, Bosnia and Herzegovina: Regional Cooperation Council*.
403. Republički zavod za statistiku Republike Srbije. (2019). Demografska statistika. Preuzeto sa <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/stanovnistvo/migracije-stanovnistva> pristupljeno 22.5.2021.
404. Republički Zavod za statistiku. (2022). *Migracije stanovništva | Republički zavod za statistiku Srbije*.

405. Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju. (2019). Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2019. godinu.
406. Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju. (2020). Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2020. Godinu.
407. Republika Hrvatska, Ministarstvo unutarnjih poslova, (2020). *Godišnje izvješće za 2020. godinu o migracijama i azilu u Republici Hrvatskoj*. Nacionalno izvješće (2. dio), Europska migracijska mreža, 2021, str. 18.
408. Republika Hrvatska, Ministarstvo unutarnjih poslova. (2019). *Odgovor ministra Božinovića na navode organizacije Amnesty International*.
409. Republika Hrvatska, Ministarstvo unutarnjih poslova (2019). *Cjeloviti odgovor ministra unutarnjih poslova RH dr.sc. Davora Božinovića na navode organizacije Amnesty Internationala odnosno zamjenika direktora Regionalnog ureda za Europu g. Massima Morattija*, na internet stranici objavljeno 13.3.2019.
410. Republika Slovenija, Državna uprava, (2023). *Priseljevanje v slovenijo*. <https://www.gov.si/podrocja/drzava-in-druzba/priseljevanje-v-slovenijo>, pristupljeno 2.2.2023.
411. Republika Srbija, Ministarstvo za evropske integracije (2020). Akcioni plan za poglavlje 24. str. 18–19.
412. Republika Srbija, Narodna skupština. (decembar 2010). *Informator o radu*. Preuzeto sa http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/informator_files/Informator%202022-2%20LAT.pdf pristupljeno 7. jun 2022. Godine
413. Republika Srbija, Zaštitnik građana (2017). *Redovan godišnji izveštaj zaštitnika građana za 2016. godinu*. Beograd str.167
414. Republika Srbija. (n.d.). Nacionalna programa za integraciju i pristupanje EU (NPAA). Ministarstvo za evropske integracije. <https://www.mei.gov.rs/srl/dokumenta/nacionalna-dokumenta/npaa> pristupljeno 12.2.2023
415. Reuters. (2015, 28. novembar). Macedonia closes border to Afghan migrants, reopens it hours later. *Reuters*. Preuzeto sa <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-macedonia-idUSKBN0TH04M20151128>, pristupljeno 17.7.2023
416. Reuters Graphics. (2016, January 6). *Europe's migration crisis*. Reuters.
417. Richey, M., (2012). *The North African Revolutions: A Chance to Rethink European Externalization of the Handling of Non-EU Migrant Inflows*. Foreign Policy Analysis. 9.
418. Ringmar, E., (2016)., *History of International Relations: Introduction*. Unpublished. In History of International Relations Open Book Publishers.
419. Rizova, T. P. (2019). *The Securitization of the European Migrant Crisis - Evidence From Bulgaria and Hungary (2015-2017)*. *Review of European Studies*, 11(4), 78.
420. Rokvić, V., Ajzenhamer, V., (2019). *Political discourse, military and securitization of health nexus: contemporary security challenges and the military role in public health security*. Beograd
421. Roman, P., i Zapachova, A. (2020). *Human rights violations committed by the European Union and its member states within the context of the European migrant crisis*.
422. Romanian Government. (n.d). Programme for Government. Pristupljeno sa <https://gov.ro/en/objectives/>
423. Roshi, A., (2022). *The right to asylum in Albania and policies against illegal migration*. *Optime*, 13(2), 217–234.

424. Ross, C., (2003). *Public Diplomacy Comes of Age*. Harvard International Review; Cambridge Vol. 25, Iss. 2, (Summer 2003): str. 22-27.
425. Roudometof, V., (2001). *Nationalism Globalization and Orthodoxy, The Social Origins of Ethnic Conflict in the Balkans*, Greenwood Press, 88 Post Road West, Westport, USA
426. Russett, B. M., i Charles Lewis Taylor. (2020). *Karl W. Deutsch : pioneer in the theory of international relations*. Springer.
427. Šabić, S. (2018). *Enhanced cooperation to tackle migration- Western Balkans and the Berlin Process*.
428. Sarajevo Times, (2021). *Dragan Covic: Deployment of Migrants on the entire Territory of BiH is not an Option*. Preuzeto sa: <https://sarajevotimes.com/dragan-covic-deployment-of-migrants-on-the-entire-territory-of-bih-is-not-an-option/> pristupljeno: 22.2.2023.
429. Sardelić, J., (2017). *From Temporary Protection to Transit Migration: Responses to Refugee Crises along the Western Balkan Route*, European University Institute, preuzeto sa: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/47168> , pristupljeno 06.02.2023.
430. Save the Children (2021), *Balkans Migration and Displacement Hub Data and Trends Analysis regional overview refugees and migrants at the western Balkans route*, preuzeto sa: <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/balkans-migration-and-displacement-hub-data-and-trend-analysis-refugees-and-migrants-western/> , pristupljeno 16.07.2022.
431. Savet Evropske unije, (2003). *Uredba Saveta (EC) br. 343/2003 o utvrđivanju kriterijuma i mehanizama za određivanje nadležne države članice za odlučivanje o zahtevu za azil koji je državljanin treće države podneo u jednoj od država članica - "Dablin II"*
432. Šćepanović, L. (2018, 29. maj). *Danas u Nikšiću, sutra ko zna gdje. Slobodna Evropa*. Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/danas-u-niksicu-sjutra-ko-zna-gdje/29255227.html>, pristupljeno 17.2.2023.
433. Schmitt, C., (2007)., *The Concept of the Political, Expanded verision, The University of Chicago Press*,
434. Sebe, M. (2016). *Romania's Stance in the Issue of the Refugees Crisis. Preliminary Observations*. str. 19.
435. Sebe, M. (2016a). *Working Paper: Romania's Stance in the Issue of the Refugees Crisis, Preliminary Observations*. IED Institute of European Democrats, Bucharest, Romania, str. 10.
436. Shinar, D., (2003). *The peace process in cultural conflict: The role of the media. Conflict and communication online*. Vol 2. No. 1. 2003.
437. Shinar, D., i Bratic, V. (2010). *Asymmetric war and asymmetric peace: Real realities and media realities in the Middle East and the Western Balkans. Dynamics of Asymmetric Conflict*, 3(2), 125–142.
438. Šilhej, R. (2017). *Izvan Evropske tvrdave - Principi za EU humanu migrantsku politiku* Oxfamov izveštaj – Izvršni sažetak, oktobar 2017:. Oxfam International, str. 3.
439. Simeunović, D., *Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi*, Fakultet političkih nauka: Beograd.
440. Simić D., (2002). *Nauka o bezbednosti: savremeni pristupljeno bezbednosti*, Službeni list SRJ i fakultet političkih nauka, Beograd.
441. Simić D., (2018). *Migracije kao bezbedonosni izazov za Republiku Srbiju i region*

- Zapadnog Balkana*. Beograd
442. Sl. glasnik RS", br. 111/2012) . (2012). *Strategija integrisanog upravljanja granicom u ... olakšavanje trgovine i saradnju u pograničnim regionima kako bi se izgradili efikasni, delotvorni i integrisani sistemi upravljanja*.
443. Slobodna Evropa. (2020, December 19). IOM za ponedjeljak prolongirao zatvaranje kampa za migrante "Lipa". Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/31005505.html> pristupljeno 12.2.2021
444. Slobodna Evropa. (2022, 20. april). IOM za ponedjeljak prolongirao zatvaranje kampa za migrante 'Lipa'. Slobodna Evropa. Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/31009027.html>, pristupljeno 5.12.2023.
445. Službeni glasnik RS br. 62/2015. (2015). *Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica za period od 2015. do 2020. godine*.
446. Službeni list Evropske unije. (2016). *Stanje na Sredozemlju i potreba za cjelovitim pristupljenoom EU-a migraciji*.
447. Smajić, M., (2017). *Sigurnosni aspekti migracijske krize: između humanosti i oblikovanja novih "umjetnih" manjina*. Forum za sigurnosne studije, 1 (1), 153-167.
448. Smet, S., i Stoyanova, V., (2022). *Migrants' Rights, Populism and Legal Resilience in Europe*, 1–46.
449. Spandler, K., (2018). *Regional Organizations in International Society*. Springer.
450. Spijkerboer, T. (2016) *Pregled činjenica: Da li je sporazum između EU i Turske smanjio broj migranata i nesrećnih slučajeva na granicama? Kriminal na granicama*. Fakultet na Oksfordu. Blog Pravnog fakulteta. Preuzeto sa <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2016/09/fact-check-did-eu>, pristupljeno: 21.12.2020.
451. Sputnik Srbija. (2018, maj 17). *Lideri EU usvojili Deklaraciju, nedvosmislena podrška regionu*. Sputnik Srbija.
452. Stojić Mitrović, M., (2020). Izbeglice (Refugees), azilanti (Asylum Seekers) and ilegalni migranti (Illegal Migrants) in Administrative and Public Discourse in Serbia. *Narodna Umjetnost*, 57(2), 147–167.
453. Stojić Mitrović, M., Ahmetašević, N., Bezec B., i Kurnik A., (2020): *The Dark Side of Europeanization. Serbia, Bosnia and Herzegovina and European Border Regime*. Beograd and Ljubljana: Rosa-Luxemburg-Stiftung SEE & Institut Časopis za kritiko znanosti.
454. Stoyanova Pachkova, P., (2016). *The Migration Waves and the Public Opinion in Bulgaria*. Universitatis Mariae Curie, Sklodowska Lublin, Polonia Vol. XXIII, 1.
455. Strachan, A.L. (2018). Relationship between regional cooperation and political stability and prosperity. K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies.
456. Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 88/09.
457. Strategija suprotstavljanja iregularnim migracijama u Republici Srbiji za period od 2018. do 2020. godine ("Službeni glasnik RS", br. 105/2018).
458. Stullerova, K. (2014). In the footsteps of Karl Deutsch: On nationalism, self-determination and international relations. *International Relations*, 28(3) str.313.
459. Stullerova, K., (2014). *In the footsteps of Karl Deutsch: On nationalism, self-determination and international relations*. *International Relations*, 28(3), 313–332.
460. Šubašić, E. (2019, 29. jun). Migranti kao dio tajnog projekta. Al Jazeera Balkans.

- Preuzeto sa <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2019/6/29/migranti-kao-dio-tajnog-projekta> pristupljeno 12.7.2023.
461. Subotić, M. Mitrović, M. (2023). European Security and the Migrant Crisis. Strategic Intersections : The New Architecture of International Security (2023), 114–128. https://doi.org/10.18485/isimod_strint.2023.ch7
462. Subotić, M. (2022). Migracije i ekstremizam, Institut za strategijska istraživanja i Medija centar Odbrana, Beograd.
463. Sulejmanović, E. (2021). *Migrantska kriza u unsko-sanskom kantonu: sigurnosne i humanitarne implikacije*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
464. Šulović, V., (2010). *Značenje koncepta bezbednosti i teorija sekuratizacija*, Beograd: beogradski centar za bezbednosnu politiku.
465. Tadić J., Dragović F., Tadić T., (2016) *Migracijska i izbjeglička kriza-sigurnosni rizici na EU*, Polic. sigur. (Zagreb), broj 1, str. 14-41
466. Tatalović, S., i Malnar, D. (2015). *Tema broja: Izbjeglička kriza Sigurnosni aspekti izbjegličke krize* (p. 23).
467. Tausch, A. (2019) *Migration from the Muslim World to the West: Its Most Recent Trends and Effect*. str. 83
468. Taylor, C. L. (urednik), i Russett, B. M. (urednik). (2020). *Karl W. Deutsch: Pioneer in the Theory of International Relations* (1st ed.). Pioneers in Arts, Humanities, Science, Engineering, Practice Series, 25. Routledge.
469. The Asylum Information Database (AIDA), (2020). *Country Report: Slovenia*. Preuzeto sa https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2021/03/AIDA-SI_2020update.pdf , pristupljeno 2.2.2023.
470. The Guardian, (2021. sept.21). *How the refugee crisis created two myths of Angela Merkel* Daniel Trilling. Preuzeto sa: <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2021/sep/21/refugee-crisis-two-myths-angela-merkel> , pristupljeno: 15.10.2023.
471. The International Court of Justice (ICJ), (2016). *Migracije i međunarodno pravo ljudskih prava*.
472. The president of the Republic of Serbia, *President Vučić meets the Prime Minister of the Republic of North Macedonia and the Prime Minister of the Republic of Albania*. (2019), preuzeto sa: <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/president-vucic-meets-the-prime-minister-of-the-republic-of-north-macedonia-and-the-prime-minister-of-the-republic-of-albania> pristupljeno: 21.01.2021.
473. The UN Refugee Agency (UNHCR), (2016). *Regional Refugee & Migrant Response Plan for Europe – January–December 2017*, preuzeto sa: <https://www.unhcr.org/partners/donors/589497d07/2017-regional-refugee-migrant-response-plan-europe-january-december-2017.html?query=italy> , pristupljeno 22.6.2021.
474. Tömmel, I. (2013). *The New Neighborhood Policy of the EU: An Appropriate Response to the Arab Spring? Democracy and Security*, 9(1-2), 19–39.
475. Tomović D., (2015). Montenegro plans to tighten asylum law. Balkan Insight (23.5.2015). Preuzeto sa: <https://balkaninsight.com/2015/05/25/montenegro-plans-to-tighten-asylum-law> . pristupljeno: 22.2.2022.
476. Tomović, P. (2018) *Crnogorska humanost na ispitu*. Radio Slobodna Evropa, preuzeto sa: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-za-i-protiv-izbjegličkih->

- [centara/29323782.html](#), pristupljeno 17.02.2022.
477. Tomović, P. (2018, 26. jun). Crna Gora: Izbeglice i migranti na udaru Fronteksa. Radio Slobodna Evropa. Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-izbjeglice-migranti-fronteks/29294812.html>, pristupljeno 17.2.2023
478. Tomović, P. (2018, 5. jul). Crna Gora: Za i protiv izbjegličkih centara. Slobodna Evropa. Preuzeto sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-za-i-protiv-izbjegličkih-centara/29323782.html>, pristupljeno 17.2.2023.
479. Toplak, C., i Kurnik, A. (2021). *On migrants with migrants: migrations 5 years after Europes migration crises. Teorija in Praksa*, str.322–340.
480. *Treaty of Amsterdam* (1997), preuzeto sa: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam> , pristupljeno 15.1.2022.
481. Treaty of Lisbon. (2007). Signed in Lisbon (Portugal) on 13 December 2007. Entered into force on 1 December 2009.
482. Trilling, D. (2021, September 21). *How the refugee crisis created two myths of Angela Merkel* . Daniel Trilling.
483. Ujedinjene nacije. (1945). Povelja Ujedinjenih nacija, usvojena u San Francisku 26. juna 1945. godine [Prevod].
484. United Nations General Assembly. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*.
485. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2014). *UNHCR observations on the current asylum system in Greece*. str.3.
486. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2006). *Glossary of Terms*.
487. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2012). *Hungary as Country of Asylum*. str.12.
488. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2014). *Observations on the Current Situation of Asylum in Greece December 2014*.
489. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2015). *Press Release, Hungary urged to refrain from policies and practices that promote intolerance and hatred*.
490. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2015a). *Global Trends, Forced Displacement in 2015*. Preuzeto sa <https://www.unhcr.org/576408cd7> , pristupljeno 22.5.2021..
491. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2016). *Regional Bureau Europa Refugees & Migrants sea arrivals in Europe monthly data update: june 2016*.
492. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2016a). Global Report 2016, https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2016/pdf/Book_GR_2016_ENGLISH_complete.pdf , pristupljeno: 22.12.2022.
493. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2016a). Hungary as a country of asylum, Observations on restrictive legal measures and subsequent practice implemented between July 2015 and March 2016, str. 1-2.
494. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2017, January 23). *UNHCR i IOM predstavljaju novi plan reagovanja na izbegličku i migrantsku krizu u Srbiji*.
495. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (2023). *Operativni izveštaj – mart 2023 Bosnia i Hercegovina*.

496. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (22 September 2016). *Daily Estimated Arrivals per Country - Flows through Western Balkans Route and Italy*
497. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2019). *Fact Sheet: UNHCR Albania*. Pristupljeno sa <https://www.unhcr.org/see/wp-content/uploads/sites/57/2019/03/Fact-Sheet-UNHCR-Albania-Updated-31-January-2019.pdf> 17.2.2023.
498. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR), (n.d). *Refugee Protection and International Migration in the Western Balkans: Suggestions for a Comprehensive Regional Approach – Concept*. Preuzeto <https://www.unhcr.org/en-ie/531d88ee9.pdf> ,pristupljeno 22.5.2021.
499. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR), (1951). *The Refugee Convention, 1951*.
500. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR), (2014a). *Observations on Greece as a country of asylum*.
501. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR), (2019). *Srbija. Izbeglička i migrantska kriza* .
502. United Nations International Children's Emergency Fund, (UNICEF), Serbia (2019). *Izbeglička i migrantska kriza*. Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/serbia/izbeglicka-i-migrantska-kriza>. pristupljeno: 12.3.2023.
503. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, (UN OCHA). (2017, 30. januar). *Europe and the refugee situation - Human security implications* [Format: PDF].
504. United Nations Security Council. (2001). *Security Council UN, S/2001/1297*.
505. United Nations, (1945). *Charter of the United Nations*. Preuzeto sa: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/> , pristupljeno 4.12.2019
506. United Nations. (2000). *Resolution adopted by the General Assembly 55/2: United Nations Millennium Declaration*
507. United Nations. (2000b). *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air. Protocol under the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. New York: United Nations.
508. United Nations. (2001). *Security Council Resolution 1373 (2001)*.
509. United Nations. (2001, December 28). *Letter dated 27 December 2001 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1373 (2001) concerning counter-terrorism addressed to the President of the Security Council* [Letter]. Security Council. Distr.: General.
510. Van der Auweraert, P., i Ahmadi, N. (2018, 3. avgust). *Migrants in Velika Kladuša: 'A humanitarian catastrophe'*. *InfoMigrants*. Preuzeto sa <https://www.infomigrants.net/en/post/11068/migrants-in-velika-kladusa-a-humanitarian-catastrophe>, pristupljeno 22.2.2023
511. Van Eck, N. J., Waltman, L., (2010). *VOSViewer: Visualizing Scientific Landscapes [Software]*. Preuzeto sa: <https://www.vosviewer.com>, pristupljeno 12.7.2020
512. Van Mol C., de Valk, H. (2016). *Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective*. Garces Mascarenas B., Penninx R. *Integration Processes and Policies in Europe*.
513. Van Mol, C., i de Valk, H. (2016). *Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective*. *Integration Processes and Policies in Europe*, str. 31.

514. Van Munster, R. (2009). *Securitizing Immigration: The Politics of Risk in the EU*. Palgrave Macmillan.
515. Vesti.rs. (2016, March 6). *UNHCR: U Srbiji ostalo oko 2.000 izbeglica*.
516. Vincze, H. O., Meza, R., i Balaban, D. C. (2020). *Frame Variation in the News Coverage of the Refugee Crisis: The Romanian Perspective. East European Politics and Societies: And Cultures*, 088832541989066.
517. Vinković, T., (2017). *Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice (MARRI). Migracijske I Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, 33(3), 373–378.
518. Visvizi, A., (2018). *On the Fringe: Greece, Migration, and Populism. Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46)(3), 63–75.
519. Vlada Crne Gore. (2008, jun). *Nacionalni program za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008–2012*. Podgorica.
520. Vlada Crne Gore. (2017). *Strategija za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori za period 2017–2020. godine*. Pristupljeno 2.2.2022. sa <https://www.gov.me/dokumenta/484f7503-6b5d-41df-8f70-d213f2a00646>.
521. Vlada Republike Srbije (2016). *Zajedničke snage vojske i policije na granicama Srbije* Preuzeto sa: <https://www.srbija.gov.rs/vest/269448/zajednicke-snage-vojske-i-policije-na-granicama-srbije.php> , pristupljeno 17.3.2023.
522. Vlada Republike Srbije, (1997). *Zakon o izbeglicama*. Službeni glasnik RS, br. 18/92.
523. Vlada Republike Srbije, (2007). *Zakon o azilu*. Službeni glasnik RS, br. 109/07.
524. Vlada Republike Srbije, (2008). *Zakon o strancima*. Službeni glasnik RS, br. 97/08.
525. Vlada Republike Srbije, (2008). *Zakon o zaštiti državne granice* Službeni glasnik RS, br. 97/2008 i 20/2015), član 2 stav 7.
526. Vlada Republike Srbije, (2014). *Zakon o zapošljavanju stranaca* Službeni glasnik RS, br. 128/2014, 113/2017, 50/2018, 31/2019 i 62/2023).
527. Vlada Republike Srbije, (2015). *Zakon o policiji*. Službeni glasnik RS, br. 101/2005, 63/2009 – odluka US, 92/2011 i 64/2015)
528. Vlada Republike Srbije, (2018). *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*. Službeni glasnik RS, br. 97 od 27. oktobra 2008, 104 od 16. decembra 2009 - dr. zakon, 68 od 18. jula 2012 - US, 107 od 9. novembra 2012, 87 od 13. novembra 2018 - dr. zakon).
529. Vlada Republike Srbije, (2018). *Zakon o policiji*. Službeni glasnik RS, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018).
530. Vlada Republike Srbije, (2018). *Zakon o strancima*. Službeni list CG, br. 12/2018.
531. Vlada Republike Srbije, (2018). *Zakon o Vladi*. Službeni glasnik RS, br. 55/2005, 71/2005 - ispr., 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 - odluka US, 72/2012, 7/2014 - odluka US, 44/2014 i 30/2018 - dr. zakon.
532. Vlada Republike Srbije, (2020). *Akcioni plan za Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost*, Pregovaračka grupa za Poglavlje 24, (Revizija), preuzeto sa: <https://media.cpes.org.rs/2020/09/Akcioni-plan-PG-24.pdf> , pristupljeno 13.12.2021.
533. Vlada Republike Srbije, (2021). *Zakon o zabrani diskriminacije*. Službeni glasnik RS, br. 22 od 30. marta 2009, br. 52 od 24. maja 2021.
534. Vlada Republike Srbije, (2022). *Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji za period 2022-2027. godine*. Službeni glasnik br. 89 od 11. avgusta 2022.
535. Vlada Republike Srbije, (2023). *Strategija za upravljanje migracijama*
536. Vlada Republike Srbije. (2009). *Strategija za upravljanje migracijama*. Službeni

- glasnik RS, br. 59 od 28. jula 2009.
537. Vlada Republike Srbije. (2016). *Uredba o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je odobreno pravo na azil*. Službeni glasnik RS, br. 101, 16. decembra 2016.
538. Vlada Republike Srbije. (2016). *Zajedničke snage vojske i policije na granicama Srbije Beograd, 16. jul 2016*.
539. Vlada Republike Srbije. (2021). *Republika Srbija Vlada izveštaj o radu vlade za 2021. godinu*.
540. Vlada Republike Srbije. (2022). *Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji za period 2022-2027. godine*. Službeni glasnik RS, br. 89 od 11. avgusta 2022.
541. Vuksanović, M., (2015). *Politike azila i migracija u procesu pristupljanja Evropskoj uniji - uloga i doprinos organizacija civilnog društva*, Podgorica. Centar za demokratiju i ljudska prava CEDEM, preuzeto sa: <https://www.cedem.me/vijesti/cedem-objavio-publikaciju-politike-azila-i-migracija-u-procesu-pristupljanja-eu/> , pristupljeno 26.10.2022.
542. Vuletić, D. (2018). *NATO i Zapadni Balkan*. Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Univerzitet odbrane u Beogradu, Vojno delo: Interdisciplinarni naučno-teorijski časopis, str. 41–52.
543. Vulević, S.M., (2018)., *Migrantska kriza kao izazov socijetalnoj bezbednosti u Evropskoj uniji*, Vojno delo 3/2018, Beograd.
544. Vulević, V., i Pešić, J., (2017). *Utjecaj migrantske krize na lokalne zajednice u Srbiji i na mogućnosti za integraciju migrantske populacije*. Forum za sigurnosne studije, 1 (1), 44–72.
545. Webb, J. (2022). The ‘refugee crisis’ and its transformative impact on EU-Western Balkans relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(6), 1363–1380. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1851466>
546. Webb, J., (2018, jun 1.). *Assessing the EU’s “new approach” to enlargement policy: The case of rule of law reform in Serbia*.
547. Williams, P., (2011) *Security Studies, An Introduction*. Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York str.90
548. Wyszynski, M. C., Guerra, R., i Bierwiazzonek, K. (2020). *Good refugees, bad migrants? Intergroup helping orientations towards refugees, migrants and economic migrants in Germany*. *Journal of Applied Social Psychology*, 50(10), str.607–618.
549. Xhaho, A., Tandili, A. L., & Cani, E. (2019, jun). *Vulnerable Asylum Seekers and Irregular Migrants in Albania: Trends, Challenges, and Policy Solutions*. Preuzeto sa https://idmalbania.org/wp-content/uploads/2021/11/policy-brief_Vulnerable-asylum-seekers-and-irregulat-migrants.pdf, pristupljeno 12.7.2022
550. Zank, W., (2009). *Clash or Cooperation of Civilizations?* British Library Cataloguing in Publication Data. IBSN 30348217492704.
551. Žarković, M., (2008)., *Krijumčarenje migranata u svetlu odredaba Krivičnog zakonika Republike Srbije, objavljeno u: Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja – 3.*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
552. Zaštitnik građana Republike Srbije, (2014). *Izveštaj o poseti Prihvatilištu za strance u Padinskoj Skeli – Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, praćenje sprovođenja*

- preporuka NPM za unapređenje postupanja prema neregularnim migrantima/tražiocima azila u Republici Srbiji*, Beograd, str. 2.
553. Zaštitnik građana Republike Srbije, (2016). *Redovan godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2016. Godinu.*
554. Zečević S., Gasmi G., (2016)., *Evropski bezbedonosni i odbrambeni identitet i migrantska kriza; Strani pravni život, teorija, zakonodavstvo i praksa*, Br. 2/2016
555. Zimmermann, E. (2011). Globalization and terrorism. *European Journal of Political Economy*, 27.
556. Živojinović M., (2017) *Migracije, Geopolitika i EU*, Evropska Sveska, 4/2017
557. Zrinščak, S., Čehulić, M., i Čepo D., (2020). *What a difference does time make? Framing Media Discourse on refugees and migrants in Croatia in two periods.* Hrvatska i Komparativna Javna Uprava, 20(3). str. 469-496.
558. Župarić-Iljić, D., i Valenta M., (2019): *Opportunistic Humanitarianism and Securitization Discomfort Along the Balkan Corridor: The Croatian Experience.* Refugee Protection and Civil Society in Europe, str. 129–160. Palgrave Macmillan.

Biografija autora

Marija J. Vukadinović je rođena 4. 12. 1990. godine u Prištini. U Solunu je završila osnovnu školu *American International School Pinewood Thessaloniki*, dok je srednju školu *British International School* završila u Beogradu. Osnovne akademske studije upisala je 2008. godine na *Akademiji za diplomatiju i bezbednost* a završila u junu 2011. godine sa prosečnom ocenom 8,80 (180 ESP) i ocenom deset (10) na završnom radu na temu *Kosovizacija Afrike- paralele u rešavanju kriznih zarišta* pred komisijom prof. dr Andrej Savić (mentor), prof. dr Branko Krga, prof. dr Vladimir Vugdelić. Završni rad je odbranila 30.6.2011. godine. Master akademske studije je upisala 2011/2012. godine na studijskom programu *Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost* na Univerzitetu u Beogradu, a završila sa prosečnom ocenom 8,66 (120 ESP) 2013. godine i ocenom deset (10) na završenom radu *Osiromašeni uranijum i posledice njegovog korišćenja na ekološku bezbednost na području Zapadnog Balkana*, pred komisijom doc. dr Vera Arežina (mentor), prof. dr Darko Nadić i prof. dr sc. med. Elizabeta Ristanović. Završni rad je odbranila 15.11.2013. godine. Doktorske studije je upisala školske 2015. godine na *Fakultetu bezbednosti*. U januaru 2020. godine je podnela i branila predlog teme doktorske disertacije. Od 2024. je zaposlena kao *Istraživač* u Institutu za strategijska istraživanja, Univerziteta odbrane Republike Srbije.

Prilog I

Audio snimci sprovedenih polustrukturisanih intervjua. U skladu sa metodologijom istraživanja, audio snimci su dostupni Nastavno-naučnom veću Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu kao deo ove disertacije.

Prilog II

Lični podaci učesnika intervjua, uključujući pol, godište, ime i prezime, dostavljeni su Nastavno-naučnom veću Fakulteta bezbednosti. Uvažavajući zahtev subjekata za anonimnošću, svi podaci su tretirani s najvećom pažnjom i u skladu s etičkim standardima istraživanja. Anonimnost je osigurana kako bi se zaštitila privatnost učesnika i omogućilo slobodno izražavanje mišljenja, što je ključno za prikupljanje verodostojnih i nepristrasnih informacija. Ova izjava služi kao obaveštenje o primenjenoj metodologiji i merama zaštite identiteta učesnika u istraživanju, u cilju očuvanja integriteta istraživačkog procesa i poštovanja etičkih principa.

Prilog III

Rezultati bibliometrijske analize, uključujući online vizualizaciju, dostupni su putem sledećeg linka: <https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1QnBsES7Cve mHNtzS7tcZCprRENNruB02>

QR kod za pristup rezultatima ove bibliometrijske analize izvedene pomoću softvera VOSviewer.

Izjava o autorstvu

Ime i prezime autora **Marija J. Vukadinović**

Broj indeksa **8/14**

Izjavljujem

da je doktorska disertacija pod naslovom

Regionalna bezbednosna saradnja država Zapadnog Balkana

tokom migrantske krize (od 2014. do 2016. godine)

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada;
- da disertacija u celini ni u delovima nije bila predložena za sticanje druge diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova;
- da su rezultati korektno navedeni i
- da nisam kršio/la autorska prava i koristio/la intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis autora

U Beogradu, 03. 06. 2024.

Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Ime i prezime autora Marija J. Vukadinović

Broj indeksa 8/14

Studijski program Studije nauka bezbednosti

Naslov rada Regionalna bezbednosna saradnja država Zapadnog Balkana tokom migrantske krize (od 2014. do 2016. godine)

Mentor prof. dr Vladimir Ajzenhamer

Izjavljujem da je štampana verzija mog doktorskog rada istovetna elektronskoj verziji koju sam predao/la radi pohranjena u **Digitalnom repozitorijumu Univerziteta u Beogradu**.

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog naziva doktora nauka, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stranicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu.

Potpis autora

U Beogradu, 03. 06. 2024.

Izjava o korišćenju

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku „Svetozar Marković“ da u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu unese moju doktorsku disertaciju pod naslovom:

Regionalna bezbednosna saradnja država Zapadnog Balkana
tokom migrantske krize (od 2014. do 2016. godine)

koja je moje autorsko delo.

Disertaciju sa svim priložima predao/la sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje.

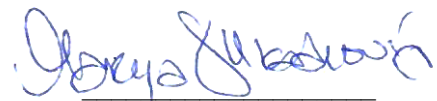
Moju doktorsku disertaciju pohranjenu u Digitalnom repozitorijumu Univerziteta u Beogradu i dostupnu u otvorenom pristupu mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u odabranom tipu licence Kreativne zajednice (Creative Commons) za koju sam se odlučio/la.

1. Autorstvo (CC BY)
2. Autorstvo – nekomercijalno (CC BY-NC)
3. Autorstvo – nekomercijalno – bez prerada (CC BY-NC-ND)
4. Autorstvo – nekomercijalno – deliti pod istim uslovima (CC BY-NC-SA)
5. Autorstvo – bez prerada (CC BY-ND)
6. Autorstvo – deliti pod istim uslovima (CC BY-SA)

(Molimo da zaokružite samo jednu od šest ponuđenih licenci.
Kratak opis licenci je sastavni deo ove izjave).

Potpis autora

U Beogradu, 03. 06. 2024.

- ①. **Autorstvo.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, i prerade, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence, čak i u komercijalne svrhe. Ovo je najslobodnija od svih licenci.
2. **Autorstvo – nekomercijalno.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, i prerade, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence. Ova licenca ne dozvoljava komercijalnu upotrebu dela.
3. **Autorstvo – nekomercijalno – bez prerada.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, bez promena, preoblikovanja ili upotrebe dela u svom delu, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence. Ova licenca ne dozvoljava komercijalnu upotrebu dela. U odnosu na sve ostale licence, ovom licencom se ograničava najveći obim prava korišćenja dela.
4. **Autorstvo – nekomercijalno – deliti pod istim uslovima.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, i prerade, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence i ako se prerada distribuira pod istom ili sličnom licencom. Ova licenca ne dozvoljava komercijalnu upotrebu dela i prerada.
5. **Autorstvo – bez prerada.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, bez promena, preoblikovanja ili upotrebe dela u svom delu, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence. Ova licenca dozvoljava komercijalnu upotrebu dela.
6. **Autorstvo – deliti pod istim uslovima.** Dozvoljavate umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, i prerade, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence i ako se prerada distribuira pod istom ili sličnom licencom. Ova licenca dozvoljava komercijalnu upotrebu dela i prerada. Slična je softverskim licencama, odnosno licencama otvorenog koda.